

Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta
Ústav historických věd

**Památková péče na Orlickoústecku od roku 1950 až do
současnosti**

Diplomová práce

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Vladimír Hrubý

Autor práce:

Bc. Andrea Šťovíčková

Pardubice 2021

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Andrea Šťovíčková**
Osobní číslo: **H16387**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Péče o kulturní dědictví**
Téma práce: **Památková péče na Orlickoústecku od roku 1950 až do současnosti**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce *Památková péče na Orlickoústecku od roku 1950 až do současnosti* se po všeobecném vykreslení sledované oblasti, zahrnující přírodní podmínky včetně umělecko-historického vývoje a obecných dějin památkové péče, bude především snažit zachytit samotný vývoj památkové péče na Orlickoústecku, a to včetně sledování konkrétních nejzajímavějších památkových obnov, rekonstrukcí a restaurátorských zásahů výtípaných objektů v průběhu let, jejich popisu a následného zhodnocení.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- FELCMAN, Ondřej a Dagmara ADAMSKA. *Území východních Čech od středověku po raný novověk: kapitoly k územně správním dějinám regionu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-106-4.
- HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2.
- HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4621-9.
- KIBIC, Karel a Aleš VOŠAHLÍK. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945-2010*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011. ISBN 978-80-87104-88-0.
- KRATOCHVÍL, Petr, ed. a kol. *Velké dějiny země koruny české, tematická řada architektura*. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7432-000-2.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2011. ISBN 80-85983-12-5.
- POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech*. Praha: Academia, 1982.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Vladimír Hrubý**
Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2020**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. srpna 2021**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně s výhradním použitím literatury a pramenů řádně citovaných v závěrečném seznamu literatury a pramenů.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb. (autorský zákon), zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Hradci Králové dne 30. srpna 2021

Bc. Andrea Šťovíčková

Poděkování

Děkuji vedoucímu své diplomové práce doc. PhDr. Vladimíru Hrubému za konzultace, cenné rady a trpělivost. Rovněž za vstřícný přístup a ochotu během osobních setkání.

Také bych ráda poděkovala všem, kteří mi vyšli vstříc v průběhu mého bádání nezbytného k dokončení této diplomové práce.

ANOTACE

Diplomová práce *Památková péče na Orlickoústecku od roku 1950 až do současnosti* se po všeobecném vykreslení sledované oblasti, zahrnující přírodní podmínky včetně umělecko-historického vývoje a obecných dějin památkové péče, snaží především zachytit samotný vývoj památkové péče na Orlickoústecku, a to včetně sledování konkrétních nejzajímavějších památkových obnov, rekonstrukcí a restaurátorských zásahů vytipovaných objektů v průběhu let, jejich popisu a následného zhodnocení. Součástí práce je katalog vybraných lokalit a objektů s popisem oprav a zhodnocením.

KLÍČOVÁ SLOVA

Památková péče, památka, historický vývoj, umělecko-historický vývoj, oblast Orlickoústecka

TITLE

Master Degree Thesis *Conservation in the region of Orlice (northeastern Bohemia) river since 1950*

ANNOTATION

Master Degree Thesis *Conservation in the region of Orlice (northeastern Bohemia) river since 1950* examines development of conservation of significant monuments preserved by law in this area. Work's goal is to provide perspective and detailed description of the most important buildings and city parts and their reconstructions, it tries to find an answer regarding the value of reconstruction processes took upon these buildings and also makes evaluation of seven decades of human effort to preserve these examples of cultural heritage of our country. Part of the work is also the catalog, which refers briefly about selected monuments.

KEYWORDS

Monuments conservation, monument, historical development, art-historical development, Orlice river district

Obsah:

1. Úvod.....	10
2. Kritika pramenů a metodika.....	12
2.1 Kritika pramenů.....	12
2.2 Metodika.....	13
3. Charakteristika oblasti Orlickoústecka (Geografické a historické vymezení oblasti)....	15
3.1 Geografické vymezení regionu.....	16
3.2 Historický vývoj osidlování oblasti Orlickoústecka.....	17
4. Přehled umělecko-historického vývoje oblasti Orlickoústecka.....	27
4.1 Románské umění.....	27
4.2 Gotické umění.....	30
4.2.1 Vznik měst.....	30
4.2.2 Šlechtická sídla.....	32
4.2.3 Sakrální stavby.....	37
4.3 Renesanční umění.....	39
4.3.1 Šlechtická sídla.....	40
4.3.2 Ostatní stavby a městská zástavba.....	42
4.4 Barokní umění.....	43
4.4.1 Sakrální stavby.....	44
4.4.2 Morové sloupy.....	48
4.4.3 Šlechtická sídla.....	51
4.5 19. století – 1918.....	54
4.5.1 Nádraží.....	54
4.5.2 Ostatní stavby.....	56
4.6 20. století (od roku 1914).....	61
5. Vývoj památkové péče v českých zemích.....	67
6. Vývoj památkové péče na Orlickoústecku.....	75
6.1 (1945) 1950 – 1958 (1960).....	75
6.2 (1958) 1960 – 1987.....	81

6.3 (1987) 1988 – současnost.....	88
7. Katalog – přehled nejzajímavějších památkových obnov vybraných objektů na Orlickoústecku.....	111
Hrad Brandýs nad Orlicí.....	111
Sokolovna v Brandýse nad Orlicí.....	112
Kostel sv. Jakuba Většího v České Třebové.....	114
Socha Šárky v parku Javorka v České Třebové.....	114
Stará radnice v České Třebové.....	115
Mariánské sousoší se sochami světců na náměstí v Chocni.....	116
Poloroubený dům čp. 30 na náměstí v Jablonném nad Orlicí.....	117
Kostel nejsvětější trojice v Klášterci nad Orlicí.....	118
Chalupa Maxe Švabinského v Kozlově u České Třebové.....	119
Klášter na Hoře Matky Boží v Králíkách.....	120
Radnice Lanškroun.....	122
Zámek Lanškroun a kostel sv. Václava.....	122
Morový sloup se sousoším Panny Marie Immaculaty na náměstí v Letohradě.....	124
Kaple sv. Jana Nepomuckého v Letohradě.....	125
Kostel sv. Václava na náměstí v Letohradě.....	127
Tvrz Orlice, Letohrad.....	128
Hrad Litice nad Orlicí.....	129
Fara Sudslava.....	131
Areál barokního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Ústí nad Orlicí.....	133
Hernychova vila v Ústí nad Orlicí.....	134
Socha bubnujícího legionáře v Ústí nad Orlicí.....	136
Výpravní budova hlavního nádraží v Ústí nad Orlicí.....	137
Kostel sv. Vavřince ve Vysokém Mýtě.....	139
Městské opevnění, Vysoké Mýto.....	142
Muzeum českého karosářství v objektu staré radnice a věznice, Vysoké Mýto.....	143
Kašna se sousoším Nymfy a Kentaura na náměstí v Žamberku.....	145

Mariánské sousoší se sochou Panny Marie Immaculaty a sochami světců na náměstí v Žamberku.....	146
Zámek v Žamberku.....	148
8. Závěr.....	151
Seznam literatury a prameny.....	156
Literatura.....	156
Internetové zdroje.....	161
Prameny.....	169
Seznam použitých zkratk.....	175
Přílohy – seznam mapových příloh.....	176
Přílohy – mapy.....	177
Přílohy – seznam obrazových příloh.....	186
Přílohy – obrazové přílohy.....	194
Resumé.....	284

1. Úvod

Diplomová práce *Památková péče na Orlickoústecku od roku 1950 až do současnosti*, se snaží o zachycení a sledování nejzajímavějších a nejvýznamnějších památkových obnov v daném období na území Orlickoústecka (tímto je v podstatě myšlen současný okres Ústí nad Orlicí). Téma jsem zvolila z důvodu osobní vazby k tomuto regionu. Nebyl to však jediný důvod. Oblast Orlickoústecka je velice rozmanitá nejen co se týče historického a uměleckého vývoje, ale rovněž z pohledu přírodních podmínek. Zahrnuje podhůří a horské hřebeny Orlických hor, Podorlické pahorkatiny, příhraniční oblasti s Polskem, malebná údolí i rovinatější vnitrozemí.

Právě přírodní podmínky ovlivňovaly další historický vývoj oblasti. Z tohoto pohledu se jedná o území, které ve středověku tvořilo pohraničí českého království. Setkávají se zde historické hranice Čech, Moravy a Kladska. Oblast doplňovala poměrně početná hradní soustava a řada těchto hradních zřícenin dodnes spoludotváří ráz krajiny. Kolem nejstarších sídel vznikala síť usedlostí, a několik postupně vytvořených panství ovlivňovalo následný osidlovací proces.

S tímto procesem přímo souvisel architektonický vývoj Orlickoústecka. Během staletí byla budována řada hradů, zámků, kostelů, měst, městských staveb, ale také menších uměleckých objektů nebo vesnických stavení. Z hlediska architektury je tedy území velmi různorodé a máme zde zastoupeny téměř všechny architektonické slohy. Byť se zde nenachází žádná památka světového významu, neznamená to, že by dochované objekty nebyly významné, naopak. Orlickoústecké památky jsou nedílnou součástí českého kulturního dědictví a jako takovým je potřeba věnovat jim dostatečnou péči.

Právě památková péče, týkající se historických a významných objektů na Orlickoústecku, je těžištěm této diplomové práce. Po vymezení oblasti, její charakteristiky, seznámení se s přírodními podmínkami a historií jejího rozvoje, následuje kapitola umělecko-historický vývoj. Ten, v osnově historických událostí, představuje nejzajímavější památkové stavby a objekty na Orlickoústecku. Není cílem věnovat se zaniklým stavbám, poněvadž v jejich případě se již nedá hovořit o památkové péči. Není ani v možnostech kapitoly obsáhnout úplně všechny hodnotné objekty.

Následují již kapitoly vlastní památkové péče, nejprve jejího postupného vývoje v českých zemích obecně, poté se zaměřením na oblast Orlickoústecka. Práci zakončuje katalog

obsahující nejzajímavější vytipované objekty, jejich popis a to, jak se jich konkrétně dotkla památková péče a obnova, a jaký to pro ně mělo přínos.

Cílem práce je tedy seznámení se s památkovou péčí na Orlickoústecku, jejím průběhem a metodami v jednotlivých obdobích. Dále půjde o zjištění, jak se památková péče konkrétně věnovala vytipovaným objektům v různých časových etapách, a to včetně popisu prováděných rekonstrukcí (pokud se tyto prameny k danému objektu podaří objevit) a jejich následnému zhodnocení. Pokusí se zodpovědět na otázku, zda v průběhu let dochází k postupnému zlepšování péče o kulturní dědictví na Orlickoústecku, či zda jednotlivé realizované obnovy vybraným objektům skutečně prospěly.

Během práce bude dle možností proveden vlastní průzkum autorky za účelem zjištění současného stavu vytipovaných objektů. Vzhledem k tomu, že obnova památek probíhá leckdy velmi dynamicky, některé práce probíhající v současnosti tak zatím nemusí být podloženy potřebnou dokumentací, neboť k jejímu zpracování může dojít až záhy. Práce bude zakončena přílohami, mapovými a zejména obrazovými. Současné snímky budou pořizovány autorkou během průzkumu.

2. Kritika pramenů a metodika

2.1 Kritika pramenů

V rámci heuristické části práce, a také během jejího vyhodnocení, mi byly čteně nápomocné mnohé odborné publikace a další archivní prameny. V průběhu tvorby kapitoly věnující se umělecko-historickému vývoji mi pomohly, kromě jiných, několikadílné Umělecké památky Čech od Emanuela Poche a Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Karla Kuči. Během sepisování kapitoly Vývoje památkové péče v českých zemích jsem měla k dispozici řadu publikací týkající se památkové péče, sborníky a vytipované konkrétní články. Potřebnou literaturu jsem čerpala zejména ze Stání vědecké knihovny v Hradci Králové, částečně také z knihovny NPÚ ÚOP v Pardubicích.

Během zpracovávání kapitol památkové péče mi kromě mnou dohledaných pramenů pomohly rovněž sborníky NPÚ ÚOP v Pardubicích. Pracovníci daného památkového ústavu zde pravidelně publikují články týkající se aktuálních obnov historických objektů nejen na Orlickoústecku, ale v celém Pardubickém kraji.

Badatelům, nejen z řad studentů, jistě výrazně pomůže i NPÚ zřizovaný Památkový katalog, jenž je na stránkách památkového ústavu dostupný online. Zde si lze přímo vyhledat konkrétní objekt, jeho popis, stavební vývoj a často (i když neplatí vždy) i rekonstrukce nebo restaurátorské zásahy jimiž prošel, včetně k němu dostupných pramenů, literatury a dokumentace. Následně si lze zažádat u pracovníků příslušného památkového ústavu o zpřístupnění těchto dokumentů, což jistě alespoň částečně ušetří práci jim i badatelům v jejich dohledávání, případně typech, na co se zaměřit. Řada pramenů a dokumentace však u jednotlivých objektů v Památkovém katalogu ještě není uvedena, proto na to nelze spoléhat a je potřeba aktivní komunikace s pracovníky daných institucí.

Mé bádání probíhalo zejména v badatelně NPÚ ÚOP v Pardubicích, a tímto znovu děkuji tamním pracovníkům za zpřístupnění mnou potřebných dokumentů, jež mi umožnily sepsání této práce. V minulém roce, kdy zde můj průzkum probíhal, byla bohužel řada věcí negativně ovlivněna pandemickou situací, která zapříčinila řadu omezení a nakonec i – na nějakou dobu – uzavření jak badatelen, tak knihoven. Myslím, že i tak se mi podařilo získat dostatek informací

k provedení souhrnu památkové péče a obnov na Orlickoústecku, a z toho možnost vyvodit odpovídající závěr.

Ze zpřístupněných dokumentů jsem čerpala zejména z různých posudků, posouzení, zpráv, materiálové a plánové dokumentace, nálezových zpráv, restaurátorských dokumentací, průzkumů a zpráv, a také z písemné komunikace. Několik hodnotných informací jsem získala také z nálezových zpráv, týkajících se prováděných archeologických výzkumů na hradních zříceninách, a to ve Východočeském muzeu v Pardubicích. Nabízela se také možnost bádání v Okresním archivu v Ústí nad Orlicí, ke zde uloženým fondům mi však bohužel nebyl umožněn přístup.

V některých případech bylo možno získat informace o aktuálním využití sledovaného objektu přímo na jeho webových stránkách (to se týká například různých typů muzeí využívajících prostory dané stavby, atd.). Všechna použitá literatura, zdroje i prameny jsou řádně ocitovány v Seznamu literatury a pramenech na konci práce.

2.2 Metodika

Vzhledem k charakteru jednotlivých kapitol a podkapitol a výsledkům bádání bylo během zhotovování práce využito několik metod, jež vyplynuly z jejího průběhu během vzniku.

V kapitole charakterizující sledovanou oblast Orlickoústecka, její geografické a historické vymezení, lze hovořit o metodě syntézy. Během jejího vzniku byly shrnuty jednotlivé informace, týkající se, jak ostatně název napovídá, geografického vymezení oblasti, tj. rozsah území a jeho přírodních podmínek, kde se nachází, čím je z tohoto hlediska zajímavé apod.

Následující historický vývoj osidlování Orlickoústecka byl, mimo jiné, také výrazně ovlivněn přírodními podmínkami a geografickým vymezením. Dokládá jej rovněž fakt, že část Orlickoústecka byla až do vrcholného středověku a leckde až počátku novověku, pohraničním územím. Osidlování horských oblastí probíhalo velice pozvolna a postupně (např. osidlování Králicka byla otázka až počátku 16. století). Z dané podkapitoly tedy kromě jiného vyplývá i fakt, že přírodní podmínky hrály v procesu osidlování významnou roli a lze říct, že mezi nimi byl přímý vztah. Tuto část podkapitoly můžeme hodnotit jako analýzu.

Následný Přehled umělecko-historického vývoje oblasti Orlickoústecka obsahuje v historických souvislostech výběr nejzajímavějších objektů za jednotlivá architektonická

období. Jedná se tedy o syntézu, jejímž cílem je vhléd do problematiky umělecko-historického vývoje. Během něj však v některých případech dochází k vzájemnému srovnávání, tedy komparaci.

Kapitoly věnované samotné památkové péči jsou rozděleny. Obecnější kapitola Památkové péče v českých zemích shrnuje dosavadní vývoj, úspěchy, neúspěchy a nastiňuje směr, kterým by se měla památková péče ubírat a v současnosti ubírá. Druhá kapitola, týkající se přímo Památkové péče na Orlickoústecku, je věnována vývoji péči o památky v oblasti Orlickoústecka za dílčí časová období. Jsou zde uvedeny jednotlivé příklady objektů i obnov, výsledky mého bádání, porovnání a zhodnocení. U obou kapitol tedy převažuje analytické zpracování včetně komparace.

Práci zakončuje katalog, jenž uvádí vytipované nejzajímavější objekty včetně postupných rekonstrukcí a zhodnocení výsledků těchto obnov. Tento souhrn bych označila jako syntézu, jež obsahuje i části komparativní.

3. Charakteristika oblasti Orlickoústecka (Geografické a historické vymezení oblasti)

Oblastí Orlickoústecko je v této práci myšlen celý okres¹ Ústí nad Orlicí ležící v Pardubickém kraji ve východních Čechách. Samotné okresní město Ústí nad Orlicí je vzdáleno asi 58 km východně od Pardubic.² V zeměpisném členění podle světových stran představují východní Čechy prostorově velmi významnou část Čech. Jedná se o oblast, kde se nachází nejvyšší hora Sněžka, pramení v ní a značnou částí i protéká největší česká řeka Labe.³ V oblasti východních Čech jsou však kromě Krkonoš ještě horské hřebeny Orlických hor, Adršpašsko-teplické skály a Broumovské stěny, zcela na východě pak západní část úbočí Kralického Sněžníku, směrem na jihovýchod Železné hory a část Českomoravské vrchoviny. Mezi ní a horami na severu se rozprostírá Východočeská tabule.⁴

V rámci kraje sousedí okres Ústí nad Orlicí na západě s okresem Pardubice, na jihozápadě s okresem Chrudim a na jihu s okresem Svitavy. Dále pak na východě sousedí s okresem Šumperk Olomouckého kraje a na severozápadě s okresem Rychnov nad Kněžnou Královéhradeckého kraje. Ze severu je okres vymezen státní hranicí s Polskem.⁵

Rozloha okresu činí 1258,31 km², počet obyvatel k roku 2020 čítal 138 275 osob, hustota zalidnění se pohybuje okolo 109,1 obyvatel/km².⁶ Celkový počet všech obcí v okresu je 115, z toho 10 měst a 3 městyse. Největším městem je Česká Třebová (s cca 15 a půl tisíci obyv.) následuje Ústí nad Orlicí, dále Vysoké Mýto, Lanškroun, Choceň, Letohrad, Žamberk, Králíky, Jablonné nad Orlicí, Červená Voda a Brandýs nad Orlicí.⁷ Dané území je velmi rozmanité nejen co se týče přírodních charakteristik a společenského vývoje, ale také bohaté historie.⁸

---

¹ Mapa 1

² Mapa 2

³ MUSIL, František a Jaroslav ČECHURA, FELCMAN, Ondřej, ed. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 12. ISBN 978-80-7422-003-6.

⁴ DEMEK, Jaromír a Peter MACKOVČIN, ed. *Zeměpisný lexikon ČR*. Vydání 3. přepracované. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2014, s. 37, 38. ISBN 978-80-7509-113-0.

⁵ Mapa 1

⁶ *Okres Ústí nad Orlicí*. In: Český statistický úřad [online]. [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/katalog-uzemi-okres-ustí-nad-orlicí>.

⁷ *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1. 2015*. In: Český statistický úřad [online]. [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20556287/1300721503.pdf>. s. 63-65.

⁸ MUSIL, František a Jaroslav ČECHURA, FELCMAN, Ondřej, ed. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 12-17. ISBN 978-80-7422-003-6.

3.1 Geografické vymezení regionu

Oblast Orlickoústecka se vyznačuje velkou rozmanitostí krajiny, od strmých horských vrcholů při polské státní hranici až po rovinaté vnitrozemí. Rozdíl mezi nejvyšším a nejnižším položeným bodem nadmořské výšky je zde jedna z nejvýraznějších v rámci celé České republiky. Nejvýše vystupuje vrchol Králického Sněžníku (1423 m n. m.)⁹ v severovýchodním cípu území, nejnižším místem je řečiště Loučné (248 m n. m.)¹⁰ na západním okraji regionu. Orlickoústecku dominují tři horské celky. Králický Sněžník je třetím nejvyšším pohořím v České republice a jeho vrcholová partie je prameništěm řeky Moravy, zajímavým faktem je i to, že se zde setkávají historické hranice Čech, Moravy a Kladska (dnes součást Polska). Rovněž hraniční hřbet pohoří je významným rozmezím – voda odtud odtéká do tří moří. Nejunikátnější partie Králického Sněžníku byly vyhlášeny národní přírodní rezervací.¹¹

Z táhlého a rovněž příhraničního hřbetu Orlických hor náleží Orlickoústecku dvě části. Je to jednak nejmenší a nejnižší partie pohoří - tzv. Mladkovská vrchovina s vrcholem Adam (765 m n. m.)¹² a turisticky velice oblíbenou a malebnou soutěskou Divoké Orlice na Zemské bráně, jednak jihovýchodní výběžek Orlických hor – Bukovohorská hornatina. Její název je odvozen od Bukové hory (958 m n. m.)¹³, nejvyšším bodem je však (již z dále snadno rozeznatelný) Suchý vrch s 995 m n. m.¹⁴ Za městem Králíky vystupuje Hanušovická vrchovina¹⁵ s jedinou tisícimetrovou kótou Jeřábem (1003 m n. m.) v Jeřábské vrchovině, ležící asi 4,5 km od Králík a pramennou studánkou Tiché Orlice. Celá oblast je zalesněna zejména smrkovými porosty a lze zde nalézt ještě jeden významný bod – vrch Boudu (956 m n. m.)¹⁶

Opomenout nelze ani malebné partie zvlněné Podorlické pahorkatiny¹⁷, protnuté hlubokými údolím Tiché a Divoké Orlice v širším okolí Žamberka, Letohradu a Jablonném nad Orlicí. Až k Lanškrounu pak zasahují ze západní Moravy výběžky Zábřežské vrchoviny protnuté sázavským údolím, a vrcholící vrchem Lázkem (714 m n. m.)¹⁸ Ani vnitrozemí Orlickoústecka

---

⁹ DEMEK, Jaromír. *Hory a nížiny: zeměpisný lexikon ČSR*. Praha: Academia, 1987. s. 295.

¹⁰ Tamtéž, s. 328.

¹¹ DEMEK, Jaromír. *Geomorfologie českých zemí*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965. s. 116-117.

¹² DEMEK, Jaromír. *Hory a nížiny: zeměpisný lexikon ČSR*. Praha: Academia, 1987. s. 355.

¹³ Tamtéž, s. 130.

¹⁴ Tamtéž, s. 485.

¹⁵ Tamtéž, s. 187.

¹⁶ Tamtéž, s. 243.

¹⁷ Tamtéž, s. 410.

¹⁸ Tamtéž, s. 564.

ležící na východních výběžcích České Tabule není rovinaté. Dvě největší města regionu – Česká Třebová a Ústí nad Orlicí – leží mezi členitými stráněmi Českotřebovské vrchoviny s dominujícím a vyhledávaným návrším – Kozlovským kopcem (601 m n. m.). Kozlovský hřbet dále plynule pokračuje směrem k Ústí nad Orlicí, kde významně vystupuje další návrší – Andrlův Chlum (559 m n. m.), kde je přetát údolím Tiché Orlice.¹⁹

Další osou tohoto zvlněného území mezi Ústím nad Orlicí, Brandýsem nad Orlicí a Chocní tvoří právě malebné údolí středního toku Tiché Orlice s významným železničním koridorem a spoustou hodnotných přírodních partií na hustě porostlých opukových stráních spadající stále ještě do členité Podorlické pahorkatiny (Orlické podhůří).²⁰ Západní a zároveň nejnižší položená část Orlickoústecka je vyplněna plochým úvalem řeky Loučné s Vysokým Mýtem – tzv. Loučenská tabule, odkud se terén zvedá přes táhlý Vraclavský hřbet a postupně volně splývá se zvlněnou krajinou Vysočiny – Českomoravské vrchoviny.²¹

Z hlediska půdního složení jsou na daném území zastoupeny téměř všechny půdní typy. Ty mají nejružnější druhové složení, fyzikální a chemické vlastnosti. Poskytují tak dobrý výběr podmínek pro náročnější i méně náročné zemědělské kultury. Půdy jsou rovněž stanovištěm mnoha rozdílných lesních porostů, v nížinách převažují dubiny a bučiny, ve vyšších partiích se jedná o porosty smíšené, či smrkové, ve vyšších horských partiích poté převažují kleče.²²

3.2 Historický vývoj osídlování oblasti Orlickoústecka

Orlickoústecko jako oblast ležící v trojúhelníku mezi hřebeny Orlických hor a toky Divoké a Tiché Orlice, sice nikdy nepředstavovalo samostatnou správní jednotku, existovalo na jeho nynějším území však několik panství, jejichž vznik, vývoj a význam hrál v osídlení

---

¹⁹ DEMEK, Jaromír. *Geomorfologie českých zemí*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965. s. 113.

²⁰ DEMEK, Jaromír. *Hory a nížiny: zeměpisný lexikon ČSR*. Praha: Academia, 1987. s. 410.

²¹ Tamtéž, s. 551.

²² VÁLEK, Bohumil. *Půdy východních Čech v území mezi Krkonošemi a Českomoravskou vysočinou, jejich vznik, vývoj a praktické využití*. Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství, 1964. s. 8.

oblasti důležitou roli. Kolem nejstarších sídel vznikala síť usedlostí rozšiřující hospodářské zázemí.²³

K postupnému osidlování krajiny docházelo již v pravěku. Pravěká lovecká tábořiště sídlila zpravidla v blízkosti řek, ale rovněž i na vyvýšených polohách (většinou do 300 m n.m.), odkud byl dobrý rozhled po okolí.²⁴ Dle současného stavu bádání lze předpokládat, že mezolitické osídlení bylo na Orlickoústecku již podstatně stálější a intenzivnější než v paleolitu (nálezy, které by dosvědčovaly paleolitické osídlení, jsou jen ojedinělé, a ne vždy snadno identifikovatelné). Pravděpodobně až k pozdnímu paleolitu (10 000-8 000 př.n.l.) je možno přiřadit tábořiště lovců doložené bohatými nálezy, zejména pazourkových hrotů, na rozhraní katastrů Chocně a Zářecké Lhoty. Toto místo je tedy zatím nejstarším místem ve zkoumaném regionu, kde je doloženo osídlení pravěkého člověka.²⁵

Mnoho dalších pravěkých lokalit ještě není odhaleno, avšak při téměř každém plošném archeologickém výzkumu jsou nalézány alespoň ojedinělé artefakty (a někdy i problematicky doložitelné – např. keltská mince z Králík). Nástroje z pazourku a jiných místních surovin (např. porcelanit, polodrahokamy kozákovského původu nebo různé úštěpy z namodralého rohovce) jsou doloženy např. na Choceňsku nebo v blízkosti řeky Loučné. Mnoho lokalit se také nepodařilo uspokojivě prozkoumat, neboť již došlo k jejich zničení orbou (např. Sopotnice).²⁶ Na základě současných dosavadních poznatků lze říct, že pravěké osídlení se týkalo spíše jen jihozápadních okrajů Orlickoústecka.²⁷

První zemědělci do oblasti přicházeli z Moravy starou cestou přes Litomyšlsko a Vysokomýtsko (někdy též uváděno ještě po staru jako Vratislavsko nebo Vraclavsko²⁸) podél řeky Loučné. Nově příchozí obyvatelstvo se nejen do Orlickoústecké oblasti (ale i do širší oblasti východních Čech) postupně dostávalo jak z Moravy, tak i patrně ze Slezska, a

---

²³ FELCMAN, Ondřej a Dagmara ADAMSKA. *Území východních Čech od středověku po raný novověk: kapitoly k územně správním dějinám regionu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 37. ISBN 978-80-7422-106-4.

²⁴ VOKOLEK, Vít. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové: Muzeum východních Čech Hradec Králové, 1993, s. 10. ISBN 80-85031-02-7.

²⁵ MUSIL, František. *Osídlování Poorlicka v době předhusitské. Kraj na Tiché Orlici, v povodí Třebovky a Moravské Sázavy*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2002, s. 89. ISBN 80-86042-64-2.

²⁶ VOKOLEK, Vít. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové: Muzeum východních Čech Hradec Králové, 1993, s. 10. ISBN 80-85031-02-7.

²⁷ MUSIL, František. *Osídlování Poorlicka v době předhusitské. Kraj na Tiché Orlici, v povodí Třebovky a Moravské Sázavy*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2002, s. 91. ISBN 80-86042-64-2.

²⁸ MUSIL, František. *Osídlování Poorlicka v době předhusitské. Kraj na Tiché Orlici, v povodí Třebovky a Moravské Sázavy*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2002, s. 24. ISBN 80-86042-64-2.

postupovalo podél řek západním směrem i do dalších oblastí Čech. Osídlování vyšších poloh a pohraničních oblastí je však záležitostí až z období přemyslovské kolonizace a novověku.²⁹

Orlickoústecko jako součást východních Čech začalo budit zájem během 10. století. Doposud stálo spíše na okraji dynastických zájmů Přemyslovců, nyní však vznikají první snahy více je zapojit do tvořícího se přemyslovského státu. Rozhodující byl vztah Přemyslovců k Moravě, neboť strategické důvody si vynucovaly rozvíjet styky s Moravou, případně ji také ovládat, což nebylo ze středních Čech možné. Sídlní podoba je však v této době známa jen velice málo.³⁰ Vnitřní rozpory v polském státě z počátku 11. století umožnily, aby mladý kněz Břetislav v roce 1019 nebo 1020 (nelze přesněji určit) definitivně ovládl Moravu a spojil ji s českým státem (vládcem však byl ještě jeho otec Oldřich). Takto se tedy východní Čechy (a Orlickoústecko jako jejich součást) trvale staly nedílnou součástí českého státu, přičemž pro jejich položení jako spojnice s nově dobytým územím značně stoupl jejich význam, a na jejich území začala postupně vznikat jednotlivá panství.³¹

Nezanedbatelný význam pro rozvoj osídlení celé oblasti měla jistě i existence tzv. Trstenické stezky (známé již v pravěku) spojující české země s Pobaltím a pokračující dále na východ až do orientu. Zčásti vedla i přímo přes oblast Orlickoústecka – přes Vysoké Mýto. V okolí stezky bylo vždy intenzivní osídlení, co se týče Orlickoústecka, pronikalo osídlení směrem na sever do údolí řek Třebovky a Tiché Orlice a odtud dále k hranici Čech, také na jich směrem k Hornosvratecké vrchovině. Stále se však jednalo spíše jen o jednotlivé sídelní průniky, nikoli ještě o vytvoření soustavnějšího osídlení.³²

Pro celkové zformování celého území sehrála rozhodující roli vrcholná (vnější) kolonizace (zejména 2. polovina 13. století a počátek 14. století) za králů Přemysla Otakara II. a Václava II., která v podstatě dotvořila dnešní východočeskou sídelní strukturu. Do té doby představovalo osídlené území jen menší část Orlickoústecka. Tu větší stále ještě tvořily nevyužitá a neosídlená pomezí hvozdy a oblasti zejména v podhůří Orlických hor a v předhoří Českomoravské vrchoviny. Území, kde tato kolonizace probíhala, sahala od Chocně a těsného sousedství Vysokého Mýta na západě k rozvodí Třebovky a Loučné na jihozápadě, k moravské

---

²⁹ Tamtéž, s. 16.

³⁰ FELCMAN, Ondřej a Dagmara ADAMSKA. *Území východních Čech od středověku po raný novověk: kapitoly k územně správním dějinám regionu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 18. ISBN 978-80-7422-106-4.

³¹ Tamtéž, s. 19.

³² Tamtéž, s. 24.

a kladské hranici na severovýchodě a severu a odtud se jeho ohraničení vracelo po rozvodí Tiché a Divoké Orlice zpět do okolí Chocně.³³

Vrcholně kolonizačním osídlením byla přesněji vymezena i hranice tohoto regionu nejen směrem k Moravě a Slezsku, ale i hranice jednotlivých správních území. Tyto správní celky se dotvořily v období vrcholné kolonizace a navázaly na správní centra vzniklá již v raném středověku. Správní centrum na hradě (někdy uváděno jako hradiště) Vratislavi (Vraclavi, asi 6 km severozápadně od Vysokého Mýta) zaniklo a přesunulo se do Vysokého Mýta, nově založeného města Přemyslem Otakarem II. v polovině 13. století (jehož sídelní počátky jsou však ještě starší.)³⁴

Poměrně složitě probíhalo utváření sídelních poměrů na území mezi Orlicí a Divokou Orlicí směrem k hlavnímu hřebenu Orlických hor (Deštenská hornatina) v oblasti Orlické tabule a Podorlické pahorkatiny. Na vrcholné kolonizaci tohoto území se podílelo několik rodů, proto bylo založeno také více hradů, měst a městeček. Roztříštěnost v podobě většího počtu panství se v regionu udržela až do roku 1848. Zříceniny středověkých hradů dominují krajině až do současnosti, a je tedy dodnes dobře patrné, jak je oblast Orlickoústecka na tyto památky bohatá.

Rovněž komplikovaně probíhalo osidlování složitěho horského uzlu, kde se stýkají Orlické hory (jejich jihovýchodní část Bukovohorská hornatina), Králický Sněžník a úzký průnik Kladské kotliny, v němž pramení Tichá Orlice, Morava a Kladská Nisa. Ten zůstal taktéž neosídlený až do počátku novověku.³⁵ Nezanedbatelným faktorem, který ovlivňoval postup osidlování, byly také klimatické poměry. I když v průběhu staletí docházelo k určitým teplotním výkyvům, které pochopitelně měly i své hospodářské důsledky a ovlivňovaly i osidlovací proces, většina autorů zabývajících se problematikou klimatických změn předpokládá, že v období od konce 12. do konce 14. století došlo k oteplení a klimatické poměry byly příznivější i ve srovnání s dneškem. To byl snad i jeden z faktorů, který umožnil osidlování a pronikání zemědělství i do oblastí s do té doby méně příznivými klimatickými podmínkami.³⁶

---

³³ MUSIL, František. *Osídlování Poorlicka v době předhusitské. Kraj na Tiché Orlici, v povodí Třebovky a Moravské Sázavy*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2002, s. 117. ISBN 80-86042-64-2.

³⁴ FELCMAN, Ondřej a Dagmara ADAMSKA. *Území východních Čech od středověku po raný novověk: kapitoly k územně správním dějinám regionu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 29. ISBN 978-80-7422-106-4.

³⁵ Tamtéž, s. 31.

³⁶ MUSIL, František. *Osídlování Poorlicka v době předhusitské. Kraj na Tiché Orlici, v povodí Třebovky a Moravské Sázavy*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2002, s. 29,30. ISBN 80-86042-64-2.

Panství, která v době vrcholné kolonizace a za výrazné účasti krále zformovala průběh osidlování ve sledované oblasti, jsou Brandýs na Orlicí, Lanšperk, Žampach a s ním těsně spjaté panství Kyšperk (dnešní Letohrad) a Litice. Spolu s nevelkými majetky nižší šlechty v Orlici byla těmi základními organizačními jednotkami, v nichž proces osidlování oblasti proběhl. Území zkoumaných panství tvoří v současnosti větší část dnešního Orlickoústecka (okresu Ústí nad Orlicí).³⁷

Panství Litice (se stejnojmennou obcí Litice nad Orlicí) se rozprostírá spíše při severozápadním okraji sledované oblasti, v povodí Divoké a Tiché Orlice a nedaleko hradu Potštejna (pokračujeme-li po proudu Divoké Orlice), s nímž vznik panství, a nově založeného hradu Litice, úzce souvisel. Osídlení oblasti spadá do 2. poloviny 13. století a doby vlády Přemysla Otakara II. Kolonizátory oblasti se staly příslušníci rodu Drslaviců, původem z jihozápadních Čech, a budovatelé nejstarších hradů na Plzeňsku. Jména svých původních rodových sídel přenesli i do východních Čech, kde vybudovali opěrnou síť nových hradů. Jedná se zejména o hrady Litice a již zmíněný Potštejn, který však nespadá do naší sledované oblasti (i když vývoj obou hradů spolu souvisel). Jak lze vysledovat dle původních názvů některých vsí, například Německá Rybná nebo Helvíkovice (původně Helwig), bylo nově příchozí obyvatelstvo také německého původu. Již roku 1353 se držitelem panství stává Jan z Lichtenburka, nakrátko také Jindřich z Lipé a dále páni z Kunštátu a Poděbrad, kteří se jeho majiteli stali na dalších 125 let.³⁸

Nejrozsáhlejším kolonizačním počinem na pravém břehu Tiché Orlice je vznik a osídlení panství žampašského a s ním těsně spjatého panství kyšperského. Území těchto dvou panství je možno považovat téměř za jeden celek. Z větší části bylo vyplněno zalesněnou Žamberskou pahorkatinou (zejména Dobroučská a Letohradská) a Mladkovskou vrchovinou, na východě je území tvořeno Králickou brázdou, jehož nejvýchodnější část – Králický Sněžník – představuje nejvýše položenou část celého Orlickoústecka.³⁹ Určitým specifickým osidlovacím procesem bylo to, že na organizaci osidlování se zpočátku podílely dva spřízněné rody používající podle dvou nově vybudovaných hradů přídomku ze Žampachu a z Kyšperka. Původně se tedy pravděpodobně vytvořily dvě části. Od Divoké Orlice k rozvodí této řeky a Tiché Orlice

---

³⁷Tamtéž, s. 25.

³⁸MUSIL, František. *Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí*. Ústí nad Orlicí: Grantis, 1995, s. 60, 111. a ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *České dějiny I, Středověká kolonizace v zemích českých*, Praha, 1938, s. 916.

³⁹MUSIL, František. *Osídlování Poorlicka v době předhusitské. Kraj na Tiché Orlici, v povodí Třebovky a Moravské Sázavy*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2002, s. 165, 166. ISBN 80-86042-64-2.

osidloval krajinu rod ze Žampachu, od Tiché Orlice k rozvodí této řeky s Divokou Orlicí rod z Kyšperka. Nakonec však obě části splynuly v jeden celek – velké Žampašsko.⁴⁰ Problematika podílu obou rodů na vzniku jednotlivých sídlišť na Žampašsku je však stále otevřená. Problémem, který znemožňuje tuto otázku jednoznačně zodpovědět je nedostatek písemných pramenů spjatých s osidlováním tohoto regionu. Později však bylo Žampašsko v souvislosti s majetkovým vyrovnáním v roce 1357 postoupeno dědicům Mikuláše z Potštejna.⁴¹

Zvláštní místo v historii osidlování této oblasti zaujímá ves Orlice (dnes součást města Letohrad). Ta přesto, že je v sousedství Kyšperka (Letohradu), jednoho z center rozsáhlého Žampaška, a proti (přes Tichou Orlici) Kunčicím, patřícím k Lanšpersku, zřejmě nebyla osídlena v souvislosti se vznikem těchto panství jako jejich součást. Její založení bylo dílem rodu, který Orlice udržel jako svůj majetek nezávislý na majitelích Žampaška i Lanšperska. Vzhledem k tomu, že Orlice byla obklopena územím Žampaška, je pravděpodobné, že osidlovací proces tohoto rodu musel být koordinován s postupem osidlování Žampaška, lze tedy předpokládat bližší vazby k rodům, které založily hrady Žampach a Kyšperk, možná nižší šlechta rekrutující se z řad družiníků pánů ze Žampachu.⁴² Po dokončení vrcholné kolonizace žampašského panství končilo osídlení v této krajině v polovině 14. století u Mladkova. Ten zůstal až do 16. století nejvýchodnějším osídleným místem východních Čech (a rovněž Orlickoústecka).

Jižně od této neosídlené oblasti na levém břehu Tiché Orlice na území, které snad původně náleželo držení litomyšlských premonstrátů, se od druhé poloviny 13. století formovalo rozsáhlé panství lanšperské náležející knížecím později královským majetkům. Zaujímal území od Těchonína a Orliček v blízkosti pravobřežního Mladkova na severovýchodě až k Chocni na západě. Současné okresní město Ústí nad Orlicí jako tehdejší poddanské městečko náleželo právě tomuto panství. Původní rozsah panství, později nazývaného podle nového centra lanškrounským, se s výjimkou území kolem Chocně udržel až do roku 1848. Východní hranice Lanšperska se stala již na konci 13. století hranicí východních Čech proti Moravě. Podle hypotetického názoru o nejstarším průběhu česko-moravské hranice v této oblasti dosahovala původní východní hranice Lanšperska na rozvodí Tiché Orlice a Moravské Sázavy, což by znamenalo, že oblast kolem pozdějšího Lanškouna patřila původně ještě k Moravě. Je tedy pravděpodobné, že k posunu hranice Lanšperska (a také Čech) na východ do dnešní podoby,

---

⁴⁰ Tamtéž, s. 166.

⁴¹ Tamtéž, s. 166, 167.

⁴² Tamtéž, s. 181.

došlo v době vrcholné kolonizace.⁴³ Prvním historicky doloženým rodem, který zde z pověření krále prováděl kolonizaci, byli příslušníci rodu z Drnholce. Někteří badatelé předpokládají, že kolonizace započala již za časů držení litomyšlských premonstrátů a teprve později si území převzal král (snad již Přemysl Otakar I.) a v následujících dobách nabral osidlovací proces na intenzitě.⁴⁴

Brandýské panství zaujalo území mezi pravým břehem středního toku Tiché Orlice na jihu, rozvodím Tiché a Divoké Orlice na severu, rozvodím Libchavského a Hnátnického potoka na východě a svahy Kozlovského hřbetu do Choceňské kotliny na západě. Území je vyplněno bohatě členěným Kozlovským hřbetem (patřícím do Českotřebovské vrchoviny). Nejvyšších výšek dosahuje na severu na rozvodí Tiché a Divoké Orlice, odtud se terén svažuje k jihu k Tiché Orlici. S výjimkou údolí Libchavského potoka nebylo území příhodné pro vznik rozsáhlejších lesních lánových vsí, jako tomu bylo na Lanšpersku.⁴⁵ Počátky osídlování oblasti, v níž se později zformovalo panství Brandýs, spadají již do doby rané kolonizace a jsou spjata s osidlovací činností Kojaty Hrabišice a jeho družiny – Jana, Osla a snad i Sezemy a Miloty, rozvíjející se od počátku 13. století. Výsledkem této etapy osidlovací činnosti byl vznik nevelkých sídlišť v severní, nejvýše položené části budoucího Brandýska. Tato sídliště byla majetkem a některá i sídly nižší šlechty formující se z Kojatových družiníků.⁴⁶ Tato osidlovací činnost však nevedla k soustavnému osídlení celé oblasti, a proto zřejmě čeští králové v 2. polovině 13. století (Přemysl Otakar II., Václav II.) ve snaze o zalidnění a ekonomického využití celého Poorlicka území neosídlené nižší šlechtou postoupili příslušníkům rodu z Brandýsa s úkolem zorganizovat jeho osídlení. Původ rodu, který organizoval osidlovací činnost na brandýském panství, je však sporný. Mohlo se nejspíše jednat o příslušníky šlechtického rodu pocházejícího z hradu Brandis v Sasku nedaleko Lipska, kteří ve východních Čechách již část panství vlastnili – (tehdy) Německé Libchavy. Nelze však jednoznačně rozhodnout, zda příslušníci rodu z Brandýsa provedli pouze z královského příkazu kolonizaci, a potom předali již osídlené panství králi, který ho postoupil dalším majitelům podobně, jako v případě Lanšperska nebo panství prodali sami příslušníci rodu.⁴⁷

---

⁴³ Tamtéž, s. 32.

⁴⁴ ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *České dějiny I, Středověká kolonizace v zemích českých*, Praha, 1938, s. 1270-1272.

⁴⁵ MUSIL, František. *Osídlování Poorlicka v době předhusitské. Kraj na Tiché Orlici, v povodí Třebovky a Moravské Sázavy*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2002, s. 159. ISBN 80-86042-64-2.

⁴⁶ Tamtéž, s. 159, 160.

⁴⁷ Tamtéž, s. 161, 162.

Jak tedy z předchozích odstavců o vývoji osidlování oblasti vyplývá, v regionu na levém břehu Tiché Orlice, v povodí Třebovky a na nejhořejší Moravské Sázavě již počátkem 14. století v podstatě existovala dnešní sídelní síť, zatímco na pravém břehu Tiché Orlice byla do poloviny 14. století sídelní síť ještě poměrně řídká. Proto se další osidlovací procesy v obou regionech odlišovaly. V první jmenované oblasti docházelo ke vzniku nových sídlišť téměř jen na půdě rušených dvorů hlavně na konci 18. století, zatímco v druhé oblasti pokračovalo zakládání nových sídlišť poměrně intenzivně ještě v průběhu 15.-18. století (tzv. pozdní kolonizace).⁴⁸ Po intenzivně probíhající kolonizaci 2. poloviny 13. a 1. poloviny 14. století nastává v 2. polovině 14. a 15. století v celé zemi stagnace tohoto procesu. Je daná jednak nedostatkem další vhodné půdy k osidlování, jednak úbytkem obyvatelstva způsobeným morovými nákazami v 2. polovině 14. století a sociálním neklidem, který se projevoval od konce 14. a po větší část 15. století. Ke vzniku nových sídlišť tak převážně dochází až od 16. století.⁴⁹ Průběh pozdní kolonizace území se však v mnohém odlišoval od vývoje rané a vrcholné kolonizace. Hlavní rozdíl je v tom, že na rozdíl od kolonizací předešlých, kdy hlavním důvodem bylo rozšíření orné půdy a rozvoj zemědělství, se pozdní kolonizace zaměřovala na jiné výrobní činnosti, jako bylo hornictví, hutnictví, sklářství apod. To rovněž souviselo i s tím, že osidlování se nyní přesouvalo do výše položených oblastí, kde už tak příznivé podmínky pro zemědělství nebyly (již kolonizace i horských oblastí).

Dalším významným faktorem, který ovlivnil vznik nových sídlišť zejména na konci 18. století, byl návrh změny způsobu obdělávání vrchnostenské půdy, předložený Františkem Antonínem Raabem. Ten navrhoval parcelaci vrchnostenských dvorů a pronajímání jejich půdy poddaným. Tím měly být odstraněny problémy, které vyvolával robotní systém. Právě realizací Raabových návrhů došlo ke vzniku nových vsí koncem 18. století, a to především na lichtenštejnském panství lanškrounském (bývalé Lanšperské panství). Parcelace vrchnostenské půdy na Lanškrounsku začala již koncem 17. století. V tomto období tak vznikla například ves Neudörfel (později česky nazývaná Valteřice), Dařilek či Laudon (dnes Mezilesí).⁵⁰

Ke změnám došlo i na panství litickém. Snad na doporučení krále Vladislava Jagellonského koupil litické panství spolu s Potštejnem Vilém z Pernštejna. V následujícím období však Litice ztratily svůj význam, neboť centrem rozsáhlého podorlického perňštejnského dominia se stal

---

⁴⁸ Tamtéž, s. 196.

⁴⁹ BOHÁČ, Zdeněk, *Postup osídlení a demografický vývoj českých zemí do 15. století*, Historická demografie 12, 1987, s. 64,65,80,81.

⁵⁰ MUSIL, František. *Osídlování Poorlicka v době předhusitské. Kraj na Tiché Orlici, v povodí Třebovky a Moravské Sázavy*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2002, s. 196, 197. ISBN 80-86042-64-2.

právě nedaleký hrad Potštejn. Roku 1563 tak získal panství Mikuláš Bubna z Litic a jeho rod se stal majitelem panství na následujících 250 let. Správa panství však byla přesunuta do nově založeného zámku v Žamberku, odtud se mění označení panství na žamberské. Záhy i zde docházelo k zakládání nových vsí. Svým rozsahem zanedlouho přesahovalo směrem k západu hranice původního panství Žampašska a nadále jej svým teritoriem dotvářelo i původní panství litické. Poprvé jsou tak doloženy i nově vzniklé vsi například Zaječiny, Čihák či Jedlina.⁵¹

Na území panství Brandýs na pravém břehu Tiché Orlice byla sídelní síť v podstatě doplněna jen vznikem vsi Rozsochy na pozemních náležející k Velké Skrovnici. Nejsložitěji však probíhal vývoj osidlování v období pozdní kolonizace na území bývalého panství žampašského, kde se do té doby vytvořila jen řídká sídelní síť. Na rozdíl od Lanškounska se zde tak výrazně neprojevila tzv. raabizace a výraznější roli v procesu vzniku nových sídlišť hrálo sklářství a snad i hornictví a hutnictví. Vzhledem k faktu, že Žampašsko hraničilo s územím Moravy a Kladska, je nutné vzít v úvahu, že osidlovací procesy na tomto území byly pravděpodobně ovlivňovány i ekonomickými a osidlovacími procesy z těchto oblastí. Nejintenzivnější osidlovací proces na žampašském panství probíhal mezi Mladkovem a moravskou a kladskou hranicí. V roce 1568 si velké žampašské panství mezi sebou rozdělili dědicové Zdeňka Žampacha z Potštejna, je tedy pravděpodobné, že osidlovací procesy byly ukončeny zřejmě již před tímto rokem. V tomtéž roce byly rovněž vytyčeny hranice mezi žampašským a mezileským panstvím, a prvně jsou zde připomínána města jako Králíky nebo Heřmanice. Jména nově vzniklých vsí jsou česká i německá, obyvatelstvo z německých oblastí tedy na české území nadále přicházelo i v období pozdní kolonizace.⁵² Další průběh osidlovacího procesu v bývalé východní části Žampašska (nyní králické panství) nevedl již ke vzniku nových sídlišť, ale k rozšiřování některých stávajících vsí, což nakonec vedlo k jejich rozdělení a označení přívlaskem Horní a Dolní. Původní sídliště tak bylo obvykle označeno jako Dolní, zatímco nové osídlení postupující zpravidla proti vodnímu toku bylo označeno jako Horní. Takovéto označení je doloženo během 17. a 18. století pro Hedeč, Orlici, Boříkovice, Moravu i Lipku.⁵³

Několik sídlišť vzniklo rovněž v rámci nově zformovaného panství kyšperského (letohradského), které ale nijak nesouvisí s kyšperským panstvím z počátku 14. století. Nová sídliště zde vznikla především v do té doby málo osídlené Letohradské pahorkatině mezi tokem

---

⁵¹ Tamtéž, s. 202.

a MUSIL, František. *Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí*. Ústí nad Orlicí: Grantis, 1995, s. 65.

⁵² Tamtéž, s. 198, 199.

⁵³ Tamtéž, s. 201.

Tiché a Divoké Orlice východně od Nekoře. V roce 1691 zde Norbert Libštejnský z Kolovrat založil v nevelkém bočním údolí na levém břehu Divoké Orlice těsně pod dnešní přehradní hrází Pastvinské přehrady ves Údolí, která po roce 1704, kdy zde Norbertův syn František Karel Libštejnský založil kapli sv. Markéty, začala být nazývána Markétino údolí. Jako další nově vzniklé vsi jmenujme například Bredůvku, Studené či Bořitov.⁵⁴

Uvedené základní informace týkající se historického vývoje a osidlování oblasti Orlickoústecka mají za cíl ukázat, jak se dotvořila dnešní sídelní síť, a kdy zhruba jednotlivá panství a sídliště vznikla. Zachycené sídelní poměry, nepřihlížíme-li k růstu či zmenšování jednotlivých sídel, či k jejich administrativnímu slučování a rozlučování a zániku několika samot, se do současnosti v podstatě již nijak výrazně nezměnila.

---

⁵⁴ Tamtéž, s. 201.

4. Přehled umělecko-historického vývoje oblasti Orlickoústecka

V předchozí kapitole jsem se ve stručnosti pokusila shrnout vývoj a postup osidlování sledované oblasti. Nynější kapitola si klade za cíl blíže seznámit s problematikou umělecko-historického vývoje a chronologicky přiblížit vytipované nejzajímavější umělecké památky. Na území Orlickoústecka máme zastoupeny téměř všechny architektonické slohy, jedná se tedy o bohatou oblast na zajímavé historické stavby, ať už s nějakou formou památkové ochrany, či bez. Kapitola si neklade za cíl podrobněji se zabývat stavbami zaniklými, poněvadž v tomto případě již nelze hovořit o památkové péči.

4.1 Románské umění

Jak je již uvedeno v předchozí kapitole, románské stavby či umění jsou na Orlickoústecku spíše ojedinělé, což je dáno především tím, že tato architektura je typická pro ranou fázi kolonizace (období 2. pol. 12. stol. – počátek 13. století). Ve sledovaném území byla však z hlediska vývoje osidlování klíčová kolonizace vrcholná (vnější). Právě ta měla zásadní podíl na vzniku v podstatě současné sídelní struktury. Do té doby bylo osídlení oblasti poměrně řídké (do 11. století byly hustěji osídleny především oblasti s nejvhodnějšími přírodními podmínkami, mezi které rozsáhlé podhorské a horské zalesněné oblasti Orlickoústecka prozatím nepatřily), a tomu tudíž odpovídá i počet dochovaného románského umění Orlickoústecka.⁵⁵

Na vývoji a postupu osidlování oblastí však neměly podíl jen geografické podmínky. Svůj význam sehrály zemské a obchodní cesty a stezky, dále rozvoj šlechty a její snahy o rozšiřování vlivu a kolonizace dosud neosídlených nebo jen zřídka osídlených oblastí. Důležitou roli sehrál i vliv církve a postupný nárůst církevních institucí. Právě sakrální stavby (kostely, kláštery), i když samozřejmě mnohdy výrazně upravené, se nám z nejstarších dob dochovávají nejčastěji.⁵⁶

---

⁵⁵ MUSIL, František. *Osídlování Poorlicka v době předhusitské. Kraj na Tiché Orlici, v povodí Třebovky a Moravské Sázavy*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2002, s. 46, 117. ISBN 80-86042-64-2.

⁵⁶ MUSIL, František a Jaroslav ČECHURA, FELCMAN, Ondřej, ed. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 163-164, 180-181. ISBN 978-80-7422-003-6. a BLÁHOVÁ, Marie, Jan FROLÍK, Naďa PROFANTOVÁ, Pavel BĚLINA, Michael BOROVIČKA a Milan

Ve sledované oblasti lze zejména zpočátku kolonizace a osidlování území zaznamenat vliv litomyšlských premonstrátů (1. pol. 12. století). Do té doby byl nejstarším východočeským klášterem benediktinský klášter v Opatovicích nad Labem (vystavěn právě pro podporu osidlování východních Čech), kde také končilo staré sídelní území.⁵⁷ S postupným pokračováním kolonizace země však souvisel i vznik nových klášterů, které rovněž přispívaly k upevňování státní moci a k rozvoji kultury. Toto osidlování zasahovalo i do oblastí na Orlickoústecku, severním a severovýchodním směrem od Litomyšle. Zda jejich vliv souvisel i se vznikem rotundy v České Třebové, je však zatím otázkou. Rovněž prozatím nelze jednoznačně určit, zda pod vlivem litomyšlských premonstrátů vznikla i další sídliště na Orlickoústecku (např. pozdější vznik města Ústí nad Orlicí). Co však víme je, že území směrem k lanšperskému panství zůstala v této době zatím stále neosídlena.⁵⁸ Význam církve během kolonizací a osidlování území je tedy zřejmý, a lze jej spatřit právě i v dochovaných sakrálních stavbách. Ty vznikaly nově spolu s osadami, případně nová kamenná stavba nahrazovala dřevěného předchůdce. Nejstarší zděná architektura tohoto období však byla v pozdějších dobách dále představována nebo zcela ustoupila novým stavbám.⁵⁹

Jediný případ stavebního typu rotundy se tak dochoval v České Třebové. Současná kaple sv. Kateřiny je jedinou rotundou nejen na Orlickoústecku, ale v celých východních Čechách. Byla vystavěna na návrší, severně od centra města, na pravém břehu řeky Třebovky, pravděpodobně někdy v 1. polovině 13. století, nejspíše jako soukromý kostel při dvorci nebo právě pro plnění správní funkce litomyšlských premonstrátů (otázka původu rotundy ještě není zcela jasná)⁶⁰. Právě do tohoto místa se klade nejstarší osídlení České Třebové, zřejmě již před rokem 1200 se v těchto místech nacházela osada. Pozdější vznik lokačního městečka, jehož jádro je dodnes zachováno v centru města, je však záležitostí o něco novější, nicméně první písemná zmínka je datována ke konci 13. století. V darovací listině Václava II. bylo město roku 1304 dáno zbraslavskému klášteru.⁶¹

HLAVAČKA. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek I., do roku 1197*. Praha: Paseka, 1999, s. 341. ISBN 80-7185-264-3.

⁵⁷ MUSIL, František a Jaroslav ČECHURA, FELCMAN, Ondřej, ed. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 222, 224-225. ISBN 978-80-7422-003-6.

⁵⁸ Tamtéž, s. 178-180.

⁵⁹ Tamtéž, s. 234.

⁶⁰ Tamtéž, s. 239.

⁶¹ Tamtéž, s. 46.

a KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 1. díl, A-G*. Praha: Libri, 1996, s. 524-525. ISBN 80-85983-13-3.

Co se týče dochovaných v jádru románských kostelů na Orlickoústecku, můžeme sem zařadit kostel sv. Petra a Pavla ve Slatině u Vysokého Mýta, byť byl roku 1740 výrazně barokně přestavěn. Jedná se jednolodní venkovský kostel zaniklé farní osady Plotišt se sakristií v ose a hranolovitou předsunutou věží v průčelí. Kostel stojí na návrší a původní dvůr Plotiště, ke kterému náležel, postupně splynul se Slatinou. Z románského období lze předpokládat i existenci nějakého šlechtického sídla náležející tomuto kostelu, bližší informace však zatím nejsou známy.⁶²

Kostel sv. Jana Křtitele ve Vračovicích-Orlově je rovněž jedním z mála původně románských kostelů (i když někdy je v literatuře jeho románský původ zpochybňován)⁶³ nejen na Orlickoústecku, ale v celém Pardubickém kraji. Jedná se o drobný jednolodní venkovský kostel obdélného půdorysu snad z 1. čtvrtiny 13. století s předsunutou hranolovou věží. Byl dvakrát výrazněji upraven, poprvé barokně po požáru roku 1692, podruhé v roce 1882 proběhla jeho neorománská přestavba. Při opravě fasády roku 1990 byla pod odstraněnou omítkou nalezena na plášti presbytáře původní zazděná románská okna.⁶⁴

Značný význam během rané kolonizace sledovaného území mělo hradiště Vraclav (původně Vratislav, již od pravěku významná lokalita, poprvé připomínána v opatovickém falzu pravděpodobně zachycující situaci v letech 1086-1087, výslovně jako hradiště je však doloženo až Kosmou r. 1108), dnes obec nedaleko Vysokého Mýta.⁶⁵ Vznik hradiště je datován do poloviny 11. století a nové slovanské osídlení tak překrylo starší pravěké objekty. Vzniklo pravděpodobně za knížete Břetislava jako sídlo pro jeho syna Vratislava. Nachází se ve strategické poloze na výběžku výrazného terénního hřbetu nad řekou Loučnou a v těsné blízkosti Trstenické stezky (jedná se o oblast severního okraje dnešní vsi). Právě ta sehrála v jeho vzniku významnou roli. Hradiště Vraclav se tak (během románského období) stalo administrativním centrem celé jihovýchodní části východočeského regionu. Vraclav (Vratislav)

---

⁶² POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech III, P-Š*. Praha: Academia Praha, 1980, s. 342.
a *Objekt kostel sv. Petra a Pavla, Slatina u Vysokého Mýta*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

⁶³ MUSIL, František a Jaroslav ČECHURA, FELCMAN, Ondřej, ed. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 180. ISBN 978-80-7422-003-6.

⁶⁴ POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech IV, T-Ž*. Praha: Academia, 1982, s. 266.
a *Objekt kostel sv. Jana Křtitele, Vračovice-Orlov*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

⁶⁵ KAŇÁK, Miloslav. *Průvodce po památkách reformačních církví v ČSR*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1984, s. 72.

a MUSIL, František a Jaroslav ČECHURA, FELCMAN, Ondřej, ed. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 215. ISBN 978-80-7422-003-6.

spolu s Kladskem (v té době součást Čech) tvořily v průběhu 11. a 12. století dvě významné východočeské kastelánie.⁶⁶ Během následující vývoje, a po rozpadu hradské správy v průběhu 13. století, se však hradiště nestává zárodkem rodícího se města (jako např. Hradec Králové či Chrudim), ale zaniká. Správa se přesouvá o 9 km východněji do sídliště Mýta (myšleno Staré Mýto) a později nově založeného královského města Vysokého Mýta. V současné době je místo, kde stávalo hradiště, částečně zalesněno, část slouží jako louka, památník a pietní místo.⁶⁷ Ve 12. století zde byl založen románský kostel sv. Václava. Jednalo se o jednolodní obdélnou stavbu se čtvercovým presbytářem a velkou hranolovou věží na západní straně. V roce 1786 byl zrušen a po požáru r. 1804 byly zbytky budovy upraveny na hostinec čp. 115.⁶⁸

4.2 Gotické umění

Během 13. století došlo v českém státě k významným hospodářským i společenským změnám. Dochází k hospodářskému rozvoji státu a upevnování jeho moci i postavení. Nadále pokračuje kolonizace území, tentokrát dynamičtěji (jedná se již o vrcholnou/vnější kolonizaci), s tím souvisí vznik měst (jejich zástavba, opevnění) jako správních center obchodu a řemesel. Dále o hradní soustavu doplněnou o několik tvrzí a samozřejmě i sakrální stavby (kostely, kláštery). Gotické umění se tak (nejen) na Orlickoústecku projevuje podstatně výrazněji než umění románské.⁶⁹

4.2.1 Vznik měst

Významnou společenskou změnou, ke které docházelo, byl růst majetku a politické moci šlechty na úkor královské moci panovníka. Ten se však snažil o upevnění své moci jinými

---

⁶⁶ MUSIL, František a Jaroslav ČECHURA, FELCMAN, Ondřej, ed. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 214-215. ISBN 978-80-7422-003-6.

⁶⁷ *Objekt výšinné opevněné hradiště, sídliště Vraclav, Vraclav*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

⁶⁸ POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech IV, T-Ž*. Praha: Academia, 1982. s. 264-265.

⁶⁹ MUSIL, František a Jaroslav ČECHURA, FELCMAN, Ondřej, ed. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 255. ISBN 978-80-7422-003-6.

způsoby. Jedním z nejdůležitějších se stalo zakládání královských měst. Královská města se od těch poddanských v mnohém odlišovala, jednak postavením svých obyvatel, jednak rolí v mocensko-politických vztazích, vznikala na královské půdě, král byl jejich přímým pánem, a také pro něj představovala příjem. Na rozdíl od měst poddanských byl v těch královských kladen větší důraz na řemesla, jejich specializaci a rovněž zapojení do dálkového obchodu. V poddanských městech naproti tomu jako hlavní součást obživy zůstávalo zemědělství. Další výhodou pro obyvatele královského města bylo to, že (dle výše svého majetku) získávali podíl na jeho správě, vyšší míru práv a životních možností. Taková města vznikala v podstatě třemi způsoby, využitím staršího královského hradiště, ze starší již existující osady např. význačné svou polohou, či zcela nově založené tzv. na „zeleném drnu“.⁷⁰

To byl ostatně i případ vzniku královského města Vysokého Mýta. Jeho starší předchůdce – Staré Mýto – leželo na mírně vyvýšené pravobřežní terase mezi řekou Loučnou a vsí Tisovou. Jeho vznik byl důsledkem rozkladu hradské soustavy ve 2. čtvrtině 13. století a zároveň úpadkem správní moci hradiště ve Vraclavi. To se – narozdíl od jiných případů (např. Hradec Králové či Chrudim) – neproměnilo v nové královské město, ale postupně zaniklo. Ani Staré Mýto se však nestalo městským centrem oblasti (pravděpodobně z důvodu sporů s litomyšlskými premonstráty, na jejichž půdě byla lokace zřejmě provedena). Z rozhodnutí krále Přemysla Otakara II. došlo v polovině 13. století k založení velkoryse pojatého královského města Vysokého Mýta (zhruba v polovině vzdálenosti mezi Vraclaví a Starým Mýtem). Majetkem nového města se tak stala i Vraclav, Staré Mýto však zaniklo poměrně záhy.⁷¹ Historické jádro města Vysokého Mýta je jednou z nejkvalitnějších urbanistických koncepcí ve východních Čechách. Středověké město je v podstatě vymezeno z části stále zachovalým středověkým městským opevněním. Urbanistická struktura i proporce zástavby jsou, i přes moderní výstavbu, velice dobře dochovány. Hlavní plochu tvoří pravidelné čtvercové náměstí lemované převážně jednopatrovou, částečně i dvoupatrovou zástavbou domů a okruh městských hradeb (souvislý pás hradeb je dodnes dochován na jihovýchodní, východní a severní straně). Centrum Vysokého Mýta si také zachovalo převažující drobnou zástavbu na gotické parcelaci a málo narušenou hladinu střech. Celek dotváří věže historických staveb jako

---

⁷⁰ Tamtéž, s. 267-269.

a HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 439. ISBN 978-80-7106-543-2.

⁷¹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 8. díl, V-Ž*. Praha: Libri, 1996, s. 466. ISBN 978-80-7277-410-4.

a HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 58. ISBN 978-80-7106-543-2.

jsou gotický kostel sv. Vavřince nebo městské brány (Pražská, Choceňská a Litomyšlská) přemyslovského typu.⁷²

Součástí městského opevnění byla i dvoupatrová gotická masivní kamenná bašta z 2. pol. 13. století z lomového zdiva v SV nároží městské hradby. Tato věž sloužila od roku 1768 jako vodárna napájající městské kašny a studny v ulicích (odtud označení Vodárenská věž). V minulosti nebyla významně přestavěna, jedná se tedy o gotickou stavbu s vysokou mírou autenticity.⁷³

Kromě měst královských vznikala v mnohem větší míře také města poddanská. Vrchností poddanských měst mohla být církev, šlechta, ale také král. Na Orlickoústecku se jedná například o města Ústí nad Orlicí, Letohrad, Českou Třebovou nebo Lanškroun. Jejich vznik souvisel s královskou kolonizační činností zejména ve 2. polovině 13. století. Jak již bylo řečeno, poddanská města se sice zdaleka netěšila stejným výhodám a životní úrovně jako města královská, ale i jim byla udělována jistá privilegia. Nejhlubší rozdíly byly citelné zejména v hospodářské, ale také v právní oblasti nebo v zástavbě města a jeho opevnění (řada poddanských měst opevnění neměla buď vůbec nebo bylo tvořeno jen hliněnými valy či palisádou).⁷⁴

4.2.2 Šlechtická sídla

V rámci kolonizace nového území a rozšiřování osídlení docházelo rovněž k budování hradní sítě. Jednotlivé hrady se stávaly nejen správními centry několika nově zformovaných panství na Orlickoústecku, ale zajišťovaly také dohled nad obchodními a zemskými stezkami. Rozsáhlý celek v rámci dnešního orlickoústeckého regionu tvořilo žampašské a s ním těsně spjaté kyšperské panství.⁷⁵ Na počátku kolonizace však správa panství nenáležela

---

⁷² Brány jsou tvořeny dvěma věžemi, jednou menší, druhou mohutnější, nad branou jsou v patře spojeny hradebním ochozem.

⁷³ Objekt věž vodárenská, Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 8. díl, V-Ž*. Praha: Libri, 1996, s. 473. ISBN 978-80-7277-410-4.

a POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech IV, T-Ž*. Praha: Academia, 1982, s. 298.

⁷⁴ HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 446-452. ISBN 978-80-7106-543-2.

⁷⁵ MUSIL, František a Jaroslav ČECHURA, FELCMAN, Ondřej, ed. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 344, 354. ISBN 978-80-7422-003-6.

stejnojmennému hradu Žampachu, ten byl založen až o něco později, ale zřejmě hradu Vejrov, který ležel nedaleko současné hráze Pastvinské přehrady, a s jehož vznikem zřejmě souviselo i založení kláštera křižovnického řádu cyriaků v nedalekém Klášterci nad Orlicí (jehož patrony byli majitelé žampašského panství).⁷⁶

Později vystavený hrad Žampach se nacházel na zalesněném návrší nad stejnojmennou obcí asi šest kilometrů jihozápadně od města Žamberk a přibližně dvanáct kilometrů severovýchodně od města Ústí nad Orlicí. Jméno Žampach vzniklo z německého pojmenování Sandbach zřejmě jako pojmenování podhradní vsi Písečná. Žampach se tak stal novým sídlem a přirozeným centrem správy okolního panství.⁷⁷ Hrad byl vystavěn v raně gotickém slohu na výrazném homolovitém návrší, jehož vrcholová partie byla rozdělena tesaným příkopem ve skále na dvě části – západní část tvořilo předhradí, východní část pak samotný hrad. Hrad sám byl zřejmě mohutný a promyšleně opevněn. V předhradí, opevněném kamennou hradbou, stály pravděpodobně jen dřevěné hospodářské budovy. Samotné jádro hradu bylo přístupné z předhradí po mostě. Hlavní stavbou hradního jádra byl věžovitý palác, pravděpodobně doplněn věží nad vstupní branou. Celý prostor pravděpodobně s velice malým nádvořím obepínala hradba. Přístup k hradu vedl cestou na jižní straně kopce.⁷⁸

Hrad Letohrad (dříve Kyšperk) stával na návrší nazývaném nyní Hradisko nad dnešním městem. Podobně jako předchozí hrad Žampach se datuje k přelomu 13. a 14. století a jeho majitelé byli s majiteli nedalekého hradu Žampachu pravděpodobně spřízněni. Hrad byl dle své nepřístupné polohy nazýván také Supí horou (německy Geiersberg). Tento ve své době moderní název se však v českém prostředí záhy změnil do podoby Kyšperk. Dnešní město Letohrad

---

⁷⁶ Tamtéž, s. 354.

⁷⁷ MUSIL, František. *Osídlování Poorlicka v době předhusitské. Kraj na Tiché Orlicí, v povodí Třebovky a Moravské Sázavy*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2002, s. 65. ISBN 80-86042-64-2.

⁷⁸ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého, díl 2., Hradecko*. Praha: Šolc a Šimáček, 1935, s. 122-123.

Jako nejstarší písemnou zmínku o hradu lze uvést roky 1308-1309, kdy je ve *Zbraslavské kronice* zmíněn „Petr de Sandbach“, jeden z prvních pánů užívající tento přídomek a uveden jako „škůdce lanšperského panství“. Příslušníci rodu „ze Žampachu“ však hrad dlouho nedorželi, pravděpodobně již ve 20. letech 14. století ho postoupili králi. Po předání panství králi Janu Lucemburskému nejspíše v prvních letech jeho vlády (ten je jako vlastník hradu zmiňován již před rokem 1324), byli příslušníci rodu „ze Žampachu“ odměněni majetky v oblasti Orlických hor, které získali již dědičně (na rozdíl od pouze kolonizovaného žampašského panství). Přídomek „ze Žampachu“ si však ponechali, avšak doplnili jej dalšími jmény (Hložkové, Koldové, Ovčičové). Žampach byl prokazatelně v rukou krále Jana ještě v roce 1324, kdy ho král jako léno postoupil Jindřichovi II. z Lipé.

V majetku pánů z Lipé se hrad připomíná i v letech 1340 a 1346.

Uvedeno v publikaci:

MUSIL, František a Jaroslav ČECHURA, FELCMAN, Ondřej, ed. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 263, 354, 422-423. ISBN 978-80-7422-003-6.

tehdy zřejmě ještě neexistovalo. Zříceniny hradu se zachovaly až do počátku 18. století. V roce 1714 začal stavět tehdejší majitel kyšperského panství František Karel Libštejnský z Kolovrat v blízkosti hradu poutní kapli Jana Nepomuckého a k její stavbě byl využit stavební materiál z hradu. K dalšímu zásahu do areálu hradu došlo na konci 60. let 19. století v souvislosti s výstavbou železnice Ústí nad Orlicí-Letohrad, kdy byla odlámána část hradního návrší, a přitom poškozeny zbytky opevnění na jihovýchodní straně. Hrad samotný zřejmě zaujímal nevelkou plochu a tvořila jej pravděpodobně jen jedna věžovitá budova. Na jihu a východě se ani nepředpokládá, že by hrad měl nějaké zvláštní opevnění, neboť z této strany hradního návrší jsou svahy obzvláště strmé. Na severní straně, kde byl areál hradu více méně na úrovni okolí, se val rozšiřoval a vytvářel malé předhradí. Do dnešních dob se tak zachoval jen v podobě příkopů a valů.⁷⁹

Západně od Žampašska vzniklo menší panství Brandýs, rovněž se stejnojmenným hradem, jehož zřícenina je dochována na zalesněném ostrohu přímo nad centrem současného města Brandýs nad Orlicí. Ostroh se vypíná nad soutokem Tiché Orlice a Dolenského potoka a jeho svahy poměrně strmě padají k oběma vodním tokům. Hrad skládající se ze dvou předhradí a vlastního hradu byl přístupný cestou, která stoupala po jižním úbočí hradního návrší pod hradními hradbami. Z dochovaných pozůstatků zdiva lze předpokládat, že první předhradí bylo chráněno nízkou hradbou či valem a uprostřed stála obdélníková budova. V čele druhého předhradí, přímo nad příkopem, byla pravděpodobně štítová zeď a za ní opět obdélníková budova. Vlastní hrad oválného půdorysu byl chráněn hradbou, k níž přiléhal parkán. Zbytky této hradby a parkánu jsou dnes zachovalé jen na jihozápadní straně hradu.⁸⁰ U vchodu do hradu na severovýchodní straně stávala pravděpodobně bergfritová věž, jejíž pozůstatky mohou být ukryty v kuželu suti. Na západní straně se nacházel hradní palác přímo přiléhající k hradbě. Do dnešních dob zůstaly dochovány rozsáhlé sklepní prostory, avšak celkovou podobu hradního paláce neznáme. Na jihovýchodě na palác navazovala další, pravděpodobně obdélníková trojdílná budova, částečně zasahující do původního parkánu. Z této stavby, zřejmě mladší než západní palác, se zachoval čtvercový sklepní prostor a na jižní straně vysoké obvodové zdivo. Zde je také zachováno jediné, zřejmě však později dozděné, okno. Velmi dobře se dochovaly příkopy oddělující jednotlivé části hradu i zbytek hradního příkopu a valu pod nevelkou plošinou v nejzápadnějším výběžku hradního ostrohu.⁸¹ Hrad se jako pustý připomíná již od

---

⁷⁹ MUSIL, František. *Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí*. Ústí nad Orlicí: Grantis, 1995, s. 55-56.

⁸⁰ Tamtéž, s. 14.

⁸¹ Tamtéž, s. 14.

Doba založení hradu a jeho zakladatel nejsou přesně známy. Vznik brandýského hradu a městečka je obvykle

roku 1632, později byl rozebírán na stavby ve městě. Ve druhé pol. 19. století byly v jeho areálu zřízeny vycházkové cesty pro lázeňské hosty.⁸²

Vrchol kolonizace lanšperského panství (pravděpodobně s pomocí cizích kolonistů zejména z německy osídlených oblastí), a s ním spojený vznik nového stejnojmenného správního hradu, spadá do poloviny 13. století. Zřícenina hradu Lanšperk (dříve Landšperk) se nachází na vysokém ostrohu nad levým břehem Tiché Orlice asi 5 km severovýchodně od města Ústí nad Orlicí. Hrad byl lichoběžníkové dispozice, zakončující plochý široký ostroh opevněný na čelní straně širokým příkopem, před nímž byl nasypán mohutný val. Hlavní obrannou stavbou hradu představovala plášťová zeď, doposud velmi dobře dochována na čelní straně. Okolo hradu obíhal parkán, jímž vedla hlavní přístupová cesta. Na hlavní nádvoří pokračovala druhou branou v plášťové zdi. Zatím nelze s jistotou určit, zda měl hrad přehradí, neboť jeho eventuelní plocha je dnes zcela zastavěna domky stejnojmenné vesnice. Trojprostorový palác (pravděpodobně s kaplí) přiléhal k čelní straně. Na protilehlé straně nádvoří stála další dvouprostorová budova, dochovaná v podobě výrazného terénního reliktu. Z další zástavby, kterou lze předpokládat při obvodu nádvoří, v jehož středu byla studna, se nedochovaly výraznější pozůstatky. Hrad Lanšperk je jedním z nejstarších hradů s plášťovou zdí v Čechách, pro něž je typická absence věže. Rovněž představuje názornou ukázkou menšího královského hradu, který, v rámci sítě panovnických mocenských opor, patřil k objektům s doplňkovou funkcí.^{83 84}

---

spojován s Jindřichem z Prostiboře, který byl v roce 1274 leníkem olomouckého biskupa Brunona ze Schaumburku. Samotné místní jméno Brandýs bývá vysvětleno tak, že uvedený Jindřich byl příslušníkem saského šlechtického rodu pocházející z hradu Brandis nedaleko Lipska, a jeho rodové jméno bylo přeneseno i na panství v Čechách. V tomto případě by bylo pravděpodobné, že nejprve byl ve službách zmíněného Brunona ze Schaumburka, a proto měl původní statky na Moravě (zde se jedna větev rodu udržela až do 15. století). Později přešel do služeb krále Václava II. (doložen rovněž jako svědek na královských listinách v roce 1289 a 1297) a králem byl zřejmě pověřen provedením kolonizace území na pravém břehu Tiché Orlice.

Uvedeno v publikacích:

DURDÍK, Tomáš. *Encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 1998, s. 68. ISBN 978-80-7277-489-0.

MUSIL, František. *Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí*. Ústí nad Orlicí: Grantis, 1995, s. 16.

⁸² MUSIL, František. *Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí*. Ústí nad Orlicí: Grantis, 1995, s. 16.

⁸³ DURDÍK, Tomáš. *Encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 1998, s. 165-166. ISBN 978-80-7277-489-0.

a DURDÍK, Tomáš a Viktor SUŠICKÝ. *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků, východní Čechy*. Praha: Agentura Pankrác, 2012, s. 62-65. ISBN 978-80-86781-19-8.

⁸⁴ Hrad Lanšperk vznikl v době vlády krále Přemysla Otakara II, v souvislosti s kolonizací oblasti mezi Tichou Orlicí a česko-moravským pomezím. Z králova pověření hrad pravděpodobně postavil některý příslušník rodu z Drnholce, který kolonizaci prováděl. Mohl to být Vilém z Drnholce, který do východních Čech přišel po r. 1249, nebo jeho synové Heřman a Oldřich z Drnholce. Nově postavený hrad dostal módní německé jméno Landesberg vyjadřující zřejmě fakt, že nově vybudovaný hrad je královským majetkem. Hrad Lanšperk se poprvé připomíná roku 1285, kdy ho král Václav II. současně s dalšími majetky ve východních Čechách postoupil manželovi své matky Závišovi z Falkenštejna. Lanšperské panství potom ve dvou etapách daroval nově založenému Zbraslavskému klášteru, jehož založení bylo zřejmě Václavovým pokáním za Závišovu popravu.

Litické panství mělo správní centrum v hradu Litice a jako městské centrum bylo založeno městečko Žamberk (údaj z roku 1341 dokládá, že okolo Litic mělo vzniknout ještě jedno samostatné panství, z tohoto plánu však nakonec sešlo)⁸⁵. Hrad Litice nad Orlicí vznikl koncem 13. století, během kolonizační činnosti v povodí Divoké Orlice příslušníky rodu pocházejícího ze západních Čech, někdy ne zcela přesně označováni jako Drslavici (podle často používaného jména Půta označováni i jako Půtici, hrad je v písemných pramenech prokazatelně doložen až roku 1316)⁸⁶. Podobu původního hradu na skalnatém vrcholu kopce nad stejnojmennou obcí však v dnešní době prakticky neznáme. Archeologické výzkumy zachytily jen několik fragmentů jeho tehdejších zdív, ty však s dnešním půdorysem hradu příliš nekorrespondují.⁸⁷ Současná podoba hradu vznikala v průběhu druhé poloviny 14. století, svůj rozsah však získal až během významné přestavby za Jiřího z Poděbrad po roce 1450. Hrad je vyvážené dvoupalácové dispozice se štíhlou čtverhrannou věží s klenutými interiéry a menší kaplí. O tom, že věž nevznikla současně s palácem, svědčí způsob, kterým se navzájem pojí zdivo. Mezi oběma paláci se nacházelo nevelké nádvoří. Současně s přestavbou vnitřního hradu se budovalo i nové vnější opevnění. Důraz byl kladen na zajištění vstupní brány, kde i obvodová hradba oproti ostatním úsekům dosahuje dvojnásobné šíře. Vedle hlavní vstupní brány se nacházela i branka pro pěší. Nad brankou pro pěší je umístěn český, moravský, hornolužický a poděbradský erb v bohatě zdobeném rámu. Vpravo od této největší desky je osazen neurčitelný znak, vlevo tři další reliéfy. Tato výzdoba je umístěna více méně nahodile v průčelí brány a překvapuje svou nízkou uměleckou kvalitou. Překvapující je i systém opevnění, který rozhodně neodpovídá vrcholným a kvalitním realizacím své doby (zvláště u královského hradu). Hrad Litice nad Orlicí tak představuje vlastně jedinou velkou hradní stavbu krále Jiřího, a proto je s podivem,

---

Uvedeno v publikaci:

MUSIL, František. *Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí*. Ústí nad Orlicí: Grantis, 1995, s. 51.

⁸⁵ MUSIL, František a Jaroslav ČECHURA, FELCMAN, Ondřej, ed. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 349. ISBN 978-80-7422-003-6.

⁸⁶ Příslušníci uvedeného rodu nejprve zbudovali v západních Čechách hrady Litice a Potštejn a po příchodu na Divokou Orlici sem přenesli jména svých původních sídel. Zakladatelem Litic a pravděpodobně i sousedního Potštejna byl Půta z Potštejna. Jednalo se zřejmě o nevelkou stavbu obklopenou příkopem a valem. V písemných pramenech se hrad připomíná poprvé v roce 1304, kdy Půta z Potštejna postupoval jeho polovinu králi Václavovi II. V roce 1316 patřil hrad králi Janu Lucemburskému a ten ho zastavil Jindřichovi z Lipé. Král Karel IV. Ještě jako markrabě moravský hrad roku 1333 vykoupil. Poté hrad ještě několikrát změnil majitele, roku 1427 ho však po svém otci Viktorinovi dědí pozdější český král Jiří z Poděbrad a Kunštátu, který později přistupuje k jeho rozsáhlé přestavbě.

Uvedeno v publikaci:

MUSIL, František. *Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí*. Ústí nad Orlicí: Grantis, 1995, s. 60-63.

⁸⁷ MUSIL, František. *Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí*. Ústí nad Orlicí: Grantis, 1995, s. 60. a DURDÍK, Tomáš. *Encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 1998, s. 175. ISBN 978-80-7277-489-0.

že král zřejmě zvolil stavitele nižšího rozhledu a úrovně projevu. Stavitelské a umělecké práce v této podobě jsou typické spíše u staveb nižší šlechty. Tato skutečnost tak nejspíše plyne z konkrétní dobové politické situace.⁸⁸

4.2.3 Sakrální stavby

Spolu s rostoucím osídlením, vznikem a rozvojem měst, kultury a společnosti přestávají stačit současná duchovní centra v kláštorech, a narůstá tak počet farních kostelů. Pro středověkou společnost byla církev nezbytná, docházelo k velkému vzestupu lidové zbožnosti, a nové sakrální stavby se tak často stávají městskými dominantami. Církevní správa se tak postupně přenáší z hradů do měst, kde se tvoří nová střediska jejího působení.⁸⁹

To byl případ i královského města Vysokého Mýta, kde byl, pravděpodobně současně s městem, založen kostel sv. Vavřince, původně raně gotický. Nejstarší částí chrámu je zdívo jižní lodi z přelomu 13. a 14. století. Trojlodí se severní předsíní a presbytář se sakristií, ovlivněné pražskou dvorskou hutí, vznikly pravděpodobně v 60. a 80. letech 14. století. Severní věž a část mezi věžemi je z počátku 16. století. V průběhu staletí byl kostel několikrát silně poškozen požárem, proto byl ve druhé polovině 19. století (1875-1904) výrazně rekonstruován a regotizován Františkem Schmoranzem, Josefem Mockerem, Josefem Podhájským a Arnoštem Živným. Původní „pavoukovitá“ klenba severní boční lodi byla roku 1883 nahrazena klenbou novogotickou, klenba hlavní a jižní lodi – dosud válcovitá se štukovými žebry – byla rovněž roku 1889 nahrazena klenbou novogotickou. Tato přestavba však výrazně změnila podobu kostela, a znejasnila tak jeho stavební vývoj.⁹⁰ V současnosti představuje chrám bazilikální trojlodí s dlouhým pětiboce ukončeným presbytářem s obdélnou sakristií po jižní straně, s průčelím ukončeným vysokým trojúhelníkovým štítem a sevřeným dvěma věžemi, s otevřenou dvojosou předsíní a kaplí sv. Jana Křtitele (Fabriciovská) na severní straně. Okna jsou hrotitá s kružbami, opěráky ukončeny fiálami. Trojlodí, hlavní a jižní loď, presbytář a

---

⁸⁸ DURDÍK, Tomáš. *Encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 1998, s. 175-176. ISBN 978-80-7277-489-0.

⁸⁹ HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 463-464. ISBN 978-80-7106-543-2.

⁹⁰ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 8. díl, V-Ž*. Praha: Libri, 1996, s. 476. ISBN 978-80-7277-410-4.

a POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech IV, T-Ž*. Praha: Academia, 1982, 300-302.

a LÍBAL, Dobroslav. *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*. Praha: Unicornis, 2001, s. 555-556. ISBN 80-901587-8-1.

sakristie jsou sklenuty křížovou žebrovou klenbou, severní boční loď hvězdovou klenbou, boční předsíň a kaple sv. Jana Křtitele obkročnou klenbou. V předsíni je bohatě profilovaný gotický portál s barokními dveřmi z doby kolem roku 1700. Nástěnné malby celého interiéru kostela jsou secesní z let 1904-1905 dle návrhu Karla Vítězslava Maška, a patří k nejcennějším svého druhu v Evropě. V kapli sv. Jana Křtitele jsou umístěny kamenné náhrobky ze 14. - 16. století. Hlavní oltář byl roku 1787 zakoupen ze zrušeného kláštera v Sedlci. Jeho součástí je obraz Nanebevzetí Panny Marie od Petra Brandla z roku 1728. Jedná se o největší obraz v českých zemích. Do roku 1543 byl kostel obklopen hřbitovem.⁹¹

Dalším významným dokladem gotické sakrální architektury na Orlickoústecku je kostel sv. Kříže v Klášterci nad Orlicí (na Žamberecku). Jedná se o pozůstatek již zmíněného kláštera cyriaků založeného ve 2. polovině 13. století, o trochu dříve než samotný kostel. Klášter však zanikl již během husitských válek, kdy byl spolu s kostelem vypálen, a znovu již nebyl obnoven. Po požáru v letech 1452-1453 byl kostel přestavěn ve stylu pozdní gotiky, a i přes pozdější renesanční a barokní úpravy, si svůj ráz ponechal. Půdorys kostela je obdélný, s polygonálně uzavřeným odsazeným presbytářem a zastřešený valbovou střechou s dřevěným krovem krytou šindelem. Nad západním průčelím je hranolová věž krytá jehlancovou střechou s osmibokou lucernou. Kostel je postaven z kamenného zdiva omítnutého hladkou vápennou omítkou bílé barvy, bez architektonického členění. Dřevěná korunová římsa v západní části stavby je vynesena na dřevěných krakorcích, mezi nimiž jsou zbytky původní výmalby. Nároží stavby jsou armována kamennými kvádry, na jihozápadním nároží se dochovala středověká malba dvou čertíků s českými nápisy. Okna lodi jsou hrotitá, bez kružeb, stejně jako okna presbytáře. V jižní stěně presbytáře při druhém opěráku se nachází přístup do kněžiště (z bývalého kláštera) s hladkým kamenným portálem bez profilace. K severní stěně presbytáře je přistavěna sakristie obdélného půdorysu o dvou podlažích, zastřešená valbovou střechou. Spodní podlaží je klenuto valeně, v přízemí je křížová klenba. Před západní průčelí byla přistavěna barokní předsíň. Loď a presbytář kostela jsou plochostropé. Areál je doplněn o pozdně barokní kostnici z r. 1793, ohradní zeď a Kalvárii z r. 1799.⁹²

Městský farní kostel sv. Václava (dříve Panny Marie), tentokrát v poddanském městečku Lanškrouně, je také původně gotický a to z konce 14. století (kostel zasvěcený Panně

---

⁹¹ Tamtéž.

⁹² LÍBAL, Dobroslav. *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*. Praha: Unicornis, 2001, s. 178. ISBN 80-901587-8-1.

a *Objekt kostel sv. Kříže, Klášterec nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Marii byl však na tomto místě doložen již k roku 1350, z tohoto období zřejmě pochází pětiboký, žebrově zaklenutý presbytář s původními hrotitými okny).⁹³ Jedná se o sálovou stavbu ze smíšeného zdiva, s úzkou boční lodí při severní straně a s hlubokým odsazeným pětiboce uzavřeným presbytářem, k jehož severní straně přiléhá sakristie. Ze západního průčelí vystupuje čtyřboká věž. K jižnímu průčelí je připojen zámek (původně bývalý augustiniánský klášter). Loď je zaklenuta třemi poli křížové hřebínkovité klenby. Vnější stěny lodi náleží k nejstarším částem kostela. Zvenčí jsou vyztuženy opěrnými pilíři, mezi nimiž se nacházejí obdélná, půlkruhově zaklenutá okna. K jižní vnější stěně je připojen přístavek se sochami Krista a apoštolů v zahradě Getsemanské, zastřešený sedlovou plechovou střechou s trojbokým štítem. Střecha lodi a presbytáře je sedlová, kryta eternitem. Věž vystupující před západní průčelí je čtyřboká, s okosenými rohy a zastřešena úzkou bání s osmibokou lucernou. Kryta je měděným plechem. Kostel v roce 1645 vyhořel, následně kolem roku 1653 došlo k úpravě hlavní lodi a zřejmě též přístavbě lodi boční. Věž byla vystavěna zřejmě před rokem 1770, její bání pochází z roku 1823. V místnosti nad dnešní sakristií byly celkem nedávno objeveny renesanční freskové malby znázorňující majitele panství. Kostel sv. Václava tak představuje hodnotný doklad stavební proměny gotického kostela v prostředí města v průběhu staletí.⁹⁴

4.3 Renesanční umění

Východní Čechy – Orlickoústecko nevyjímaje – prožívaly během 15. a počátku 16. století jednu z nejvíce dynamických epoch svých dějin. Nadále pokračovalo osidlování dosud méně osídlených oblastí, avšak velmi významnou roli sehrály husitské války, vznik východočeského husitství (vesnice Kunvald na Orlickoústecku se roku 1457 stala místem vzniku prvního Sboru jednoty bratrské)⁹⁵, oslabení vlivu katolické církve a rozdělení moci i mezi méně urozené elity. S tím souviselo i jisté oslabení moci královských měst. Renesanční umění se však, ve srovnání s jinými historickými slohy, na Orlickoústecku příliš výrazně

---

⁹³ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Míro*. Praha: Libri, 1998, s. 333. ISBN 80-85983-15-x.

⁹⁴ LÍBAL, Dobroslav. *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*. Praha: Unicornis, 2001, s. 223-224. ISBN 80-901587-8-1.

a *Objekt kostel sv. Václava, Lanškroun*. In: *Památkový katalog [online]*. [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

⁹⁵ POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech II, K-O*. Praha: Academia Praha, 1978, s. 181.

neprojevovalo. Docházelo spíše k renesančním přestavbám a úpravám starších staveb než ke stavbě nových. Jednalo se například o přestavby hradů, jelikož se ke slovu dostával zájem o pohodlnější bydlení na úkor obranné funkce, s tím samozřejmě souvisí i vznik zámků (v rámci změn docházelo právě k přesunům správy jednotlivých panství ze správních hradů do měst a nově vznikajících zámků), dále přestavby kostelů nebo městských staveb.⁹⁶

4.3.1 Šlechtická sídla

Výrazné renesanční úpravy, která značně změnila tvář původní stavby, a jejíž renesanční podoba dominuje (a to i přes četné opravy a úpravy následující) v podstatě dodnes se dočkala i tvrz Orlice v Letohradě (původně samostatná obec Orlice je dnes součástí Letohradu, tvoří tak jednu z jeho částí). Nachází se na okraji opukové ostrožny, jižní strana se sklání do údolí Tiché Orlice a na západě prudce spadá do bažinatého údolí potoka.⁹⁷ Původně se jednalo o gotickou věžovou tvrz s vyššími patry snad dřevěnými, poprvé písemně doloženou v roce 1361. Zbytky této tvrže jsou v dnešní době dochovány jako součást sklepení nejzápadnější části hlavní budovy. Tímto prostorem je nepravidelná, na půdorys nadzemní části nenavazující místnost, částečně zapuštěná do skály. Opukové zdivo pojí jíl, vnitřní vstupní portál je kamenný s drážkou pro dveře. Tato místnost byla s největší pravděpodobností sklepem zmíněné věžové tvrže.⁹⁸ Od roku 1467 byla tvrz krátce využívána jako bratrská fara, v polovině 16. století se však dočkala kompletní přestavby na renesanční zámek. Ten byl v roce 1650 připojen k zámku v Letohradě, a využíván jako hospodářský objekt. Stará věž byla stržena a na jejím místě až k okraji skalnaté ostrožny byla vystavěna obdélná, volně stojící a zčásti podsklepená jednopatrová zděná (z cihel i kamene) budova. Na suterén stržené věže byl připojen nízký obdélný sklep sklenutý valenou klenbou a z jihu osvětlený malým střílnovým okénkem. Ke sklepům obytného stavení byla připojena vysoká chodba vytesaná zčásti ve skále. Ve sklepech a částečně i v přízemí jsou renesanční hřebínkovité klenby. Ve střední části severního průčelí nad hlavním vchodem se nachází pavlač, obnovena na místě původní nedochované pavlače během rekonstrukce v roce 2011, s cílem navrátit tvrzi autentický vzhled. Té předcházela

---

⁹⁶ MUSIL, František a Jaroslav ČECHURA, FELCMAN, Ondřej, ed. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 626-627. ISBN 978-80-7422-003-6.

⁹⁷ *Objekt zámek (tvrz), Letohrad, Orlice*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

⁹⁸ Tamtéž

a POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech II, K-O*. Praha: Academia Praha, 1978, s. 540.

archeologický i restaurátorský průzkum, který mimo jiné odhalil i čtyři vrstvy omítek – nejstarší ornamentální a figurální sgrafitovou s černě probarvenou spodní vrstvou, poté psaníčkovou sgrafitovou, barokní s červeným malováním a dále novodobé. Od rekonstrukce v roce 2011 je omítka sjednocena. Základní vzor tvoří sgrafitová psaníčka (rozměry cca 0,9 x 0,5 m), vpravo na jižním průčelí objektu jsou zčásti dochována a restaurována i nejstarší ornamentální a figurální sgrafita. Ta tvoří tři pásy, které jsou od sebe odděleny iluzivními římsami. Horní pás je tvořen osmi poli, které jsou navzájem rovněž odděleny a každé pole představuje jiný výjev. V prvním je zachycena kytice v proutěném koši, následuje rostlinný motiv a zajíc, vegetabilní ornament s vázou, mužská poprsí (?), vegetabilní motiv s vázou a mušlí, polopostava ženy probodávající se dýkou (Lukrécie?), dvě souměrně postavené mořské obludy se psími hlavami a rybími ocasy spojené obojkem a polopostava muže držícího v levé ruce kulatý plod. Střední pás zřejmě zobrazuje loveckou scénu. Dolní pás byl výrazně narušen vložением barokních oken. Střecha tvrze je valbová, kryta šedým eternitem.⁹⁹ Jak tedy z výše uvedeného textu vyplývá, současná stavba si v průběhu let prošla řadou úprav.

Také původně gotický klášter augustiniánů v Lanškrouně prošel výraznou renesanční přestavbou. Od druhé poloviny 15. století zde bylo, tehdejšími majiteli panství Kostky z Postupic, budováno sídlo hospodářské správy (původně lanšperského, nyní již lanškrounského panství). V závěru 16. století za Hrzánů z Harasu započala rozsálá přestavba v renesanční zámek a rozšíření celého areálu západním směrem k hlavnímu náměstí. Do současnosti se z někdejšího zámeckého areálu zachovala pouze hlavní budova čp. 1 a budova koníren. Hospodářské budovy někdejšího prvního nádvoří byly roku 1858 postoupeny tehdejším majitelem, knížetem Liechtensteinem, městu a záhy na to byly zbořeny. Tak vzniklo velké volné prostranství dnešního Jiráskova náměstí.¹⁰⁰ Objekt byl původně vystavěn jako gotický augustiniánský klášter koncem 14. století. Klášterní budovy byly seskupeny kolem čtvercového rajského dvora přiléhajícího k jižní straně lodi kostela. Dvůr byl pak po všech čtyřech stranách obklopen arkádami křížové chodby. Z klášterních budov je v současnosti zachováno pouze dnešní západní křídlo zámku (původně východní křídlo kláštera). Obvodové zdivo celého křídla zámku je velmi pravděpodobně gotické. Zámek je zčásti podsklepený, jednopatrový, západní část jižního křídla je dvoupatrová. Zdivo je převážně kamenné, částečně také cihlové. Omítka je na většině stavby bílá, vápenná, hladká. Dispozice zámku je dvoukřídlá, severním koncem západního křídla je připojen ke kostelu sv. Václava. Zhruba v ose právě

---

⁹⁹ Tamtéž

¹⁰⁰ *Areál zámek, Lanškroun*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

poloviny jižního průčelí je k jižnímu křídlu připojen obdélný přístavek. Tabulková okna jsou vsazena do novodobých kamenných ostění. Střecha je sedlová, kryta břidlicí.¹⁰¹ V minulosti byl objekt několikrát přestavován. V roce 1851 proběhla rozsáhlá oprava, která dala objektu v podstatě dnešní podobu. Dochovaná budova bývalých koníren je podélná přízemní stavba s polovalbovou střechou z černého eternitu. Do jihozápadního průčelí je napojen dlouhý úsek městské hradby navazující na severní a jižní nároží. Okenní a dveřní otvory jsou upraveny novodobě, okna jsou dvoukřídlá, čtyřtabulková. Interiér je jednotraktový, téměř ve všech částech stavby je tvořen jednotnou, podélně valenou klenutou prostorem.¹⁰²

4.3.2 Ostatní stavby a městská zástavba

Z Lanškrouna však nelze opomenout ještě jednu významnou renesanční stavbu, a to budovu radnice, jež tvoří výraznou dominantu hlavního lanškrounského náměstí. Budova je umístěna volně v jeho středu, což dokládá ambice a prezentaci tehdejšího města jako nového správního centra. Jednopatrová obdélná stavba ze smíšeného zdiva byla vystavěna v letech 1581-1582. Hlavní průčelí je tvořeno dvěma štíty a z jihovýchodního nároží vystupuje mohutná čtyřboká věž o pěti patrech, kryta cibulovou bání s lucernou. Střecha je tvořena dvěma souběžnými sedly. Na obou osách štítových průčelí jsou architektonicky zdůrazněné portály s diamantovou bosáží, českými nápisy s letopočty výstavby (1581 a 1582) a reliéfními terčí s erby. Nad západním portálem je umístěn erb Liechtenštejnů s letopočtem 1702. Mezi oběma portály je umístěn široký zaklenutý průjezd, v patře se sálem s klášterní klenbou se zrcadlem. Všechna průčelí budovy jsou až po korunovou římsu pokryta psaníčkovým sgrafitem v černošedé barevné kombinaci. Věž je členěna horizontálně třemi patrovými a korunovou věžní římsou. Omítka věže a obou štítů nad korunovou římsou je hladká, vápenná a bez sgrafitové výzdoby. Okna radnice jsou obdélná, šestitabulková.¹⁰³

---

¹⁰¹ POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech II, K-O*. Praha: Academia Praha, 1978, s. 205. *a Objekt zámek, Lanškroun*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Míro*. Praha: Libri, 1998, s. 332, 334. ISBN 80-85983-15-x.

¹⁰² Tamtéž

¹⁰³ POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech II, K-O*. Praha: Academia Praha, 1978, s. 205-206. *a Objekt radnice, Lanškroun*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Jak bylo řečeno v úvodu podkapitoly, i s příchodem renesance nadále docházelo k osidlování nových oblastí. Na Orlickoústecku pokračovalo osídlení dále do vyšších horských poloh, zejména dnešního Králicka. To až do počátku 16. století představovalo v podstatě neosídlené zalesněné pohraniční území mezi Čechami, Kladskem a Moravou. Osidlování tak nejspíše započalo až někdy po roce 1513 z kladské strany, zřejmě jak českým, tak německým obyvatelstvem. Historické jádro města Králíky tak má svůj základ na počátku 16. století, kdy bylo založeno na zeleném drnu s půdorysným schématem tzv. slezského typu, paralelní dvojice hlavních ulic, mezi nimiž je vloženo obdélné náměstí. Půdorys však v severozápadním koutě narušila výstavba luteránského kostela a na severovýchodě stavba renesančního zámku. I přesto však do dnešní doby nebylo historické jádro města v podstatě nijak více výrazně narušeno, a zachovalo si svůj renesanční charakter. Bez narušení se zachoval jak půdorys, který je doplněn zástavbou hlavních ulic, tak zejména náměstí. V roce 1990 bylo historické jádro města prohlášeno městskou památkovou zónou, kterou v současnosti charakterizuje vesměs zděná dvoupatrová zástavba, jejíž architektonický vývoj vyvrcholil ve druhé polovině 19. století.¹⁰⁴

4.4 Barokní umění

Ve srovnání s jinými slohy se barokní umění na Orlickoústecku projevovalo nejvýrazněji. Ač zpočátku bylo přijímáno s nedůvěrou, postupně se stalo fenoménem, a to kompletně v celých východních Čechách. Koncentrace barokních památek na tomto území je ojedinělá, a po Praze jsou východní Čechy právem považovány za nejvýznamnější centrum barokního umění. Dá se říct, že v podstatě v každé obci (ale také mimo obce) je dochována nějaká barokní památka, ať už se jedná o zámek, kostel, morový sloup, kříž, sousoší nebo jiné. Dále se na Orlickoústecku setkáváme s výraznými zásahy barokního umění do krajiny, například poutní místa (pro toto období jsou ostatně zásahy a přetváření krajiny typické).¹⁰⁵ Tyto zásahy a stavby tak, zejména z počátku baroka, výrazně souvisí s tehdejší politickou situací. V období po Bílé Hoře vítězí v českých zemích katolictví nad protestanstvím významně

---

¹⁰⁴ KUČA, Karel. *Vývoj historických sídel na našem území (vesnice)*. In: *Péče o architektonické dědictví: sborník prací, III. díl*. Praha: Idea servis, 2009, s. 98. ISBN 978-80-85970-60-9.

a *Území Králíky*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Míro*. Praha: Libri, 1998, s. 139.

¹⁰⁵ PRAŽÁK, Václav. *Baroko východních Čech, architektura, sochařství*. Hradec Králové: Garamon, 1999. s. 5-7. ISBN 80-902593-0-8.

podporované vládnoucí Habsburskou dynastií. Dochází k celkové rekatolizaci společnosti, a s tím tyto barokní přestavby a stavby úzce souvisí. Baroko se tak postupně, ale velmi výrazně, začíná prosazovat i v městské architektuře (přestavba městských domů, štítů, vznik mariánských sloupů apod.), také díky významnému působení šlechtických mecenášů.¹⁰⁶

4.4.1 Sakrální stavby

Příčina vzniku baroka jako uměleckého slohu vycházela především ze snahy uměleckými počiny dokázat oddanost k Bohu a vyvolat pocity pokory. Toho se církev snažila dosáhnout právě promyšleným působením na city a smysly věřících výstavbou nebo přestavbou velkolepých sakrálních staveb a jejich významnou malířskou a sochařskou výzdobou. Tyto důmyslně zpracované stavby, využívající také působení proudů světla na sochy a obrazy, to vše mělo a nesporně i ovlivňovalo věřící.¹⁰⁷

Jedním z takových případů je poutní místo v Králíkách na Hoře Matky Boží v katastrálním území Dolní Hedeč. Jedná se o významný a působivý klášterní areál, jež tvoří několik objektů vznikajících postupně od raného baroka na konci 17. století. Jde o bývalý klášter servitů s konventem a ambity,¹⁰⁸ na sebe navazující nádvoří na umělé terase vrcholu kopce s kaplí Svatých schodů na předním nádvoří a poutním kostelem Nanebevzetí Panny Marie uprostřed zadního nádvoří. Tento uzavřený celek, zpevněný nárožními věžicemi, je přístupný branou s předloženým schodištěm, doprovázeným po stranách symetrickými kaplemi Ukřižování a Oplakávání. K areálu náleží i přístupová cesta od města se vstupní branou, pašijovými kaplemi a sousoším nejsvětější Trojice v podobě oboustranného reliéfu na podstavci. Celý areál kláštera tvoří v krajině významnou dominantu pohledově přístupnou z širokého okolí, a je rovněž cenným dokladem raně barokní architektury v regionu.¹⁰⁹ První stavbou tohoto komplexu byl právě raně barokní klášterní kostel z let 1696-1700, mající podobu trojlodní baziliky

---

¹⁰⁶Tamtéž.

¹⁰⁷Tamtéž.

¹⁰⁸ Vrcholně barokní klášterní ambity z r. 1704, v podobě krytých chodeb, vymezující čtyřboký dvůr před poutním kostelem na Hoře Matky Boží. Proti průčelí kostela jsou akcentovány branou se štítovým průčelím, zdobeným štukovou kartuší s latinským nápisem.

¹⁰⁹ *Areál klášter servitů s poutním chrámem Nanebevzetí Panny Marie, Králíky*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>. a KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Miro*. Praha: Libri, 1998, s. 136-137. ISBN 8072774107.

s dvouvěžovým průčelím na západní straně. V roce 1846 však byl značně poškozen velkým požárem, kterému zcela podlehl veškerý barokní mobiliář. Z původní barokní výmalby tak zůstala dochována pouze freska z období okolo roku 1750, vyobrazena v kapli po boku presbytáře. Kostel byl v letech 1883-1907 v pseudorenesančním slohu znovu vybaven.¹¹⁰ Klášterní konvent z let 1701-1710 je umístěn okolo tohoto poutního kostela původně pro řád servitů, později jej využívali redemptoristé. Tento významný stavitelský počín vznikl z iniciativy královéhradeckého biskupa Jana Tobiáše Beckera. Konventní budova o třech křídlech je připojena středním křídlem na východní stěnu sakristie kostela. Jednopatrová budova s podkrovím na křížovém půdorysu je postavena ze smíšeného zdiva a zastřešena valbovou střechou krytou plechem.¹¹¹

Významnou sakrální stavbou na Orlickoústecku taktéž z období raného baroka je i kostel sv. Václava v Letohradě z let 1680-1685. Ten byl vystavěn na popud tehdejšího majitele panství Kyšperk Hynkem Jetřichem Vitanovským z Vlčkovic. Kostel měl původně plnit funkci zámecké kaple. Stavba je připisována italskému staviteli Antoniu Demaggiovi (někdy uváděn Andrea Castelli), a spolu s budovou zámku (na západní straně) dominuje jižnímu cípu Václavského náměstí. V návaznosti na průčelí kostela stojí barokní kulisová brána a za kostelem samostatná věžová zvonice z roku 1705.¹¹² Budovu kostela tvoří monumentální jednolodní obdélný chrám s pravoúhlým presbytářem s kaplí a s předsíní na západní a sakristií na východní straně. Výrazné průčelí je do náměstí členěno pilastrovým řádem, zdobeno štukovou výzdobou a ukončeno tabulovým štítem s volutovými křídly. Prostřední části průčelí dominuje trojice dveří vedoucí do kostelní lodi. Dveřmi vlevo se vchází do sakristie, dveřmi vpravo do tzv. Bratrské kaple, pojmenované po Mariánském bratrstvu. Stěny lodi jsou členěny mělkými arkádami. Presbytář, kaple a předsíně jsou sklenuty valenou klenbou s lunetami, hlavní loď je sklenuta valeně, s bohatou štukovou výzdobou snad mistra Giovanniho Maderny. Ta je založena na myšlence, že celý svět a všechno tvorstvo chválí Hospodina (dle žalmu 150 a 148). Toto dílo prý stálo více peněz než samotná stavba kostela. Vybavení kostela je jednotné, rokokové, z let 1783-1786. Hlavní oltář je sloupově rozvinut a zdoben rokokovými sochami sv.

---

¹¹⁰ *Objekt kostel Nanebevzetí Panny Marie, Králíky*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a POCHÉ, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech II, K-O*. Praha: Academia Praha, 1978, s. 133.

¹¹¹ *Objekt konvent, Králíky*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a POCHÉ, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech II, K-O*. Praha: Academia Praha, 1978, s. 132-133.

¹¹² KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Míro*. Praha: Libri, 1998, s. 395-396. ISBN 80-85983-15-x.

Vojtěcha a Prokopa a obrazem sv. Václava. Ten byl namalován roku 1785 synem ředitele vídeňské malířské akademie Christianem Sambachem (1761-1798). Neobvyklost obrazu spočívá ve vyobrazení sv. Václava jako orodovníka za lidstvo, ochránce slabých a bezmocných.¹¹³

Z barokních památek v Letohradě nelze opomenout ani centrální poutní kapli na pětibokém půdorysu, s mělkými oblými apsidami. Kaple je zasvěcena Janu Nepomuckému a vystavěna byla roku 1734 patrně mistrem Donatem T. Morazzim. Nachází se na kopci nad městským hřbitovem v sousedství zámeckého parku. V roce 1854 byl v okolí kaple vysázen les, původně k ní však vedla jen stromová alej. Průčelí kaple tvoří obdélný vchod s kamenným ostěním. Nad vchodem je umístěna segmentová profilovaná římsa a nad římsou půlkruhově zaklenuté okno taktéž s kamenným ostěním. Vlevo se nachází schodiště na oratoř. Všechna okna v kapli jsou mnohotabulková, pod střechou je umístěna profilovaná korunní římsa. Omítka je bílá, štuková, ostění, římsa a některé rohy jsou červené. Střecha je helmovitá, kryta eternitem, s hranolovou věží s lucernou, makovicí a křížem s pěti hvězdami. Vnitřní kaple je zaklenuta klášterní klenbou s pěti okenními výsečemi.¹¹⁴ Barokní pětiboký ambit rozprostírající se okolo kaple, je charakteristickým doplňkem barokních poutních areálů. Přízemní ambity jsou seskupeny do tvaru pětiúhelníku, s hlavním vchodem uprostřed západní strany. Na východní straně ambity vybíhají kaplí Nejsvětější Trojice, která je obdélná, trojboce uzavřená. Z vnější strany jsou ambity nečleněné, zevnitř mají obvodové stěny ploché výklenky v podobě slepé arkády. Do nádvoří se ambity otevírají segmentově zaklenutými arkádami na pilířích. Chodbový ochoz má plochý strop s dřevěným překládaným záklopem. Rohy ambitů jsou zdůrazněny sanktusními věžičkami, každá s lucernou, makovicí a křížem s pěticí hvězd. Střecha ambitů je sedlová, původně kryta šindelem, později eternitem, aktuálně krytinou napodobující břidlici.¹¹⁵

Od mistra Donata T. Morazziho máme nedaleko Letohradu ještě jednu stavbu vznikající v podobném časovém období, jako poutní kaple, a to barokní děkanský kostel sv. Václava v Žamberku z let 1729-1738. Ten byl vystavěn na místě původního dřevěného kostela, jehož podoba je zachycena na cínové desce visící dodnes nad sakristií. Hlavní portál dokončil roku

---

¹¹³ Tamtéž

a POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech II, K-O*. Praha: Academia Praha, 1978, s. 224-225.

¹¹⁴ *Objekt kaple sv. Jana Nepomuckého, Letohrad*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech II, K-O*. Praha: Academia Praha, 1978, s. 225.

¹¹⁵ *Objekt ambity s kaplí Nejsvětější Trojice*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech II, K-O*. Praha: Academia Praha, 1978, s. 225.

1747 architekt O. Schüller a po požáru v roce 1859 byl dále upravován podle návrhu J. Pötera. Kostel se nachází na okraji historického jádra Žamberka, západně od Masarykova náměstí a původně jej obklopoval hřbitov, jehož obvod částečně vymezuje dodnes dochovaná ohradní zeď. Samotný kostel je obdélného půdorysu, orientován k severovýchodu, na jehož severovýchodní straně je připojen krátký presbytář se dvěma hranolovými věžemi po stranách a na jihozápadní straně se nachází obdélná předsíň. V nárožích jsou umístěny čtvercové prostory s tribunami v patře, na stranách u vchodu se nachází kaple, v přízemí jižní věže je umístěna oratoř, v přízemí severní věže poté sakristie. Křížení lodí je zaklenuto plochou kupolí, západní část podélné lodi dvěma poli valené klenby s výsečemi, východní část podélné lodi a obě ramena příčné lodi jedním polem valené klenby s výsečemi. V patře západní předsíně se nachází kruchta.¹¹⁶ Vnitřní vybavení kostela je stylově jednotné z doby výstavby, jedná se o dílo východočeských a kladských umělců. Nejvýznamnějším dílem je obraz hlavního oltáře od F. Trevisaniho z roku 1741 s vyobrazením zavraždění sv. Václava. Malovanou výzdobu kostela po posledním požáru vytvořil v letech 1893-1895 František Klos, figury jsou dílem Stanislava Ottmara a počátkem 20. století přibyly ještě rezbářské práce Františka a Josefa Rousů.¹¹⁷

Rozměrově velkorysý kostel v Ústí nad Orlicí je z uvedených předchozích sakrálních staveb rozhodně nejmladší, datuje se až k roku 1770, kdy lze hovořit o přelomu baroka ke klasicismu. Stavitelem se stal Jakub Pánek a svou kvalitní výtvarnou úrovní rozhodně patří k nejhodnotnějším objektům tohoto období na Orlickoústecku. Budova kostela se rovněž výrazně podílí na charakteristické siluete městského panoramatu. Kostel je jednolodní, s obdélnou lodí a hranolovou věží v průčelí. Na severní straně na hlavní loď navazuje užší obdélné presbyterium s okosenými rohy, v podélné ose presbyteria se dále nachází kaple se štítovým průčelím. Po stranách lodi jsou umístěny obdélné sakristie. Presbyterium je zaklenuto plackou, hlavní loď je sklenuta třemi poli valené klenby s lunetami oddělenými dvojicemi pasů. Ve vrcholu klenby se nachází malby rámované štukovým rámcem, rohy lodi jsou zaobleny. Klenební pasy podpírají přízemní pilíře, mezi nimi jsou umístěny mělké výklenky pro oltáře. Podkruchtí i kruchta jsou sklenuty valeně s lunetami. Kruchta je do lodi rozšířena dřevěným balkonem, v půdorysu zvlněným, nesoucím varhany. Celý kostel osvětlují obdélná, segmentem zakončená okna.¹¹⁸ Vstupní průčelí kostela je bohatě členěno, se zvýrazněním kamenicky

---

¹¹⁶ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 8. díl, V-Ž*. Praha: Libri, 1996, s. 712. ISBN 978-80-7277-410-4.

¹¹⁷ Tamtéž

¹¹⁸ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 7. díl, Str-U*. Praha: Libri, 2008, s. 964-965. ISBN 978-80-7277-041-0.

a POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech IV, T-Ž*. Praha: Academia, 1982, s. 153-154.

provedených článků vystupujících z hladce omítané bílé plochy a zakončeno věží s cibulovou bání. Kompozičně je průčelí rozděleno na tři pole pilastry vyrůstajícími z vysokého soklu, do něhož jsou umístěny postranní vstupy. Uprostřed se nachází hlavní vstup s dřevěnými dveřmi s původním kováním. Prostor nade dveřmi zdobí vitráž, v jejímž středu je vyobrazena sedící Panna Maria s Ježíškem.¹¹⁹ O kousek dál stojící barokní márnice z roku 1787, stavebně propojena s kaplí v patře, je dokladem vývoje sakrálního areálu (a prostředí původního starého městského hřbitova) konce 18. století v regionu.¹²⁰

V sousedství kostela se nachází ještě barokní obdélná jednopatrová budova děkanství z let 1742-1748 s vysokou valbovou střechou, v průčelí s patrovou arkádou na pilířích a křížově klenutými interiéry v přízemí. Pozdně barokní objekt nám zůstal dochován v původní podobě, a dokládá tak vyspělost technického řemesla a estetické úrovně své doby.¹²¹

4.4.2 Morové sloupy¹²²

Morová epidemie v roce 1680 (taktéž označována jako „Morová rána“) je považována za jakýsi mezník ve vývoji barokního slohu. Následující padesátileté období v letech 1690-1740 (vrcholné baroko) se nejen na území Orlickoústecka vyznačuje významnou sochařskou tvorbou, mezi než patří, krom jiných, právě i morové a mariánské sloupy. Jejich vznik s morovými epidemiemi úzce souvisel, a staly se tak významným prvkem většiny náměstí.¹²³

Takový je i případ mariánského pískovcového sloupu se sochou Panny Marie Immaculaty z lanškrounského náměstí. Jedná se mimo jiné i o doklad aktivní vazby objednavatelů

---

¹¹⁹ Tamtéž

a *Objekt kostel Nanebevzetí Panny Marie, Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

¹²⁰ Tamtéž

¹²¹ *Objekt děkanství, Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 7. díl, Str-U*. Praha: Libri, 2008, s. 965.

¹²² Ne vždy se jedná o „sloupy“ v pravém slova smyslu. Někdy jde o jednodušší sochu umístěnou ve vyvýšené pozici, někdy se však jedná o sousoší, různě vizuálně strukturované a odstupňované. Název sloup je však všeobecně vžitý pojem pro díla tohoto charakteru. Také platí, že ne každý mariánský sloup je zároveň morový a naopak.

Uvedeno v publikaci:

SLOUKA, Jiří. *Mariánské a morové sloupy Čech a Moravy*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 9. ISBN 978-80-247-2996-1.

¹²³ PRAŽÁK, Václav. *Baroko východních Čech, architektura, sochařství*. Hradec Králové: Garamon, 1999, s. 6-7. ISBN 80-902593-0-8.

východočeského regionu na kladské umělecké prostředí. Dílo sochaře Adama Bayernhofa a kameníka Karla Wölfa z Kladska z konce 17. století bylo zhotoveno jako poděkování za odvrácení moru a Turků. Sloup se nachází v jihozápadní části náměstí a spočívá na mohutném podstavci čtvercového půdorysu. Na něm je umístěn vysoký sloup s korintizující hlavicí nesoucí sochu Immaculaty v dynamickém postoji. Na spodním a horním dílu soklu se nachází latinské nápisy, na přední straně městský znak (koruna na svinutém plátně). Sloup je ohraničen osmi osmibokými pilířky spojených řetězy.¹²⁴

Další rovněž vrcholně barokní mariánský pískovcový sloup se sochou Panny Marie Immaculaty (Neposkvrněného početí) na náměstí v České Třebové z roku 1706 je spojován s tvorbou olomouckého sochaře Jana Sturmera (někdy však uváděn také neznámý autor¹²⁵), který určitý čas působil i v okolí Svitavska. Na mohutném členěném soklu na dvou stupních o patce a římsě se nachází obdélný rám s kartuší z esovitých volut, listů, růží a pletenců, v kartuši s letopočtem 1700 a s latinským nápisem (v překladu: „Oroduj za nás, ó laskavá nejsvětější bohorodičko!“), v rozích rámu poté letopočet 1706. Na sokl navazuje sloup s hlavicí se sochou Panny Marie Immaculaty s pozlacenou svatozáří a s rukama spjatýma na prsou.¹²⁶

Hodnotné barokní dílo regionální produkce se nachází také uprostřed náměstí v Žamberku, a to sousoší mariánského sloupu se znakem pánů z Bubna a Litic, doprovázené sochami světců a kamennou balustrádou. Autorem sousoší je snad J. V. Haysler někdy před rokem 1712. Jedná se o pískovcový morový sloup na třech stupních, kolem kterého se nachází kuželová balustráda s hranolovými sloupky v nárožích s profilovanou patkou a horní římsou. Uprostřed je umístěn mohutný hranolový sokl se čtyřmi vyběhajícími soklovými křídly. Mezi nimi jsou – rovněž čtyři – výklenky, které tvoří umístění pro sochy světců – sv. Roch, sv. Antonín, sv. Felix, sv. Anna, u jejíž pravé nohy stojí mladá Panna Maria. Kolem výklenků je v horní části po stranách umístěn vždy jeden andílek, a na čtyřech soklových křídlech pak sochy světců – sv. Jan Nepomucký, sv. Václav, sv. Florián a sv. Vavřinec. Uprostřed tohoto hranolového soklu s křídly a výklenky je další hranolový sokl, jako podstavec pro sloup, v jehož dolní části se

---

¹²⁴ Objekt sloup se sochou Panny Marie Immaculaty, Lanškroun. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-1-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>. a SLOUKA, Jiří. *Mariánské a morové sloupy Čech a Moravy*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 132-133. ISBN 978-80-247-2996-1.

¹²⁵ NEJEDLÝ, Vratislav, ZAHRADNÍK, Pavel. *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Pardubickém kraji*. Praha: Argo, 2008, s. 50. ISBN 978-80-257-0058-7.

¹²⁶ SLOUKA, Jiří. *Mariánské a morové sloupy Čech a Moravy*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 79 a 81. ISBN 978-80-247-2996-1.

a Objekt sloup se sochou Panny Marie Immaculaty, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-1-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

nachází znak pánů z Bubna a Litic, znak Žamberka a nápisy. Celé dílo završuje socha Panny Marie Immaculaty s pozlacenou hvězdnatou svatozáří.¹²⁷

Sousoší s mariánským sloupem uprostřed náměstí ve Vysokém Mýtě postavené roku 1714, jako ochrana před požáry a morem, bylo původně obeháno kamennou balustrádou zrušenou v 19. století. Jedná se o dílo kameníka A. Štůmy z Klatova. Na třech stupních na zakřiveném půdoryse je umístěn mohutný sokl, jehož nároží tvoří pootočené svazkové polopilíře s toskánskými hlavicemi. Jednotlivé stěny soklu jsou vybrány hlubokými nikami s mušlí. Niky segmentově zvedají římsu soklu, na jehož nárožích jsou umístěny sochy sv. Josefa, sv. Jana Nepomuckého, sv. Vavřince a sv. Floriana. Uprostřed se nachází další sokl, štíhlý, hranolový, s latinskými nápisy na stěnách (obsahující ochranné modlitby a připomínku okolností vzniku sloupu) a nesoucí sloup se sochou Panny Marie s hvězdnatou zlacenou svatozáří kolem hlavy. Prostor kolem sousoší je vymezen železným zábradlím, to však bylo přidáno až později.¹²⁸

Zajímavě zpracovaný je také pískovcový morový sloup na náměstí v Letohradě z let 1717-1725. Barokní dílo se sousoším Panny Marie Immaculaty a protimorovými patrony, doplněné na soklu reliéfy ze života Panny Marie, se nachází uprostřed náměstí v kamenné balustrádě. Jedná se o práci litomyšlského sochaře Antonína Appellera, kterou nechali postavit měšťané tehdejšího Kyšperku (původní název Letohradu) jako dík za to, že se městu vyhnula morová epidemie. Současně také jako poděkování novému majiteli panství Ferdinandu Markvartovi Harrachovi za finanční pomoc při stavbě (z tohoto důvodu je na vrchní čelní straně soklu umístěn harrachovský znak). Samotný sloup je vysoký 12 metrů a nachází se na dvou stupních. Kolem spodního jsou na každé straně čtyři osmiboké sloupky spojené kovanými řetězy, druhý ohraničuje kuželkové zábradlí s nárožními hranoly, prostředek je vždy vypouklý. Na hranolech jsou vyobrazeny dvojice sedících, klečících nebo stojících andílků, držících šestibokou hvězdu jako svítílnu. Prostřední část tvoří hranolový sokl s vystupujícími volutovými čtyřmi křídly. Mezi křídly se nachází reliéfy ze života Panny Marie (narození, obětování, zasnoubení, smrt). Vrchní část soklu je užší, uprostřed se sloupem s kompozitní hlavicí, na ní leží zeměkoule

---

¹²⁷ Objekt sloup se sochou Panny Marie Immaculaty a sochami světců, Žamberk. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-2-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>. a SLOUKA, Jiří. *Mariánské a morové sloupy Čech a Moravy*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 219. ISBN 978-80-247-2996-1.

¹²⁸ Objekt sloup se sousoším – Morový sloup, Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-2-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>. a SLOUKA, Jiří. *Mariánské a morové sloupy Čech a Moravy*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 215. ISBN 978-80-247-2996-1.

s hadem a andílky. Na zeměkouli stojí Panna Marie se svatozáří kolem hlavy, která je, stejně jako socha, pozlacená.¹²⁹

Také náměstí v Chocni zdobí, tentokrát pozdně barokní mariánský pískovcový sloup z let 1760-1762, s doprovodnou sochařskou výzdobou neznámého sochaře (někdy rovněž uváděno litomyšlského-určitá podoba děl). Sousedí bylo dotvořeno během oprav v letech 1905-1908 J. Rejlem z Chocně. Nachází se uprostřed náměstí na čtyřstupňovém trojbokém volutovém soklu s patkou a vybíhajícími boky s volutami a prohnutými středy. V severním výklenku je umístěn hluboký reliéf Panny Marie s Ježíškem a Josefem. Sokl je zakončen profilovanou římsou, ve středech segmentově zaklenutou. Na vystupujících bocích jsou zobrazeny postavy světců – sv. Václav, sv. Agáta a sv. Florián. Ze soklu vyrůstá trojhranný obelisk, dole se zašpičatělou římsou. Na obelisku se nachází obláčky, nahoře s hlavičkami andílků. Vše završuje na zeměkouli stojící socha Panny Marie (stejně jako v případě letohradského sloupu) se sepjatýma rukama před hrudí, ve splývavém plasticky zpracovaném šatu a se svatozáří kolem hlavy.¹³⁰

4.4.3 Šlechtická sídla

Během baroka dochází také k přestavbě a výstavbě nových šlechtických sídel – zámků, jejichž účelem je, kromě zajištění pohodlného bydlení svých majitelů, také jejich využití jako moderních správních center.

Proběhla například výrazná barokní přestavba zámku v Žamberku (který se stal sídelním městem sjednoceného litického a části žampašského panství) v letech 1653-1711, týkající se hlavně interiéru a nádvorních prostor (ač současný vzhled zámku je dílem přestavby a modernizace zejména v letech 1809-1815). Vnitřní nádvoří bylo příčným spojovacím křídlem rozděleno na dvě téměř stejně velká čtvercová nádvoří, ta byla vzájemně spojena průjezdem v příčném křídle. Původně se jednalo o gotický hrad přestavěný na renesanční čtyřkřídlovou arkádovou stavbu (podobající se zámku v Doudlebách nad Orlicí) na půdorysu protáhlého

---

¹²⁹ Objekt sloup se sochou Panny Marie Immaculaty, Letohrad. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-1-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>. a SLOUKA, Jiří. *Mariánské a morové sloupy Čech a Moravy*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 134. ISBN 978-80-247-2996-1.

¹³⁰ Objekt Mariánský sloup se sochami světců, Choceň. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-1-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>. a SLOUKA, Jiří. *Mariánské a morové sloupy Čech a Moravy*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 110. ISBN 978-80-247-2996-1.

obdélníku, se vstupním průčelím obráceným k severu, postavenou před rokem 1600 a s omítkami pokryty psaníčkovým sgrafitem.¹³¹ Raně barokní zámek na Žampachu byl vystavěn na místě starší tvrze (na úpatí kopce, na kterém stával hrad Žampach) roku 1672. Nejednalo se o šlechtické sídlo, ale o letní sídlo královéhradeckých jezuitů, jimž připadla část žampašského panství. Zámek je trojkřídlý, patrový, s dobře dochovanou klenutou dispozicí přízemí, k němuž byla roku 1713 přistavěna kaple. Po zrušení jezuitského řádu roku 1773 přešel zámek na soukromé majitele. V první polovině 19. století byla k zámku přistavěna ještě dvoukřídlá část a došlo k několika empírovým úpravám.¹³²

Další přestavba v letech 1680-1685, také nejprve renesančního zámku (tak jako v případě zámku v Žamberku) v Letohradě¹³³, proběhla během působení tehdejších majitelů Hynka Jetřicha Vitanovského z Vlčkovic a Jany Magdaleny, rozené z Harasova. Během této doby došlo k ozdobení renesančních kleneb barokními štukaturami, dále bylo nastaveno 2. patro a před jihovýchodní průčelí byl představen rizalit. Z nejhodnotnější stavby celého zámku – zámecké kaple – vznikl samostatný farní kostel (k tomu však došlo až během následující barokní přestavby v roce 1726). I v tomto případě je současná budova zámku dílem zejména pozdější přestavby z 19. století, avšak barokního původu je i zámecká zahrada (krajinařský park), která zámek obklopuje a postupně se zvedá do svahu k místům, kde původně stával hrad Supí hora.¹³⁴

Stejný je i případ zámku v Chocni, kde stával renesanční patrový čtyřkřídlý zámek s nádvořím a sedlovou střechou, původně však spíše panský dům, vybudovaný roku 1562 Zikmundem ze Šelmberka pravděpodobně na místě starší tvrze. Jeho barokní přestavba proběhla v letech 1710-1720, avšak po požáru v roce 1829 byl zámek svým tehdejším majitelem Rudolfem Kinským znovu výrazně přestavěn dle návrhů vídeňských architektů B. Stacha a J. Kocha. Během této přestavby získal zámek v podstatě svou dnešní podobu včetně dodnes dochovaných

---

¹³¹ Objekt zámek, Žamberk. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>. a POCHÉ, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech IV, T-Ž*. Praha: Academia, 1982, s. 387.

¹³² KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 8. díl, V-Ž*. Praha: Libri, 1996, s. 721. ISBN 978-80-7277-410-4.

¹³³ Zámek v Letohradě se nachází na místě tvrze založené Janem Burianem z Potštejna kolem roku 1568, jednalo se o patrovou obdélnou stavbu s šestiprostorovou dispozicí, v současnosti dochována ve východním křídle zámku.

¹³⁴ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Miro*. Praha: Libri, 1998, s. 398. ISBN 8072774107.

klasicistních fasád. Tak jako v případě letohradského zámku, i zdejší zámecká zahrada, dnes městský park, má svůj barokní původ, ač byl znovu přetvořen, a to v anglickém stylu.¹³⁵

Zajímavý je případ vrcholně barokního zámku v Rudolticích u Lanškrouna. Ten byl na rozdíl od výše uvedených vystavěn nově v letech 1699-1712 dle plánů Domenica Martinelliho nákladem Jana Adama Ondřeje z Liechtenštejna na návrší severovýchodně nad Rudolticemi. Jen nedávno dokončená stavba však v roce 1714 vyhořela, na rozdíl od jiných případů však nedošlo k jeho kompletní opravě, ale roku 1756 byl vydán příkaz ke zbourání zámku. V roce 1780 byla zámecká budova snesena a ponecháno bylo jen jedno třípatrové křídlo. O samotě stojící torzo zámku se zachovalo dodnes a v minulosti bylo několikrát upravováno.¹³⁶

Zámek v Brandýse nad Orlicí byl rovněž nově vystavěn tehdejším majitelem Františkem Norbertem Trautmannsdorfem okolo roku 1781. Vznikal sice na zříceninách bývalého panského domu, z této stavby však došlo k využití pouze sklepních prostor. Zámek byl postaven jako jednopatrová budova v zásadě podélného půdorysu s mansardovou střechou, centrální hodinovou věžičkou a reprezentativním zahradním arkádovým průčelím. Průčelí k silnici má pravidelné symetrické členění s nevýrazným centrálním rizalitem a obdélnými, na výšku orientovanými šestitabulkovými okny s podokenními římsami. Centrální rizalit má v přízemí podobu převýšeného portálu.¹³⁷ Vlevo (východní strana) na průčelí navazuje odsazený nižší přístavek, do něhož je zapojeno vyšší zaoblené schodiště zasahující až do podkroví. Na tento přístavek navazuje ohradní zeď se vstupním portálem do zahrady. Nároží flankují ploché patrové rizality s trojúhelníkovými štíty. Mezi ně je vložena pětiosá arkádová část průčelí. Střecha je mansardová, dříve kryta prejzy, nyní měděným plechem. Uprostřed střechy je věžička na čtyřhranném soklu s náznakem ciferníků s lucernou a makovicí. Arkády jsou v přízemí zaklenuty pěti poli plackové klenby. Vstupní vestibul je plochostropý se štukovou

---

¹³⁵ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 2. díl, H-Kole*. Praha: Libri, 2000, s. 420. ISBN 80-85983-14-1.

a *Areál zámek, Choceň*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

¹³⁶ *Objekt Nový zámek, Rudoltice*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech III, P-Š*. Praha: Academia Praha, 1980, s. 264-265.

¹³⁷ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 1. díl, A-G*. Praha: Libri, 1996, s. 224-225. ISBN 80-85983-13-3.

a *Objekt zámek, Brandýs nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

výzdobou na stěnách a na stropech. Některé místnosti v přízemí mají valenou klenbu s hranatými výsečemi, avšak místnosti v patře mají stropy ploché.¹³⁸

4.5 19. století – 1918

Na 19. století je třeba nahlížet komplexně, jedná se o velice dynamické období. Po krvavých napoleonských válkách zažila celá Evropa včetně českých zemí a spolu se Severní Amerikou neobyčejně rychlý hospodářský růst, který vedl k celé řadě změn ve společnosti. Výrazně se proměnilo zemědělství, těžba spolu s průmyslovou výrobou, došlo také k významným novým vědeckým poznatkům a zkvalitnění lékařské péče. To vše vedlo k do té doby nevídanému nárůstu populace. Všechny tyto okolnosti se samozřejmě promítly i do života v českých zemích, Orlickoústecko nevyjímaje. Během 19. století došlo k prvním pokusům o záchranu historických památek (např. středověkých hradů – Brandýs nad Orlicí), stavbě nových významných městských staveb (např. budovy škol – Gymnázia, radnice, sokolovny, lázně, činžovní domy), přestavbě a rekonstrukci dalších budov ve městech (také v souvislosti s výstavbou vodovodů, kanalizací, zavedení elektřiny), a značný význam měla také výstavba železnice a s ní související vznik nových nádražních budov (např. Brandýs nad Orlicí, Choceň, Ústí nad Orlicí). Toto dlouhé období¹³⁹ rozkvětu tak v podstatě ukončila až první světová válka.¹⁴⁰

4.5.1. Nádraží

Právě výstavba železnice nejen výrazně pozměnila život tehdejšího obyvatelstva, ale jednalo se také o významný zásah do krajiny. Na Orlickoústecku je to například stavba železniční tratě mezi Letohradem a Ústím nad Orlicí, kde ve druhé polovině 19. století musela výstavbě trati ustoupit část kopce, na kterém se nacházely zbytky středověkého hradu Supí

---

¹³⁸ Tamtéž

¹³⁹ Někteří historikové tak toto období označují jako „dlouhé 19. století“, neboť události, které ho ovlivňovaly, začaly již na konci osmnáctého století s přesahem právě až do počátku století dvacátého.

¹⁴⁰ HLAVAČKA, Milan a kol. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době*. Praha: Historický ústav, 2014, s.207. ISBN 978-80-7286-219-1.

a KULHÁNEK, Ivan. *Evropa v 19. a 20. století: politické a sociálně-ekonomické souvislosti vývoje. Část 1. (1815-1939)*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2002, s. 139. ISBN 80-7318-067-7.

a RAPPAPORT, Michael a Lukáš. *Evropa devatenáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 436. ISBN 978-80-7429-061-9.

Hora, a došlo tak k jejich značnému poškození (viz podkapitola gotické umění – šlechtická sídla).¹⁴¹

Co se týče nádražních budov, ty se stávaly součástí a chloubou nově přestavovaných a upravovaných měst. Například budova hlavního nádraží v Ústí nad Orlicí tvoří ojedinělý doklad venkovského typu nádražní stavby vystavěné pro dvě konkurenční drážní společnosti z let 1873-1874 architekta Rudolfa Freye (zajímavostí je, že architekt využil stejné plány i na stavbu nádražní budovy ve středočeských Všetatech, jedná se tedy o ojedinělý případ dvou téměř totožných výpravních budov)¹⁴². Výpravní budova je umístěna mezi dvěma kolejišti, na obdélném pozemku, na půdorysu písmene H. Tvoří ji dvě příčná křídla – západní jednopatrové a východní dvoupatrové, obě s plochými sedlovými střechami, užší spojovací křídlo je přízemní, taktéž s plochou sedlovou střechou. Po obou stranách tohoto spojovacího křídla jsou umístěna krytá nástupiště (Pražské a Letohradské) s ozdobnými vyřezávanými dřevěnými sloupky nesoucími střechu. Stavba je vystavěna v honosném neorenesančním stylu, režné zdivo s nárožní bosáží je doplněno hrázděnou konstrukcí. Významná je také vysokým podílem autenticity, neboť je v téměř nezměněné podobě dochována jak její architektonická stránka včetně vnitřní dispozice obytných částí, tak také soubor oken, dveří i výzdobných detailů nástupišť a fasády.¹⁴³

Jedna z nejstarších výpravních budov na trati tehdejší Severní státní dráhy z Olomouce do Prahy se taktéž nachází v Ústí nad Orlicí, jedná se o výpravní budovu dnešní zastávky, Ústí nad Orlicí – město, z roku 1845 dle projektu Antona Jürlinga. Jednopatrová empírová obdélná stavba s valbovou střechou je průčelím obrácena k městu. Protože je zde kolejiště umístěno na 4 m vysokém náspu, je budova ze strany kolejí přízemní. Ve středu patrové fasády je umístěn plochý trojosý rizalit ukončený nízkou atikou. Okna jsou šestitabulková, v prvním patře

---

¹⁴¹HANUŠ, Jiří a Vít HLOUŠEK. *Předminulé století: Evropa v politice a kultuře 19. století*. Brno: Books & Pipes, 2019, s. 29. ISBN 978-80-7485-195-7.

a KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Míro*. Praha: Libri, 1998, s. 398. ISBN 80-85983-15-x.

¹⁴²KREJČÍŘÍK, Mojmír. *Česká nádraží: architektura a stavební vývoj, 3. díl*. Litoměřice: Vydavatelství dopravní literatury, 2009, s.81. ISBN 978-80-86765-12-9.

¹⁴³KREJČÍŘÍK, Mojmír. *Česká nádraží: architektura a stavební vývoj, 2. díl*. Litoměřice: Vydavatelství dopravní literatury, 2005, s. 70. ISBN 978-80-86765-02-4.

a *Objekt železniční stanice, Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 7. díl, Str-U*. Praha: Libri, 2008, s. 964. ISBN 978-80-7277-041-0.

osmitabulková, polokruhově zaklenuta. Roku 1905 byla k budově na úrovni prvního patra přistavěna dřevěná veranda.¹⁴⁴

Ve stejném roce, taktéž podle Jürlingova projektu, vznikla i původní empírová výpravní budova na nádraží v Chocni. I v tomto případě musel architekt počítat s 4 m vysokým náspem, vedoucím podél jižního okraje rozsáhlého zámeckého parku knížete Kinského. V roce 1875 však budovu zakoupila Společnost státní dráhy a přeměnila ji na obytný dům pro železniční zaměstnance. Začalo se s realizací rozšíření choceňského nádraží, a původní budova by již kapacitně nedostačovala. Došlo tedy ke stavbě větší, neorenesanční stavby obdélného půdorysu, se dvěma bočními třípatrovými křídly navzájem propojené patrovou stavbou od architekta J. Maase spolu s budovami depa a skladu. Průčelí obou bočních pavilonů směrem do přednádraží vertikálně člení mělké prostřední rizality. Okna i dveře v úrovni kolejí jsou půlkruhově zaklenuta, v ostatních podlažích obdélná a lemovaná kamennými šambránami. Hlavní trakt je kryt sedlovou střechou, boční křídla střechou stanovou se skleněnými světlíky ve vrcholcích. Budova se až na nezbytné vnitřní úpravy dochovala v původním stavu a v roce 2003 prošlo nádraží zdařilou rekonstrukcí.¹⁴⁵

4.5.2. Ostatní stavby

Proměna měst a stavba nových staveb souvisela (jak je ostatně uvedeno v úvodu podkapitoly 19. století) s proměnou společnosti, jejíž počátky můžeme přiřadit již 2. polovině 18. století (jedná se zejména o větší důraz na vzdělání, zrušení nevolnictví a možnost stěhování obyvatelstva z venkova do měst, také zákaz pohřbívání uvnitř měst apod.). Velice časté jsou stavby nebo úpravy staveb pro veřejnou správu (radnice) nebo vzdělávání (školy). Dále vznikají stavby zkvalitňující život obyvatelstva (např. lázně, tělocvičny-sokolovny, nemocnice apod.).

---

¹⁴⁴ KREJČÍŘÍK, Mojmir. *Česká nádraží: architektura a stavební vývoj, 2. díl*. Litoměřice: Vydavatelství dopravní literatury, 2005, s. 72. ISBN 978-80-86765-02-4.

a *Objekt železniční stanice – zastávka Město, Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 7. díl, Str-U*. Praha: Libri, 2008, s. 964. ISBN 978-80-7277-041-0.

¹⁴⁵ KREJČÍŘÍK, Mojmir. *Česká nádraží: architektura a stavební vývoj, 2. díl*. Litoměřice: Vydavatelství dopravní literatury, 2005, s. 61-63. ISBN 978-80-86765-02-4.

a KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 2. díl, H-Kole*. Praha: Libri, 2000, s. 420. ISBN 80-85983-14-1.

Dochází k budování městských parků, zahrad, a také, jak již bylo výše zmíněno, k první záchraně historických památek.¹⁴⁶

Rychlý rozvoj životního stylu a průmyslu nevyjímal ani ten bankovní. Budova spořitelny na náměstí v Králíkách je příkladem veřejné stavby vídeňského architekta Alfreda Konnertha z roku 1914 v pozdně secesním stylu a tvoří jednu z jeho dominant. Jedná se o cenný doklad bankovních staveb nejen na Orlickoústecku a v oblasti Sudet, ale v celých východních Čechách. Budova je dvoupatrová, na obdélném půdorysu a o patro převyšuje sousední stavby. Průčelí do náměstí dominuje střední rizalit vymezený širokými kvádrovými pilastry a završuje jej trojúhelný tympanon. Nad jednoduchým vstupem v ose průčelí je umístěna plasticky vymodelovaná lodžie s kamenným balustrovým zábradlím. V šířce lodžie pokračuje rizalit ve 2. patře plochým bohatě zdobeným proskleným arkýřem členěným pilastry a drobným segmentovým štítem s nápisem 1914. Nad plechovou stříškou arkýře ve štítu je půlkruhový nápis spořitelna. Okna prvního patra jsou zvýrazněna půlkruhovými záklenky a šambránami, okna druhého patra jsou široká, trojdílná a bez šambrán. Barevná kombinace průčelí stavby je bílá, světle žlutá a červená. Průčelí otočené do zahrady je zcela strohé, členěné pouze okny. Budova samotná je také dílem oživení městské výstavby, která byla během 19. století v útlumu, a jejíž obnovu přinesla právě až výstavba železnice v roce 1899 (i zde je případ toho, jak významně železnice ovlivnila nejen život lidí, ale také městskou zástavbu).¹⁴⁷

Spolu s rostoucím průmyslem a nově budovanými továrnami (na Orlickoústecku převládal zejména textilní průmysl), vznikají i honosné vily jejich majitelů-továrníků. To je případ i reprezentativní secesní vily textilního továrníka Floriána Hernycha v Ústí nad Orlicí. Ta byla vystavěna v letech 1906-1907 dle plánů pražského ateliéru Matěje Blechy a její stavbou byl zřejmě pověřen Florianův bratr, stavitel Josef Hernych. Jedná se o významnou stavbu jednoho z největších rodinných sídel tohoto typu v celém regionu. Vila je dvoupatrová, na téměř čtvercovém půdorysu, vystavěna na kamenném soklu s bohatou štukovou výzdobou exteriéru i interiéru a doplněna o sochu sv. Floriána ve štítu. Samotné průčelí tvoří zleva dvě osy, předstupující čtvercová věž převyšující budovu je zakončena čtvercovou zdobenou bání a

---

¹⁴⁶ KRATOCHVÍL, Petr, ed. a kol. *Velké dějiny země koruny české, tematická řada architektura*. Praha: Paseka, 2009, s. 529. ISBN 978-80-7432-000-2.

a HLAVAČKA, Milan a kol. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době*. Praha: Historický ústav, 2014, s. 25. ISBN 978-80-7286-219-1.

¹⁴⁷ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Míro*. Praha: Libri, 1998, s. 139-140. ISBN 80-85983-15-x.

a *Objekt spořitelna, Králíky*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-2-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

makovicí s praporcem. Před věží v přízemí ještě předstupuje čtvercový portikus na dvou čtvercových sloupech a na něm je ve výši prvního patra umístěn balkon. Z portiku vedou hlavní dveře a schodiště do hlavního sálu. Napravo směrem od věže se nachází segmentový rizalit s balkonem se štukovými kuželkami. V zadní části budovy poté menší nárožní věžička jehlancového tvaru s makovicí zakončena ozdobným hromosvodem. Okna vily jsou obdélná se štukovou výzdobou, valbová střecha s vikýři je kryta bobrovkami.¹⁴⁸

Během 19. a 20. století zažívalo rozmach také lázeňství. První lázně jako takové vznikaly v českých zemích během 18. století. Ani území Orlickoústecka nezůstalo v tomto trendu pozadu, a tak na sklonku 19. století na západním okraji Brandýsa, v mírném svahu v prostoru někdejší vsi Loukoť, vznikl nový lázeňský areál (původně vodoléčebný ústav). Reprezentativní palácová lázeňská budova v neorenesančním slohu, se dvěma bočními křídly a neorenesančním průčelím, je obklopena parkem. Jde o počín vysokomýtského stavitele J. Drahoše z roku 1897 a její rozšíření v roce 1904 je dílem architekta E. Rechziegela. V současné době je stavba využívána jako rehabilitační léčebna. Jedná se o dvoupatrovou budovu podélného půdorysu s přízemní arkádou, krytou sedlovou střechou s drobným osovým štítem, po stranách flankovaná dvěma krátkými, v nárožích bosovanými bočními křídly. Jejich silueta je dotvářena bohatě tvarovanými štíty. Po dokončení byla k této stavbě ještě dodatečně připojena boční jednopatrová křídla s bohatou siluetou neorenesančních štítových vikýřů. Členění fasád je pravidelné, se zvýrazněním vodorovných linií soklu. Okna jsou obdélná, s konzolovými římsami v prvním patře a s přímými nadpražními římsami ve druhém patře. Svažitost terénu před průčelím vyrovnává nízká kamenná terasa se vstupním schodištěm uprostřed a s kovovým mřížovým zábradlím mezi sloupy. Nad arkádami rizalitů se nachází restaurované ornamentální sgrafito. Hlavním dekorativním prvkem bočních křídel jsou řady vikýřů nad okny s drobnými neorenesančními štíty. Vnitřní dispozice objektu je jednoduchá, navržena jako podélný dvojtrakt s pokoji k jihu a chodbou k severu, doplněna o komunikační a obslužné severní křídlo. Ve východním křídle se nachází nárožní patrový sál s nepravou neckovou klenbou vloženou do mansardové střechy.¹⁴⁹

Od stavitele J. Drahoše se v Brandýse nachází ještě jedna stavba, a to jednopatrová budova radnice ve stylu doznívajícího romantismu z let 1901-1902. Ta nahradila svého staršího

---

¹⁴⁸ PANOCH, Pavel, ed. *Slavné vily Pardubického kraje*. Praha: Foibos, 2009. s. 50-52. ISBN 978-80-87073-12-4.

¹⁴⁹ *Objekt léčebna Brandýs nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Areál nemocnice – rehabilitační ústav s parkem, Brandýs nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

renesančního předchůdce. Jedná se o volně stojící dominantní stavbu na brandýském náměstí. Radnice je z pohledu do náměstí situována trojosým průčelím se středovým vstupním rizalitem, výrazným balkonem v patře a završena vykrajovaným štítem. Ve štítu je umístěn prosklený ciferník hodin z roku 1936 od J. Fridricha z Chocně a pod ním kartuše s nápisem radnice. Přízemí je zdobeno pásovou bosáží, patro hladce omítnuto, okna mají štukové šambrány s konzolovými římsami. Rizalit lemuje lisenový rám, v tympanonu se nachází štukový městský znak. Stavba je kryta sedlovou střechou, po stranách doplněna dekorativními štíty a štíhlou centrální věžičkou. Vnitřní prostory radnice mají vesměs zrcadlové klenby, patra jsou převážně plochostropá. Reprezentativní výzdoba je zejména v radním sále s mohutnou konzolovou římsou po obvodu a se štukovou rozetou lustru, dále jsou reprezentativně upraveny i vstupní portály, avšak původní výmalba se vesměs nedochovala. Obnoven je však pás s bronzovými medailony významných českých osobností. Dochovány také zůstaly některé architektonické doplňky interiérů jako jsou původní výplně dveří, dále kovaná zábradlí schodiště nebo prosklený strop haly a dekorativní zasklení dveří uvnitř vestibulu.¹⁵⁰

Zvyšující se zájem a potřeba vzdělání vedly v průběhu 19. století k výstavbě nových školních budov, z nichž řada slouží svému účelu dodnes. Jedná se ostatně velmi často o reprezentativní stavby (někdy s upravenými parčíky dotvářejícími jejich okolí), podílející se na nově vznikající moderní tváři města. To je také případ budovy gymnázia v Lanškrouně z roku 1874. Ta byla vystavěna na severní straně náměstí na místě několika zbořených měšťanských domů v – pro školy v té době velmi oblíbeném – neorenesančním slohu, a stala se tak jednou z dominantních staveb lanškrounského náměstí. Jedná se o třípodlažní stavbu o třech křídlech na půdorysu písmene H a s hlavním průčelím směrem do náměstí. K oběma bočním stěnám budovy přiléhá nižší zástavba. Hlavní průčelí je do náměstí členěno devíti svislými osami s okenními otvory a architektonicky ještě zvýrazněno středovým trojosým rizalitem s hlavním vchodem do budovy tvořeným trojicí vstupů. Každý z nich je půlkruhově zaklenut, zdoben štukovými figurami alegorií a završen kuželkovou balustrádou. Dveře jsou dvoukřídlá, dřevěná, s kazetovými výplněmi. Průčelí přízemí tvoří bosáž, první a druhé patro poté jemná bosáž v omítce. Okna v přízemí jsou obdélná s půlkruhovým obloukem, v patrech pouze obdélná. Okna v prvním patře zdobí trojúhelníkové frontony. Mezi jednotlivými okny rizalitu jsou umístěny pilastry. Nároží, včetně rizalitu, zvýrazňuje ve výšce prvního patra bosáž. Obě křídla budovy jsou

---

¹⁵⁰ Objekt radnice Brandýs nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>. a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Brandýs nad Orlicí. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, s. 15.

zastřešena valbovými střechami krytými eternitovými šablonami a vzájemně je propojuje třetí křídlo. To je taktéž třípodlažní a kryto sedlovou střechou.¹⁵¹

Ve stylu předválečné moderny z počátku 20. století je vystavěno gymnázium v Ústí nad Orlicí (původně chlapecká obecná a měšťanská škola). Reprezentativní vícepodlažní palácová budova z let 1910-1914 je dílem architekta Jana Pacla a průčelí zdobí reliéfy Josefa Drahoňovského. Nachází se na mírně svažitém návrší a výrazně tak převyšuje okolní zástavbu převážně rodinných domů. Stavba s členitým uspořádáním a rozměrnými valbovými střechami, je umístěna na prostorném obdélném pozemku zahrady a po obou stranách se nachází nestejná příčná křídla. Vstupní trakt na západní straně tvoří vysoký rizalit s přístavkem vestibulu a s dalším převýšeným trojosým rizalitem s trojúhelníkovým tympanonem a hodinovým ciferníkem. Západní příčné křídlo budovy je prodlouženo o vilu ředitele a v podélné ose směrem k východu je umístěna přízemní spojovací chodba k tělocvičně, která byla vystavěna zároveň jako sokolovna. Obě patra budovy prosvětlují vysoká okna uspořádaná v pásech nad sebou, některá zakončena půlkruhovými záklenky. Materiálové řešení jak budovy gymnázia, tak sokolovny je jednotné, pískovec na kamenné podnoži, kombinace hladké a strukturované omítky a měděný plech na klempířských prvcích. Střechy jsou kryty pálenými cihlovými taškami.¹⁵²

Téměř ve stejné době byla vystavěna i secesní budova někdejší reálky a současné gymnázium v České Třebové. Spolu s vilou ředitele vznikalo v letech 1910-1912 podle návrhu architekta Aloise Dryáka. Volně stojící třípodlažní stavba dvoukřídlé dispozice na půdorysu písmene L dominuje prostoru Tyršova náměstí, a také patří k nejvýznamnějším stavbám moderní architektury ve městě. Její podnož tvoří bosované kamenné kvádry a fasády jsou členěny výškově obdélnými okny členěnými do kříže. Nejvyšší patro je odlehčeno dekorativním provedením s meziokenními pilíři a předsazený okraj střechy zdobí dekorativní kazetový podhled. Vstupní rizalit s tympanonem je členěn pěticí pilastrů vymežující středovou prosklenou plochu. Obloučkový motiv nad pilastry doplňují štukové lišty připomínající

---

¹⁵¹ Objekt střední škola - gymnasium, Lanškroun. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-05-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Míro*. Praha: Libri, 1998, s. 338-339. ISBN 80-85983-15-x.

¹⁵² KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 7. díl, Str-U*. Praha: Libri, 2008, s. 964. ISBN 978-80-7277-041-0.

a Objekt gymnázium se spojovací chodbou, Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

panelování. Sedlové střechy jsou v současnosti kryty zelenavou lepenkovou krytinou připomínající břidlici.¹⁵³

Nedaleko České Třebové se nachází ještě jedna stavba, která si zaslouží pozornost, a to chalupa Maxe Švabinského. Byla vystavěna v roce 1851 (původně jako součást statku sloužící jako výměnek) v severozápadním cípu obce Kozlov. Chaloupka nijak nevybočuje z typické vesnické zástavby svého regionu, ale stala se unikátní pro svou malovanou výzdobu z konce 19. století, kdy ji jako letní byt navštěvoval malíř Max Švabinský. Chalupa se skládá ze dvou částí (roubené a zděné) a je kryta sedlovou eternitovou střechou podepřenou dvěma původními dřevěnými trámky. V severním štítu je umístěna malba, jež zobrazuje vlevo v rostlinách klečící ženskou postavu se sepjatýma rukama a stojícího muže v dlouhém plášti a v rukou držícího klobouk. Vpravo je v rozvalinách vyobrazen sv. Václav v dlouhém plášti. Uprostřed a nad ním je zachycen keř vinné révy. V druhé části chalupy, pojmenované jako „nová chaloupka“, se nachází bílý pokoj, který si uchoval takřka nezměněnou podobu s původním mobiliářem. Spolu se štítovými malbami se jedná o nejautentičtější část objektu. Zajímavostí je, že malby ve štítě byly provedeny Maxem Švabinským za jeden den a to 30.7. 1900.¹⁵⁴

4.6 20. století (od roku 1914)

20. století je, podobně jako to předchozí, rovněž velmi dynamické, ovlivněno je však událostmi, které neměly v předchozích staletích obdoby. Přestože 20. století jako takové začíná datem 1.1.1901, často se jako jeho počátek uvádí rok 1914, případně rok 1918 (vypuknutí nebo konec 1. světové války), toto rozdělení využijí i ve své práci. Právě začátek 1. světové války nám ukončuje jednu etapu rozvoje a prosperity, po jejímž konci je svět změněn. Končí rovněž i politická a ekonomická dominance Evropy. Mimo jiné je 20. století charakteristické také nevídaným technologickým a vědeckým pokrokem, nárůstem světové populace, ale také se svět ocitl před reálnou hrozbou jaderné války. Za konec 20. století někteří historici považují již

---

¹⁵³ Objekt gymnázium, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

¹⁵⁴ PANOCH, Pavel, ed. *Slavné vily Pardubického kraje*. Praha: Foibos, 2009, s. 47-49. ISBN 978-80-87073-12-4. a Objekt Venkovský dům Maxe Švabinského, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

přelom 80. a 90. let, kdy došlo vlivem tlaku Západu k erozi Východního bloku a rozpadu Sovětského svazu.¹⁵⁵

Fakt, který je s počátkem 20. století také třeba zdůraznit, neboť nám přímo ovlivňuje další umělecko-historický vývoj v českých zemích, je vznik samostatného Československého státu, který byl vyhlášen 28. října 1918. Právě se vznikem nové republiky bylo potřeba vyřešit (kromě řady jiných) také celou řadu otázek týkající se dopravy, správních a veřejných budov atd.¹⁵⁶ I na sledovaném území Orlickoústecka máme (nejen z období první republiky) řadu staveb, kterým po právu patří pozornost. Do moderní architektury, zejména počátku 20. století, tu kromě rozmanité krajiny pronikají i vlivy početné německé menšiny, dále průmysl (zejména textilní), jeho sídla a naproti tomu chudší venkovské horské oblasti.

Na počátku a v první polovině 20. století vzniká také celá řada nových pomníků k uctění obětí nejprve první a posléze i druhé světové války. Není divu, neboť jejich následky zasáhly každého občana tehdejšího Československa. Nejsou výjimkou ani pomníky vystavěné obětem první války a dodatečně doplněné či přestavěné také pro připomínku obětí války druhé.

To je případ i pomníku bubnujícího legionáře. Monumentální sochařské dílo obětem Velké války ve stylu myslbekovského realismu se nachází v menším parčíku v Ústí nad Orlicí a představuje bubnujícího francouzského legionáře v nadživotní velikosti, svolávajícího bubnem své druhy k boji za vlast. Pomník vznikl v meziválečném období v roce 1925 sochařem Josefem Mařatkou a je umístěn na funkcionalistickém podstavci dynamického tvaru od Jaromíra Krejčara. Legionář je zobrazen v mírně nahnutém postoji s přednoženou pravou nohou a doleva natočenou hlavou. V ruce drží paličky, přes pravé rameno má popruh od bubnu, který si opírá o levou nohu. Na zádech má menší brašnu, na levém boku větší. Levý cíp pláště mu vlaje dozadu, a odkrývá tak bodák uchycený na opasku na levé straně. Na přední straně podstavce je umístěn nápis „*Ted' – nebo nikdy! Ústí nad Orlicí svým spoluobčanům padlým za svobodu vlasti 1914-1919.*“ Pod ním se nachází vsazená deska s dalšími nápisy. Po druhé světové válce byla k pomníku – do mírného svahu přímo pod ním – vsazena další deska, tentokrát připomínající oběti války druhé. Pod touto deskou jsou dva schody.¹⁵⁷

---

¹⁵⁵ ROBERTS, J. M. *Dvacáté století: dějiny světa od roku 1901 do současnosti*. Praha: Beta-Dobrovský, 2004, s. 189-190. ISBN 80-7306-131-7.

a HOBBSAWM, Eric. *Věk extrémů: Krátké 20. století 1914–1991*. 1. vyd. Praha: Argo, 1998, s. 24-26. ISBN 978-80-257-0302-1.

¹⁵⁶ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2017, s. 33, 49. ISBN 978-80-7277-563-7.

¹⁵⁷ KÁRNÍK, Tomáš. *Pomníky Velké války 1914-1918*. V Lokti: Národní památkový ústav, 2018, s.

I ve 20. století nadále sílí význam železnice. Dochází k jejímu rozšiřování a přestavbě některých nádraží a výpravních budov. Na Orlickoústecku máme rovněž takový případ, a to v České Třebové, neboť současná výpravní budova je již v pořadí třetí. Po vzniku samostatného Československa se totiž ukázalo, že českotřebovský železniční uzel nabyt, jako styčné místo dvou nejdůležitějších tratí nového státu, na významu. Jednopatrová budova podlouhlého půdorysu z let 1921-1924 s výraznými prvky kubismu a rondokubismu od architektů Josefa Fikra a Miloše Tkalců, je do obou stran roztažena nižšími křídly, která jsou zakončena dvoupatrovými nárožními pavilony. V převýšeném středním rizalitu je umístěn vstupní vestibul. Po stranách hlavního vstupu se nacházejí dvě vysunuté polygonální věžice. V trojúhelníkovém štítu nad vstupem je vsazeno okřídlené kolo. Fasáda budovy je zdobena rondokubistickými prvky a dynamicky zkoseným ostěním oken. Nejvýznamnějším prostorem v interiéru je vstupní vestibul s kazetovým stropem a stěnami prolamovanými částečně slepou, částečně otevřenou rondokubistickou arkádou. Pavilony i střední trakt kryjí vysoké valbové střechy. I přes následné stavební zásahy, a zatím nezařazení mezi kulturní památky, si však budova uchovala značnou architektonickou kvalitu. Výpravních budov z tohoto období je totiž v našich zemích zachováno velmi málo.¹⁵⁸

Také v moderní architektuře platí, že příroda někdy nejen určuje její ráz, ale také typ stavby, která se v dané lokalitě bude stavět. Protože řeka Divoká Orlice pravidelně způsobovala povodně, které ničily majetek lidí žijících v jejím okolí, o zřízení přehrady se začalo uvažovat už na počátku 20. století. První úvaha o vhodnosti údolí k výstavbě přehrady je datována do roku 1908, kdy Ing. František Radouš označil Nekoř a Pastvinské údolí jako vhodné místo pro stavbu vodního díla. V roce 1924 byl vydán zákaz stavět jakékoli novostavby v místech již určených k zatopení a vzniku údolní přehrady. Se samotnou výstavbou přehrady se započalo v roce 1933 a k jejímu dokončení došlo roku 1938. Stavbu hráze pastvinské přehrady s ocelovým zábradlím, výškou 43 m a délkou 193 m, včetně elektrárny, provedla pražská stavební firma M. a F. Pažoutovi. Zajímavostí je, že vzhledem k přetrvávajícím následkům světové hospodářské krize rozhodlo tehdejší ministerstvo práce o tom, že přehradní hráz bude

---

38-39.

a *Objekt socha bubnující legionář, Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

¹⁵⁸ KREJČIŘÍK, Mojmir. *Česká nádraží: architektura a stavební vývoj, 1. díl*. Litoměřice: Vydavatelství dopravní literatury, 2003, s. 18-19. ISBN 978-80-902706-8-9.

a KREJČIŘÍK, Mojmir. *Česká nádraží: architektura a stavební vývoj, 2. díl*. Litoměřice: Vydavatelství dopravní literatury, 2005, s. 76-83. ISBN 978-80-86765-02-4.

vystavěna z kamene, aby bylo možné zaměstnat více dělníků, ačkoli bylo v té době již běžné používat při podobných stavbách beton. Jedná se tak o poslední kamennou hráz v ČSR.¹⁵⁹

Stavba obloukového železobetonového silničního mostu dle projektu Zdeňka Proška začala o rok dříve než hráz. Základní kámen byl položen 13.6. 1932, stavební část mostu byla dokončena roku 1934 a do provozu byl uveden v roce 1936 po zatěžkávacích zkouškách. Konstrukce dvou železobetonových segmentových oblouků nese přímou desku s mostovkou. Mezi ní a oblouky jsou umístěny svislé betonové vzpěry. Břehové pilíře jsou obloženy žulovými, hrubě opracovanými kvádry, zbytek konstrukce má tenkou vrstvu cementové omítky. Zábradlí je ocelové, nýtované, na krajních pilířích jsou dodnes zachované konstrukce stožárů osvětlení. Most je 105 m dlouhý, 7 m široký a rozpětí oblouků činí cca 42,5 m.¹⁶⁰

Se zrodem samostatného Československa vznikla také v roce 1920 nová křesťanská národní církev, a to Československá církev husitská. Až do současnosti působí prakticky jen v České a Slovenské republice. S tímto počinem souviselo také budování nových kostelů ve stylu moderní meziválečné architektury.¹⁶¹ Také budova kostela Československé církve husitské ve Vysokém Mýtě z roku 1937 dle návrhu Františka Truhláře je takovým případem. Moderní chrámová stavba se sedlovou střechou navazující na českou architekturu 20. let se do dnešní doby dochovala v téměř nezměněné podobě. Stavba se nachází ve svažitém terénu a je částečně podsklepena. Přízemí tvoří dva prostory, předšň a hlavní sál, obojí s plochým dřevěným stropem. Ve štítovém vstupním průčelí dominuje vertikální prvek dvojitého kříže, jež je umístěn do prosklené plochy tvořící věžovitý rizalit zakončený kalichem. Vstupní schodiště do chrámu zastřešuje malá stříška. Boční průčelí budovy jsou sedmiosá, s výraznými vertikálními desetitabulkovými okny a členěna pilastry vytvářející rámce oken.¹⁶²

Jednou z nejvýznamnějších staveb moderní architektury na Orlickoústecku je bezesporu Roškotovo divadlo v Ústí nad Orlicí architekta Kamila Roškota (žáka Jana Kotěry, v Evropě

---

¹⁵⁹ KŘIVÁNEK, Jiří, NĚMEC, Jan, KOPP, Jan. *Vodní díla v České republice*. Praha: Jan Němec-Consult, 2016, s. 69. ISBN 978-80-905159-1-8.

¹⁶⁰ Tamtéž

a *Objekt silniční most č. 312-006, Pastviny*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

¹⁶¹ MAČALA, Pavol, Pavel MAREK a Jiří HANUŠ, ed. *Círky 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2010, s. 147. ISBN 978-80-7325-218-2.

a MAREK, Pavel. *Česká reformace 20. století?: k zápasu Církve československé (husitské) o vizi moderního českého křesťanství v letech 1920-1924*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 60, 105. ISBN 978-80-244-4830-5.

¹⁶² *Objekt Sbor Husův, Vysoké Mýto*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech IV, T-Ž*. Praha: Academia, 1982, s. 302.

také nazývaný jako český „Le Corbusier“) z let 1935-1936 ve funkcionalistickém stylu. Jedná se o jeden z jeho nejproslulejších architektonických projektů, důmyslně využívající svažité terén. Stavba sestavená z elementárních geometrických těles vyniká také důmyslně vyřešeným provozem divadla. Klínovitý kubus hlediště zakončuje převýšená hmota provaziště na podkovovitém půdorysu, do této hmoty proniká hranolovitá nižší hmota zázemí divadla s horizontálními pásy lodžii po stranách (v prvním, druhém a třetím patře). Podél levé strany divadla se nachází schodiště do parčíku. Průčelí budovy je jednopatrové, sedmiosé, segmentově vyduté. V přízemí v hlubokém a dlouhém závětrří, ke kterému vedou 2 schody, je 5 dveřních os do vestibulu (každá osa vždy navazuje na jednu dvojici dveří). Nad nimi v horní části průčelí se nachází menší obdélná okna. Pravý bok budovy je rovněž třípatrový a tříosý, v přízemí je vchod do kavárny/restaurace. Zadní průčelí tvoří nalevo a napravo vystupující tříosé rizality, uprostřed již zmíněné provaziště vystupující nad budovu. Střechy divadla jsou rovné. Vybavení budovy je z velké části původní a ani nezbytné rekonstrukce (výměna sedadel, rozšíření technického vybavení divadla atd.) objekt nijak výrazně nenarušily.¹⁶³

Zatímco veřejné stavby se architektonicky od zbytku republiky neliší, u výstavby rodinných sídel, domů a vil bylo naproti tomu více možností, jak zohlednit osobní preference jednotlivých stavitelů a budoucích majitelů, ale také třeba přírodní podmínky a možnosti terénu. Sledování vývoje rodinného bydlení a sídel – zejména rodinných domů a vil – je proto ve 20. století velmi zajímavé (hlavně tedy jeho počátek a meziválečné období). Zatímco na počátku vítězila zdobnost a ornamentálnost (zejména doznívající historismus a secese), postupně se začíná prosazovat i jednoduchý a účelový funkcionalismus, ač na Orlickoústecku nikdy úplně nezdomácněl (a o to zajímavější je v tomto regionu stavba právě například Roškotova divadla). Co se však týče funkcionalistických vil, pak jednoznačně dominuje Choceň. Ta se totiž stala působištěm talentovaného a úspěšného architekta Čenka Mužíka. K jeho nejzajímavějším realizacím rozhodně patří rodinná vila Rudolfa a Marie Prchalových (čp. 988), dále vily Josefa a Anny Láskových (čp. 998) a Jana Lásky (čp. 1003). Mužík však nezůstal jen u projektů rodinných vil, ale navrhl také městský nájemní dům s malými byty, či budovu Obchodní akademie.¹⁶⁴

---

¹⁶³ ČERNÁ, Iveta, Petr DOMANICKÝ, Eva ERBANOVA, et al., POPELOVÁ, Lenka, Vladimír ŠLAPETA a Petr VORLÍK, ed. *Stavby století Čech, Moravy a Slezska 1918-2018*. Praha: Foibos books, 2018, s. 189-193. ISBN 978-80-88258-09-4.

a *Objekt divadlo, Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-05-31]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubicky-kraj/okres-usti-nad-orlici>.

¹⁶⁴ PANOCH, Pavel, ed. *Slavné vily Pardubického kraje*. Praha: Foibos, 2009, s. 7, 15-17, 131, 141-147. ISBN 978-80-87073-12-4.

Co se týče bytových domů, i v tomto případě je na Orlickoústecku zajímavý příklad, a to atypicky řešený terasovitě uspořádaný bytový dům ve svahu nad stadionem v Jablonném nad Orlicí od architekta Josefa Kopečného. Ten díky svému pojetí výborně dotváří výstavbu obytného prostoru. Jedná se o originálně pojatou otázku společného bydlení, využívající jihozápadně orientovaný svah, jehož se dům stává v podstatě součástí. „Terasák“, jak se bytovce začalo lidově přezdívat, s celkem dvaceti byty je pětipodlažní, vždy pět bytů na jedné chodbě a ke každému bytu náleží prostorná terasa a garáž. Dům vznikl postupně, mezi lety 1975-1986, a na realizaci se podíleli také jeho budoucí majitelé. Jedná se tedy o originální přístup řešení bytové otázky současně s využitím a zohledněním místních podmínek, terénu, a oslunění.¹⁶⁵

Jak vyplývá z předchozích odstavců, na Orlickoústecku se bezesporu nachází řada významných a zajímavých staveb, jímž po právu patří pozornost. Architektonický vývoj přímo souvisel s historickým vývojem a událostmi ve sledované oblasti. Není cílem a ani v možnostech této kapitoly obsáhnout všechny významné stavby, které se na Orlickoústecku nacházejí. Bylo však snahou zachytit alespoň ty nejvýznamnější, jež jsou něčím unikátní, souvisí s významnou historickou událostí nebo prostě jen zajímavě (a nepostradatelně) doplňují ráz svého okolí.

---

¹⁶⁵ Objekt terasový bytový dům, Jablonné nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>. a VRABELOVÁ, Renata, ed. *Architektura 60. a 70. let 20. století v České republice. II.* Praha: Národní památkový ústav, 2020, s. 384-386. ISBN 978-80-87967-26-3.

5. Vývoj památkové péče v českých zemích

První počátky zájmu o českou historii a národní vědomí se objevují již ve středověku. Konkrétně během vlády Karla IV. (1346-1378), kdy na začátku výstavby nové katedrály na pražském hradě byla respektována poloha kaple sv. Václava u svatovítského dómu. Respekt k hrobu sv. Václava se však objevoval již u jeho předchůdců během stavby románského kostela. Také v průběhu zhotovování nové české koruny, ve které zle spatřit nejen spoustu odkazů k té původní, ale rovněž převzetí některých jejích drahokamů, čímž byl zdůrazněn odkaz k české státnosti a historii. Můžeme konstatovat, že během období vlády Karla IV. odkazy k historismům ve středověku vrcholí.

Od konce 15. století, tedy od období pronikání italské renesance do zaalpských zemí, setrvali domácí mistři dlouho na gotických tradicích. Nové renesanční umění se tak zpočátku projevovalo v českých zemích pomaleji, opět s odkazem k původním zvykům.

V pobělohorské době se k národním myšlenkám a patriotismu obraceli zejména příslušníci staré rodové šlechty, ale také někteří církevní představitelé. Silné vlastenectví se objevilo v díle kněze Bohuslava Balbína z let 1672-1673, který ve svém díle *Obrana jazyka českého* protestoval mimo jiné i proti boření středověkých hradů. V 18. století, kdy byly pod vlivem osvícenských reforem zrušeny řady církevních řádů, jejich kolejí, klášterů a kostelů, došlo v řadě případů k zániku těchto staveb nebo k jejich následnému nevhodnému využívání. Důsledky těchto reforem někdy rezonují až do současnosti, neboť některé původně církevní stavby či objekty jsou i nadále nevhodně využity.¹⁶⁶

Moderní památková péče v českých zemích má svůj počátek v 19. století. Roku 1818 došlo k založení *Muzea království českého* jako instituce, která bude pečovat o vše, co „příroda a lidská píle vytvořily“, tím byla myšlena i péče o kulturní památky. Zpočátku se jednalo zejména o památky movité, postupně se však pozornost přesunula také na nemovitosti. Zájem o českou historii a památky stoupl i po vydání pětidílných *Dějin národa českého v Čechách i na Moravě* od Františka Palackého (česky vycházely v letech 1848-1876).

---

¹⁶⁶ KIBIC, Karel a Aleš VOŠAHLÍK. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945-2010*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011, s. 10-11. ISBN 978-80-87104-88-0.
a PAVEL, Jakub. *Ochrana kulturních památek: Společenská nezbytnost památkové péče*. Praha: SPN, 1969, s. 8-11.

Výstavba novogotické východní části Staroměstské radnice v Praze, jež byla pro odpor veřejnosti roku 1841 přerušena, rovněž přispěla k oživení zájmu o kulturní dědictví. V roce 1843 došlo k založení Sboru pro vlasteneckou archeologii, který měl pořídit úplný seznam památek architektonických i ostatních a zajišťovat jejich dokumentaci, chránit je a propagovat péči o ně.

Odtud už nebylo daleko ke zřízení samostatné památkové instituce. Dne 31. prosince 1850 tak císařským dekretem vznikl první státní orgán památkové péče s působností pro celou monarchii. Ochrana stavebních památek byla tímto rozhodnutím svěřena státní správě, konkrétně Ministerstvu pro obchod, průmysl a veřejné stavby. Zároveň došlo k nařízení zřídit *Centrální komisi pro výzkum a zachování stavitelských památek*, a jmenovat pro české země konzervátory. Pro Prahu se jím stal Jan Erazim Vocel, zakladatel české archeologie jako vědního oboru.¹⁶⁷

Pro památkovou péči druhé poloviny 19. století je však typické, kromě vzniku dalších typů muzeí (např. městská), i vznik různých dobrovolných činností a spolků. Jednalo se zejména o nadšence, avšak právě díky jejich práci se podařilo zachránit nejen řada památek, ale také historických staveb.¹⁶⁸ Jako příklad je možno uvést Svatovítskou jednotu (zal. r. 1859) působící v Praze, spolek Včela (1855) působící v Čáslavi, organizace Vocel (1865) z Kutné Hory či Společnost přátel starožitností založena roku 1888.

Během druhé poloviny 19. století proběhla u řady staveb série oprav a rekonstrukcí, ve snaze navrátit jim „autentický vzhled“. Často se jednalo o gotické hrady či kostely, dále také zámky. (Na Orlickoústecku například výrazná regotizace chrámu sv. Vavřince z Vysokého Mýta, provedena zejména Františkem Schmoranzem a Josefem Mockerem. Z dnešního pohledu však takový zásah často znesnadňuje sledování stavebního vývoje stavby.¹⁶⁹) Roku 1897 vydala Česká akademie věd první Soupis uměleckých památek v Čechách,¹⁷⁰ který vycházel až do roku 1937, a to celkem v 50 svazcích dle jednotlivých okresů.¹⁷¹

---

¹⁶⁷ KIBIC, Karel a Aleš VOŠAHLÍK. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945-2010*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011, s. 11-12. ISBN 978-80-87104-88-0.

a VINTER, Vlastimil. *Úvod do dějin a teorie památkové péče*. 2. vyd. Praha: SPN, 1982, s. 25.

¹⁶⁸ ŠTONCNER, Petr. Organizační vývoj státní památkové péče v letech 1918-1945. In: *Péče o architektonické dědictví: sborník prací, I. díl*. Praha: Idea servis, 2008, s. 62. ISBN 978-80-85970-60-9.

¹⁶⁹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 8. díl, V-Ž*. Praha: Libri, 1996, s. 476. ISBN 978-80-7277-410-4.

¹⁷⁰ Oblast Orlickoústecka tehdy zahrnovaly dva okresy, lanškrounský a vysokomýtský, orlickoústecké památky jsou tedy uvedeny v těchto soupisech.

¹⁷¹ KIBIC, Karel a Aleš VOŠAHLÍK. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945-2010*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011, s. 12-13. ISBN 978-80-87104-88-0.

Snaha o modernizaci a „ozdravení“ měst a dynamická nová výstavba (asanace) probíhající zejména ke konci 19. a poč. 20. století, vedla k založení dodnes působícího Klubu za starou Prahu, který bojoval za záchranu řady historických staveb a zachování pražského historického centra. V roce 1911 došlo ke schválení nové Ústřední komise a tehdejšímu vítězství *konzervační metody v památkové péči* (To znamenalo, že památka již nebude „uváděna do původního stavu“ – tzv. teorie purismu – očišťováním od všech později dostavovaných objektů a výraznými restaurátorskými zásahy. Nebylo již cílem, aby „vypadala jako nová“.) výrazně přispěl Zdeněk Wirth. Ten se, jako historik umění a jeden ze zakladatelů památkové péče v českých zemích, výrazně podílel na vývoji a organizaci památkové péče a jejích postupů i v následujících letech.¹⁷²

První světová válka však jakýmkoli snahám o záchranu kulturního dědictví nepřála. Památkové orgány, pokud v omezené míře fungovaly, se snažily zachránit alespoň část ohrožených předmětů, např. významných zvonů během rekvizice barevných kovů apod.¹⁷³ Po jejím konci však roku 1918 vznikla samostatná Československá republika, a záchrana kulturních památek mohla pokračovat.

Dne 29. října 1918 byl vydán zákaz vývozu historických a uměleckých děl do ciziny (dle nařízení Národního výboru československého č. 13 Sb., o ochraně a zákazu vývozu uměleckých památek). V nové republice došlo také téhož roku ke zřízení Státního památkového úřadu, který převzal činnost Centrální komise pro výzkum a zachování stavebních památek. Dne 1. 4. 1920 byl zřízen samostatný Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko se sídlem v Brně.¹⁷⁴

Roku 1919 vznikly také Státní ústav fotoměřický pro dokumentaci památek a Státní ústav archeologický pro archeologický výzkum. Mezi první a nejvýznamnější památkové záchranné akce patřily ty na Pražském hradě. Ten, jako obnovené sídlo hlavy nového samostatného státu, se spolu s katedrálou sv. Víta po několika staletích konečně dočkal zasloužené a důstojné rekonstrukce a dostavby, a to zejména díky schopnému architektovi Josipu Plečnikovi. Na

---

¹⁷² Tamtéž, s. 12-15.

a PAVEL, Jakub. *Ochrana kulturních památek: Společenská nezbytnost památkové péče*. Praha: SPN, 1969, s. 16-18.

¹⁷³ VINTER, Vlastimil. *Úvod do dějin a teorie památkové péče*. 2. vyd. Praha: SPN, 1982, s. 33.

¹⁷⁴ ŠTONCNER, Petr. Organizační vývoj státní památkové péče v letech 1918-1945. In: *Péče o architektonické dědictví: sborník prací, I. díl*. Praha: Idea servis, 2008, s. 47. ISBN 978-80-85970-60-9.

konzervaci některých druhů památek (zejména některých hradních zřícenin¹⁷⁵) se i nadále podíleli nadšenci, například z Klubu českých turistů.¹⁷⁶

V nové republice byla památková péče spolu s archeologií, muzejnictvím, péčí o umění a obchod se starožitnostmi, svěřena Ministerstvu školství a národní osvěty. V roce 1919 byl v Bratislavě zřízen Vládný komisariát na ochranu pamiatok v Bratislavě. Pomocnými silami těchto státních památkových institucí byli okresní konzervátoři, kteří měli povinnost každoročně podávat památkovému úřadu zprávu o své činnosti.

Za první republiky se však památkový zákon jako takový prosadit nepodařilo. Státní památková péče nicméně působila a věnovala se převážně významným sakrálním objektům, později i městským domům, radnicím a celkovému urbanismu. Hrady a zámky byly v této době většinou v držení soukromých vlastníků, avšak i pro ně tu určité povinnosti ochrany památek byly. Patřila mezi ně například povinnost u oprav zámků, hradů, hradních zřícenin či úpravě okolních parků a přírodních rezervací, nechat tyto opravy a úpravy schválit příslušným památkovým úřadem.

Co se týče šlechtických sídel nebo sakrálních staveb, je nutno vzít v potaz také následující události, jež v leckterých případech ovlivnily jejich další vývoj. Od léta 1919 začala probíhat pozemková reforma, během níž došlo k přerozdělení více než 30% půdy v českých zemích, včetně staveb. Některé hrady, zámky či sakrální stavby, patřící dříve soukromým majitelům z řad šlechty či církve, tak nově přešly do majetku státu. Ten se ujal jejich správy i zpřístupnění veřejnosti. Pokud se časem ukázalo toto hospodaření jako neefektivní, majetek byl v průběhu 30. let navrácen původním majitelům.¹⁷⁷

Roku 1937 začal vycházet časopis Zprávy památkové péče, který s krátkým přerušením během druhé světové války vychází dosud.¹⁷⁸

Během nacistické okupace Československa památková péče znovu stagnovala, byla podřízena úřadu německého státního sekretáře, případně přímo říšskému ministerstvu v Berlíně.¹⁷⁹ Do

---

¹⁷⁵ Na Orlickoústecku například zřícenina hradu Brandýsa nad Orlicí.

¹⁷⁶ KIBIC, Karel a Aleš VOŠAHLÍK. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945-2010*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011, s. 15. ISBN 978-80-87104-88-0. a VINTER, Vlastimil. *Úvod do dějin a teorie památkové péče*. 2. vyd. Praha: SPN, 1982, s. 39.

¹⁷⁷ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2017, s. 441. ISBN 978-80-7277-563-7.

¹⁷⁸ Tamtéž

¹⁷⁹ ŠTONCNER, Petr. Organizační vývoj státní památkové péče v letech 1918-1945. In: *Péče o architektonické dědictví: sborník prací, I. díl*. Praha: Idea servis, 2008, s. 52. ISBN 978-80-85970-60-9.

roku 1945 byly jak u nás, tak ve většině jiných zemí, za památky považovány jen jednotlivé objekty. Po válce vlivem leteckého bombardování a bojovými operacemi zničených celé řady měst se však ukázalo, že na památky je třeba nazírat komplexněji.

Roku 1945 nastala ještě jedna nenadálá situace. Na základě dekretů o konfiskaci majetku zrádců, potažmo neslovanských obyvatel ČSR, přešlo do vlastnictví Československa velké množství památkových budov (zejména zámků a hradů) a mobiliáře. Ve většině případů se jednalo o majetek maďarských a německých, teď již bývalých, obyvatel státu. Vlivem nelehké poválečné situace chyběly i finanční prostředky k ochraně a rekonstrukci těchto objektů.

Došlo tedy k přípravám pro vytvoření samostatné organizace, která by ze zestátněného majetku vybrala ty nejcennější budovy a mobiliář, ujala se jejich zprávy, a také postupného zpřístupnění veřejnosti. Vznikla tak instituce Národní kulturní komise (jedna pro českou a druhá pro slovenskou část republiky, kompetencí památkových úřadů se však zřízení této komise nedotklo) dle zákona 137/1946 Sb., se zahájením činnosti v roce 1947. Jedná se vlastně o první zákon zabývající se pouze ochrannou památek. Přestože trvání této komise nebylo příliš dlouhé, a svou činnost ukončila již roku 1951, kdy došlo k reorganizaci státní památkové péče nařízením č. 112/1951 Sb., stala se základem pro pozdější Státní památkovou správu, založenou v roce 1953.¹⁸⁰

V dubnu roku 1958 byl projednán a následně schválen zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách. Jednalo se tak o první památkový zákon v našich zemích, o němž se poprvé začalo mluvit již v roce 1850. Díky tomuto zákonu byla zahájena obnova vybraných památkových objektů, a ukončeno období nejasností ohledně kompetencí. Na základě tohoto zákona byl jako odborný orgán státní památkové péče zřízen Státní ústav památkové péče a ochrany přírody v Praze (SÚPPPOP). Výkonnými orgány se staly krajské národní výbory, při kterých vznikla Krajská střediska státní památkové péče a ochrany přírody. Ani po vzniku památkového zákona však nebyla situace ideální. Vlivem nedostatku finančních prostředků, ale také schopných stavebních podniků, řemeslníků a památkových pracovníků, nebyla řada rekonstrukcí dovedena do konce, případně měla jen zkrášlovací efekt („aby to vypadalo“).¹⁸¹

---

¹⁸⁰ UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. Praha: Artefactum, 2004, s. 20. ISBN 80-903230-8-1.

¹⁸¹ PAVEL, Jakub. *Ochrana kulturních památek: Společenská nezbytnost památkové péče*. Praha: SPN, 1969, s. 30-31 a 103-107.

a HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 66. ISBN 978-80-244-4621-9.

Roky 1955-1975 obecně patří ke kritickému období památkové péče nejen v tehdejší Československu, ale v celé Evropě (byť ČSSR si i díky uvolněnější politické atmosféře zejména v 60. letech, a ve srovnání s lety následujícími, nevedla mnohdy až tak špatně). Nová výstavba však často nenavazuje na starou, v centrech měst vyrůstají betonové a skleněné domy absolutně nerespektující nejen parcelaci, ale ani historický ráz okolí. V důsledku tohoto počínání schválil Mezinárodní kongres architektů a techniků historických památek roku 1964 v Benátkách tzv. Benátskou chartu, popisující v několika bodech správné zacházení s historickým fondem.¹⁸²

Během 70. a 80. let však ke zlepšení nedošlo, ba naopak. Vzhledem k tehdejší politické situaci nebyla věnována ani dostatečná pozornost novým trendům v oboru běžně se prosazujícím v zahraničí. Cílem se stalo zejména zestátnování kulturního dědictví a hlavním orgánem jeho dohledu bylo Ústředí státní památkové péče (ÚSP), zřízeno jako mezičlánek mezi Ministerstvem kultury a SÚPPOP v Praze.¹⁸³

I přes tehdejší situaci nabyt dne 1.1. 1988 účinnosti nový *zákon o státní památkové péči (zkráceně památkový zákon)* č. 20/1987 Sb., který platí dodnes. Zákon určuje rozsah státní památkové péče, definuje kulturní památku a způsob jejího prohlášení, evidence a ochrany, dále se dotýká památkových rezervací a památkových zón a archeologických výzkumů a nálezů. V současnosti také ustanovuje orgány výkonné moci, jimiž jsou v oblasti státní památkové péče Ministerstvo kultury (koordinuje oblast státní památkové péče a zřizuje Národní památkový ústav – ten se svými územními odbornými pracovišti vykonává odbornou funkci památkové péče), krajské úřady, obce s rozšířenou působností a památková inspekce (dohlíží na dodržování památkového zákona).¹⁸⁴

Po Sametové revoluci v roce 1989 došlo k zásadnímu kroku, kdy roku 1991 byla vyčleněna ochrana přírody do kompetence ministerstva životního prostředí. Název odborné organizace se současně změnil na Státní ústav památkové péče (SÚPP), a zároveň se změnil také názvy krajských středisek na Památkové ústavy (od roku 2001 poté Státní památkové ústavy). Zejména z počátku 90. let však docházelo, vlivem překotného otevření se ČSFR světu, k četným krádežím, vykrádání kostelů a nelegálnímu vývozu starožitností za hranice. Vlivem této

---

¹⁸² HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 61-62. ISBN 978-80-244-4621-9.

¹⁸³ KIBIC, Karel a Aleš VOŠAHLÍK. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945-2010*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011, s. 89-90, 332. ISBN 978-80-87104-88-0.

¹⁸⁴ ZÍDEK, Martin. Právní úprava památkové péče. In: *Péče o architektonické dědictví: sborník prací, I. díl*. Praha: Idea servis, 2008, strana 146. ISBN 978-80-85970-60-9.
a *Zákony pro lidi*. In: *Zákon č. 20/1989 Sb.* [online]. [cit. 2021-4-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1989-20>.

situace přistoupila vláda v březnu roku 1994 k usnesení na Zákoně o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty. Ty mohly být nyní vyvezeny pouze s řádným osvědčením vydaným příslušným muzeem, knihovnou, archivem či ústavem památkové péče. Za nedodržení nařízení může být uvedena pokuta až do výše 5 milionů Kč. Za kulturní památky se z hlediska legislativy považují objekty zapsané v *Ústředním seznamu kulturních památek* (ÚSKP, na základě prohlášení ministerstva kultury). Seznam nemovitých kulturních památek je veřejný, seznam těch movitých je neveřejný (právě z bezpečnostních důvodů, aby se co nejvíce zabránilo jejich případnému zneužití).

Jako národní kulturní památka jsou označeny nejcennější a nejvýznamnější památky, jako kostely, zámky atd. Existují však i stavby, či jiné hodnotné věci, které zatím nejsou v Ústředním seznamu oficiálně vedené jako památky, ale o kterých památkové orgány ví, a snaží se proto sledovat jejich stav a vývoj. Jeden z důvodů dohledu je případné dopsání těchto objektů do seznamu. Jedná se například o památky místního významu (kaple či socha od neznámého autora, historická stavba apod.), související s nějakou významnou událostí v dané lokalitě.¹⁸⁵

K 1. lednu 2003 došlo také k výrazné změně splynutím *Státního ústavu památkové péče a Státních památkových ústavů* v jednotný *Národní památkový ústav* se svými územními pracovišti.¹⁸⁶ Dochází také k ochraně souborů nemovitých kulturních památek, jimž se dostává plošné památkové ochrany jako celku (neznamená to ovšem, že jsou všechny stavby v tomto celku automaticky vedené jako památky). Tímto jsou myšleny například městské památkové zóny a rezervace, vesnické a krajinné památkové zóny, technické památkové rezervace a archeologické památkové rezervace. Rezervace jsou hodnotnější, s větším podílem kulturních památek, a vyhláší je vláda. Památkové zóny jsou naproti tomu vyhlášovány Ministerstvem kultury.¹⁸⁷

Kolem nemovitých kulturních památek, zón či rezervací, mohou být rovněž vyhlášena ochranná pásma, například kvůli zachování panoramatu jejich okolí. Garantem se stalo Ministerstvo životního prostředí a upravuje ho zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Do této kategorie náleží národní parky a chráněné krajinné oblasti, přírodní rezervace a přírodní

---

¹⁸⁵ HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 72-73. ISBN 978-80-244-4621-9.

a HLOBIL, Ivo, PERŮTKA, Marek, ed. *Na základech konzervativní teorie české památkové péče: výbor z textů*. Praha: Národní památkový ústav, 2008, s. 75-76. ISBN 978-80-87104-32-3.

¹⁸⁶ Tamtéž

¹⁸⁷ HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 73. ISBN 978-80-244-4621-9.

památky, a také národní přírodní rezervace a národní přírodní památky, včetně například kategorie památný strom atd.¹⁸⁸

Památky světového významu mohou spadat také pod ochranu UNESCO (organizace pro výchovu, vědu a kulturu). To vzniklo během diplomatické konference v Londýně, po druhé světové válce v listopadu roku 1945 a vstoupilo v platnost dne 4. listopadu 1946. Tehdejší Československo bylo mezi prvními dvaceti zakládajícími státy. Roku 1972 se zrodil důležitý mezinárodní dokument – *Úmluva o ochraně světového dědictví*. Podle toho ochraňují členské země vybrané památky a přírodní celky, jejichž připsování probíhá jedenkrát ročně. Po revoluci přistoupila ČSFR k Úmluvě v roce 1990, a její platnost zůstala zachována i po vzniku samostatné ČR dne 1. 1. 1993.¹⁸⁹

Po roce 1990 bylo očekáváno přijetí nového památkového zákona. Různé návrhy projednávalo Ministerstvo kultury v letech 2008, 2013 a 2014, k jeho schválení však zatím nedošlo. Poslední novelizací stávajícího památkového zákona se stal zákon č. 142/2012 Sb.

V současné době však památková péče nepatří k hlavním politickým tématům, ač jsme se již mnohokrát z historie poučili, nakolik je kulturní dědictví, jeho uvědomění si a péče o něj důležitá. Není to však případ pouze České republiky, ale rovněž řady dalších zemích. Což je s podivem i s přihlédnutím k faktu, že na kulturním dědictví často závisí (kromě řady jiných) i turistický ruch a zdroj financí z něj plynoucí. V neposlední řadě také možnost pracovních míst.¹⁹⁰ I v současné době jsou památky často ohroženy nejen neuváženými lidskými záměry, ale dále např. agresivním a znečištěným ovzduším.¹⁹¹

Nad jejich ochranou by se tak měl alespoň zamyslet každý, komu nejsou lhostejné historie, původ a tradice, ze kterých pochází. Objektivně lze však říct, že od roku 1989 došlo a nadále dochází k postupnému zlepšování situace, a rovněž k řadě úspěšných obnov, rekonstrukcí a dalšího důstojného využití našeho kulturního dědictví.

---

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 73, 76-77.

¹⁸⁹ HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 77, 79. ISBN 978-80-244-4621-9.

a ZÍDEK, Martin. Právní úprava památkové péče. In: *Péče o architektonické dědictví: sborník prací, I. díl*. Praha: Idea servis, 2008, strana 154-155. ISBN 978-80-85970-60-9.

¹⁹⁰ HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 89. ISBN 978-80-244-4621-9.

a *Zákony pro lidi*. In: *Zákon č. 20/1989 Sb.* [online]. [cit. 2021-4-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1989-20>.

¹⁹¹ HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 90. ISBN 978-80-244-4621-9.

6. Vývoj památkové péče na Orlickoústecku

Snahou této kapitoly je zachytit vývoj památkové péče v regionu Orlickoústecka, významné památkové opravy, a také zásahy do historických měst, v období od roku okolo 1950 v podstatě až do současnosti. Toto časové rozmezí je dáno, jak ostatně vyplývá z předchozí kapitoly, zejména vývojem poválečné památkové péče v ČSR, a jejími důležitými mezníky, jako je vznik prvního památkového zákona z roku 1958, kdy tento zákon položil základy tehdejší moderní státní památkové péče. Dalším významným mezníkem je rovněž následující památkový zákon z roku 1987 platící dodnes, a samozřejmě následný vývoj památkové péče po roce 1989 nebo rok 1993 jako vznik samostatné České republiky.¹⁹²

6.1 (1945) 1950 – 1958 (1960)

Ve druhé polovině 40. a z počátku 50. let ještě, nejen na Orlickoústecku, ale v celém Československu, pokračovala poválečná obnova (což je vzhledem k rozsahu škod po válce pochopitelné). Ta se týkala nejen měst, ale byla potřeba vyřešit i vylidněné oblasti a někdy celé vesnice po odsunu (v českých zemích) zejména německého obyvatelstva. V rámci Orlickoústecka mluvíme hlavně o pohraničních oblastech na Králicku. Prvotním cílem se tedy stalo odstranění škod, zprůjezdnění a výstavba komunikací, snaha zabránit chátrání objektů, a s tím úzce související řešení dosídlení. Vzhledem k faktu, že řada vesnic byla skutečně pouze německá, po odsunu obyvatel tak nebylo výjimkou, že se některé vesnice znovu obnovit nepodařilo, a ty tak zanikly. V současné době jejich existenci připomínají už jen některá rozbořená stavení. Na poválečnou obnovu měst byl naštěstí kladen podstatně větší důraz. Naše města naštěstí nebyla poničena válkou tak, jako města například v Německu nebo Polsku, ale vzhledem k uvědomění si jejich nejen ekonomické, ale i kulturní hodnoty, vystoupila nutnost obnovy měst do popředí společenského zájmu.¹⁹³

---

¹⁹² PAVEL, Jakub. *Ochrana kulturních památek: Společenská nezbytnost památkové péče*. Praha: SPN, 1969, s. 30-31, 103-107.

¹⁹³ HLOBIL, Ivo. *Teorie městských památkových rezervací: (1900-1975)*. Praha: Ústav teorie a dějin umění ČSAV v Praze, 1985, s. 5.
SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha I*. 2004, s. 19.

Snaha o jejich ochranu v Československu během 50. a 60. let vyústila v první vyhlášení městských památkových rezervací. Jedná se o historické soubory, zejména historická jádra měst, která jsou, z hlediska svého rozsahu poměrně malá, avšak velmi homogenní, co se týče kvality prostoru, četnosti památek a topografie jednotlivých prvků zástavby. To se ale netýkalo žádného z měst na Orlickoústecku, neboť žádné nesplňovalo kritéria pro získání památkové ochrany tohoto typu. (V tomto případě ke změnám nedošlo, na Orlickoústecku jsou pouze města s typem ochrany městská památková zóna, o tom však podrobněji až v následujícím textu.)¹⁹⁴

Nicméně to neznamená, že by se Orlickoústecka památková péče v tehdejších letech nijak nedotkla. Více než celků se ale týkala jednotlivých staveb a objektů. Po válce a zejména po roce 1948 došlo ke konfiskaci celé řady šlechtických sídel (hradů, zámků), což zahrnovalo i stavby na Orlickoústecku.

Roku 1948 došlo k zabavení zámku v Žamberku jeho tehdejším majitelům rodu Parishů, následně k jeho využití pro potřeby státní správy, a s tím související novodobé (a necitlivé) zásahy do interiérů. Hlavní budova sloužila Rudným dolům, v suterénu byla umístěna prádelna Místního hospodářství a v přízemí kuchyň s jídelnou ONV. Část přízemí byla přidělena i potřebám městského muzea. Po roce byla do zámku umístěna učňovská škola s domovem mládeže, a celá budova postupně přešla do péče správních orgánů řídících školu, později SOU. I přesto došlo 3. května 1958 k prohlášení zámku za kulturní památku.¹⁹⁵

Zámek v Zámrsku byl na základě dekretů o konfiskaci majetku odebrán tehdejším majitelům, vídeňským obchodníkům Gottlům, již v roce 1945, a stal se majetkem Ministerstva vnitra. Následně došlo k novodobým úpravám z důvodu zřízení nápravně výchovného ústavu pro mladistvé, který jej využíval v letech 1947-1954. Několik let (do roku 1959) byl také využíván jako mužská věznice. Od roku 1960 až do současnosti slouží zámek jako Státní oblastní archiv.¹⁹⁶ Rovněž v tomto případě došlo k prohlášení zámku za kulturní památku dne 3. 5. 1958.¹⁹⁷

---

¹⁹⁴ RÁKOSNÍKOVÁ, Vladimíra. *Urbanismus – péče o historická města a místa*. In: *Péče o architektonické dědictví: sborník prací, III. díl*. Praha: Idea servis, 2009, s. 109, 122-123. ISBN 978-80-85970-60-9.

a VODĚRA, Svatopluk. *Přehled teorie a technických metod obnovy památek*. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1978, s. 46.

¹⁹⁵ *Objekt zámek, Žamberk*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 19591/6-4141 – zámek Žamberk

¹⁹⁶ *Objekt zámek, Zámorsk*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-10]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

¹⁹⁷

Téhož data byl prohlášen kulturní památkou zámek v Letohradě, zkonfiskován svým tehdejším majitelům rodu Stubenbergů v roce 1945. Od té doby sloužil jako sídlo národního výboru, internát učiliště, a také zde byly uloženy sbírky městského muzea. Jeho obdobné využití trvá v podstatě až do současnosti. Po celkové rekonstrukci v letech 1983-1998 slouží, kromě sídla městského úřadu, také jako hotel, soukromé gymnázium, knihovna a ZUŠ. I zde bohužel došlo (již koncem 40. a v 50. letech) k novodobým zásahům do interiérů.¹⁹⁸

Také zámek Žampach byl roku 1945 odebrán své poslední majitelce Henrietě Campo-Franco a v roce 1958 prohlášen kulturní památkou. Od roku 1967 až do současnosti slouží jako sociální ústav (Domov pod hradem Žampach) pro osoby se zdravotním postižením.¹⁹⁹

Podobný osud, jako v případě letohradského zámku, nastal i u choceňského. Ten se po konfiskaci rodu Kinským stal od roku 1946 sídlem Orlického muzea, které zde spolu se ZUŠ sídlí dodnes. Také v jeho případě, i v případě nedalekého zámku v Brandýse nad Orlicí, došlo k jejich prohlášení kulturními památkami dne 3. května 1958. Zámku v Brandýse však zařazení mezi kulturní památky nijak výrazně nepomohlo, na svou rekonstrukci stále čeká (v současnosti je v havarijním stavu).²⁰⁰

Trochu odlišný je případ zámku a bývalého kláštera augustiniánů v Lanškrouně. Ten se na rozdíl od předchozích případů nestal předmětem konfiskace, ale již v roce 1928 jej od tehdejšího majitele Jana II. Liechtensteina získalo město Lanškroun. Následně v jeho prostorách zřídilo muzeum a archiv, jež využívají zámecké prostory až do současnosti. Rovněž jej od 50. let využívá město i pro kulturní potřeby. Kulturní památkou byl lanškrounský zámek, tak jako v případě předchozích zámků, prohlášen dne 3. května 1958.²⁰¹

---

¹⁹⁸ *Areál zámek, Letohrad*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>. a NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 44931/6-3987 –

¹⁹⁹ *Objekt zámek, Žampach*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>. a NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 17602/6-4167 – zámek Žampach

²⁰⁰ *Areál zámek, Choceň*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>. a NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 25579/6-3907 – zámek Choceň

a NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 17601/6-4393 – zámek Brandýs nad Orlicí

²⁰¹ *Objekt zámek, Lanškroun*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>. a NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 15933/6-3965 – zámek Lanškroun – bývalý klášter augustiniánů

Ke stejnému datu došlo k prohlášení za kulturní památku také torza někdejšího barokního zámku v nedalekých Rudolticích.²⁰²

Stejně jako v případě zámku byla za kulturní památky ve stejný den prohlášena i většina hradů na Orlickoústecku. Hrad Litice nad Orlicí se prvních obnov dočkal již nedlouho po své konfiskaci rodu Parishů v roce 1948. Roku 1954 byl tehdejší Státní památkovou správou v Praze (krajská střediska vznikla až po roce 1958) proveden průzkum a plánová dokumentace situace hradního paláce a to přízemí, 1. a 2. patra, věže a krovů pro potřeby následných rekonstrukcí. V roce 1959 došlo k několika opravám hradu, během nich bylo například dřevěným bedněním zakryto vyhlídkové patro věže zbudované v meziválečném období.²⁰³

Hrad v Brandýse nad Orlicí na tom byl z hlediska svého stavu podstatně hůře. V roce 1931 koupilo hradní zříceninu spolu s dalšími pozemky město Brandýs nad Orlicí. I přes tehdejší nelehkou situaci se díky založení místního brandýského odboru Klubu českých turistů (KČT) roku 1944 podařilo zrealizovat některé konzervační práce hradního zdiva. KČT zřídil na podporu oprav hradu sbírku, a téhož roku byly provedeny opravy a konzervace části zdiva hradního paláce na jižní straně. Také se podařilo opravit samostatně dochované renesanční okno. Tímto však bohužel záchranné práce na nějaký čas ustaly.²⁰⁴ V prosinci roku 1953 však hrad navštívili tehdejší technický rada Jan Frič spolu s konzervátorem Janem Nygrínem z Čáslavi. Dle jejich vyjádření se hrad nacházel nejen ve velmi špatném technickém stavu, ale vzhledem k velmi vzrostlé vegetaci, byl také špatně přístupný pro veřejnost. Jan Frič ve svém dopise Krajskému národnímu výboru v Pardubicích vytýká, že na tento problém poukazoval již v minulosti, avšak hrad se žádných výrazných oprav nedočkal.²⁰⁵ I po prohlášení hradu kulturní památkou v roce 1958²⁰⁶ se ve věci jeho obnovy mnoho nezměnilo, a hrad nadále chátral.²⁰⁷

Prohlášení kulturními památkami se roku 1958 dočkaly i zříceniny hradů Lanšperk a Žampach, ale ani je nečekala v následujících letech žádná výrazná obnova.²⁰⁸

---

²⁰² NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 28992/6-4049 – Nový zámek v Rudolticích

²⁰³ NPÚ ÚOP v Pardubicích, SHP, průzkumy, posudky, zprávy, L482, Líbal, D., Lišková, A., Macek, O., Hrad Litice - stavebně historický průzkum., 1979, s. 14-105.

²⁰⁴ NPÚ ÚOP v Pardubicích, plánová dokumentace, 7293, Kudrnovský, Miloš, Otčenáš, Petr, Švejnoha, Josef, Veselá, Renata, Stabilizace jihovýchodní části jádra hradu Brandýs nad Orlicí, 2013.

²⁰⁵ NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, hrad Brandýs nad Orlicí, č. 169.

²⁰⁶ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 24480/6-4546 – zřícenina hradu Brandýs nad Orlicí

²⁰⁷ NPÚ ÚOP v Pardubicích, plánová dokumentace, 7293, Kudrnovský, Miloš, Otčenáš, Petr, Švejnoha, Josef, Veselá, Renata, Stabilizace jihovýchodní části jádra hradu Brandýs nad Orlicí, 2013.

a KLIMEŠ, René. Snahy o záchranu hradu Brandýs nad Orlicí v minulosti. In: *Vlastivědný sborník Ústí nad Orlicí 11*, 2000, strana 24-34.

²⁰⁸ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 19104/6-3985 – zřícenina hradu Lanšperk

Dne 3. 5. 1958 došlo k prohlášení za kulturní památku významné archeologické lokality, výšinného opevněného sídliště Vraclav u Vysokého Mýta.²⁰⁹ Hradiště z poloviny 11. století se po rozpadu hradské správy v průběhu 13. století nestalo zárodkem nového města, ale zaniklo. Správa panství se přesunula do nedalekého nově založeného Vysokého Mýta. Vlastní akropole je tvořena komplexem pravěkých objektů převrstvených slovanským osídlením. První výzkum zde prováděl již na počátku 20. století J. L. Píč, avšak významným mezníkem poznání lokality se staly výzkumy prováděné v 50. a následně 60. letech 20. století tehdejším Východočeským muzeem v Hradci Králové. Dnes je z lokality pietní místo, v dolní části s barokním kostelem a část je ponechána jako louka. V roce 1908 zde byl u příležitosti 800 let od vyvraždění rodu Vršovců roku 1108 zbudován pomník.²¹⁰

Zajímavý, i když neveselý, je osud klášterního areálu na Hoře Matky Boží v Králíkách, katastrálně na území Dolní Hedeč. I po druhé světové válce si klášter uchoval svou činnost a pravidelné pořádání poutí ke klášternímu areálu z města Králíky. Od konce 19. století tu působil řád redemptoristů. V dubnu roku 1950 došlo Státní bezpečností k uzavření poutního areálu pro veřejnost. Následně zde byli v rámci „akce K“ internováni vězni zejména právě z řad redemptoristů, dále jezuitů nebo salesiánů. Ti zde za nelidských podmínek žili a pracovali až do roku 1960 (někteří až do roku 1965). I přesto byl klášter spolu s kostelem Nanebevzetí Panny Marie, kaplí Svatých schodů a ambity dne 3. 5. 1958²¹¹ prohlášen kulturní památkou. Po roce 1960 si klášter převzala Česká katolická charita a začaly jej využívat Sestry Neposkvrněného početí Panny Marie. Ty zde zůstaly až do roku 2002. V roce 1968 došlo ke znovuotevření kláštera pro veřejnost.²¹²

Vraťme se ale ještě na chvíli zpět k městům. Jak již bylo uvedeno, těm se jako celkům zatím žádné památkové ochrany na Orlickoústecku nedostalo, ale jejich vývoj a výstavba pokračovala. Již v roce 1958 došlo k prvnímu prohlášení za kulturní památky některých významných městských staveb. Jednalo se zejména o stavby sakrální (kostely, kaple), ale i jiné.

---

a NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 46193/6-4168 – zřícenina hradu Žampach

²⁰⁹ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 24876/6-4093 – hradiště Vraclav

²¹⁰ CHARVÁT, Petr. Slovanské osídlení Vraclavska do poloviny 13. století. *Archeologické rozhledy XXXII*. Praha: Archeologický Ústav. 1980, str. 274-279.

a *Objekt výšinné opevněné hradiště, sídliště Vraclav, Vraclav*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²¹¹ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 32737/6-3942 – klášter servitů s poutním chrámem Nanebevzetí Panny Marie, Králíky

²¹² STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Králíky. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 51-55.

a *Klášter Králíky, dějiny kláštera*. In: *klášter Králíky* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.klasterkraliky.cz/historie/dejiny-klastera>.

Dále docházelo k rozvoji průmyslu, s čímž samozřejmě souvisela výstavba nebo rozšiřování továren, a rovněž bylo nutné řešit otázku bydlení.²¹³ Obytná výstavba v tomto období se prováděla jako typizovaná, avšak zatím ještě s cihelnou konstrukcí. Urbanisticky se jednalo o výstavbu většinou na okrajích měst, na volných plochách, s jednotně řešenými komplexy tří až čtyřpodlažních budov.²¹⁴ U žádného z měst na Orlickoústecku v tomto období zatím nedošlo k výraznému narušení historického městského jádra (ne vždy to však platilo pro předměstí).

Město Králíky se po roce 1945 a odsunu početného německého obyvatelstva, podařilo vcelku úspěšně dosídlit. I proto zde nedošlo, alespoň v rámci jádra města, k výraznější devastaci.²¹⁵ Početná německá menšina existovala také v Lanškrouně, ale i v tomto případě byl proces dosídlení města úspěšný, a k jeho devastaci nedošlo.

V průběhu 50. let pokračoval také rozvoj Letohradu, zde však koncepce předválečné výstavby dodržena nebyla. Těžiště nové městské výstavby se ubíralo severním a severovýchodním směrem od historického jádra k textilní továrně. Pro historické centrum se tento koncept výstavby stal nakonec přínosem, neboť to nyní plnilo spojovací funkci mezi novou a původní výstavbou, a nedošlo tak k jeho vylidnění.²¹⁶

Výraznou poválečnou proměnou si prošlo i město Ústí nad Orlicí, které se v roce 1945 poprvé stalo sídlem politického okresu. Roku 1960 zahrnul nový ústecký okres i dřívější okresní centra v Lanškrouně a Vysokém Mýtě, což mělo za následek výrazné posilování městské průmyslové základny. Stávající (převážně textilní továrny) byly modernizovány a v roce 1949 vznikl velký strojírenský podnik Elitex mezi Ústím a městskou částí Hylváty. Ta navázala na okružní Královéhradeckou ulici, a vytvořila hlavní silniční průtah města. To se však necitlivě podepsalo na historické struktuře ústeckého předměstí, které muselo nové výstavbě částečně ustoupit.²¹⁷ Dne 3.5. 1958 došlo k prohlášení za kulturní památku původně renesanční, později klasicistně upravené budovy Sboru jednoty bratrského, nejstarší dochované stavby ve městě z roku

---

²¹³ VODĚRA, Svatopluk. *Přehled teorie a technických metod obnovy památek*. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1978, s. 46-47.

²¹⁴ KIBIC, Karel a Aleš VOŠAHLÍK. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945-2010*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011, s. 78. ISBN 978-80-87104-88-0.

²¹⁵ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Miro*. Praha: Libri, 1998, s. 140. ISBN 80-85983-15-x.

²¹⁶ Tamtéž, s. 399.

²¹⁷ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 7. díl, Str-U*. Praha: Libri, 2008, s. 968. ISBN 978-80-7277-041-0.

1555,²¹⁸ a také Hernychovy vily.²¹⁹ Ta byla v majetku rodiny Hernychových do roku 1951, kdy došlo k jejímu nucenému pronájmu městu. (Nejednalo se o šlechtické sídlo, tudíž nebyla přímo zabavena, minulý režim však nepřál ani soukromému vlastnictví u takto rozsáhlých a významných staveb.) Nejdříve sloužila jako školící středisko Ústřední radě odborů, od roku 1955 byla využívána jako sídlo lidové školy umění, okresní lidové knihovny a vývažovny základní devítileté školy.²²⁰

Ve Vysokém Mýtě vlivem doosídlování pohraničí z počátku 50. let výrazně poklesl počet obyvatel a výstavba dočasně stagnovala. To se však záhy změnilo. Díky rozvoji karosářské továrny (původní Carrosserie Sodomka), která se v poválečném Československu změnila na předního výrobce autobusů (Karosa), vyrostlo na přelomu 50. a 60. let sídliště tvořené domovními bloky a situované mezi kasárenskými komplexy na jihozápadním okraji města.²²¹

K podobné situaci došlo také v Žamberku, kdy cílený rozvoj průmyslu zapříčinil rozsáhlou novou výstavbu. Průmyslová zóna se na starších základech rozvinula na jižním okraji města nedaleko nádraží. Bytová výstavba byla zahájena na zčásti asanovaném prostoru Na Lindrách, jižně od městského jádra, a pohledově ho tak nijak nenarušuje. Další sídliště v Karlovickém předměstí vzniklo rovněž mimo historické centrum, ještě dále k jihovýchodu a obsadilo mírné návrší. Ani v tomto případě však nedošlo k pohledovému narušení historického centra města.²²²

6.2 (1958) 1960 – 1987

Jak je uvedeno v kapitole Vývoj památkové péče v českých zemích, přijetím nového „zákona o kulturních památkách č. 22/1958 Sb.“ ze dne 17. dubna 1958 Národním

---

²¹⁸ *Objekt Sbor bratrský, Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 38478/6-3769 – Sbor bratrský, Ústí nad Orlicí

²¹⁹ *Objekt Hernychova vila, Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 26916/6-4392 – Hernychova vila, Ústí nad Orlicí

²²⁰ *Muzeum Ústí nad Orlicí*. In: *muzeum-uo* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.muzeum-uo.cz/cz/o-muzeu/hernychova-vila>.

a *Objekt Hernychova vila, Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²²¹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 8. díl, V-Ž*. Praha: Libri, 1996, s. 481. ISBN 978-80-7277-410-4.

²²² Tamtéž, s. 718.

shromážděním ČSR, došlo k posunu v dějinách památkové péče. Dle nově platné definice se památkou mohla stát také věc neumělecká a novodobá.²²³ Ani přijetí nového památkového zákona a prohlášení řady historických a významných staveb za kulturní památky, často nezabránilo v jejich nevhodném využívání a uchránění před novodobými zásahy. Taktéž pokračovala výstavba objektů (bytových objektů, novodobých objektů v historických centrech), jenž příliš nerespektovala ráz svého okolí, a které bohužel ustoupila i řada hodnotnějších historických staveb, čímž vznikly nevratné škody.

Vzhledem k nedostatečné bytové výstavbě a nárůstu populace v minulých letech bylo rozhodnuto, že větší památkové rekonstrukce a obnovy budou přesunuty až na období po roce 1970, a začne se primárně řešit otázka bydlení (První předpoklady vyřešení bytové otázky byl rok 1965, k tom však nedošlo, a výstavba nových sídlišť tak probíhala v 60., 70. i 80. letech.). Bydlení v centrech měst bylo často nevyhovující a zastaralé. Došlo k částečné modernizaci existujících bytů, avšak v daleko větší míře mělo dojít k výstavbě nových obytných domů. To zapříčinilo značný odliv obyvatelstva z historických městských center na předměstí. Že to nebylo šťastné rozhodnutí, se ukázalo již v následujících letech a desetiletích, kdy řada historických staveb, často následně nevhodně využítá, začala chátrat.²²⁴

Ani výstavba nových (panelových) sídlišť na předměstích se neobešla bez problémů. Dá se říct, že všechna tato novodobá sídliště se vyznačují v podstatě stejnými znaky (a je jedno, jestli vznikala ve městech na Orlickoústecku nebo jinde). Jde o sídelní celek (převážně) v periferní oblasti města, tvořený mnohapatrovými uniformními obytnými domy v podstatě stejného půdorysného interiéru. Mezi domy je anonymní prostor, kde se nachází různá veřejná zařízení, jako jsou školy, obchody, služby nebo stanice veřejné dopravy. Nejsou tu prvky specifické pro město – náměstí nebo veřejné parky. Tato sídliště se tedy vyznačují anonymním, uniformním a monotónním architektonickým a urbanistickým řešením. Vlastností sídlišť je obvykle nedostatek pracovních příležitostí, což vede k jejich hromadnému rannímu opouštění a večerním návratům. V dobách svého vzniku se však vyznačovala i jistou úrovní technického vybavení bytů s koupelnami a tekoucí vodou, ústředním topením atd.²²⁵ Problém představovala i místa, kde nová sídliště vznikala. V případě výstavby na předměstích s využitím

---

²²³ KIBIC, Karel a Aleš VOŠAHLÍK. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945-2010*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011, s. 85. ISBN 978-80-87104-88-0.

²²⁴ Tamtéž, s. 89-90.

a ŠIMKOVÁ, Hana. *Zásady regenerace městských památkových rezervací a památkových zón: (problematika historických souborů)*. Brno: Vysoké učení technické, 2000, s. 8-9. Vědecké spisy Vysokého učení technického v Brně. ISBN 80-214-1627-0.

²²⁵ HRŮZA, Jiří. *Hledání soudobého města*. Praha: Obelisk, 1973, s. 100-102.

nezastavěných ploch, docházelo tím pádem k zastavení zemědělské půdy. Pokud však padlo rozhodnutí stavět blíže historickému městskému centru (právě i z důvodů bližších možností pracovních míst), logicky musela nová výstavba ustoupit ta původní (v případě Orlickoústecka naštěstí nedocházela k přímému narušení historických center, ale historických městských předměstí se již tato situace týkala).²²⁶

V pozdějších letech však měla o navýšení bytového fondu zájem také přímo památková péče, neboť by došlo k uvolnění bytů v historických jádrech, díky čemuž by následně mohla proběhnout celková rekonstrukce nejen bytů, ale celých domů. K obnově historických center měst, původně plánované po roce 1970, však nedošlo, ze současného pohledu však této situace není třeba litovat. Vzhledem k tehdejší nedostatečné připravenosti městských orgánů ani stavebních organizací nelze předpokládat, že by případná obnova byla skutečně kvalitní a prospěšná.²²⁷

Výstavbě bytových domů (samozřejmě o něco menších než ve městech) neunikly ani vesnice, což leckde narušilo jejich ráz. Ve sledovaném období, zejména od 60. let, dochází také, kromě masového stavění bytových domů, k výstavbě rodinných domků. Ty byly nějaký čas (zejména v předchozím období – v 50. a částečně i 60. letech) zcela vytlačeny velkovýrobou, a k jejich výstavbě docházelo spíše výjimečně. Aby však bylo zabráněno nežádoucímu hromadění nemovitostí, čemuž tehdejší politická situace nenahrávala, byly nastaveny omezující limity v podobě například maximální podlahové plochy apod.²²⁸ Nové rodinné domy vznikaly jak ve městech, tak na vesnicích. Docházelo však k případům, kdy novostavba necitlivě pronikla do historického jádra, kde nahradila staršího předchůdce. V případě vesnic vznikaly zejména v 70. a 80. letech často dvougenerační poměrně rozměrově velkorysé objekty, jež zase nerespektovaly původní vesnickou architekturu či ráz okolí dané lokality.

Co se týče jednotlivých stavebních a památkových zásahů v těchto letech ve městech na Orlickoústecku, situace se různí. V Brandýse nad Orlicí byla drobná zástavba hlavní ulice západně od kostela nahrazena bytovými domy, přesto však jeho panorama nebylo nijak výrazně

---

²²⁶ KIBIC, Karel a Aleš VOŠAHLÍK. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945-2010*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011, s. 90. ISBN 978-80-87104-88-0.

²²⁷ Tamtéž, s. 135.

²²⁸ PANOCH, Pavel, ed. *Slavné vily Pardubického kraje*. Praha: Foibos, 2009, s. 21. ISBN 978-80-87073-12-4.

narušeno.²²⁹ V roce 1982 proběhla v Brandýse nad Orlicí – Klopotech oprava pomníku J. A. Komenského z roku 1865. Během restaurátorských prací došlo k očištění obelisku od mechů a nečistot, dále ke zpevnění kamene, doplnění poškozených profilů říms a nároží bloků a zlacení písma reliéfního medailonu.²³⁰ Během 80. let bylo provedeno i ošetření mariánského sloupu na náměstí, opravy zámku a hradu (až na nejnútnejší dílčí práce) však byly odloženy.²³¹

Také panelová výstavba sídlišť v České Třebové v 70. a 80. letech se historickému jádru vyhnula, a to si i přes výrazný novodobý vývoj města zachovalo svůj charakter s neporušenou půdorysnou strukturou i starší zástavbou.²³² Došlo však k výraznému zásahu do předměstských částí. Asanována byla městská část zvaná Trávník, kde bylo namísto převážně chalupářské zástavby vybudováno Nové náměstí, na něž navázala výstavba panelového sídliště.²³³

Co se týče Chocně, v roce 1974 byl vypracován stavebně-historický průzkum pro potřeby plánovaných oprav choceňského zámku. Dle průzkumu se mělo začít s opravami fasád a interiérů, při kterých by měl být zachován jejich ráz, konkrétně „podtrhnout a zvýraznit estetickou řádovost interiérů toho kterého období vzniku“. Zároveň však, vzhledem k využití stavby, „budou muset být některé úpravy provedeny tak, aby mohlo být zároveň zachováno současné využití zámku“²³⁴ (od roku 1946 až do současnosti v něm sídlí Orlické muzeum). Během rekonstrukce roku 1977 došlo mimo jiné také k částečné výměně krovů, z důvodu napadení červotočem a dřevomorkou. K výměně krovů došlo ještě několikrát v průběhu 80. let, kvůli napadení hnilobou.²³⁵

Historické centrum města Jablonné nad Orlicí novodobý vývoj negativně nepoznamenal. To bylo v průběhu let uchráněno i větších požárů, a náměstí je lemováno dodnes nejhodnotnějším a nejpočetnějším souborem patrových štítových poloroubených maloměstských domů

---

²²⁹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 1. díl, A-G*. Praha: Libri, 1996, s. 226. ISBN 80-85983-13-3.

²³⁰ NPÚ ÚOP v Pardubicích, Zpráva o prohlídce restaurátorského díla, 1285, Nejedlý, Vondrka, Paukert, Bradna, Kašpar, Pomník J. A. Komenského, Brandýs nad Orlicí – Klopoty, 1982.

²³¹ NPÚ ÚOP v Pardubicích, Zápis z jednání na MěstNV v Brandýse nad Orlicí zde dne 16.4. 1986, 169/86, Vondrka, Rösler, Porš, Brandýs nad Orlicí, 1986.

²³² KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 1. díl, A-G*. Praha: Libri, 1996, s. 527. ISBN 80-85983-13-3.

²³³ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Česká Třebová. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 20-24.

²³⁴ NPÚ ÚOP v Pardubicích, SHP, průzkumy, posudky, zprávy, CH 241, Heroutová, Marie, Horyna, Mojmir, Líbal, Dobroslav, Mácha, Otakar, Choceň - zámek, 1974, s. 93-96.

²³⁵ NPÚ ÚOP v Pardubicích, plánová dokumentace, PD 7393, Bubeníková, Marcela, Čížek, Ondřej, Fait, Jiří, Král, Jaroslav, Pipek, Michal, Rohlíček, Petr, Šantavý, Tomáš, Zábřaha, V., Choceň zámek č.p.1 Obnova střechy a krovu, 2016.

s bedněnými štíty v Čechách (jedná se zejména o podsíňové domy čp. 24, 30, 31, 81 a 83). Tyto domy jsou ukázkou zástavby, která byla typická pro všechna města a městečka na česko-moravsko-kladském pomezí, ale většinou již zanikla. Poloroubené domy doplňují i domy mladší, zejména z 19. století (klasicistní či historizující), ale soubor nijak nenarušují, naopak se vzájemně doplňují.

K rozhodnutí prohlásit tento prostor za kulturní památku došlo Úřadem památkové péče již v roce 1977. Vzhledem k tehdejšímu havarijnímu stavu u řady těchto staveb, byl pracovníky památkové péče zadán plán rekonstrukce.²³⁶ Následovaly obnovy několika poloroubených domů. První opravy proběhly u velikostně poměrně dominantního domu na jabloneckém náměstí, ve kterém se nachází restaurace a hotel U černého medvěda (lidově „U medvěda“), čp. 24. Částečně roubená patrová stavba s podsíní byla postavena zřejmě už na konci 18. století, roku 1785. V letech 1972-1977 prošel celkovou rekonstrukcí (tehdejším nákladem 7 mil. Kčs) právě pro účely restaurace a hotelu, vnější vzhled stavby však zůstal zachován.²³⁷ Dalším případem byl barokní dům čp. 87 „Srdíčko“. Patrová stavba je smíšené konstrukce se zděným přízemím a roubeným patrem v rohu náměstí, v poloze mezi náměstím a historickým jádrem města. Také on prošel v letech 1977-1982 celkovou rekonstrukcí (tehdejším nákladem 4,5 mil. Kčs).²³⁸ Roku 1976 byl na náměstí v Jablonném opraven také Mariánský sloup, nacházející se na hranolovém soklu zhruba v jeho centrální části.²³⁹ V okolí sloupu byly vysázeny stromy a zřízeno posezení, což centrální část náměstí dodnes esteticky doplňuje.

V Králíkách došlo během 70. a 80. let k nové vlně především nízkopodlažní hromadnější výstavby, dotvářející jihovýchodní vilovou čtvrť. Z části byl přestavěn východní úsek města, jež měl původně spíše vesnický ráz, a dále rozšířena průmyslová zóna mezi mladkovskou silnicí a železniční zastávkou. K výrazným zásahům do historického jádra města naštěstí nedošlo,

---

²³⁶ *Území Jablonné nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a CHAUER, Miroslav, KEPRTA, Jaroslav. *Jablonné nad Orlicí. 700 let života města*. MěstNV Jablonné nad Orlicí: Východočeské papírny Nové Město nad Metují, 1986, s. 95.

²³⁷ *Objekt městský dům, srub s podloubím a pavlačí, čp. 24, Jablonné nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a CHAUER, Miroslav, KEPRTA, Jaroslav. *Jablonné nad Orlicí. 700 let života města*. MěstNV Jablonné nad Orlicí: Východočeské papírny Nové Město nad Metují, 1986, s. 95.

²³⁸ *Objekt městský dům, čp. 87, Jablonné nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a CHAUER, Miroslav, KEPRTA, Jaroslav. *Jablonné nad Orlicí. 700 let života města*. MěstNV Jablonné nad Orlicí: Východočeské papírny Nové Město nad Metují, 1986, s. 95.

²³⁹ CHAUER, Miroslav, KEPRTA, Jaroslav. *Jablonné nad Orlicí. 700 let života města*. MěstNV Jablonné nad Orlicí: Východočeské papírny Nové Město nad Metují, 1986, s. 95.

bohužel však zatím nedošlo ani k opravě postupně chátrajícího barokního poutního areálu na Hoře Matky Boží.²⁴⁰

Rozloha Lanškrouna se novodobou výstavbou v tomto období nijak výrazně nezvětšila. Severně od centra města bylo vystavěno menší sídliště a výstavba pokračovala i na Ostrovském předměstí. Zastavěny byly ale i menší plochy v existující zástavbě. Bohužel však došlo ke zboření domovního bloku při jihozápadní straně náměstí, čímž byla struktura historického jádra mírně narušena.²⁴¹

V Letohradu i nadále docházelo k soustředění nové výstavby zejména na nezastavěných plochách, čímž i nadále zůstalo historické centrum uchráněno výrazných novodobých zásahů. V roce 1983 byla zahájena velká plánovaná rekonstrukce letohradského zámku, trvající až do roku 1998.²⁴²

Co se týče Ústí nad Orlicí, historické jádro města zůstalo novodobých zásahů poměrně dlouho ušetřeno. Na východním okraji města vzniklo koncem 60. a zejména v 70. letech nové, poměrně rozsáhlé panelové sídliště, avšak zcela mimo historické město i předměstí, v nezastavěné části směrem k letišti. Na konci 70. ale zejména v 80. letech však došlo k dalšímu necitelnému zásahu do městského předměstí, už tak narušenému výstavbou z předchozího desetiletí. Plocha po původní drobné zástavbě byla zastavěna deskovými panelovými domy podél průtahu jižně pod historickým jádrem. Toto sídliště, lidově zvané „Hečmanda“, tak znatelně narušilo panoráma města.²⁴³ V roce 1986 došlo také k výstavbě necitlivého nového pavilonu ZŠ Komenského, nacházející se jihozápadně pod náměstím. Novostavba je s původní budovou propojena spojovacím krčkem, který tak zaslepil ulici Komenského.²⁴⁴

---

²⁴⁰ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Králíky. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 11-15, strana 51-55. a KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Miro*. Praha: Libri, 1998, s. 140. ISBN 80-85983-15-x.

²⁴¹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Miro*. Praha: Libri, 1998, s. 339. ISBN 80-85983-15-x.

²⁴² STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Letohrad. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 62-65. a *Areál zámek, Letohrad*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²⁴³ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Miro*. Praha: Libri, 1998, s. 968. ISBN 80-85983-15-x.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Ústí nad Orlicí. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 11-15, strana 81-85.

²⁴⁴ KOLEKTIV AUTORŮ, *Almanach, 1875-2000, 125 let Základní školy v Ústí nad Orlicí Komenského 11*. Ústí nad Orlicí: Grantis s.r.o., 2000.

Přímo v historickém jádru města byl během 80. let byl zbourán rohový dům na východní straně náměstí. V následujícím desetiletí zaujala jeho místo kýčovitá novostavba. Také v jihozápadním rohu náměstí došlo k nahrazení historických domů za novostavby. Jednalo se o budovy katastrálního úřadu a obchodního domu, které bohužel zaslepily starou středověkou uličku. Z původního předměstí se však v lokalitě Podměstí, v ulicích Zahradní a Lukešova, dochovalo několik roubených, poloroubených a zděných chalup (některé z nich byly později prohlášeny za kulturní památky).²⁴⁵

Také ve Vysokém Mýtě došlo k zásahu (byť nijak rozsáhlému) do historického jádra, a to ke zboření severního nároží východní strany náměstí. Roku 1962 bylo náměstí nově upraveno a vydlážděno. V letech 1967-69 byly vystavěny další průmyslové závody směrem k Litomyšli při pravém břehu řeky Loučné, což mělo za následek další rozvoj bytové výstavby. Do vývoje města však zásadně zasáhla i tehdejší politická situace a okupace ČSSR vojsky Varšavské smlouvy v roce 1968. Vysokomýtská kasárna byla využita pro jednu z největších sovětských posádek na našem území, což zapříčinilo další výstavbu nových panelových sídlišť, naštěstí na jihovýchodním a západním okraji města.²⁴⁶

K podobné situace došlo i v Žamberku, kde byla rovněž posílena průmyslová základna města. To vedlo, tak jako v předchozích případech, k budování nových panelových sídlišť v 60. až 80. letech v převážně nezastavěných částech Karlovického předměstí, kolem nového náměstí a dále k nádraží. Rovněž historické jádro bylo mírně narušeno demolicí a následným vystavěním několika novodobých objektů v západní části náměstí. Jedním z nejvíce negativních zásahů se však stala výstavba internátu na předním zámeckém nádvoří, s jehož stavbou se započalo roku 1987. Novodobá budova absolutně nerespektovala jak ráz svého okolí, tak původní parcelaci, a i v současnosti bohužel tvoří velice rušivý element žambereckého zámku. Velmi rušivě působí také tranzitní doprava procházející středem historického města. O jejím přeložení a vybudování obchvatu města se v minulosti uvažovalo již několikrát, zatím však stále bezvýsledně.²⁴⁷

---

²⁴⁵ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Míro*. Praha: Libri, 1998, s. 968. ISBN 80-85983-15-x.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Ústí nad Orlicí. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 11-15, strana 81-85.

²⁴⁶ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 8. díl, V-Ž*. Praha: Libri, 1996, s. 481. ISBN 978-80-7277-410-4.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 718-719.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Žamberk. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 92-97.

Ve sledovaném období prošel rekonstrukcí také hrad Litice nad Orlicí. V roce 1979 byl zpracován stavebně historický průzkum (SHP) pro potřeby plánovaných obnov. Vzhledem k tehdejšímu špatnému technickému stavu bylo doporučeno stavební zajištění hradu a přednostní oprava nejvíce ohrožených částí. Také bylo doporučeno odstranit parazitní zeleň z důvodu lepšího pohledového uplatnění hradu.²⁴⁸ Po provedené rekonstrukci je v technické zprávě z roku 1985 stav obnoveného zdiva hodnocen jako dobrý, avšak je žádoucí, aby se v záchranných pracích pokračovalo i nadále.²⁴⁹

V roce 1984 z podnětu Okresního národního výboru, odboru kultury v Ústí nad Orlicí vzešel návrh na vymezení ochranného pásma²⁵⁰ státního hradu Litice, z důvodu pohledové ochrany hradu, a také jako ochrana před rušivými stavebními zásahy. Návrhu bylo vyhověno, a ochranné pásmo bylo, v souladu s vyhláškou č. 118/1959, o památkových ochranných pásmech, vymezeno.²⁵¹

6.3 (1987) 1988 – současnost

Následující časové období bude poměrně dlouhé a jeho vývoj dynamický. Po třiceti letech byl dne 1. 1. 1988 přijat nový památkový zákon č. 20/1987 Sb., podle kterého se památková péče řídí dodnes. Po událostech následujícího roku došlo v tehdejší Československu ke změně politické situace a o pět let později, dne 1. 1. 1993, vznikla samostatná Česká republika. Všechny tyto události se samozřejmě promítly (nejen) do vývoje památkové péče. Po revoluci, a zejména v prvních letech nového desetiletí, došlo k řadě krádeží a nelegálnímu vývozu cenností do zahraničí. Po roce 1994 se však vlivem úpravy zákona situace zklidnila. Pro památkovou péči nicméně „divoká devadesátá léta“ (jak se občas uvádí) znamenala vlnu nadšení pro ochranu kulturního dědictví a snahu její problematiku redefinovat. Vznikla řada koncepčních nápadů na rekonstrukce, vystřídáných však vystřízlivěním

---

²⁴⁸ NPÚ ÚOP v Pardubicích, SHP, průzkumy, posudky, zprávy, L482, Líbal, D., Lišková, A., Macek, O., Hrad Litice - stavebně historický průzkum., 1979, s. 14-105.

²⁴⁹ NPÚ ÚOP v Pardubicích, plánová dokumentace, L 655, Beneš, Vladimír, Litice SH, Technická zpráva, Současný stav objektů., 1985.

²⁵⁰ Ochranné pásmo není samo o sobě chráněným územím, ale poskytuje ochranu jinému územnímu celku nebo kulturní památce.

RÁKOSNÍKOVÁ, Vladimíra. *Urbanismus – péče o historická města a místa*. In: *Péče o architektonické dědictví: sborník prací, III. díl*. Praha: Idea servis, 2009, strana 115. ISBN 978-80-85970-60-9.

²⁵¹ NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, hrad Litice nad Orlicí, č. 278.

z nedostatku financí a také odborníků. Po roce 2000 došlo v památkové péči ke stabilizaci, a od tohoto období proběhlo, a nadále probíhá nejvíce stavebních a záchranných úprav na nejen památkově chráněných objektech za řadu let.²⁵²

S novým památkovým zákonem se na Orlickoústecku objevil také další typ ochrany měst, a to Městská památková zóna (MPZ). Jedná se o nižší stupeň ochrany než Městská památková rezervace (MPR), ta se však na Orlickoústecku nenachází. Typ ochrany Městské památkové zóny však naproti tomu postupně získala téměř všechna města v Orlickoústeckém regionu. Tyto zóny jsou obvykle menší, méně významné a s menší koncentrací kulturních památek a jednotné výstavby než rezervace. První MPZ prohlašovaly krajské národní výbory již v roce 1990 (Jablonné nad Orlicí, Králíky, Lanškroun, Letohrad, Ústí nad Orlicí a Vysoké Mýto). K dalšímu prohlašování MPZ došlo již v agendě Ministerstva kultury ČR, a to v letech 1992, 1995 (Brandýs nad Orlicí, Česká Třebová, Žamberk) a 2003. Město Choceň zatím MPZ prohlášeno nebylo.²⁵³

MPZ v Brandýse nad Orlicí, prohlášena roku 1995, vymezuje v podstatě historické centrum města a zahrnuje nejvýznamnější městské dominanty. Jedná se o hrad a zámek na jedné straně a na druhé kostel a sokolovna.²⁵⁴ Právě budova sokolovny v historizujícím slohu, pro tento účel přestavěna roku 1925 z původní městské vily z konce 19. století, byla jednou z prvních významných rekonstrukcí z počátku 90. let ve městě. Po letech chátrání se dočkala nejen rekonstrukce, ale také úspěšného prohlášení za kulturní památku dne 20. 3. 1995. Po prohlášení města Brandýsa MPZ tak tvoří její součást, a podílí se na městském panoramatu.²⁵⁵ Během následujících let se v Brandýse podařilo (také díky finančním dotacím od státu prostřednictvím Ministerstva Kultury ČR a Pardubického kraje) uskutečnit několik plánovaných památkových

---

²⁵² ZÍDEK, Martin. Právní úprava památkové péče. In: *Péče o architektonické dědictví: sborník prací, I. díl*. Praha: Idea servis, 2008, strana 146. ISBN 978-80-85970-60-9.

a HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 72-73. ISBN 978-80-244-4621-9.

a HLOBIL, Ivo, PERŮTKA, Marek, ed. *Na základech konzervativní teorie české památkové péče: výbor z textů*. Praha: Národní památkový ústav, 2008, s. 64-65. ISBN 978-80-87104-32-3.

²⁵³ RÁKOSNÍKOVÁ, Vladimíra. *Urbanismus – péče o historická města a místa*. In: *Péče o architektonické dědictví: sborník prací, III. díl*. Praha: Idea servis, 2009, s. 112-114, 124-128. ISBN 978-80-85970-60-9.

²⁵⁴ *Území Brandýs nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²⁵⁵ NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, sokolovna Brandýs nad Orlicí, č. 62/94.

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, sokolovna Brandýs nad Orlicí, č. 37/95.

a NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 10142/6-5843 – sokolovna, Brandýs nad Orlicí

obnov. Kromě sokolovny proběhly dílčí opravy kostela Nanebevstoupení Páně, dále rekonstrukce plochy náměstí spolu s obnovou vzhledu některých městských domů.²⁵⁶

Velmi pozitivní je fakt, že v posledních letech se dočkala své rekonstrukce také zřícenina hradu Brandýsa. Ač v průběhu předchozích desetiletí došlo k několika dílčím opravám²⁵⁷, své obnovy a konzervace se dočkala až v poslední době, zejména v letech 2013-2018. Do té doby se zřícenina nacházela v havarijním stavu, a oprava jejích zbylých částí, přišla v nejvyšší čas.²⁵⁸ Také brandýská radnice, dominantní stavba náměstí, je postupně opravována. Na opravách spolupracuje vlastník, město Brandýs n. Orli., s pracovníky památkové péče. Jedná se například o obnovu střešní konstrukce roku 2015, během níž následovala postupná výměna eternitové střešní krytiny za původní břidlicovou v originálních rozměrech.²⁵⁹ Další obnovy se týkaly interiérových a vstupních dveří,²⁶⁰ a také částečně výmalby vnitřních prostor radnice v roce 2017, kdy došlo k obnově pásu s bronzovými medailony významných českých osobností.²⁶¹

Z významných budov ve městě se rekonstrukce dočkala ještě lázeňská budova Rehabilitačního ústavu. Na podzim roku 2006 proběhlo NPU ÚOP²⁶² v Pardubicích schválení plánované rekonstrukce, týkající se vnitřních i venkovních stavebních úprav vypracovaných Projektovou kanceláří INSPA Pardubice. Úpravy zahrnovaly také náhrady sociálního zařízení a rozšíření ubytovací kapacity, dále rekonstrukce instalací, vodovodu, zateplení mansardové střechy a šikmé střechy nad 4. NP, včetně ochrany proti dřevokazům. Výhrady však ÚOP v Pardubicích mělo k dokončení rozdělení původní zrušené dvorany (nyní jídelny) ve východním bočním křídle, neboť se jednalo o stavební zásah nevratně narušující památkovou hodnotu objektu.²⁶³

---

²⁵⁶ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Brandýs nad Orlicí. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, s. 13.

²⁵⁷ KLIMEŠ, René. Snahy o záchranu hradu Brandýs nad Orlicí v minulosti. In: *Vlastivědný sborník Ústí nad Orlicí 11*, 2000, strana 24-34.

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, plánová dokumentace, 7293, Kudrnovský, Miloš, Otčenáš, Petr, Švejnoha, Josef, Veselá, Renata, Stabilizace jihovýchodní části jádra hradu Brandýs nad Orlicí, 2013.

²⁵⁸ BEK, Tomáš, KUDRNOVSKÝ, Miloš, STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, ŠVEJNOHA, Josef, VESELÁ, Věra, VÍCH, David. Rekonstrukce hradu v Brandýse nad Orlicí v letech 2013-2016. In: *Castellologica bohemica*, 2017, strana 53-69.

²⁵⁹ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Brandýs nad Orlicí. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, s. 15.

²⁶⁰ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, RP 5606, Pech, Michal, Věneček, Jiří, Restaurátorský průzkum vstupních a interiérových dveří. Radnice čp.203, Náměstí Komenského, Brandýs nad Orlicí, 2016.

²⁶¹ PAUKRT, Václav. Vybrané akce restaurování v roce 2017. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2017*. Ročník 2017, strana 114-115.

²⁶² Územní odborné pracoviště

²⁶³ NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, lázně Brandýs nad Orlicí, č. 2933. a NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, lázně Brandýs nad Orlicí, č. 7037.

Ve stejném roce jako v případě Brandýsa nad Orlicí došlo k prohlášení MPZ v České Třebové. Městské jádro má svůj původ ve vrcholném středověku a jeho hranice kopírují současnou zástavbu. I přes dynamický vývoj nová zástavba navazovala na starší, a došlo k poměrně kvalitnímu zachování urbanistické struktury města slezského typu (paralelní dvojice ulic, mezi něž je vloženo obdélné náměstí). Počet autenticky dochovaných domů je však malý. Předměstské domy čp. 472 a čp. 310 reprezentují původní tradiční zástavbu po obvodu města.²⁶⁴ I zde proběhlo ve sledovaném období několik oprav a rekonstrukcí. V rámci historického jádra došlo k opravě několika městských domů, dále k obnově barokního mariánského sloupu restaurátorem Markem Běťákem v roce 2016²⁶⁵, a roku 2019 k opravě průčelí staré radnice čp. 77, včetně pískovcového renesančního erbu, na Starém náměstí.²⁶⁶

V rámci MPZ a s využitím finančních dotací prostřednictvím Ministerstva kultury, se v roce 2015 podařila oprava soch sv. Kateřiny, Barbory, Jana Nepomuckého a Václava, nacházející se v blízkosti kostela sv. Jakuba Většího. I ten prošel v nedávné době několika obnovami, a spolu se sochami dotváří panoráma historického centra města.²⁶⁷ Také mimo městské centrum došlo k opravě několika staveb. Jedná se například o rekonstrukci rotundy sv. Kateřiny nebo budovy Gymnázia²⁶⁸, dále rekonstrukce domu čp. 11 pro účely městského muzea a infocentra, jehož úpravy proběhly ve zcela moderním duchu.

Došlo také k restaurátorským pracím na soše Šárky z roku 1910, dle modelu orlickoústeckého sochaře Quido Kociana, v parku Javorka. Ač zatím není kulturní památkou, také budova hlavního nádraží v České Třebové s prvky kubismu a rondokubismu, dostavěna v roce 1924, se v několika etapách v letech 1995-2005 dočkala své rekonstrukce a modernizace.²⁶⁹

---

²⁶⁴ *Území Česká Třebová*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²⁶⁵ *Objekt sloup se sochou Panny Marie Immaculaty, Česká Třebová*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-1-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²⁶⁶ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorský průzkum, 5901, Rejman, Petr, Majoroš, Peter, Restaurátorský stratigrafický průzkum a záměr na obnovu hlavního průčelí Radničního domu v České Třebové, 2018. a NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorský průzkum, 5899, Rejman, Petr, Restaurátorský průzkum a záměr pískovcového renesančního erbu na průčelí fasády Staré radnice v České Třebové, 2018.

²⁶⁷ *Objekt kostel sv. Jakuba Většího, Česká Třebová*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²⁶⁸ NPÚ ÚOP v Pardubicích, plánová dokumentace, PD 7391, Jiráčková, Martina, Teplý, Vladimír, Gymnázium Česká Třebová - Rekonstrukce a vybavení odborných učeben, 2016.

²⁶⁹ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Česká Třebová. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, s. 21.

V případě Chocně k prohlášení historického jádra městskou památkovou zónou zatím nedošlo. I přesto je Choceň památkově poměrně významným městem, a nová výstavba tu starou významně nenarušila. Také v Chocni došlo, a nadále postupně dochází, k rekonstrukci městských památek. Obnovou tak prošla i jedna z dominant historického centra, barokní kostel sv. Františka Serafinského z let 1728-1733. V letech 2001-2002 došlo k restaurování soch sv. Petra, Pavla a Salvátora a aliančního znaku na závěru kostela. Opravena byla i samostatně stojící barokní zvonice z let 1702-1703, doplňující z jihovýchodní strany jinak bezvěžový kostel.²⁷⁰ Areál kostela se zvonící dotváří také barokní patrová městská fara, členěná štítovým centrálním rizalitem v klasicizujícím stylu. Zde v současné době probíhá rekonstrukce fasády.

V roce 2017 prošlo obnovou Mariánské sousoší se sochami světců umístěné na centrálním místě choceňského náměstí.²⁷¹ Z významných oprav mimo historické centrum města se podařilo úspěšně dokončit rekonstrukci choceňského nádraží v roce 2003, a to kompletně a citlivě včetně historické výpravní budovy, ač ta zatím není památkově chráněným objektem.²⁷²

Nadále také pokračovaly opravy choceňského zámku, zejména střechy a krovů. Objekt zámku v současnosti využívá základní umělecká škola, Orlické muzeum, pohřební služba a knihkupectví. V roce 2016 započala plánovaná rekonstrukce střechy a krovů ve třech etapách. Tvar střechy i vikýřů zůstal zachován, došlo však k výměně plechové krytiny za keramické bobrovky na nových latích. Během obnovy byly rovněž řešeny opravy zděných částí – poškozených omítek u komínů, schodišťových vstupů nebo bočních částí vikýřů. Rovněž byla v plánu instalace hromosvodu a nového osvětlení části podkroví, dále detekce požáru. Došlo také k výměně krovů, neboť ty byly již po několikáté napadeny dřevokaznými houbami.²⁷³ Ve stejném roce byla opravena i pískovcová atika na objektu zámecké kaple Nanebevzetí Panny Marie, a restaurovány střešní fiály a jejich profilované ozdobné sloupky.²⁷⁴

---

²⁷⁰ *Areál kostel sv. Františka Serafinského, Choceň.* In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²⁷¹ *Objekt Mariánský sloup se sochami světců, Choceň.* In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-1-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²⁷² KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 2. díl, H-Kole.* Praha: Libri, 2000, s. 422. ISBN 80-85983-14-1.

a Objekt železniční stanice, Choceň. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²⁷³ NPÚ ÚOP v Pardubicích, plánová dokumentace, PD 7393, Bubeníková, Marcela, Čížek, Ondřej, Fait, Jiří, Král, Jaroslav, Pipek, Michal, Rohlíček, Petr, Šantavý, Tomáš, Zábřaha, V., Choceň zámek č.p.1 Obnova střechy a krovu, 2016.

²⁷⁴ *Objekt zámek, Choceň.* In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

MPZ v Jablonném nad Orlicí tvoří pouze historicky a architektonicky nejcennější část městského jádra (jedná se zejména, jak již bylo uvedeno, o nejpočetnější soubor patrových štítových poloroubených maloměstských domů s bedněnými štíty v Čechách, typické pro města na česko-moravsko-kladském pomezí), které nebylo do současnosti výrazně zasazeno novodobým vývojem ani větším požárem. K vyhlášení MPZ došlo v roce 1990 a pohledově ji doplňuje barokní hřbitovní kostel sv. Bartoloměje na kopečku nad městem.²⁷⁵ Také v případě Jablonného dochází k postupné obnově nejhodnotnějších staveb ve městě. Město Jablonné i jednotliví vlastníci staveb, společně s finančním přispěním z prostředků Ministerstva kultury v ČR a Pardubického kraje, vzájemně spolupracují. V rámci programu regenerace MPR a MPZ došlo nejen k postupné obnově domů kolem náměstí, ale v roce 2009 také k celkové rekonstrukci domu čp. 30 pro účely Městského muzea a infocentra.²⁷⁶ Nadále pokračovaly rekonstrukce domů čp. 24 (restaurace a hotel u Černého medvěda), kde byla v roce 1995 položena nová šindelová střecha, nebo domu čp. 87 „Srdíčko“, kde došlo rovněž k výměně dožilé šindelové střešní krytiny, a to ve dvou etapách, včetně ochranného nátěru lněnou fermeží.²⁷⁷

V roce 2009 byl restaurován Mariánský sloup na náměstí, jemuž předcházela restaurátorský průzkum. Během obnovovacích prací proběhlo jeho čištění, zpevnění, doplnění prasklin a závěrečné ošetření proti biologickému napadení a působení srážkové vody. Postupnou obnovou prošel také areál hřbitovního kostela sv. Bartoloměje. Došlo k výměně krovů a střešní krytiny za tradiční břidlicovou šablonu a následnou obnovu fasád. Ve spolupráci s římskokatolickou církví bylo provedeno také několik úprav plochy starého hřbitova, včetně rekonstrukce kamenného kříže v roce 2004 u vchodu do areálu.²⁷⁸

---

²⁷⁵ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 2. díl, H-Kole*. Praha: Libri, 2000, s. 536. ISBN 80-85983-14-1.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Jablonné nad Orlicí. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 42-46.

²⁷⁶ Tamtéž

²⁷⁷ *Objekt městský dům, srub s podloubím a pavlačí, čp. 24, Jablonné nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a *Objekt městský dům, čp. 87, Jablonné nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Jablonné nad Orlicí. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 42-46.

²⁷⁸ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Jablonné nad Orlicí. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015,

V Králíkách byla MPZ vyhlášena v roce 1990 a území, které je takto vymezené, má svůj původ až na počátku 16. století (k osídlení území Králicka došlo později z důvodu postupného a pozdějšího osídlování pohraničních oblastí, jak je ostatně detailněji popsáno v předchozích kapitolách), a představuje historické jádro lokačního města slezského typu. Půdorys byl dochován bez většího narušení a doplněn vesměs zděnou dvoupatrovou zástavbou zejména z druhé poloviny 19. století, avšak v jádru renesančního charakteru. Celek dotváří barokní kostel sv. Michaela Archanděla s pozdně renesanční luteránskou modlitebnou a barokní poutní areál s klášteřem na Hoře Matky Boží.²⁷⁹ I v případě města Králíky dochází k postupné obnově památek, ve spolupráci města a jejich jednotlivými vlastníky, s finanční pomocí Ministerstva kultury ČR a Pardubického kraje. Úspěšné rekonstrukce se týkají jak staveb uvnitř MPZ, tak mimo ni.

Jednou z nejnáročnějších a stále probíhajících obnov, zejména kvůli svému rozsahu a z toho plynoucí finanční náročnosti, je samozřejmě ta barokního klášterního areálu na Hoře Matky Boží. Jedna z jeho částí je věnována, a od roku 2012 veřejnosti přístupná, pomníku a expozici obětem internačního tábora (zejména z řad církevních příslušníků), který se od počátku 50. až do počátku 60. let 20. století v prostorách klášterního areálu nacházel.²⁸⁰

V rámci historického jádra města byla provedena úprava povrchu náměstí a nadále probíhá obnova jednotlivých městských domů. V roce 2010 došlo k opravě fasády bývalé radnice, dnes městského muzea čp. 365, nacházející se v budově vystavěné v pozdně barokním stylu z let 1795-96. V rámci obnovy byly odstraněny staré omítky, opravena a znovu natřena fasáda, a také obložen sokl stavby pískovcovým obkladem. Během oprav bylo odkryto zazděné podloubí, což přispělo k poznání stavebního vývoje objektu. Dům byl tedy původně vystavěn

---

strana 42-46.

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 4055, Novotný, Filip, Přikryl, Richard, Svobodová, Jiřina, Kamenný kříž u vchodu na hřbitov r. č. 22523/6-3915/4. Jablonné nad Orlicí, 2004.

²⁷⁹ *Území Králíky*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Králíky. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 51-55.

a KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Míro*. Praha: Libri, 1998, s. 140. ISBN 80-85983-15-x.

²⁸⁰ *Klášteř Králíky, dějiny kláštera*. In: *klášter Králíky* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z:

<https://www.klasterkraliky.cz/historie/dejiny-klastera>.

a *Areál klášteru servitů s poutním chrámem Nanebevzetí Panny Marie, Králíky*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a *Památník obětem internace Králíky*. In: *Pamatnik.militaryclub*. [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://pamatnik.militaryclub.info>

s podloubím, k jehož zazdění došlo během úprav v 19. století, kdy byl následně osazen nový vstupný portál i okna. Podloubí se tak stalo součástí interiéru domu.²⁸¹

Opravena byla také fasáda reprezentativní budovy bývalé spořitelny čp. 364 v secesním slohu z roku 1914. V rámci obnovy byla provedena sanace vlhkého zdiva, následoval nový nátěr fasády se zachováním původní barevnosti a restaurování teracových a kamenných prvků fasády. Další z významnějších oprav městských domů se týkala budovy radnice čp. 5. Jedná se o zděnou eklektickou dvoupatrovou stavbu na západní straně náměstí z přelomu 19. a 20. století. Ta prošla kompletní obnovou v roce 1995, během níž byla položena náhražková asfaltová střešní krytina, tzv. bonský šindel. Z hlediska památkové péče se však nejedná o vhodnou krytinu historických staveb, mimo jiné také z důvodu krátké životnosti. Během následné výměny krytiny došlo k položení falcovaného plechu z důvodu nízkého střešního sklonu, a také proto, že v podhorských oblastech se jedná o tradiční střešní krytinu.²⁸²

Z hlediska investičních prostředků je kromě poutního areálu náročná také postupná obnova kostela sv. Michaela Archanděla. Jedná se o původně renesanční trojlodní luteránskou stavbu postavenou roku 1577, avšak po několika požárech v následujících staletích byl vícekrát barokně přestavěn, zejména jeho západní průčelí, a také věž s horní polygonální částí. Ta v roce 1872 dostala současnou podobu s novogotickou helmicí. V roce 1971 byl pro potřeby plánovaných rekonstrukcí v historickém centru města zpracován stavebně-historický rozbor historického jádra, který pomohl mimo jiné, také odhalit částečně stavební vývoj kostela. Vzhledem k rozsáhlosti a finanční náročnosti jsou jeho jednotlivé rekonstrukce prováděny postupně. Nejprve došlo k výměně střešní krytiny hlavní lodi kostela, a také k částečné opravě fasády. V roce 2010 bylo přistoupeno k postupné obnově věže. V rámci těchto prací byla vyměněna střešní krytina a opraveny hodiny i omítky na třech stranách pláště. Dále došlo ke konzervaci kamenných hlavic i patek pilastrů.²⁸³

---

²⁸¹STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Králíky. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 51-55.

a *Objekt bývalá radnice, čp. 365, Králíky*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²⁸²STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Králíky. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 51-55.

a *Objekt spořitelna, Králíky*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-2-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a *Objekt dům čp. 5, Králíky*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²⁸³STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Králíky. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 51-55.

Od počátku 90. let dochází na Králicku také k postupným obnovám jednotlivých objektů československého stálého opevnění z let 1935-38, jehož budování bylo součástí výrazné modernizace československé armády a snahou o ochranu republiky před narůstající hrozbou nacistické agrese. Společně s budováním systému protitankových a protipěchotních překážek se jednalo o výrazný zásah do tehdejší krajiny. V současné době jsou vlastníky jednotlivých objektů kraj, město, jednotlivé vojensko-historické kluby nebo soukromé osoby zejména z řad nadšenců, kteří tyto objekty opravují často z vlastních finančních zdrojů, jelikož Armáda České republiky je postupně odprodává soukromému sektoru. Řada zrekonstruovaných objektů je poté využívána jako muzea, např. dělostřelecká tvrz Bouda, jejímž zřizovatelem je Pardubický kraj nebo pěchotní srub K-S 14 „U cihelny“, jehož zřizovatelem je Vojensko-historický klub Erika Brno.²⁸⁴ Úroveň autentičnosti rekonstrukce je proměnlivá, avšak rámcově se daří respektovat původní stavební a technologická řešení, která se opírají o archivní průzkum.

Lanškrounskou městskou památkovou zónu vymezuje v podstatě rozsah středověkého hrazeného města centrálního typu, jehož urbanistická struktura nám zůstala dochována. Ústřední plochou chráněného území je pravidelné čtvercové náměstí s dominantní stavbou renesanční radnice stojící samostatně a netypicky v jeho centrální části. Náměstí je lemováno převážně jednopatrovou zástavbou domů postavených nebo přestavěných zejména během 19. století. Zajímavostí je dům čp. 78, který ve svém interiéru skrývá soubor renesančních portálů. MPZ dotváří severovýchodní část historického města s náměstím Aloise Jiráka. Tomuto prostoru dominuje renesanční zámek vystavěný z původního středověkého kláštera, dále kostel sv. Václava s barokní budovou děkanství a školními budovami z konce 19. století. V roce 1972 došlo ke zpracování stavebně-historického rozboru městského jádra, který napomohl k objasnění stavebního vývoje několika objektů, a tyto informace tak mohly být využity i během plánování následných rekonstrukcí.²⁸⁵

---

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, průzkumy, posudky, zprávy, K 104, David, R., Kout, V., Kubištová, E., Králíky. Stavebně historický rozbor historického jádra., 1971.

²⁸⁴ Areál liniové opevnění – dělostřelecká tvrz Bouda. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubicky-kraj/okres-usti-nad-orlici>.

²⁸⁵ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Lanškroun. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 56-61.

a Území Lanškroun. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubicky-kraj/okres-usti-nad-orlici>.

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, průzkumy, posudky, zprávy, L 148, David, R., Hudec, Ludvík, Kout, V., Kubištová, E., Lanškroun. Stavebně historický rozbor historického jádra., 1972.

K významným obnovám městských historických staveb patří, kromě postupné rekonstrukce jednotlivých městských domů v rámci historického jádra, také oprava kašny či morového sloupu, dále budovy děkanství, areálu zámku s kostelem sv. Václava, a zejména dominanta lanškrounského náměstí, budova radnice. V roce 2012 došlo u domu čp. 8, nyní sloužícího pro potřeby radnice dříve stará pošta, k restaurátorské obnově okenních výplní. Budova byla vystavěna na počátku 20. století v novobarokním duchu s bohatou štukovou výzdobou. V rámci restaurátorské obnovy dřevěných rámu bylo pro zlepšení tepelné izolace přistoupeno k osazení izolačního dvojskla do vnitřních okenních křídel. Práci provedl restaurátor J. Věneček z Litomyšle a pro osazení zvolil citlivější způsob, který spočíval v přidání dřevěného rámečku ke křídlu směrem do špalety. Nemusela tak být odfrézována dřevěná hmota okenních křídel, a přitom zůstala zajištěna masivnost konstrukce. I přes počáteční nedůvěru majitelů došlo ve výsledku k jejich spokojenému překvapení. Historická hodnota okenních výplní zůstala zachována, zároveň byla citelně zlepšena tepelná izolace v místnostech i manipulace s okny.²⁸⁶ Jedná se tedy o způsob, jak i nadále komfortně využívat historická okna, bez nutnosti jejich výměny a zároveň zachování historické hodnoty objektu.

Pískovcová čtvercová kašna s litinovým sousoším s delfíny a antikizující vázou na hlavním náměstí, pochází z první poloviny 19. století. Vzhledem ke špatnému technickému stavu kašny byl v roce 2011 zpracován restaurátorský průzkum následován restaurátorskou dokumentací. Celková obnova byla provedena v roce 2017 a v současnosti je kašna plně funkční.²⁸⁷ Restaurován byl také mariánský sloup se sochou Panny Marie Immaculaty z roku 1684, taktéž z centrální části náměstí, jehož obnovy se v roce 2015 ujal restaurátor Jaroslav Vrbata.²⁸⁸

Barokní patrová budova děkanství se sedlovou střechou se nachází na náměstí Aloise Jiráka v blízkosti kostela sv. Václava. K jejímu vystavění z podnětu augustiniánů došlo v letech 1703-05 na místě zbořené fary. Během postupné obnovy vedené Římskokatolickou církví jako současným vlastníkem objektu, byla mimo jiné zahájena oprava vnějších omítek. Během let se ukázalo, že jejich oprava v 90. letech byla provedena nevhodně, neboť docházelo k zadržování vody a tím pádem k vysoké vlhkosti zdiva. V roce 2012 byly odstraněny a nahrazeny omítkami

---

²⁸⁶ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Lanškroun. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 56-61.

²⁸⁷ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 5160, Novotný, Filip, Šimek, Ondřej, Restaurátorský průzkum KAŠNA na náměstí J. M. Marků v Lanškrounu., 2011. a *Objekt kašna s delfíny, Lanškroun*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²⁸⁸ *Objekt sloup se sochou Panny Marie Immaculaty, Lanškroun*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-1-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

novými. V letech 2009-2010 došlo k výměně eternitové střešní krytiny za břidlicovou, a od roku 2018 do roku 2019 byla restaurována kamenná ostění oken a dvou vstupů restaurátorem Jaroslavem Vrbatou. Během rekonstrukcí interiérů se našlo několik fragmentů historické malířské výzdoby, jež byla v rámci probíhajících obnov také restaurována.²⁸⁹

Historické centrum města Letohradu (jehož původní název Kyšperk byl změněn po roce 1945) má svůj základ na počátku 16. století a tvoří jej protáhlé obdélné náměstí vyměřené na historické cestě procházející jeho středem. Souvislý patrový pás domů, některé s podloubím, lemující náměstí pochází převážně z první poloviny 19. století. Starší zástavba bohužel z velké části podlehla požáru v roce 1824. Jihozápadnímu rohu náměstí dominuje rozsáhlý areál zámku s navazujícím barokním kostelem sv. Václava a zámeckým parkem. V centrální části náměstí je umístěno výrazné mariánské morové sousoší na kamenné balustrádě s andílky v řetězovém ohrazení s pilířky, kamenná pískovcová kašna a na návrší nad městem je situována kaple svatého Jana Nepomuckého, celkově dotvářející tvář MPZ vyhlášené dne 1. 11. 1990.²⁹⁰

Také v Letohradu dochází k postupné obnově památek. Nejnáročnější i z hlediska finančních prostředků, je obnova zámku a kamenných ohradních zdí areálu, což je vzhledem k jejich rozsahu pochopitelné. Dále se obnovitelské práce soustředily na opravy Nového Dvora, tvrze Orlice, a dále např. budovy Městského muzea čp. 77, kostela sv. Václava nebo morového sloupu na náměstí. Došlo i na opravu kaple sv. Jana Nepomuckého, nacházející se na kopečku nad historickým centrem města. Postupnou obnovou prošel také povrch náměstí.²⁹¹

Celková rekonstrukce letohradského zámku proběhla již v letech 1983-1998. V současnosti slouží nejen pro potřeby městského úřadu, ale také jako hotel, soukromé gymnázium, knihovna a ZUŠ. K jednotlivým opravám však dochází i nadále. V roce 2009 došlo k restaurování zábradlí na terase u zámku restaurátorem Josefem Červinkou, ten rovněž roku 2017 provedl materiálový průzkum zdiva a omítek pro potřeby budoucích oprav. Rozsáhlou obnovou však prošly také kamenné ohradní a opěrné zdi areálu zámku. Ty nejen vymezují prostor areálu, ale

---

²⁸⁹ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 4900, Novotný, Filip, Závěrečná restaurátorská zpráva. Portál se sochařskou výzdobou, ostění dvou vstupů a okna., 2012. a *Objekt děkanství, Lanškroun*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²⁹⁰ *Území Letohrad*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Letohrad. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 62-65.

²⁹¹ Tamtéž

také vytváří charakteristické vnímání jeho prostoru. K obnovám došlo za použití tradičních materiálu, tedy opuky a pískovce. V letech 2010-2012 došlo k provedení celkové rekonstrukce zdi v Ústecké ulici, během níž bylo odhaleno starší zdivo z konce 17. století. Původní zeď tedy byla vystavěna z opuky, doplněna opěráky a omítnuta. Po roce 1800 však došlo k její rekonstrukci, během níž byla přizděna zeď nová, taktéž z opuky, ale členěna pískovcovými plochami a omítnuta. Doplněna byla pískovcovým zábradlím.²⁹² Úpravou prošly také zámecké zahrady. Historická zeleň s přírodně krajinářskou úpravou byla budována v první polovině 19. století. Součástí zahrady je také několik objektů, oranžerie, empírový pavilon, umělá jeskyně (grotta) a zahradní dům. V roce 1937 sem byla přemístěna také druhá kašna z náměstí. V průběhu 60., 80. a 90. let byla zahrada na základě předchozích projektů několikrát obnovována. V současné době je tvořena pravidelnou zahradou na terase a nádvoří zámku, jež postupně přechází v krajinářský park (zahrnující i místo, kde původně stával gotický hrad Supí hora).²⁹³ Zajímavým oživením zámecké zahrady je voliéra s exotickým ptactvem zbudovaná v roce 2011, jež tvoří zázemí několika druhům papoušků zejména z Austrálie a Jižní Ameriky.

Nedaleké hospodářské zázemí zámku, na vyvýšenině východně do náměstí, tvoří několik hospodářských budov s dochovanou kompaktní zástavbou kolem nádvoří. Areál, známý jako Nový dvůr, prošel rovněž celkovou obnovou, (v roce 1999 došlo například k restaurování vstupní brány s erbem Bredů) a jeho jednotlivé objekty mají v současnosti různá využití. Například v jednom z těchto objektů se od roku 2000 nachází soukromé Muzeum řemesel, a pro tyto účely došlo k citlivé rekonstrukci jak vnitřních, tak vnějších rozsáhlých prostor.²⁹⁴

Ústřední plochu MPZ v Ústí nad Orlicí, vyhlášenou taktéž dne 1. 11. 1990, tvoří téměř čtvercové náměstí se stavbou radnice situovanou v rohu, které je lemováno převážně jednopatrovou zástavbou barokních a klasicistních domů, na dvou stranách s dochovaným

---

²⁹² STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Letohrad. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 62-65. a *Areál zámek, Letohrad*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, materiálový průzkum, MAT. PR. 5907, Valentová, Zuzana, Pech, Michal, Materiálový průzkum, zámek Letohrad, 2017.

²⁹³ *Objekt zámecká zahrada, Letohrad*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²⁹⁴ *Areál zemědělský dvůr Nový dvůr, Letohrad*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a *Muzeum řemesel*. In: *Muzeum řemesel*. [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z:

<https://www.muzeumremesel.cz>

podloubím. Původně poddanské městečko centrálního typu bylo založeno na místě starší osady ve 13. století. Prostor chráněného území dotváří areál barokního kostela s farou a několika menšími objekty kolem kostela na místě dřívějšího hřbitova, ohrazených kamennou zdí. Barokní budova bývalé obecné školy, stojící v sousedství areálu, plynule navazuje na budovu radnice. I přes rozsáhlé stavební zásahy v minulých desetiletích, zejména na předměstích, se ve městě dochovaly některé tradiční stavby venkovského charakteru, dříve typické pro předměstskou zástavbu.²⁹⁵

Také v Ústí n. Orl. dochází, zejména od konce 90. let, k postupné obnově řady cenných objektů. V rámci MPZ jsou to především jednotlivé obnovy městských domů na náměstí, areálu kostela, radnice i bývalé školy (dnes sídlo městské policie) nebo barokního morového sloupu se sochou Panny Marie z let 1737-39. Ten prošel celkovým restaurátorským zásahem restaurátorem Markem Běťákem v roce 2015.²⁹⁶ Opravy se týkaly také soch nacházející se na ploše chráněného území. Jednalo se např. o obnovu sochy sv. Floriana z roku 1803, jež proběhla v letech 2003 a 2020. V současnosti je socha umístěna před novodobou budovou pošty z poloviny 90. let, v blízkosti vjezdu do náměstí.²⁹⁷ K obnovám barokní stavby radnice z let 1721-1723, jež po požáru nahradila svého staršího předchůdce, došlo v několika etapách. Během nich byla obnovena fasáda budovy, vyměněna střešní krytina a opravena a částečně vyměněna okna.²⁹⁸ Mimo MPZ došlo k významné rekonstrukci Hernychovy vily a jejímu následnému využití jako městského muzea a společenských prostor nebo k restaurování sochy bubnujícího legionáře. Vlastní kapitolu pak tvoří snaha za záchranu výpravní hrázděné budovy ústeckého hlavního nádraží z 2. poloviny 19. století.²⁹⁹

Během obnov městských domů se dostalo i na objekt čp. 7 na Mírovém náměstí. Jedná se o řadový dvoupatrový objekt z roku 1873 (na místě starší gotické stavby), který byl vystavěn jako škola. V roce 2004 došlo k rekonstrukci objektu pro potřeby městského úřadu. Roku 2017 proběhla tesařská oprava krovu, výměna střešní krytiny a nátěru fasády, následovalo

---

²⁹⁵ *Území Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Ústí nad Orlicí. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 81-85.

²⁹⁶ *Objekt Panny Marie, Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

²⁹⁷ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorský průzkum, RP 5977, Pech, Michal, Valentová, Zuzana, Restaurátorský průzkum a návrh na restaurování sochy sv. Floriána v ulici Hakenova v Ústí nad Orlicí, 2019.

²⁹⁸ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Ústí nad Orlicí. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 81-85.

²⁹⁹ Tamtéž

restaurování pilířů v roce 2019.³⁰⁰ Na korunní římsě v ose budovy se nachází kamenná pískovcová atika s vyobrazením městského znaku v dekorativním oválu, ten je dílem orlickoústeckého sochaře a tkalce Jana Čípy. Ač byla atika se znakem města v rámci rekonstrukce v roce 2004 rovněž obnovována, během následných rekonstrukcí a restaurátorského průzkumu v roce 2017 došlo ke zjištění potřeby dalšího restaurátorského zásahu. Během nich bylo nutné aplikovat vhodný biocidní prostředek k vyhubení biologického napadení, dále celkové očištění materiálu, vyjmutí nevhodných tmelů a spár a jejich následná obnova, plastická i barevná retuš a následná konzervace vč. konzervace povrchu biocidním prostředkem.³⁰¹ Restaurátorský zásah byl úspěšný, při pohledu z náměstí znak města v atice opět vyniká. Ač mezi oběma restaurátorskými zásahy na atice domu čp.7 proběhla poměrně krátká doba, nejedná se zřejmě o nic výjimečného. Po restaurátorském zásahu se kontrola stavu dotyčného objektu po nějaké době vždy doporučuje, právě kvůli eventuální korekci obnov nebo následným potřebným opravám.

Také v případě Vysokého Mýta tvoří ústřední plochu MPZ čtvercové náměstí, na rozdíl od ústeckého je však to vysokomýtské jedním z největších v republice, což dokládá ambice, které toto královské kolonizační město centrálního typu, založené nově Přemyslem Otakarem II., mělo. Náměstí je lemováno převážně jednopatrovou, ale částečně také dvoupatrovou zástavbou domů. Ač prošly zásadními úpravami jak v barokním období, tak v 19. století, zachovaly si stylově drobnou zástavbu na gotické parcelaci. Rovněž málo narušená hladina střech umožňuje pohledové uplatnění městských dominant, jako je gotický kostel sv. Vavřince, pozdně renesanční zvonice nebo Pražská, Litomyšlská a Choceňská brána, jež jsou součástí částečně dochovaného středověkého opevnění města. Právě u těchto staveb proběhla koncem 19. století přestavba a regotizace mimo jiné pod vedením Františka Schmoranze.³⁰²

Nejvýznamnější obnovy památek proběhly v rámci MPZ a zahrnovaly především opravu kostela sv. Vavřince, rekonstrukci zvonice a její následné využití jako galerie. Dále opravu

---

³⁰⁰ Objekt měšťanský dům, čp. 7, Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

³⁰¹ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, RP 5854, Běťák, Marek, Pech, Michal, Valentová, Zuzana, Restaurátorský průzkum kamenné atiky domu č.p.7 v Ústí nad Orlicí, 2017.

³⁰² Území Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Vysoké Mýto. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 86-91.

hradebního okruhu, včetně obnovy jednotlivých bran nebo v roce 2014 rozsáhlou rekonstrukcí bývalé radnice čp. 96 a věznice, včetně nové přístavby, a jejich využití jako Muzea českého karosářství. Zároveň došlo také k restaurování řady sochařských památek např. restaurování morového sloupu v letech 2001-2002 restaurátory René Tikalem a Petrem Dufkem,³⁰³ dále bylo přistoupeno k rekonstrukci samotného náměstí včetně opravy povrchů.³⁰⁴

Zajímavou obnovou prošel městský dům na Střelnici čp. 1. Dvoupodlažní objekt bývalé střelnice stavitele J. Drahoše, podle projektu Josefa Podhájského ve stylu historizujícího romantismu, přiléhá k Pražské městské bráně. Na fasádě secesního domu z let 1899-1900 se nachází figurální a vegetabilní sgrafitová výzdoba dle návrhů Mikoláše Alše. V roce 2015 se majitel domu rozhodl pro opravu fasády včetně sgrafit. Ta byla naposledy restaurována v roce 1962, a během let došlo k jejich poškození, uvolňování vrchní vrstvy malby a úbytku výzdoby, ta na mnoha místech odpadla. Restaurátorské práce byly zahájeny na spodní vrstvě vegetabilní části včetně znaku a nápisu „na Střelnici“. Restaurátor Jakub Kándl uvolněná místa injektoval a přichytil k podkladu, dále očistil a zpevnil vrchní barevnou vrstvu a následně provedl barevnou retuš sgrafit, včetně jejich rekonstrukcí na odpadlých místech dle dochovaných kartonů. Během opravy fasády byly poškozené podokenní štukové římsy nahrazeny pískovcovými kopiemi a na kamenných stupních v přízemí došlo k odstranění cementového překryvu. I zde proběhlo injektování trhlin a poškozená místa pískovce byla následně zatmelena. Rekonstrukce byla úspěšná a budova v současnosti slouží jako ubytování a obchod. Jedná se také o zajímavý příklad urbanistického řešení novostavby v sousedství středověké stavby v období purismu a historizujících slohů.³⁰⁵

Také mimo MPZ došlo ve Vysokém Mýtě ještě k obdobnému restaurátorskému zásahu. Jednalo se o reprezentativní budovu sokolovny na Tyršově náměstí čp. 55. Secesní budova byla vystavěna v letech 1900-1902 taktéž dle projektu Josefa Podhájského. Třípodlažní budova obdélného půdorysu je v půlkruhově zaklenutých štítech zdobena malbami s motivy ze života

---

³⁰³ *Objekt sloup se sousoším – Morový sloup, Vysoké Mýto.* In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-2-14].

Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

³⁰⁴ *Území Vysoké Mýto.* In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Vysoké Mýto. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015.* Ročník 2015, strana 86-91.

³⁰⁵ Tamtéž

a *Objekt městský dům na Střelnici, čp. 1, Vysoké Mýto.* In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14].

Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

sokolského hnutí, jež doplňuje štuková výzdoba, římsy a čučky. V tomto případě se restaurátorských prací ujali Arnold Bartůnek a Jiří Středa již v roce 2002.³⁰⁶

MPZ v Žamberku zahrnuje rámcově plochu středověkého města, jemuž dominuje barokní kostel sv. Václava, uplatňující se i v dálkových pohledech na město. Dále areál barokně přestavěného zámku s hospodářskými budovami včetně bývalého pivovaru s komínem. Přímo na náměstí jsou to objekty radnice, kašny a morového sloupu, jež dotváří plochu historického města. Za pozornost stojí i stavby mimo MPZ, jako např. Divišovo divadlo z roku 1926, židovský hřbitov z 1. poloviny 17. století nebo bývalý Kateřinský špitál v přízemní empírové budově – kde sídlí městské muzeum.³⁰⁷

Z nejvýznamnějších oprav památek v Žamberku si jistě zaslouží pozornost obnova areálu kostela sv. Václava a budova děkanství nacházející se v jeho sousedství. Dále postupné opravy nejen zámku, ale díky snaze rodu Parishů také postupná obnova zámeckého parku a jeho zpřístupňování veřejnosti. Dochází také k rekonstrukcím městských domů kolem náměstí. V jeho centrální části byly provedeny obnovy kašny a morového sloupu. Společně s vysázenými stromy a posezením vytváří příjemné prostředí v centru města.³⁰⁸

Zajímavým vývojem prochází také původně klasicistní areál továrny na sukna založené roku 1833. Po požáru v roce 1906 byl výrazně rekonstruován a roku 1912 ještě rozšířen o zajímavé východní křídlo. Tuto přístavbu tvoří železobetonový skelet s parapetními vyzdívkami a rozměrnými ocelovými okny. Po znárodnění byl objekt využíván jako textilní továrna Mosilana. Areál dotváří vila z roku 1876 s částečně hrázděnou konstrukcí, která byla letním sídlem zakládající rodiny Vonwillerů.³⁰⁹ V roce 2008 byla založena nezisková organizace Muzeum starých strojů a technologií, s cílem zahraňovat a pečovat o technické a industriální památky. Od roku 2010 je tak v bývalé továrně Vonwiller budována expozice starých strojů, z nichž je řada plně funkční, a při pravidelně pořádaných dnech otevřených dveří („živé muzeum“), si je tak návštěvníci mohou prohlédnout za chodu, včetně jejich dobově oblečené

---

³⁰⁶ Objekt sokolovna, Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

³⁰⁷ Území Žamberk. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Žamberk. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 92-97.

³⁰⁸ Tamtéž.

³⁰⁹ Objekt textilní továrna, Žamberk. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

obsluhy. V areálu továrny a současně muzea jsou také pořádány různé společenské akce, čímž se muzeum dostává do většího povědomí. Ač areál zatím nemá žádnou formu památkové ochrany, jedná se o jednu z nejlépe dochovaných textilních továren v regionu, která je zároveň postupně citlivě obnovována.³¹⁰

Za první republiky byl Žamberk armádním posádkovým městem a z tohoto období zůstaly zachovány bývalé objekty Orlických kasáren z roku 1931. Před několika lety však započala jejich necitlivá adaptace pro komerční využití. Během nich byla mimo jiné nenávratně poškozena původní budova velitelství, včetně pískovcové plastiky malého prvorepublikového státního znaku, jenž je v současné době uložen v muzeu dělostřelecké tvrze Horka u Králík.

Co se obecně týče památkové péče měst na Orlickoústecku, řada znaků je podobná. Téměř všechna historická centra měst Orlickoústecka byla v první polovině 90. let prohlášena městskými památkovými zónami. Výjimku tvoří město Choceň, které MPZ zatím prohlášeno nebylo, což neznamená, že jeho městské centrum nedisponuje hodnotnými historickými objekty. Město s typem ochrany městská památková rezervace se na Orlickoústecku nenachází.

Všechna města se postupně snaží o obnovu a rekonstrukce nejen významných větších staveb (kostelů, zámků, atd.), ale také hodnotných menších objektů (morových sloupů či jiných sousoší apod.). Během obnov dochází ke vzájemné spolupráci jednotlivých měst, Pardubického kraje a Ministerstva kultury, z důvodu možnosti využití finančních příspěvků na mnohdy velmi nákladné opravy. Důraz není kladen jen na jednotlivé stavby, ale také na MPZ jako celek. Proběhlo a nadále probíhá oprava jednotlivých městských domů, úprava povrchů náměstí i jejich okolí.

Vznikají různé klidové zóny s posezením (Vysoké Mýto, Králíky, Žamberk – v těchto případech přímo v centrální části náměstí s vyhlídkou na významné městské objekty), budování nových nebo úprava stávajících městských parčíků nebo zahrad (Ústí nad Orlicí, Česká Třebová, Letohrad, ...).

V některých případech dochází k obnově objektů postupně a pomalu. To platí zejména pro rozsáhlé stavby nebo komplexy, jež někdy dlouhá léta chátraly, a jejich obnova je tudíž velmi

---

³¹⁰ Tamtéž

a *Muzeum starých strojů a technologií*. In: *starestroje* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <http://www.starestroje.cz>

finančně náročná (jedná se například o klášterní komplex na Hoře Matky Boží v Králíkách, zámek v Žamberku atd.).

Nelze říct, že historická centra jednotlivých měst na Orlickoústecku byla zcela uchráněna novodobých zásahů. Lze však naštěstí konstatovat, že v žádném z případů nedošlo k tak rozsáhlým novodobým zásahům, jež by je výrazně narušily, či zničily jejich panorama. Mám na mysli také panelovou výstavbu, která sice v některých případech výrazně zasáhla městská předměstí (např. Ústí nad Orlicí, Česká Třebová), nepronikla však do samotného historického jádra.

Chvályhodná je také snaha některých soukromých osob, jež dlouhodobě spravují, zachraňují a smysluplně využívají (nebo jeho využití plánují) některý hodnotný historický městský objekt (např. objekt bývalé továrny Mosilana v Žamberku, nyní sloužící jako Muzeum starých strojů, úspěšná rekonstrukce tvrze Orlice nebo záchrana výpravní budovy hlavního nádraží v Ústí nad Orlicí).

Zajímavé případy obnov kulturních památek se však netýkají pouze měst a MPZ. Řada hodnotných památkových nebo historických objektů je i na vesnicích, a také zde probíhá jejich postupná obnova. Nejčastěji se jedná o kostely, hrady, zámky, ale rovněž objekty lidového stavitelství. Na Orlickoústecku je i několik případů venkovských stavení, jež mají přímou vazbu k určité události či osobnosti. V těchto objektech je často na dané téma zřízena expozice, která bývá (hlavně v sezóně) přístupná veřejnosti. Tím se poté spojuje možnost prohlédnout si (většinou) citlivě zrekonstruované stavení a zároveň se poučit o jeho historii a událostech, jež leckdy ovlivnily jeho stavební vývoj.

To je případ i chalupy Maxe Švabinského. Venkovské stavení z roku 1851 se nachází v obci Kozlov, asi 3,5 km jihozápadně od České Třebové. Jedná se o roubenou stavbu se sedlovou střechou a obytným podkrovím („letní byt“), na níž navazuje menší zděná část. Právě malíř Švabinský si krajinu v okolí Kozlova zamiloval a v létě roku 1900 originálně vymaloval štít chalupy. Malby jsou zejména díky několika restaurátorským zásahům dodnes dochovány. Poslední celková rekonstrukce štítu včetně maleb a dřevěného podkladu proběhla v letech 2005-2006.³¹¹

---

³¹¹ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 4050, Látal, Jiří, Ungr, Karel, Restaurování štítu chalupy Maxe Švabinského v Kozlově, 2006.

Zajímavý je vývoj venkovského stavení s památkem Jednoty Bratrské v městysu (dříve obci) Kunvald. Ten leží asi 5 km severovýchodně od města Žamberka a je neodmyslitelně spjatý se vznikem Jednoty Bratrské v roce 1457. Vznik nové české protestantské církve hrál významnou roli v tehdejší předbělohorské společnosti. Původní kostelík nové církve byl roku 1619 přestavěn na bratrskou školu. Po Bílé hoře sloužil objekt jako škola katolická, později přešel do soukromých rukou. V roce 1929 zakoupila domek Českobratrská církev evangelická a přebudovala jej na památník Jednoty bratrské. Dne 3. 5. 1958 byl prohlášen za kulturní památku.³¹² Zděný, původně přízemní venkovský dům, s upraveným podkrovím pro umístění stálé expozice, je situován ve stráni pod hlavní silnicí, štítovou stranou obrácený k silnici. Dům s dřevěnou lomenicí je kryt valbovou šindelovou střechou. V roce 1992 byl objekt celkově rekonstruován a při příležitosti čtyřstého výročí narození Jana Amose Komenského byl znovu otevřen a zpřístupněn veřejnosti. Současná expozice nabízí informace o založení a historii Jednoty bratrské, umístěné jak v přízemí, tak v pro tento účel zrekonstruovaném podkroví. Od domku vede naučná stezka „Po stopách Jednoty bratrské“, jež návštěvníky provede i dalšími místy spjatými s jejím působením. Nedaleko domku se například nachází památný strom – Bratrská lípa – srostlá ze tří proutků.³¹³

Pečováno je také o rodný domek Prokopa (Václava) Diviše, který se narodil dne 21. srpna 1698 v obci Helvíkovice (v současnosti je obec připojena k městu Žamberku). Ten se nachází v sousedství Divoké Orlice a vedle něj stojí kopie původního bleskosvodu. Jedná se o tradiční přízemní roubený dům se štítovou orientací k místní komunikaci a sedlovou střechou krytou šindelem. V meziválečném období dům chátral, takže se roku 1941 uvažovalo o jeho zbourání. V roce 1958 byl však prohlášen kulturní památkou a počátkem 60. let 20. století byl domek vykoupěn od soukromého majitele a následně zahájena jeho oprava. V současnosti je majitelem objektu město Žamberk, a ten tak spadá pod místní městské muzeum. Současná expozice, právě pod záštitou městského muzea, je rozdělena do dvou částí. První část je světnice v podobě, jakou mohla mít v době Divišova narození, druhá část je pak věnována přímo Divišově osobě.³¹⁴

---

³¹² NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 23163/6-3959 – Sbor Českých bratří, Kunvald

³¹³ *Objekt Sbor Českých bratří, Kunvald*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a *Památník sboru Jednoty bratrské Kunvald*. In: *domek na sboru* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z:

<https://www.kunvald.info/domek-na-sboru>.

³¹⁴ *Objekt Venkovský dům Prokopa Diviše, Žamberk*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a *Domek Prokopa Diviše*. In: *muzeum Žamberk* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <http://www.muzeumzamberk.cz/domek-prokopa-divise>.

Postupnou obnovou prochází také některé venkovské kostely a kostelíky. Asi 8 km severovýchodně od Žamberka se nachází původně gotický kostel v Klášterci nad Orlicí (jediný pozůstatek středověkého kláštera cyriaků), který léta chátral. Zejména v posledních letech však dochází k opravám, týkajících se interiéru, ale také exteriéru.³¹⁵

V Mlýnickém Dvoře, což je v současnosti část obce Červená Voda, asi 6 km od města Králíky, došlo v roce 2016 k opravě ohradní zdi areálu pozdně renesančního a barokně upraveného kostela Narození Panny Marie. Ta ohraničuje prostranství původního hřbitova, avšak v posledních letech se nacházela v havarijním stavu. Do jejího zdiva jsou umístěny náhrobní desky různého stáří, jedny z nejstarších dochovaných jsou již z první poloviny 18. století.³¹⁶

Nedaleko Vysokého Mýta, v dolní části obce Vraclav, pod někdejší slovanským hradištěm rodu Vršovců byl v letech 1724-1726 postaven vrcholně barokní poutní kostel sv. Mikuláše. V sousedství se nachází také barokní poustevna z roku 1692. K celkové obnově areálu došlo v 80. letech 20. století. Původní střešní břidlicová krytina však vyžadovala obnovu, proto byla v letech 2011-2015, s finančním přispěním Ministerstva kultury, vyměněna. V rámci výměny došlo také k lokální opravě částí krovu napadených aktivním tesaříkem.³¹⁷

Od 90. let na Orlickoústecku pokračují také záchranné práce na hradních zříceninách. V rámci stavebních oprav probíhají rovněž záchranné archeologické výzkumy, jež přispívají k lepšímu poznání vývoje těchto objektů.

Nejzachovalejší hradní zříceninou na Orlickoústecku je hrad Litice nad Orlicí. Hrad je v sezóně v rámci pravidelných prohlídek zpřístupněn veřejnosti, včetně vyhlídky z hradní věže. V důsledku objevujících se problémů se statikou některých částí hradu zde záchranné práce probíhají celkem často.³¹⁸

---

³¹⁵ Objekt kostel Nejsvětější Trojice, Klášterec nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-20].

Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 4758, Vítová, Hana, Restaurátorský průzkum hlavní oltář Nejsvětější Trojice kostela Nejsvětější Trojice v Klášterci nad Orlicí, 2009.

³¹⁶ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Obnova památek v okrese Ústí nad Orlicí za rok 2016, Mlýnický Dvůr – areál kostela Narození Panny Marie, oprava ohradní zdi. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2016*. Ročník 2016, s. 126-127.

³¹⁷ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Obnova památek v okrese Ústí nad Orlicí za rok 2015, Vraclav – Svatý Mikuláš, kostel sv. Mikuláše, oprava střechy. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 125-126.

³¹⁸ NPÚ ÚOP v Pardubicích, nálezová zpráva, L 682, Cejpvová, Miroslava, Litice nad Orlicí – záchranný archeologický výzkum v roce 1996, 1996.

Zřícenina hradu Lanšperka z poloviny 13. století nedaleko Ústí nad Orlicí, je poměrně vzácným příkladem typu hradu s tzv. plášťovou zdí. Jednalo se o bezvěžový hrad, jehož hlavní obrannou stavbou byla zesílená plášťová zeď, dodnes velmi dobře zachovalá na jeho čelní straně. Díky vzniku občanského sdružení „Sboru za záchranu hradu Lanšperka“, se hrad dočkal zejména od konce 90. let konzervačních prací, zajišťujících zbytek hradního zdiva. V roce 2007 byla v objektu hradu zřízena osmimetrová kovová konstrukce, sloužící jako rozhledna.³¹⁹ Pohledově však hrad nijak neruší, neboť je zakončena ve stejné výšce, jako dochované zdivo a situována v jeho rohu.

Od roku 2004 probíhají také, zejména z iniciativy „Sdružení pro záchranu hradu Brandýsa“, záchranné práce na zřícenině hradu Brandýs nad Orlicí. Torzo obvodového zdiva a věže se z důvodu dlouhodobého zanedbávání nacházely v havarijním stavu. V současné době se je podařilo stabilizovat, záchranné práce však pokračovaly i v dalších letech³²⁰ a nadále pokračují.

Podobný byl případ zříceniny hradu Žampach. Zde probíhaly rozsáhlé zajišťovací práce již v letech 1991-2000 (spolu s archeologickými výzkumy), a to obcí Žampach ve spolupráci s referátem kultury Okresního úřadu v Ústí nad Orlicí. Během nich došlo mimo jiné k doplnění některých propadlých úseků hradní klenby. Hrad samotný byl od předhradí oddělen hlubokým příkopem.³²¹ Během dalších stavebně záchranných prací byla, pro lepší přístupnost k hradu, vybudována nová dřevěná lávka vzájemně propojující hrad s předhradím.

Co se týče stejnojmenného zámku Žampach, situovaného v obci pod hradem, ten od roku 1967 slouží pro potřeby osob se zdravotním postižením, později známý jako Domov pod hradem Žampach. V roce 1992 byly provedeny práce na obnově kaple zajišťující její konstrukci a statiku. V roce 2015 byly po třech letech úspěšně dokončeny restaurátorské práce na hlavním

---

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, posouzení projektu rekonstrukce zbylých zdí severního paláce, Vinař, Jan, Hrad Litice, 1997.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Obnova památek v okrese Ústí nad Orlicí za rok 2017, Litice nad Orlicí, zřícenina hradu, oprava zdiva severního paláce. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2017*. Ročník 2017, strana 122-123.

³¹⁹ NPÚ ÚOP v Pardubicích, plánová dokumentace, L 700, Dušek, Radim, Klimeš, Jan, Sláma, Rudolf, Šťastný, Pavel, Záchrana zříceniny hradu Lanšperk, 1998.

a *Rozhledna Lanšperk*. In: *rozhlednovým rájem* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.rozhlednovymrajem.cz/lansperk>.

³²⁰ BEK, Tomáš, KUDRNOVSKÝ, Miloš, STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, ŠVEJNOHA, Josef, VESELÁ, Věra, VÍCH, David. Rekonstrukce hradu v Brandýse nad Orlicí v letech 2013-2016. In: *Castellologica bohemica*, 2017, strana 53-69.

³²¹ VČM v Pardubicích, Nálezová zpráva, Cejpková, Miroslava, Hložek, Martin. Záchranný archeologický výzkum na hradě Žampach, Pardubice, Brno, 2013-2015.

oltáři sv. Bartoloměje v místní zámecké kapli. Celková rekonstrukce vlastní zámecké budovy proběhla v letech 2006-2008.³²² Přílehlá zámecká zahrada, sloužící z části jako arboretum, je v péči obyvatel domova.

Zajímavostí je torzo někdejšího barokního zámku Liechtensteinů v Rudolticích u Lanškrouna (zbořeného po rozsáhlém požáru v 2. polovině 18. století). To, vzhledem k tehdejšímu zchátralému stavu, prošlo v letech 2005-2007 kompletní rekonstrukcí. O samotě stojící věžovitá třípatrová stavba byla během rekonstrukce staticky zajištěna, došlo k výměně krovu i střešní krytiny, zhotovení oken i nové fasády a úpravám interiéru. V současné době bývá využita jako vyhlídka, a také jako prostor pro společenské akce.³²³ Bylo by však vhodné, kdyby se v pracích na rekonstrukci torza zámku podařilo pokračovat, neboť v současnosti je fasáda místy porostlá vegetací a okolí nebudí udržovaný dojem. Myslím, že stavba je to poměrně unikátní, na zajímavém místě, a do budoucna by si zasloužila více pozornosti.

Co se týče další vesnické zástavby, od 90. let se, stejně jako ve městech, poměrně dynamicky rozvíjí trend nové výstavby rodinných domků, což platí téměř ve všech obcích na Orlickoústecku. V případě vesnic však často hraje roli zejména finanční dostupnost pozemků, a vznikají tak celé čtvrtě nových domů, jež však mají s původním vesnickým rázem a zástavbou jen málo společného (tzv. „satelitní města“, např. Rudoltice, Třebovice, Verměřovice, Libchavy, a další).

Ohledně plošné ochrany vesnic, tak jako v případě měst, i zde je možnost památkové ochrany celku, konkrétně tedy vesnické památkové rezervace či vesnické památkové zóny. Hodnotnější příklad vesnické památkové rezervace se v regionu Orlickoústecka nenachází.

Dne 1. 1. 2005 však došlo k vyhlášení vesnické památkové zóny malé obce Vysoká, jež tvoří část obce Javorník nedaleko Vysokého Mýta. Lánová ves, jejíž zástavba je pravidelně rozvržena po obou stranách komunikace, byla založena koncem 17. století na popud hraběte Jana Fridricha z Trautmansdorffu. Do současnosti se dochovala nejen původní zástavba bez větších

---

³²² NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 4347, Berger, Petr, Bergerová, Šárka, Orientační restaurátorský průzkum omítkových eventuálně barevných vrstev v interiéru zámku ÚPS na Žampachu pro I. etapu stavebních prací, 2006.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Obnova památek v okrese Ústí nad Orlicí za rok 2015, Žampach – hlavní oltář sv. Bartoloměje ze zámecké kaple v Žampachu, Domov pod hradem Žampach. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 115.

³²³ *Objekt Nový zámek, Rudoltice*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

negativních stavebních zásahů, ale rovněž byl zachován také krajinný rámeček obce. V panoramatických pohledech jí zůstala cenná sevřenost bez následného zastavování okolní krajiny.³²⁴

Jak vyplývá z předchozích odstavců, na památkovou péči se v průběhu let nahlíželo různě. Rovněž řada postupů, zásahů a památkových obnov byla z dnešního pohledu v minulosti prováděna často velmi odlišně, necitlivě, někdy až ke zničení památkové hodnoty objektu. Během hodnocení minulých zásahů je však potřeba přihlídnout i k tehdejší politické situaci a ekonomickým poměrům. Vztít rovněž v úvahu srovnání nejen v našich zemích, ale zohlednit také situaci v oboru památkové péče ve světě.

Nelze tedy říct, že všechny úpravy provedené v minulosti byly špatné a nevyhovující, ač řada z nich opravdu byla. Je také pravdou, že některé v minulosti běžně prováděné úpravy jsou již v dnešní době naprosto neakceptovatelné. To je však posun, ke kterému dochází v každém oboru. V našich očích a dle našich možností se v dnešní době často snažíme dělat pro památky maximum, i v současnosti ale občas památková péče selhává.

Je však pravdou, že od devadesátých let počet rekonstruovaných historických staveb a restaurovaných významných děl stále stoupá (a to neplatí jen pro Orlickoústecko, byť v případě sledovaného území Orlickoústecka je tento vzestupný trend jasně patrný). Rekonstrukce jsou ve většině případů provedeny citlivě a úspěšně, ne však stoprocentně bezchybně. Sami za pár let nebo desetiletí zjistíme, jak na současnou památkovou péči, její úspěchy a neúspěchy, budou nahlížet další generace.

---

³²⁴ *Území Vysoká*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

7. Katalog – přehled nejzajímavějších památkových obnov vybraných objektů na Orlickoústecku

Hrad Brandýs nad Orlicí

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³²⁵

Hrad Brandýs n. Orl. z poslední čtvrtiny 13. století se nachází na zalesněné ostrožně východně od centra města v nadmořské výšce okolo 360 m n. m. Z jihu je kopec obtékán Tichou Orlicí, ze severu jejím přítokem Dolenským potokem. Celý hradní areál je rozdělen do tří částí zahrnující dvě předhradí a hradní jádro. Jednotlivé části oddělují příkopy vytesané do skály.³²⁶ Přestože se jedná o jednu z dominant městečka Brandýsa, v minulosti se bohužel hrad přílišné pozornosti nedočkal. Několik drobnějších záchranných prací se sice uskutečnilo, např. v letech 1962-1963 pod vedením vedoucího místního turistického oddílu TJ Jiskra, avšak jednalo se vždy pouze o drobnější opravy, případně vyčištění areálu hradu od vegetace, aby alespoň to málo, co zbývalo, zůstalo zpřístupněno.³²⁷ V září roku 1970 obdržel Okresní národní výbor v Ústí nad Orlicí, odbor kultury ze SÚPPOP³²⁸ Prahy „žádost o přešetření záležitostí týkajících se oprav a záchrany hradu“. Odborný pracovník státního ústavu, jež hrad téhož roku navštívil, vyhodnotil tehdejší stav, který dle jeho mínění nebylo možné označit „ani jako dezolátní“ a urgoval jeho opravu. Rovněž poukazoval na fakt, že o opravě hradu Brandýsa se jednalo naposledy v letech 1960-1961, ale z finančních důvodů z věci sešlo.³²⁹

Přesto se hrad generální rekonstrukce nedočkal, a i vzhledem k jeho tehdejšímu havarijnímu stavu proběhlo v následujících letech pouze pár dílčích oprav a rekonstrukcí.³³⁰ Ke zlepšení situace nedošlo ani po roce 1989, a tak vlivem nedostatečné péče o to, co ještě zbývalo, došlo na dlouhou dobu k zařazení zříceniny hradu v Brandýse na seznam ohrožených památek České

---

³²⁵ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 24480/6-4546 – zřícenina hradu Brandýs nad Orlicí

³²⁶ BEK, Tomáš, KUDRNOVSKÝ, Miloš, STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, ŠVEJNOHA, Josef, VESELÁ, Věra, VÍCH, David. Rekonstrukce hradu v Brandýse nad Orlicí v letech 2013-2016. In: *Castellologica bohemica*, 2017, strana 53-69.

³²⁷ KLIMEŠ, René. Snahy o záchranu hradu Brandýs nad Orlicí v minulosti. In: *Vlastivědný sborník Ústí nad Orlicí 11*, 2000, strana 24-34.

³²⁸ Státní ústav památkové péče a ochrany přírody působící v letech 1958-1990

³²⁹ NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, hrad Brandýs nad Orlicí, č. 169.

³³⁰ NPÚ ÚOP v Pardubicích, plánová dokumentace, 7293, Kudrnovský, Miloš, Otčenáš, Petr, Švejnoha, Josef, Veselá, Renata, Stabilizace jihovýchodní části jádra hradu Brandýs nad Orlicí, 2013.

republiky. V roce 1998 byl vypracován projekt obnovy, který počítal i se zastřešením torza hradního paláce, město však plán z důvodu velké finanční náročnosti zamítlo.

Roku 2004 bylo založeno „Sdružení pro záchranu hradu Brandýsa“, a situace se začala zlepšovat, neboť město Brandýs nad Orlicí společně s tímto sdružením začalo spolupracovat na jeho záchraně.³³¹ Roku 2012 byl proveden geologický průzkum, který zhodnotil, že stávající terénní situace je v rovinných místech stabilní, avšak ve svazích dochází k erozi a rozpadu skalního podloží a k sesouvání části svahů. To má samozřejmě následek uvolňování hradního zdiva. K urychlení jeho destrukce přispívají rozpadající se opukové kameny a drolící se původní malta. Během následné rekonstrukce by mělo dojít k odstranění náletových dřevin, neboť kořeny pronikající do puklin přispívají k trhlinám ve skalním podloží. Před samotným zahájením rekonstrukce došlo také k provizornímu zajištění nestabilního zdiva ocelovými obručkami.³³² V roce 2013 tedy začaly rozsáhlé opravy hradu, současně s nimi byl zahájen i archeologický výzkum. Během následujících stavebně-konzervačních oprav byl kladen důraz i na jejich citlivost a schopnost maximálně uchovat dochovanou hmotnou substanci, neboť cílem oprav bylo, mimo jiné, také maximální zachování věrohodnosti a hodnoty stáří objektu. Roku 2014 došlo k opravám zdiva na severní straně hradního jádra, v průběhu následujících let se postupně podařilo stabilizovat obvodová zdiva, a také zachránit torzo zdiva tzv. věže. Počátkem roku 2018 se další práce zaměřily především na statické zajištění vlastních kleneb.³³³ Vzhledem k typu objektu je však jasné, že pokud bude nadále zájem o zachování hradní zříceniny pro budoucí generace, nutnost pokračovat v postupných obnovách bude i v následujících letech.

Sokolovna v Brandýse nad Orlicí

Památkově chráněna od 20. 3. 1995³³⁴

Budova sokolovny v Brandýse nad Orlicí, původně vystavěna jako městská vila Ludmila roku 1890 v romantickém historizujícím slohu, byla v roce 1925 přestavěna na sokolovnu

---

³³¹ Tamtéž

³³² Tamtéž

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Brandýs nad Orlicí. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, s. 13,14.

³³³ BEK, Tomáš, KUDRNOVSKÝ, Miloš, STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, ŠVEJNOHA, Josef, VESELÁ, Věra, VÍCH, David. Rekonstrukce hradu v Brandýse nad Orlicí v letech 2013-2016. In: *Castellologica bohemica*, 2017, strana 53-69.

³³⁴ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 10142/6-5843 – sokolovna, Brandýs nad Orlicí

s divadelním jevištěm.³³⁵ V únoru roku 1994 obdržel Památkový ústav v Pardubicích od Sokola Brandýs nad Orlicí „žádost o prošetření věci brandýské sokolovny“. V červenci roku 1993 totiž došlo k návrhu prohlášení budovy sokola za kulturní památku, což u členů Sokola Brandýs n. Orl. vzbuzovalo obavy, že se plánovaná rekonstrukce (vzhledem k tehdejšímu stavu nutná, neboť sokolovna nebylo kvůli velmi špatnému technickému stavu možno využívat k původnímu účelu) prodraží nebo vlivem byrokratického aparátu jinak zkomplikuje. Památkový ústav Sokolu Brandýs n. Orl. vyvrátil některé mylné informace. V případě prohlášení za kulturní památku má Památkový ústav povinnost zajistit odbornou garanci stavební obnovy, nikoli však její financování. V přiloženém dopise se Památkový ústav také vymezuje proti arogantnímu jednání ze strany Sokola v Brandýse n. Orl., a „věří ve vyjasnění vzájemných vztahů během konzultačního dne 17.2. 1994“.³³⁶

Co se týče samotné rekonstrukce, předběžná odhadovaná částka na opravy sokolovny činila 4-5 milionů. V plánu byla oprava vnějšku budovy (omítka, střecha, žlaby, ale také obnovení kulaté věže do původního stavu včetně obnovy schodiště k nouzovému východu), dále obnovení vnitřních prostor včetně ozdobného schodiště vedoucí z haly k balkonu v sále. Sokol v Brandýse n. Orl. rovněž navrhl instalaci mříží do oken v přízemí, jelikož byla budova roku 1993 třikrát vykradena a došlo ke zcizení pěti štosů vázaných divadelních her bývalých místních ochotníků.³³⁷ Plán prohlášení budovy za kulturní památku dne 20. 3. 1995 byl úspěšný. Následně se 22. 9. 1995 sokolovna stala součástí nově vyhlášené Městské památkové zóny.³³⁸ Došlo i k realizaci plánované rekonstrukce, na kterou byl v srpnu roku 2001 Ministerstvem kultury přiznán finanční příspěvek ve výši 600 000 Kč, jež „měl být využit na úhradu nákladů spojených s opravou fasády a věže“.³³⁹ V červnu následujícího roku bylo Ministerstvem kultury přiděleno na opravu sokolovny dalších 500 000 Kč, tentokrát „na opravu vnějších omítek, nátěrů a klempířských prvků, případně na jiné nutné práce související s dokončením obnovy

---

³³⁵ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Brandýs nad Orlicí. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, s. 12.
a *Objekt tělocvična – sokolovna. Brandýs nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

³³⁶ NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, sokolovna Brandýs nad Orlicí, č. 62/94.

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, sokolovna Brandýs nad Orlicí, č. 37/95.

³³⁷ NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, sokolovna Brandýs nad Orlicí, č. 62/94.

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, sokolovna Brandýs nad Orlicí, č. 37/95.

³³⁸ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 10142/6-5843 – sokolovna, Brandýs nad Orlicí

³³⁹ NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, sokolovna Brandýs nad Orlicí, č. 5141.

fasády.³⁴⁰ Rekonstrukce sokolovny byla i přes počáteční neshody mezi členy sokola a pracovníky památkové péče úspěšná, a ta je tak jednou dominant MPZ v Brandýse nad Orlicí.

Kostel sv. Jakuba Většího v České Třebové

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁴¹

Klasicistní městský kostel z let 1794-1801 lichtensteinského knížecího stavitele Josefa Hardtmutha je nejen významnou dominantou České Třebové a jejího historického jádra, ale představuje také hodnotný a na Orlickoústecku ojedinělý, příklad kvalitní klasicistní sakrální architektury z konce 18. století. Je tedy dobře, že také jemu se dostalo náležité obnovy. V roce 2004 došlo k restaurování vstupních dveří jižního a severního portálu kostela.³⁴² Následující rekonstrukce však byly provedeny až s odstupem několika let. Roku 2015 došlo k výměně velkého půlkruhového okna v jižní straně lodi kostela, jež se nacházelo v dezolátním stavu. Nová kopie původního okna z konce 19. století je osazena historickým taženým sklem.³⁴³ Následovala celková obnova kostela roku 2020, při které proběhla obnova fasády, včetně očištění a odstranění poškozených omítek, zpevnění jejich podkladu a následný nový nátěr, dále prošlo restaurováním ostění dveří a oken a balustrády na věži, čehož se ujal restaurátor Jaroslav Vrbata.³⁴⁴ Okolí kostela dotváří rovněž nedávno zrestaurované sochy sv. Kateřiny, Barbory, Jana Nepomuckého a Václava z počátku 18. století.³⁴⁵

Socha Šárky v parku Javorka v České Třebové

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁴⁶

Sousoší představující připoutanou Šárku vytvořili roku 1910 žáci kamenosochařské školy v Hořicích dle modelu orlickoústeckého sochaře Quida Kociana z roku 1897. Zajímavostí je,

³⁴⁰ NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, sokolovna Brandýs nad Orlicí, č. 3733.

³⁴¹ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 24759/6-3831 – kostel sv. Jakuba Většího, Česká Třebová

³⁴² NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 3748, Věneček, Jiří, Vstupní dveře jižního a severního portálu děkanského kostela sv. Jakuba Většího v České Třebové, 2004.

³⁴³ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Česká Třebová. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, s. 21-22.

³⁴⁴ *Objekt kostel sv. Jakuba Většího, Česká Třebová*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

³⁴⁵ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Česká Třebová. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, s. 23.

³⁴⁶ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 45036/6-3842 – socha Šárky, Česká Třebová

že ještě na studiích za něj Kocian získal výroční cenu akademie, zároveň však došlo k narušení vztahů s jeho učitelem J. V. Myslbekem. Zhotovená socha byla na základě výnosu vídeňského ministerstva z 3. prosince 1910 přenechána okrašlovacímu spolku v České Třebové, aby dozdobila z jejich iniciativy nově vzniklý park Javorka. Již v minulosti prošla socha několika restaurátorskými zásahy (v roce 1959 a následně roku 1983, kdy se obnovy ujal sochař Karel Hromádka ve své dílně, z důvodu celkové obnovy parku, probíhající v těchto letech, se však socha Šárky vrátila na své místo až v roce 1990). Před zahájením restaurování v roce 2018 došlo ke zhodnocení stavu sousoší. To bylo shledáno jako kompletní s dobrou stabilitou, pouze chybějící zobák u sochy ptáka, jenž však byl dílem opakovaného vandalizmu a další drobná poškození. Spára mezi pískovcovou spodní částí podstavce a navazující žulovou skalkou byla otevřená a ve škvíře se nacházely nečistoty, mech a tráva. Také povrch samotného objektu byl výrazně znečištěn a kompletně porostlý zelenou řasou, místy i mechy či jinými rostlinami.

Následných restaurátorských prací se ujal sochař Marek Běťák s odbornou spoluprací Ludmily Marešové |Kesselgruberové.³⁴⁷ Nejprve došlo k nástřiku algicidního prostředku a následně k očištění všech ulpělých depozitů pomocí čistící pasty a tlakové vody. Povrchové defekty byly doplněny tzv. umělým kamenem, a také proběhla rekonstrukce chybějícího zobáku u sochy ptáka pomocí vytvoření hrubozrnného jádra potaženého jemnozrnným povrchovým tmelem. Následně byly doplněné části barevně zaretušovány. Nakonec byl celý objekt opatřen preventivním nástřikem biocidního prostředku. Konzervátor rovněž doporučil pravidelně kontrolovat stav objektu a změny na povrchu sousoší, či jeho bezprostředního okolí, hlásit zástupcům památkové péče. Rovněž by dle jeho názoru bylo dobré, aby po uplynutí pěti let sousoší znovu prohlédl restaurátor.³⁴⁸ Restaurátorské práce byly tentokrát úspěšně provedeny na místě v parku Javorka a nebylo nutné sochu, tak jako v roce 1983, stěhovat.

Stará radnice v České Třebové

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁴⁹

---

³⁴⁷ Objekt socha Šárky, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, RZ 5980, Restaurátorský zásah na soše Šárky v parku Javorka v České Třebové, 2018.

³⁴⁸ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, RZ 5980, Restaurátorský zásah na soše Šárky v parku Javorka v České Třebové, 2018.

³⁴⁹ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 30060/6-4551 – radnice stará, Česká Třebová

Původně renesanční patrový městský dům z roku 1547, vystavěn za Petra Bohdaneckého z Hodkova, byl v minulosti několikrát přestavovaný. Současná podoba s vysokým volutovým štítem a cibulovou bání s lucernou, je dílem až pozdějších stavebních úprav. V letech 1937-1972 sloužila budova jako městské muzeum, v současnosti jako sídlo městského úřadu. Roku 2018 proběhl restaurátorský průzkum z důvodu plánované rekonstrukce hlavního průčelí včetně pískovcového renesančního erbu. Dle průzkumu nevykazovalo průčelí známky rozsáhlejšího poškození, značící statické poruchy, ale jednalo se hlavně o poškození ozdobných prvků, jako praskliny na povrchových vrstvách. Některé ozdobné prvky vykazovaly také známky biologického napadení. Výrazné změny v plasticitě jednotlivých prvků však odhaleny nebyly. Cílem restaurování byla celková obnova s následnou prezentací historické podoby průčelí. Během zásahu byly odstraněny některé novodobé úpravy z 20. století, jež měly jiné složení než vrstva podkladu, čímž docházelo k prasklinám. Závěrečná povrchová úprava následně sjednotila povrch objektu. Obnovou prošla také pískovcová deska nad hlavním vstupem radnice s rodovým erbem Petra Bohdaneckého z Hodkova. Narušení desky šlo již místy do hloubky, a následně se objevily trhliny. Plánovaná obnova spočívala v očištění, konsolidaci a odsolení, následně zpevnění erbu spárováním a rekonstrukce jeho chybějících částí. Pomocí barevné retuše bylo celé dílo sjednoceno. Úspěšná a citlivá obnova proběhla v roce 2019³⁵⁰ a v současnosti pohledově dotváří třebovské náměstí.

Mariánské sousoší se sochami světců na náměstí v Chocni

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁵¹

Mariánské sousoší z let 1760-62 od neznámého litomyšlského sochaře s doprovodnou sochařskou výzdobou se nachází v centrální části choceňského náměstí. Již v roce 1903 bylo tehdejší komisí ustanovené pro obnovu sloupu rozhodnuto, že z důvodu velmi špatného technického stavu sousoší, dojde k výměně jeho soch za nové. V letech 1905-1908 proběhla celková obnova, kdy místní sochař Josef Reil zhotovil současné sochy a doplnil reliéf Svaté rodiny na čelní straně soklu. Koncem roku 2017 byla dokončena celková obnova tohoto sousoší. Sochy byly zbaveny tvarově a materiálově nevyhovujících starších doplňků a očištěny od dalších ulpělých depositů. Následně došlo ke zpevnění a vytmelení prasklin, jež byly

---

³⁵⁰ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorský průzkum, 5899, Rejman, Petr, Restaurátorský průzkum a záměr pískovcového renesančního erbu na průčelí fasády Staré radnice v České Třebové, 2018.

³⁵¹ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 44767/6-3911 – Mariánský sloup se sochami světců, Choceň

následně barevně zaretušovány a opatřeny impregnačním nátěrem. V dolních partiích soklu proběhlo jeho odsolení. Pylon byl rozebrán a vzhledem ke špatnému stavu kamene došlo k vysekání tří nových částí sloupu z pískovce z lomu Božanov. Následně byly všechny prvky, nové i staré a také vrcholové sochy, osazeny na nové nerezové čepy.³⁵²

Poloroubený dům čp. 30 na náměstí v Jablonném nad Orlicí

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁵³

Městský poloroubený dům z počátku 19. století, s dřevěným podloubím a výraznou lomenicí mansardového tvaru, je orientován do náměstí. Stavba je součástí unikátně dochovaného souboru patrových štítových poloroubených maloměstských domů na náměstí v Jablonném nad Orlicí. Dům má dva sklepy, jeden klasicistní, avšak druhý goticko-renesanční. Jedná se tedy o doklad nejstarší dochované vrstvy zástavby náměstí. Poprvé je objekt uveden v pozemkových knihách Jablonného roku 1566 jako majetek Václava Červinky. Současné smíšené zdivo a roubené konstrukce pochází z 1. pol. 19. století, vjezdová vrata jsou klasicistní. Dvoupatrový štít mansardového obrysu je vodorovně dělený dřevěnou profilovanou římsou a ozdobně bedněný ze šikmo kladených lištovaných prken.³⁵⁴ V letech 1995-1996 byla vypracována dokumentace průzkumu a posouzení stavby z důvodu plánované kompletní rekonstrukce. Došlo k výměně trámových stropů a okenních výplní, dále byly opraveny omítky a obnovena dřevěná lomenice ve štítu. Roku 1996 došlo k opravě krovu. Rovněž proběhla (vzhledem k jejich stáří a unikátnosti) citlivá oprava sklepů, včetně obnovy původního systému větrání. Pro povrchy konstrukcí bylo použito tradičních materiálů, zejména hlíny a kamene. V rámci následné obnovy objektu došlo v roce 2012 k výměně šindelové krytiny střechy. Proběhla také rekonstrukce interiéru pro možnost využití objektu jako informačního centra a malého městského muzea, jež objekt v současnosti využívají.³⁵⁵ Na tomto případu lze vidět, že citlivá

---

³⁵² PAUKRT, Václav. Vybrané akce restaurování v roce 2017. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2017*. Ročník 2017, strana 112-114.
a *Objekt Mariánský sloup se sochami světců, Choceň*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-1-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

³⁵³ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 45261/6-3918 – městský dům čp. 30, Jablonné nad Orlicí

³⁵⁴ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Jablonné nad Orlicí. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 42-46.

a *Objekt městský dům, srub s podloubím a pavlačí, čp. 30, Jablonné nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

³⁵⁵ Tamtéž

rekonstrukce využívající tradičních materiálů má svůj smysl. I při zachování tradičních postupů během oprav, lze docílit moderního využití staršího typu stavby, aniž by přitom došlo k jejímu znehodnocení jako kulturní památky.

Kostel nejsvětější trojice v Klášteřci nad Orlicí

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁵⁶

Asi 8 km severovýchodně od města Žamberka se nachází obec Klášterec nad Orlicí. Zde byl ve druhé polovině 13. století založen klášter cyriaků, a o pár let později také gotický kostel. Během husitských válek však byly oba objekty vypáleny, zatímco klášter později zanikl, k obnově kostela došlo v letech 1452-1453. V průběhu dalších staletí však kostel ještě několikrát vyhořel, a následovaly další stavební úpravy (renesanční, barokní a také v průběhu 19. století). I v současné podobě kostela obdélného půdorysu, s polygonálně uzavřeným odsazeným presbytářem a valbovou šindelovou střechou, je stále čitelný jeho gotický původ. Stavba z kamenného zdiva je hladce omítnuta bílou vápennou omítkou a nemá architektonické členění, okna jsou hrotitá bez kružeb.³⁵⁷ Stavba dlouhé roky chátrala až k havarijnímu stavu, v posledních letech probíhá její postupná obnova, týkající se interiéru i exteriéru. Roku 2008 došlo k opravě bočního oltáře svatého Jana Nepomuckého a kostelních varhan. V roce 2009 bylo rozhodnuto, že budou provedeny restaurátorské práce na hlavním oltáři. Bohatě vyřezávaný raně barokní hlavní oltář z konce 17. století, se dvěma brankami po stranách, s horním nástavcem s obrazem Panny Marie a s obrazem nejsvětější trojice, se nacházel ve velmi špatném stavu a jeho dřevo bylo napadené aktivním červotočem. Lokálně byly zasaženy i figurální řezby. Poslední povrchová úprava byla provedena v roce 1905, proto bylo rozhodnuto o nutnosti celkové rekonstrukce. Ta byla vzhledem k finanční náročnosti rozdělena na tři etapy, do roku 2011. V roce 2014 prošla restaurátorským zásahem restaurátorkou Lucií Bartůňkovou také menza hlavního oltáře. Následovala oprava presbytáře roku 2018 a obnova střešního krovu v roce 2019.³⁵⁸ Vzhledem k současnému stavu kostela a poměrně dlouhému období chátrání jej však následné rekonstrukce nejspíše ještě čekají.

---

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, průzkumy, posudky, zprávy, J 196, Syrová, Zuzana, Syrový, Jiří, Jablonné nad Orlicí, dům čp.30, 1995-1996.

³⁵⁶ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 20546/6-3932 – kostel Nejsvětější Trojice, Klášterec nad Orlicí

³⁵⁷ *Objekt kostel Nejsvětější Trojice, Klášterec nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-20].

Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech II, K-O*. Praha: Academia Praha, 1978, s. 62-63.

³⁵⁸ Tamtéž

Chalupa Maxe Švabinského v Kozlově u České Třebové

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁵⁹

Venkovský dům Maxe Švabinského z roku 1851 se nachází v obci Kozlov, asi 3,5 km jihozápadně od České Třebové a pro svou unikátní malovanou výzdobou ve štítu provedenou malířem Maxem Švabinským dne 30.7. 1900 se stal významnou památkou. Uvnitř, v části „nová chaloupka“, je autenticky dochovaný bílý pokoj s původním mobiliářem. Stavba samotná je roubená, se sedlovou střechou a obytným podkrovím, na roubenou část navazuje ještě menší zděná. V letech 2005-2006 došlo k obnově malovaného štítu Jiřím Látalem a Karlem Ungrem. Štít je situován na severní návětrnou stranu, tudíž je vystaven přímým povětrnostním vlivům, a jak prokázal průzkum odebraných vzorků, byl již v minulosti několikrát restaurován. První restaurátorský zásah byl proveden nejspíš ještě rodinou zřejmě v první polovině 20. století. Před poslední obnovou byl naposledy restaurován v roce 1990. V minulosti však nikdy nedošlo k rozebrání štítu během obnovovacích prací.³⁶⁰

Během oprav v letech 2005-2006 bylo však z důvodu nutnosti konzervace dřeva jeho celkové rozebrání nezbytné. Po zdokumentování a označení jednotlivých dřevěných prvků byly jednotlivé části štítu sneseny a převezeny do dílny ke konzervaci. V dílně byly tyto části, po očištění od hřebů a zbytků spojovacího materiálu, ponořeny do speciálního roztoku. Následovalo vyspravení jednotlivých prken novým dřevem, ve spodních silně narušených koncových partiích došlo ke vsazení nového dřeva do zádové části prken. Originální krycí lišty však byly vlivem dlouhodobého zatékání natolik špatné, že musely být nahrazeny novými smrkovými replikami, včetně zdobného lícového profilu. Nátěry byly aplikovány v několika vrstvách, obdobně se postupovalo i během obnovy hnědočervených linií malovaného obrazu. Trámoví tvořící kostru štítu bylo napuštěno impregnačním nátěrem a v celé ploše štítu byla napnuta paropropustná folie. Na takto připravenou konstrukci bylo postupně přibito všech 30 konzervovaných a restaurovaných desek zdobeného štítu. Desky byly znovu, tak jako původně, překryty lištami, přes které se na místě domalovávaly linie obrazového výjevu. S odstupem několika týdnů byl celý povrch ještě znovu napuštěn nátěrem a následně zavoskován voskovou pastou.³⁶¹

---

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 4758, Vítová, Hana, Restaurátorský průzkum hlavní oltář Nejsvětější Trojice kostela Nejsvětější Trojice v Klášterci nad Orlicí, 2009.

³⁵⁹ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 30049/6-4370 – venkovský dům Maxe Švabinského, Kozlov, Česká Třebová

³⁶⁰ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 4050, Látal, Jiří, Ungr, Karel, Restaurování štítu chalupy Maxe Švabinského v Kozlově, 2006.

³⁶¹ Tamtéž

Ač od posledních oprav uplynulo již několik let, i v současné době si malba stále drží svou sytost a malovaný výjev je dostatečně výrazný. Rovněž celkový stav chalupy je, zdá se, dobrý a udržovaný, a to včetně přilehlé zahrady. Expozice uvnitř chaloupky je zčásti věnována osobě Maxe Švabinského a zároveň ukazuje dobově vybavené prostory lidové stavby. Přístupné je rovněž podkroví, kde návštěvník může nahlédnout do stylově zařízeného pokoje, který byl, z důvodu nemožnosti vytápění, obýván zejména v letních měsících. Celek jen podtrhuje malebné okolí kozlovského kopce.

Klášteř na Hoře Matky Boží v Králíkách

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁶²

Významné poutní místo na Hoře Matky Boží v Králíkách se nachází na katastrálním území Dolní Hedeč. Barokní komplex vznikl postupně od konce 17. století, a zahrnuje jak samotný klášter s konventem a ambity, tak kapli Svatých schodů na předním nádvoří a poutním kostelem Nanebevzetí Panny Marie na zadním nádvoří. Celý areál je tak vzájemně propojen do jednoho působivého celku, který ještě podtrhuje přímá osová kaštanová alej vyvedena z areálu kláštera z kopce dolů a její napojení na hlavní městskou osu. Tento počín přímo vybízel k pravidelnému pořádání poutí z města Králík ke klášteru. Ty byly pořádány řádem redemptoristů, jež zde působil od konce 19. století. V roce 1846 konvent následkem zasažení blesku vyhořel, následně docházelo k jeho obnově. Ve 30. letech 20. století došlo k celkové obnově kaple Svatých schodů.

Vzhledem ke změně politické situace po Únoru 1948 Státní bezpečnost v dubnu roku 1950 klášter uzavřela pro veřejnost a začala jej využívat jako internační tábor církevních příslušníků (kněží, řeholníků i řeholnic). Řada vězňených byla právě z řádu redemptoristů, dále jezuitů nebo salesiánů. Toto období trvalo až do roku 1960 (pro některé však až do roku 1965). Po roce 1960 převzala klášter Česká katolická charita a soustředila v ní Sestry Neposkvrněného početí Panny Marie. Ty zde žily v izolaci a pod dozorem státu až do své smrti, nesměly se stýkat s okolím ani přijímat novicky. Po roce 1990 se do klášterního konventu vrátili redemptoristé, a začalo se s jeho postupnou obnovou. V roce 1993 byl díky pomoci pražské provincie a Nadace Franze Jentchkeho obnoven opodál stojící Poutní dům. V červenci 2002 odešly z kláštera poslední Sestry Neposkvrněného Početí. Následně, dne 1. srpna roku 2002, byla na Hoře Matky

---

³⁶² NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 32737/6-3942 – klášter servitů s poutním chrámem Nanebevzetí Panny Marie, Králíky

Boží posílena komunita redemptoristů. Ti se kromě správy poutního místa věnovali i lidovým misiím. V roce 2007 však bylo jejich působení zde ukončeno. Od poloviny roku 2009 zajišťoval duchovní správu diecézní kněz, ale redemptoristé do kláštera ještě nějakou dobu dojížděli. V létě roku 2013 redemptoristé definitivně předali kostel a areál kláštera královehradecké diecézi. V současnosti je toto poutní místo bez stálé přítomnosti řeholníků, avšak bohoslužby se zde i nadále pravidelně konají.³⁶³

V letech 2006-2012 došlo v prostorách areálu ke zřízení Památníku obětem internace Králíky se stálou expozicí. Ta je věnována nejen přímým obětem tehdejšího internačního tábora, ale všem duchovním, kteří se stali obětmi komunistického režimu. Jeho zřizovatelem se stalo Muzeum čs. opevnění z let 1935-38, Pěchotní srub K-S 14 „U cihelny: Králíky.“³⁶⁴ Nadále se také pokračuje ve stavebních obnovách celého areálu, které vzhledem k jeho rozloze probíhají postupně a jsou soustředěny do menších celků. S prvními obnovovacími pracemi začaly již Sestry Neposkvrněného početí Panny Marie nedlouho po svém příchodu. Roku 1971 došlo pro potřeby následujících rekonstrukcí k vypracování průzkumu stavebně-historického rozboru historického jádra areálu. S obnovovacími pracemi na budově kláštera i kostela se začalo z počátku 70. let. Postupně došlo k obnově fasády a střešní krytiny kostela, dále obnově nátěrů ambitů nebo opravě a nátěrů oken na kapli Svatých schodů. Obnovitelské práce však průběžně pokračují i v současnosti, také díky finančním příspěvkům Ministerstva kultury ČR a Pardubického kraje.³⁶⁵

Vzhledem k velikosti areálu je pochopitelné, že se jedná o finančně i časově náročné opravy. Je však žádoucí, aby se v nich nadále pokračovalo, neboť některé části areálu, například jeho hlavní vstupní průčelí spolu s přístupovým schodištěm, na opravy ještě čekají.

---

³⁶³ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Králíky. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 51-55.

a *Klášter Králíky, dějiny kláštera*. In: *klášter Králíky* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z:

<https://www.klasterkraliky.cz/historie/dejiny-klastera>.

a *Areál klášter servitů s poutním chrámem Nanebevzetí Panny Marie, Králíky*. In: *Památkový katalog* [online].

[cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubicky-kraj/okres-usti-nad-orlici>.

³⁶⁴ *Památník obětem internace Králíky*. In: *Pamatnik.militaryclub*. [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z:

<https://pamatnik.militaryclub.info>

³⁶⁵ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Králíky. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 51-55.

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, průzkumy, posudky, zprávy, K 104, David, R., Kout, V., Kubištová, E., Králíky. *Stavebně historický rozbor historického jádra.*, 1971.

Radnice Lanškroun

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁶⁶

Výrazná renesanční budova radnice z let 1581-82, stojící volně v centrální části lanškrounského náměstí a s mohutnou věží vestavěnou do nároží, s dvojitou sedlovou střechou a psaníčkovým sgrafitem, se stala symbolem města. Je rovněž dokladem ambicí a prezentace, kterou město mělo v době svého vzniku. I v současné době je stále využívána jako radnice, ale ani ona se v minulosti nevyhnula řadě stavebních úprav. Stavebně-historický rozbor historického jádra města, který byl pro potřeby lepšího poznání stavebního vývoje, a také pro pomoc během následných rekonstrukcí zpracován, byl nápomocen rovněž během oprav radnice. Stavbě tak mohl být v následujících letech navrácen její původní renesanční vzhled. V 80. letech 20. století byla zbourána klasicistní přístavba strážnice ostrostřelců, přistavěna k severnímu boku radnice v roce 1801. Opravy pokračovaly i během 90. let., kdy byly zahájeny rozsáhlé rekonstrukce interiérů. K obnovení autentického vzhledu výrazně přispěla výměna jednosedlové střechy z 2. poloviny 19. století s eternitovou krytinou za původní tvar, jež tvoří dvojice souběžných sedel. Středem stavby prochází široký klenutý průjezd s hřebínkovitými klenbami, ukončený výpravnými portály po obou stranách radnice. V roce 2002 byly oba tyto portály celkově zrestaurovány restaurátorem Petrem Dufkem. Roku 2015 došlo k další úpravě střechy. Ta se týkala střešní krytiny, kdy byl bonský šindel nahrazen tradiční břidlicovou šablonou. Ta je pro typická i pro krajinu okolí Lanškrouna,³⁶⁷ a stavbě rozhodně dopomohla k výraznější autentičnosti.

Zámek Lanškroun a kostel sv. Václava

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁶⁸

Renesanční zámek v Lanškrouně z konce 16. století vznikl přestavbou někdejšího gotického kláštera augustiniánů, do dnešní doby je však zachována pouze jeho hlavní budova a konírny.

---

³⁶⁶ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 17937/6-3972 – radnice Lanškroun

³⁶⁷ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Lanškroun. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 56-61.

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, průzkumy, posudky, zprávy, L 148, David, R., Hudec, Ludvík, Kout, V., Kubištová, E., Lanškroun. Stavebně historický rozbor historického jádra., 1972.

a *Objekt radnice, Lanškroun*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

³⁶⁸ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 15933/6-3965 – zámek Lanškroun – bývalý klášter augustiniánů a NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 46480/6-3966 – kostel sv. Václava, Lanškroun

Zbořením ostatních budov vzniklo prostranství současného náměstí Aloise Jiráska. Severní konec západního křídla zámku přiléhá ke kostelu sv. Václava, jež byl součástí někdejšího augustiniánského kláštera. Jedná se o sálovou stavbu ze smíšeného zdiva, s úzkou boční lodí na severní straně a s čtyřbokou věží vystupující ze západního průčelí kostela.³⁶⁹ Obě přidružené stavby si prošly řadou úprav a rekonstrukcí, také s pomocí Programu regenerace MPR a MPZ Ministerstva kultury ČR. Původní druhé nádvoří zámku, dnes prostor mezi zámek a konírny, a také prostor jižně od zámku, byl přetvořen do parkové úpravy. Ve druhé polovině 19. století došlo k úpravě střechy kostela, při které byl výrazně snížen její sklon, v podstatě do dnešní podoby.

Fasáda kostela však dlouhou dobu chátrala a k jejím prvním opravám došlo až během 90. let 20. století. V roce 1999 proběhlo rovněž restaurování Sousoší Getsemanské zahrady ve výklenku kostela. Od roku 2016 práce na fasádě kostela pokračovaly. Následovala oprava vnějších omítek a nového nátěru fasády, barevně respektující ten původní. Téhož roku bylo také provedeno restaurování kamenných prvků fasády restaurátory Tomášem Vondruškou a Bohdanem Hlavatým. V rámci restaurátorských prací došlo na gotických pilířích presbytáře ke korekci nevhodné úpravy novodobých omítek, jež po necitlivých předchozích úpravách přecházely až na čela těchto opěrných pilířů. V místech, kde chyběly pískovcové kvádry, či jejich povrchová část, došlo k nahrazení umělým kvádrováním provedeným v omítce s povrchovou úpravou pekovaním. Právě ta z vizuální stránky kvádr připomíná. Na několika místech zůstalo dochováno i barevné zvýraznění kvádrování černou linkou. Spáry kamenných kvádrů byly zvýrazněny shodnou maltovinou, a černá linka tak zůstala zachována. Restaurátorské práce byly provedeny citlivě s ohledem na co možná nejvěrohodnější obnovení původního vzhledu.³⁷⁰ Několikrát došlo také k přestavbám a jednotlivým rekonstrukcím jak hlavní budovy zámku, tak koníren. V roce 1928 odkoupilo zámek město, a došlo k úpravám zejména v jeho interiérech pro potřeby muzea a archivu, jež tam byli zřízeny. Následná rekonstrukce probíhající v letech 1939-1941 nebyla dokončena. K jejímu dokončení došlo až

---

³⁶⁹ POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech II, K-O*. Praha: Academia Praha, 1978, s. 205.

a Objekt zámek, Lanškroun. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Miro*. Praha: Libri, 1998, s. 332, 334. ISBN 80-85983-15-x.

³⁷⁰ *Objekt kostel sv. Václava, Lanškroun*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-03-30]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. *Obnova památek v okrese Ústí nad Orlicí za rok 2016, Lanškroun, kostel sv. Václava, obnova fasády*. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2016*. Ročník 2016, strana 123-124.

během rekonstrukce následující v letech 1953-1963. Během 70. let došlo k úpravě kapitulní síně a sakristie na obřadní síň, dále následovala oprava střechy. Ta však nebyla provedena příliš citlivě, což v dané době bohužel nebylo nic neobvyklého. V průběhu postupné obnovy v letech 2012-2013 došlo mimo jiné také k výměně nevhodné novodobé krytiny (vlnitý azbest a bonský šindel) za tradiční historicky doloženou břidlici. Souběžně proběhly rehabilitace střešních vikýřů dle historické fotodokumentace. V rámci oprav byla provedena i obnova historického krovu za pomoci celodřevěných spojů a tradičních tesařských spojů s dřevěnými kolíky. Pozornosti se dočkal i vnější plášť stavby. V roce 1996 bylo opraveno průčelí, roku 2015 prošly restaurováním dle Tomáše Vondrušky i kamenné prvky na fasádě zámku. Navazující hospodářské budovy (konírny) prochází od 90. let rovněž celkovou obnovou. V současnosti sídlí v budově zámku městské muzeum a část objektu využívá také město pro své kulturní potřeby.³⁷¹

Bývalé zámecké zahrady, využívané nyní jako městský parčík, stylově doplňují a oživují obnovený areál zámku s kostelem. Po levé straně kostela byl zřejmě během posledních rekonstrukcí přistavěn menší plechový přístřešek (technické zázemí kostela?), ten je však vhodně uschován mezi kostelem a sousední zdí areálu, tudíž objekt kostela nijak nenarušuje. Hlavní vstup je také zajímavě oživen kamenným krucifixem (jež je umístěn hned vedle), doplněným moderní sochou věřícího v pokleku. Dle mého názoru se jedná o velice vhodné propojení původní památky s moderním uměním.

Morový sloup se sousoším Panny Marie Immaculaty na náměstí v Letohradě

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁷²

Pískovcové barokní sousoší Panny Marie Immaculaty s doprovodnou výzdobou je dílo litomyšlského sochaře Antonína Appellera z let 1717-1721. Nachází se na kamenné balustrádě s andílky v řetězovém ohrazení s pilířky. Na vrchní čelní straně soklu je umístěn harrachovský znak, jako poděkování měšťanů tehdejšímu majiteli panství Ferdinandu Markvartu Harrachovi za finanční pomoc při stavbě. V letech 2014-16 došlo ve třech etapách k celkové obnově sloupu, jemuž předcházelo vypracování restaurátorského průzkumu v roce 2013. Během první etapy restaurování prošla opravou vrcholová socha Panny Marie a její sochařská výzdoba –

---

³⁷¹ *Objekt zámek, Lanškroun*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

³⁷² NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 45422/6-3992 – morový sloup se sousoším Panny Marie, Letohrad

čtveřice andělů u paty sloupu a čtveřice dvojic putti světloňů z balustrády. Proběhlo hrubé čištění (od nanesených depozitů, řas a lišejníků) a odsolování celého objektu sloupu.³⁷³ Během druhé etapy obnovy a restaurování se pozornost soustředila především na další sochařskou výzdobu, dočištění a pokračovalo odsolování díla, dále byla obnovena zlacení sochy a dalších architektonických prvků a provedena dílčí statická opatření sloupu. Třetí etapa obnov zahrnovala restaurování reliéfů, osazení sochařské výzdoby balustrády a erbu, lokální dočištění a kompletní restaurování horní dlažby, balustrády, schodů a sloupků řetězového plůtku. Schodiště a balustráda byly z důvodu restaurování kompletně demontovány a následně osazeny zpět na svá místa. Mezitím byl také zpevněn jejich základ z lomového kamene. Kovové prvky sousoší byly repasovány a chybějící doplněny. Jednalo se zejména o řetězy, jež byly rezavé a oka vetknutá do sloupků byla již opotřebována a ztenčena. Z chybějících kovových prvků sousoší byla doplněna branka a lucerna. Následně v roce 2017 došlo k revizi retuší a celoplošného závěrečného biocidního ošetření.³⁷⁴ Restaurované sousoší nacházející se v centrální části letohradského náměstí, nedaleko barokního kostela sv. Václava, vyniká a společně s kostelem tvoří barokní dominanty historického centra.

Kaple sv. Jana Nepomuckého v Letohradě

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁷⁵

Centrální barokní poutní kaple, vystavěna za Jana Václava Bredy, na pětibokém půdorysu s oblými apsidami z roku 1734, byla počinem pravděpodobně chrudimského stavitele Donata Theodora Morazzima. Nachází se na kopci nad městem (nad městským hřbitovem), a pohledově dotváří historickou část města. Nová stavba nahradila menší kapličku z roku 1714. V letech 1736-38 byly okolo kaple vystavěny ambity a cestu lemovala lipová alej, což dotvářelo celek jako poutní místo.³⁷⁶ Celý areál byl v minulosti již několikrát opravován. V roce 1921 došlo k celkové výměně všech dveří, staré kování však zůstalo ponecháno. Roku 1934 proběhly

---

³⁷³ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, RZ 5655, Černý, Lukáš, Červinka, Josef, Drnovský, František, Fous, Vratislav, Havlíčková, Ivana, Hvězda, Daniel, Perůtková, Pavla, Rajtárová, Romana, Šimánek, Petr, Voláková, Šárka, Morový sloup v Letohradě, restaurátorská zpráva 2014-2016., 2016.

a PAURKT, Václav. Vybrané akce restaurování soch v Pardubickém kraji v roce 2016. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2016*. Ročník 2016, strana 115-117.

³⁷⁴ Tamtéž

³⁷⁵ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 40695/6-4019 – kaple sv. Jana Nepomuckého, Letohrad

³⁷⁶ *Objekt kaple sv. Jana Nepomuckého, Letohrad*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech II, K-O*. Praha: Academia Praha, 1978, s. 225.

další opravy a pořízení nových zvonů. V letech 1964 a 1984-87 byly jednotlivé objekty vymalovány a obnoveny venkovní omítky. Také v posledních letech probíhá postupná obnova této unikátní stavby. Ta je z velké části hrazena z Programu záchrany architektonického dědictví Ministerstva kultur ČR. V roce 2015 došlo ke zpracování restaurátorského průzkumu dřevěných prvků – dveří, pro účely jejich obnovy. Během něj byl prozkoumán aktuální stav a zjistilo se, že výrazně poškozeny jsou všechny dveře včetně kovových prvků. Protože opravy dveří proběhly v minulosti již vícekrát, mají všechny jejich prvky již novodobou úpravu. Kování je dochováno původní, neboť během oprav došlo vždy k jeho přenesení a opravě. Restaurování samotných dveří nicméně nebylo zamítnuto, ač bylo limitováno mimo jiné z hlediska funkčnosti. Pro následující restaurátorské práce bylo doporučeno nejprve odstranit veškeré prachové depozity a nánosy, očistit staré povrchové úpravy ze všech částí, následně slepit a zpevnit konstrukci a zničené části nahradit novými. Dále vyplnit drobná mechanická poškození tmelem, následně povrch dveří přebrousit, ošetřit a obnovit povrchovou úpravu.³⁷⁷

Následovaly obnovy v letech 2017-2018. Během července až října 2017 probíhaly restaurátorské práce na ostění. Během nich byly demontovány mříže a převezeny k repasi. Všechny kamenné prvky byly zbaveny nepotřebných kovových částí a cementových nátěrů, následně došlo k jejich očištění, zpevnění a doplnění chybějících částí. Vyspravené části ostění nebyly barevně retušovány, neboť se plánoval jejich následný nátěr. Dále došlo k opravě omítek ambity a opravě dlažby, včetně odvodnění nádvoří. Úpravou prošly i sklepní prostory, jež byly novými schodišti propojeny s ambity a schodišťové otvory následně zabeďněny.³⁷⁸ Rovněž byla vyměněna střešní krytina včetně opravy barokního krovu. Na následující roky byla naplánována obnova fasády, restaurování interiéru kaple i unikátního pětibokého oltáře.³⁷⁹ Rekonstrukce areálu nadále pokračuje.

---

³⁷⁷ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorský průzkum, RP 5605, Šulc, Radovan, Restaurátorský průzkum dřevěných prvků – dveří a záměr na obnovu a restaurování, Obnova kaple sv. Jana Nepomuckého v Letohradě, 2015.

³⁷⁸ NPÚ ÚOP v Pardubicích, Technický pasport, skutečný stav provedení prací v roce 2017 a 2018, Šponar, Ladislav, Obnova kulturní památky kaple sv. Jana Nepomuckého v Letohradě, 2018.
a NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská zpráva, RZ 5982, Vondruška, Tomáš, Obnova kulturní památky kaple sv. Jana Nepomuckého v Letohradě – restaurování kamenných ostění sklepů, 2017.

³⁷⁹ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Letohrad. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 62-65.

Kostel sv. Václava na náměstí v Letohradě

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁸⁰

Významný raně barokní kostel sv. Václava na náměstí v Letohradě z doby okolo roku 1680 je dílem stavitele Antonia Demaggiho (někdy uváděn Andrea Castelli). Samotnou stavbu ještě doplňuje barokní kulisová brána navazující vpravo na budovu kostela a samostatně stojící čtyřboká věžová zvonice z roku 1705 umístěna v jeho zadní části. Budova kostela je jednodlná, na obdélném půdorysu a s výrazným průčelím zdobeným štukovou výzdobou, ukončeným tabulovým štítem s volutovými křídly.³⁸¹ Opravy kostela probíhají jak v interiéru, tak v exteriéru. Interiér je rovněž zdoben bohatou štukovou výzdobou snad mistra Giovanniho Maderny, založené na myšlence, že celý svět chválí Hospodina. Samotné vybavení kostela je jednotné, rokokové, z let 1783-1786, hlavní oltář zdobí sochy sv. Vojtěcha a Prokopa a obraz sv. Václava. Ten prošel restaurátorským zásahem, kterému předcházela restaurátorský průzkum v roce 2000. Následovaly opravy vstupních dveří kostela a v srpnu až říjnu roku 2019 prošly restaurováním také kamenné prvky hlavního průčelí, zejména piniové šišky a koule, jež jsou umístěny na kovových čepích. Z důvodu koroze těchto čepů docházelo k jejich rozpínání a následnému popraskání pískovcových ozdobných prvků. Ty byly dále poškozeny jak povětrnostními vlivy, tak usazenou mikrovegetací. Rovněž byl na kameni patrný značný úbytek hmoty. Vzhledem k nutnosti výměny korodujících čepů, došlo pomocí autojeřábu k sejmutí kamenných koulí i šišek, a jejich převezení do ateliéru k následnému restaurování. Základové desky byly restaurovány na místě. Během oprav proběhlo očištění kamene, jeho doplnění, následná modelace a obnova spárování. Na závěr byl kámen ošetřen preventivním biosanačním nástřikem. Následně došlo k umístění všech kamenných ozdobných prvků fasády zpět na svá místa na nové ocelové čepy.³⁸² Oprava průčelí kostela pokračuje i nadále, v současné době se pracuje na dokončení nového nátěru omítky. U ní však není zachována původní barevnost (okrová barva), ale bylo přistoupeno ke změně na bílou. I přesto však dle mého názoru dostatečně vyniká jak štuková výzdoba, tak o to více kamenné ozdobné prvky.

---

³⁸⁰ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 35597/6-3990 – kostel sv. Václava, Letohrad

³⁸¹ POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech II, K-O*. Praha: Academia Praha, 1978, s. 224-225.

a KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Míro*. Praha: Libri, 1998, s. 395-396. ISBN 80-85983-15-x.

³⁸² *Objekt kostel sv. Václava, Letohrad*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, RZ 5968, Vondruška, Tomáš, Restaurování kamenných prvků na atice kostela sv. Václava v Letohradě, restaurátorská zpráva, 2019.

Tvrz Orlice, Letohrad

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁸³

Tvrz Orlice se nachází asi 2,5 km jihovýchodním směrem od historického centra města Letohradu, v katastrálním území bývalé obce Orlice (dnes součást Letohradu) a v údolí Tiché Orlice. Tvrz je patrová, volně stojící, na obdélném půdorysu s valbovou střechou, zděná jak z kamene, tak z cihel. Původně gotická, následně renesančně upravená stavba byla již koncem 17. století připojena k Letohradu a využívána jako hospodářský objekt zámku. Na počátku 19. století proběhla v areálu výstavba dalších hospodářských budov v klasicistním stylu, k jejichž odstranění došlo již během 20. a 30. let 20. století. K hospodářským účelům však byla stavba využívána i nadále, během minulého režimu hospodářským družstvem, nakrátko však sloužila také pro umístění autodílen, a v přízemí bylo zřízeno dokonce několik bytových jednotek.³⁸⁴ V roce 2008 však stavbu zakoupil soukromý vlastník, společnost Eywan s.r.o., a v rámci projektu Revitalizace středověké tvrze Orlice se začalo s celkovou rekonstrukcí zchátralého objektu. Během rekonstrukce proběhl také v letech 2009-2011 záchranný archeologický výzkum, během nějž došlo mimo jiné k objasnění stavebního vývoje tvrze. Cílem rekonstrukcí se stala snaha navrátit tvrzi co možná nejvěrnější původní renesanční podobu, jež zahrnovala také postupnou obnovu jak figurálního, tak psaníčkového sgrafita na vnějších omítkách. Během obnov byly objeveny i pozdější vrstvy omítek, včetně barokní s červeným malováním a dalších novodobých. Následovalo znovuvybudování dřevěné pavlače v prvním patře, jež se v tomto místě kdysi nacházela. Po dokončení rekonstrukcí v červnu 2012 má objekt komerční i společenské využití. V rámci prohlídek je možné navštívit gotické i renesanční sklepení, dále menší expozici v hlavním sále se sbírkou zbraní i knihtiskařskou dílnou. Další prostory tvrze slouží jako restaurace a ubytování.³⁸⁵

Navrácení renesančního vzhledu tvrze se zdařilo, rovněž chvályhodná je možnost prohlídky zachovalého sklepení nebo expozice (byť poměrně malá) v hlavním sále. Z důvodu podpory autenticity objektu bych však zvolila jiné zastřešení zahrádky restaurace nacházející se přímo

---

³⁸³ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 27450/6-4021 – tvrz Orlice, Letohrad

³⁸⁴ *Objekt zámek (tvrz), Letohrad, Orlice*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a VČM v Pardubicích, Nálezová zpráva, Košťál, Jan, Revitalizace areálu středověké tvrze Orlice, Záchranný archeologický výzkum, k.ú. Orlice, obec Letohrad, Praha, 2012.

a *Tvrz Orlice*. In: *tvrz orlice* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.tvrzorlice.cz>

³⁸⁵ Tamtéž

v objektu tvrze. Současná rozsáhlá ocelová konstrukce, jež drží krycí plachty s upevněním do zdí tvrze, mi v daném místě nesedí.

Hrad Litice nad Orlicí

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁸⁶

Hrad Litice nad Orlicí z konce 13. století, založený rodem Drslaviců, se nahází na návrší obtékaném Divokou Orlicí téměř uzavřenou hruškovitou smyčkou, v podhůří Orlických hor nedaleko města Žamberka. Dnešní dvoupalácová dispozice hradu vznikla ve 14. století, avšak za krále Jiřího z Poděbrad byl hrad znovu významně přestavěn. Od 17. století je však uváděn již jako pustý.³⁸⁷ K opravám hradu Litice došlo v minulosti již několikrát, i když bližší zprávy o starších opravách a rekonstrukcích hradu (zejména za první republiky a starší) chybějí. V letech 1933-1935 byl za tehdejšího vlastníka hradu Karla Parishe poměrně necitlivě rekonstruován a nově zastřešen jihovýchodní palác s věží, kterou zakončovalo nové železobetonové vyhlídkové patro. Podle dohledaných materiálů z 50. let proběhl poté několikrát návrh na zastřešení tohoto patra. Během oprav v roce 1959 jej zakrylo dřevěné bednění. Dále bylo vyhodnoceno jako nezbytné provést opravu vrat, vstupního schodiště a konzervaci hradeb.³⁸⁸

V prosinci roku 1979 byl pražským ateliérem Dr. Líbala zpracován stavebně historický průzkum. Vzhledem k pokročilému stupni rozkladu bylo doporučeno snažit se opravit alespoň nejlépe dochované části hradu a stavebně je zajistit. Dále zabezpečit celý severní hradební systém, tedy vnější i vnitřní líc hradeb a vyplnit vypadlé úseky hradby. Rovněž bylo doporučeno opravit zastřešení vyhlídkového patra věže, aby nedocházelo k dalšímu rozkladu již zrekonstruovaných částí, a také odstranění parazitní zeleně za účelem lepšího pohledového uplatnění celého objektu.³⁸⁹ V technické zprávě z roku 1985, provedené po následné rekonstrukci, je stav opraveného zdiva označen jako dobrý, rovněž zdivo věže jako stabilní a do druhého a pátého patra ji zpřístupnilo provizorně zbudované schodiště. Přístupová cesta k hradu byla neudržovaná a úzká. Rovněž hradní vrata bez zárubní a výplní, pouze nedostatečná

---

³⁸⁶ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 46012/6-4025 – hrad Litice nad Orlicí

³⁸⁷ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Obnova památek v okrese Ústí nad Orlicí za rok 2017, Litice nad Orlicí, zřícenina hradu, oprava zdiva severního paláce. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2017*. Ročník 2017, strana 122-123.

³⁸⁸ NPÚ ÚOP v Pardubicích, SHP, průzkumy, posudky, zprávy, L482, Líbal, D., Lišková, A., Macek, O., Hrad Litice - stavebně historický průzkum., 1979, s. 14-105.

³⁸⁹ Tamtéž

mřížová vrata a dveře, jež měly zabránit nechtěnému přístupu do hradu. Pokračování v rekonstrukcích bylo tedy vyhodnocené jako žádoucí.³⁹⁰

V roce 1984 vznesl Okresní národní výbor, odbor kultury v Ústí nad Orlicí, návrh na vymezení ochranného pásma³⁹¹ pro ochranu nemovité kulturní památky – státního hradu Litice nad Orlicí, která by hrad pohledově chránila před nepříznivými vlivy a rušivými zásahy, zejména při stavebních nebo jiných změnách. Ochranné pásmo³⁹² bylo vymezeno a zahrnuje téměř celý 100 m vysoký kopec s drobnou zástavbou malé obce Litice n. Orl. Kopec je obklopen téměř uzavřeným meandrem Divoké Orlice. Ochranné pásmo rovněž zahrnuje i menší empírový lovecký zámeček se zčásti dochovanou přírodně krajinářskou parkovou úpravou svého okolí.³⁹³

Roku 1996 bylo zahájeno statické zajištění severního paláce v jehož prostorách byl současně proveden záchranný archeologický výzkum. Severní trojprostorový původně podsklepený palác je zachován pouze torsálně, proto bylo po vyhodnocení zdiva jeho nejnižších partií rozhodnuto, že bude nezbytné zajistit oba vstupy a zazdít otvor v severní zdi.³⁹⁴ Dále proběhlo doplnění kvádrů a zpevnění severovýchodního nároží. Východní zeď zůstala nadále zachována ve velkém torzu.³⁹⁵ I přes záchranné práce došlo v roce 2015 k nečekanému odpadnutí části líce zdiva severního paláce a následně k dalším projevům statického narušení. Z tohoto důvodu byl hrad téhož roku z důvodu bezpečnosti zcela uzavřen pro veřejnost. Následně byly zahájeny přípravné práce a projektová příprava obnovy. Z důvodu zpevnění zdiva bylo nutné počítat se železnou výztuží, jež zajistí jeho stabilitu. Následně došlo ke korekci nevhodně provedených prací z předchozí obnovy hradu v roce 1996, jejíž pojetí tehdy nebylo zcela autentické. Výsledný tvar koruny zdiva byl modelován dle dochované historické fotodokumentace, a proběhlo rovněž obnovení okenních špalet

---

³⁹⁰ NPÚ ÚOP v Pardubicích, plánová dokumentace, L 655, Beneš, Vladimír, Litice SH, Technická zpráva, Současný stav objektů., 1985.

³⁹¹ Ochranné pásmo není samo o sobě chráněným územím, ale poskytuje ochranu jinému územnímu celku nebo kulturní památce.

RÁKOSNÍKOVÁ, Vladimíra. *Urbanismus – péče o historická města a místa*. In: *Péče o architektonické dědictví: sborník prací, III. díl*. Praha: Idea servis, 2009, strana 115. ISBN 978-80-85970-60-9.

³⁹² Rozsah ochranného pásma byl v souladu s vyhláškou č. 118/1959, o památkových ochranných pásmech, vymezen takto: zahrnuje parcely č. 38, 435, 28, 23, 22, 20, 16, 17, 14, 3, 1, 465/1 (po pravém břehu řeky), proti hranici parcel č. 276/14, 276/15, kde překračuje řeku. Dále po vnější hranici parcel číslo 276/14, 122, 121, 120/2, 115/2, 115/4 a v prodloužení této hranice překračuje parcely č. 429, 106/7, 103/1, a 465/1. Dále k jižnímu konci parcely č. 38, kde se uzavírá.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, hrad Litice nad Orlicí, č. 278.

³⁹³ NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, hrad Litice nad Orlicí, č. 278.

³⁹⁴ NPÚ ÚOP v Pardubicích, nálezová zpráva, L 682, Cejpová, Miroslava, Litice nad Orlicí – záchranný archeologický výzkum v roce 1996, 1996.

³⁹⁵ NPÚ ÚOP v Pardubicích, posouzení projektu rekonstrukce zbylých zdí severního paláce, Vinař, Jan, Hrad Litice, 1997.

v posledním patře paláce. V následujícím roce probíhaly další stavebně-konzervační práce, jež byly vedeny šetrně s ohledem na hmotnou substanci zdiva a stav konstrukce. V rámci stavebních prací proběhl také další archeologický průzkum.³⁹⁶

Stavební práce byly, zdá se, odvedeny v dobré kvalitě a vzhled oprav pozitivně ovlivnil celkové vnímání areálu hradu. Jak ale z předchozího příkladu vyplývá, to, co je v současné době hodnoceno jako jedno z nejlepších a nejcitlivějších možností oprav, může být již za pár let shledáno jako ne zcela vhodné. K podobným posunům v poznání však dochází ve všech oborech, památkovou péči nevyjímaje.

Fara Sudslava

Památkově chráněno od 3. 5. 1958³⁹⁷

Pozdně barokní stavba fary v obci Sudslava nedaleko Brandýsa nad Orlicí vznikla za podpory hraběnky Terezie Eleonory z Ugarte, rozené ze Žďáru. Jedná se o volně stojící patrovou stavbu obdélného půdorysu s mansardovou střechou, s autenticky dochovanými interiéry a hladkou omítkou s obdélnými okny s plochými šambránami s lištou. Zdivo fary je smíšené, cihlovo-kamenné. Stavbou prochází centrální široká chodba v obou patrech, k níž jsou po obou stranách přiřazeny jednotlivé místnosti s umístěním dveří na stejné ose. Na chodbách a v některých místnostech v prvním patře jsou dodnes dochovány původní trámové stropy, část přízemních prostor má stropy klenuté. Vstupní portály místností jsou zhotoveny z pískovce, stejně jako dlažba v chodbě v přízemí. Uvnitř objektu se dochovala část původního vybavení, například atypická pozdně barokní kachlová kamna na dřevěných nožkách, do kterých se přikládalo z chodby. Dalšími detaily jsou jednotlivá zámečnická kování historických dveří, na kterých se ve dvou případech dochovaly křídou napsané barokní datace C+M+B 1774 a 1781.³⁹⁸ Omítka budovy byla provedena v 70. letech, nátěr je světle okrové barvy s bílým orámováním okenních šambrán. V roce 2006 byla fara katolickou církví prodána soukromému vlastníkovi, kterým je v současné době rekonstruována. Roku 2007 byla zahájena (celkem ve čtyřech etapách) první

---

³⁹⁶ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Obnova památek v okrese Ústí nad Orlicí za rok 2017, Litice nad Orlicí, zřícenina hradu, oprava zdiva severního paláce. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2017*. Ročník 2017, strana 122-123.

³⁹⁷ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 26634/6-4084 – fara Sudslava

³⁹⁸ *Objekt fary, Sudslava*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-10]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a ZAPLATÍLEK, Tomáš, *Fara Sudslava, historie a současnost, 1692-2014*. Studio Press, s.r.o., 2014, s. 6-36.

etapa opravy střechy, k jejímuž dokončení došlo v roce 2012. Během ní byl kompletně vyměněn střešní plášť z cementovláknitých šablon, včetně opravy dvou komínů.

Na jaře roku 2010 došlo z podnětu nového vlastníka k založení neziskové organizace Genius loci Sudslava o.s. Sdružení má za cíl vytvářet aktivity směřující k propagaci a obnově objektu. Následně došlo k dalším realizacím plánovaných obnov. Jednalo se například o opravu původních dřevěných podlah, dveří a oken s historickým kováním. Dále byla provedena kompletní oprava krovu a střechy na hospodářské budově patřící do farního areálu a oprava sochy Panny Marie z roku 1881 v prostoru farní zahrady. Následné práce se podařilo provést také díky finančnímu příspěvku Místní akční skupiny Nad Orlicí o.p.s. a Státního zemědělského intervenčního fondu v rámci Programu rozvoje venkova.³⁹⁹ Koncem roku 2012 byl proveden sondážní stratigrafický průzkum interiéru fary, zaměřený na prozkoumání vnitřní výmalby na stěnách a stropěch vytipovaných místností. Cílem tohoto průzkumu bylo upřesnění a doplnění informací o rozsahu malířské výzdoby interiéru fary a o dochovaném stavu maleb nacházejících se v budově a jejich zařazení k určité časové etapě vývoje stavby. Průzkum byl řešen jak metodou nedestruktivní – vizuální, tak zejména destruktivní, ve vybraných případech až na zdivo. Pod vrstvou mladší omítky byla v reprezentativním sále nalezena rokoková nástěnná malba znázorňující barevné motivy kartuší se scenériemi krajinek. Další sondy prokázaly malířskou výzdobu ostatních pokojů převážně z 19. století, včetně průzkumu mladší barevné secesní výmalby s rostlinnými motivy na chodbě v prvním patře. Náklady na restaurátorské práce byly z části hrazeny z finančních prostředků Nadace Občanského fóra a občanského sdružení Genius loci Sudslava o.s.⁴⁰⁰ Díky finanční podpoře dotačních programů Pardubického kraje a Státního fondu kultury ČR se v roce 2016 během letní sezóny podařilo zrestaurovat část zejména secesní výmalby chodby a dvou rokokových špalet v reprezentativním sále v 1. patře, které pokračovaly i v následujícím roce. Roku 2018 proběhla obnova nátěru fasády ze dvou stran budovy a v loňském roce došlo k restaurování pluvialu s erbem rodu Kinských a barokní olejomalby. Také letos pokračovaly restaurátorské práce na historických výmalbách interiéru.⁴⁰¹

---

³⁹⁹ Tamtéž

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 5076, Havlíčková, Ivana, Hrinda, Lukáš, Hrindová, Marie, Kopáček, Ivan, Sondážní stratigrafický průzkum interiéru fary Sudslava, čp. 1, 2012-2013.

⁴⁰⁰ Tamtéž

⁴⁰¹ *Bývalá fara Sudslava*. In: Sudslava.webnode [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://sudslava.webnode.cz/novinky>.

Fara Sudslava je pěkným příkladem postupné a citlivé obnovy kulturní památky v rukou soukromého vlastníka. Na místě jsou rovněž pořádány různé akce pro veřejnost, čímž se objekt dostává do širšího povědomí, což je jistě žádoucí nejen pro památkové objekty v soukromých rukou.

Areál barokního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Ústí nad Orlicí

Památkově chráněno od 1. 11. 1990⁴⁰²

V rámci ústecké MPZ proběhla zajímavá obnova areálu barokního kostela Nanebevzetí Panny Marie. Ten je ohrazen kamennou zdí vymežující starý hřbitov zrušený v roce 1893. V jeho sousedství se nachází také barokní budova děkanství s arkádami v patře, přímo v areálu kostela ještě barokní dvoupodlažní budova márnice s kaplí v patře. Právě prostranství kolem kostela bylo dlouhou dobu veřejnosti nepřístupné, ač návrhy na jeho úpravu a zpřístupnění proběhly v minulosti již několikrát. To se změnilo v roce 2014, kdy město spolu s děkanstvím uzavřelo „Smlouvu o partnerství a vzájemné spolupráci za účelem realizace projektu Revitalizace centra MPZ v Ústí nad Orlicí“.⁴⁰³

První rekonstrukce se týkaly přímo objektu kostela. Ještě před zahájením samotné revitalizace proběhly opravy jeho vitráží, následované obnovou historického krovu a výměnou střešní krytiny za pálenou tašku bobrovku. V současné době dochází na průčelí kostela k obnově kamenných prvků. V roce 2014 následovala oprava kamenné ohradní zdi, jež byla na řadě míst rozpadlá, dále restaurování kamenných prvků a soch v areálu, obnova kaple Panny Marie Útěšné a hřbitovní kaple s márnicí, nově přejmenovanou na Meditační kapli sv. Jana Pavla II. V souvislosti s novým využitím území byly opraveny nejen kulturní památky, které se zde nacházejí, ale i historicky hodnotné náhrobky, dokládající původní využití místa jako starého městského hřbitova. Došlo také k vybudování nového vstupu do areálu kostela z Husovy ulice, čímž byla usnadněna pěší komunikace centra města se severní částí podměstí. Nové pěší komunikace v areálu mají povrch dlážděný z odsekové žulové dlažby a jsou přizpůsobeny místnímu svažitému terénu, čímž došlo k minimálnímu zásahu do archeologického podloží.

---

⁴⁰² Ochrana v rámci MPZ Ústí nad Orlicí

⁴⁰³ *Areál kostel Nanebevzetí Panny Marie, Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7].

Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Ústí nad Orlicí. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 81-85.

a *Park u kostela v Ústí nad Orlicí*. In: *Park roku*. [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.parkroku.cz/cs/menu/soutezni-dila/park-u-kostela-usti-nad-orlicí>.

Zajímavostí je doplnění cestiček o žulové prahy s datovými milníky města. Dále bylo kromě vysazení nové zeleně, a dalších parkových úprav, instalováno i nové veřejné osvětlení a slavnostní nasvícení. Celá realizace by nebyla možná bez finančního příspěví Ministerstva kultury a Pardubického kraje, ale také řady dárců, sponzorů i občanů města. Slavnostní otevření parku proběhlo dne 25. května 2018.⁴⁰⁴

Nový park získal a myslím, že zaslouženě, v rámci Pardubického kraje cenu za „nejlepší přípravu a realizaci Programu regenerace MPR a MPZ za rok 2018“, dále cenu časopisu Moderní obec za „celkovou architektonickou podobou parku“, a také „úspěšné propojení historické památky v centru města se současným životem“.⁴⁰⁵

Hernychova vila v Ústí nad Orlicí

Památkově chráněno od 3. 5. 1958⁴⁰⁶

Jedna z ústeckých dominant, secesní reprezentativní vila továrníka Floriana Hernycha, byla vystavěna v letech 1906-1907 dle plánů karlínského ateliéru Matěje Blechy. Toto původně rodinné sídlo, umístěné v blízkosti historického centra města (pro získání vhodného pozemku pro stavbu došlo tehdy ke stržení čtyř domů), výrazně převyšuje obdobné stavby v širokém okolí, což svědčí o ambicích a finančních možnostech jejího původního majitele. Tvar vily je hranolový, v průčelí je doplněna věží na vstupním portiku, dále také menší věžičkou v zadní části. Vila se pyšní bohatou štukovou výzdobou exteriéru i interiéru, štít je doplněn o sochu sv. Floriana, jenž měl být, zřejmě v souvislosti se jménem majitele, jejím ochráncem. Také zahrada je ohraničena dekorativním oplocením s reprezentativní bránou. V roce 1927 došlo k zasklení zimní zahrady firmou Tošovský, výrazněji však vila v pozdějších letech upravována nebyla.

V majetku rodiny zůstalo sídlo až do roku 1951, poté došlo k jeho nucenému pronájmu Ústřední radě odborů, a následně sloužilo několik let jako jejich školící středisko.⁴⁰⁷ V letech 1952-53 došlo v zadní části budovy, vedle zimní zahrady, k proražení suterénové stěny a vybudování zadního vstupu. Dne 25. května 1955 byla vila výměrem Okresní dislokační komise určena jako

---

⁴⁰⁴ Tamtéž

⁴⁰⁵ HÁJEK, Petr. Park u kostela získal významná ocenění. *Ústecké listy. Měsíčník pro občany města Ústí nad Orlicí*. Ústí nad Orlicí: Grantis. 2019, roč. 6, str. 1.

⁴⁰⁶ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 26916/6-4392 – Hernychova vila, Ústí nad Orlicí

⁴⁰⁷ PANOCH, Pavel, ed. *Slavné vily Pardubického kraje*. Praha: Foibos, 2009. s. 50-52. ISBN 978-80-87073-12-4.

sídlo tehdejší lidové umělecké školy, dále okresní lidové knihovně a vývařovně základní devítileté školy. Byl tu umístěn i Dům osvěty, od roku 1971 také Památník revolučních tradic.

Během let se průběžně uskutečnila řada nezbytných oprav. Jednalo se o obnovu havarijního stavu opěrné zdi a plotu, dále střešní krytiny nebo fasád. Během nich však došlo k odstranění některých ozdobných rostlinných ornamentů na fasádách nebo kovových prvků. V 80. letech 20. století probíhala v sousedství vily výstavba nového kulturního domu, a z tohoto důvodu bylo v jižní části zahrady odstraněno ozdobné oplocení a zahrada částečně zmenšena. K výrazným stavebním úpravám vily však naštěstí nedošlo.⁴⁰⁸ Po roce 1989 byla vila vrácena potomkům původních majitelů, ti ji však znovu (tentokrát z vlastní vůle) nabídli městu k dlouhodobému pronájmu. Během 90. let byl objekt nadále využíván jako základní umělecká škola. Z kapacitních důvodů, ale také potřeb nových moderních prostor pro současnou výuku, došlo takřka v sousedství Hernychovy vily v roce 2003 k dokončení nové budovy, kam se základní umělecká škola přestěhovala.⁴⁰⁹

Mezitím objekt definitivně získalo město, jež rozhodlo o celkové rekonstrukci, a následnému využití vily jako městského muzea a kulturně-společenského centra. Rekonstrukce probíhající v letech 2006-2007 zahrnovala obnovu střech a fasády budovy včetně štukové výzdoby, opravu oken i vnějších dřevěných žaluzií, v interiéru zejména obnovu původních parket a dřevěného schodiště s dřevěným zdobeným zábradlím. Nezbytná byla také rekonstrukce dochovaných částí původního oplocení zahrady.⁴¹⁰

V roce 2018 proběhlo restaurování sochy sv. Floriana, nacházející se v nice atiky vily. Provedený restaurátorský průzkum vyhodnotil, že socha je kompletní, s dobrou stabilitou, ale během deseti let od posledního zásahu došlo k jejímu znečištění, což se projevovalo barevnými změnami ploch materiálu. Závažné poškození vykazoval podstavec, na němž se objevila řada prasklin a na několika místech chyběla jeho povrchová vrstva. Došlo rovněž k obrůstání mechem a lišejníkem. Jednalo se zřejmě o následek předešlého nedostatečně provedeného restaurátorského zásahu. Během obnov v roce 2018 proběhlo očištění materiálu jak nástřikem,

---

⁴⁰⁸ Muzeum Ústí nad Orlicí. In: *muzeum-uo* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.muzeum-uo.cz/cz/o-muzeu/hernychova-vila>.

a *Objekt Hernychova vila, Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubicky-kraj/okres-usti-nad-orlici>.

⁴⁰⁹ *Základní umělecké škola Jaroslava Kociána*. In: *zusuo* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.zusuo.cz>

⁴¹⁰ Muzeum Ústí nad Orlicí. In: *muzeum-uo* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.muzeum-uo.cz/cz/o-muzeu/hernychova-vila>.

a *Objekt Hernychova vila, Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubicky-kraj/okres-usti-nad-orlici>.

tak mechanicky, antikoroznímu ošetření ocelových výztuh, vyplnění prasklin a jejich zacelení a povrchové obnovy díla.⁴¹¹ Jak tedy vyplývá nejen u tohoto, ale i z předchozích sledovaných případů, mezi jednotlivými restaurátorskými zásahy může uběhnout i poměrně krátká chvíle. Samotná rekonstrukce vily byla úspěšná, a následné využití rovněž odpovídá jejímu reprezentativnímu vzhledu, který díky obnovám ještě více vynikl. V rámci oprav proběhla také parková úprava zahrady, včetně instalace menší fontánky a prostranství před průčelím vily. Zahrada je tak v současné době využívána i jako městský parčík.

Socha bubnujícího legionáře v Ústí nad Orlicí

Památkově chráněno od 3. 5. 1958⁴¹²

Pomník obětem první světové války v podobě monumentální sochy bubnujícího francouzského legionáře ve stylu myslbekovského realismu se nachází v menším parčíku na podměstí v Ústí nad Orlicí. Pískovcové sousoší sochaře Josefa Mařatky stojí na funkcionalistickém podstavci od Jaromíra Krejčara. Legionář v nadživotní velikosti je zachycen v dynamické postoji, mírném předklonu a v rukou držící paličky, jimiž bubnuje na buben. Socha vznikla z iniciativy orlickoústeckých obyvatel jejich padlým spoluobčanům, na přední straně podstavce je tak umístěn nápis „*Ted' – nebo nikdy! Ústí nad Orlicí svým spoluobčanům padlým za svobodu vlasti 1914-1919.*“ Za okupace Československa během druhé světové války byla socha sejmuta a ukryta, tím ji tehdejší občané města zachránili, neboť během válečných let by zcela jistě došlo k jejímu zničení. Po válce se vrátila na původní místo a byla doplněna o další desku, tentokrát k uctění památky orlickoústeckých obětí z druhé světové války. Osazení provedla místní stavební firma společně s doc. akad. sochařem a restaurátorem Ladislavem Píchou, jehož manželka z Ústí nad Orlicí pocházela.⁴¹³

Traduje se, že během druhé světové války, kdy byla socha uschována (přesné místo úschovy není známo), se jedna palička z legionářovi ruky ztratila. Během nového osazení a obnovení pomníku tak byla zhotovena její replika. Zajímavostí také je, že na zadní straně podstavce sochy se nachází nápis upomínající konkrétně na zdejšího rodáka Antonína Ježka, který byl coby

---

⁴¹¹ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, RP 5903, Běťák, Marek, Restaurátorský průzkum plastiky sv. Floriána na atice Hernychovy vily v Ústí nad Orlicí, 2018.

⁴¹² NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 42281/6-3778 – socha bubnujícího legionáře, Ústí nad Orlicí

⁴¹³ KÁRNÍK, Tomáš. *Pomníky Velké války 1914-1918*. V Lokti: Národní památkový ústav, 2018, s. 38-39.

a PAURKT, Václav. Vybrané akce restaurování soch v Pardubickém kraji v roce 2016. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2016*. Ročník 2016, strana 115-117.

italský legionář zajat při bitvě 21. 9. 1918 na vrcholu Doss Alto a následně popraven rakousko-uherskou armádou pro velezradu. Pomník ale nese sochu legionáře francouzského, a to též v podobě z roku 1918.⁴¹⁴

Během roku 2016 proběhla restaurátorem Markem Běťákem celková rekonstrukce pomníku. Během ní došlo k očištění pískovce a jeho zbavení všech ulpělých depozitů, dále k doplnění a vyplnění prasklin a spárování uvolněných spár mezi jednotlivými bloky kamene. Bylo rovněž nezbytné provést vyrovnaní uvolněných kamenných desek a následnou konzervaci kamene. Také proběhlo ošetření všech nápisových desek.⁴¹⁵ Taktéž okolí sousoší je pravidelně udržováno včetně menšího parčíku, jehož je součástí. U pomníku jsou rovněž pravidelně pořádány výroční pietní akce zejména Československou obcí legionářskou, jednotou Ústí nad Orlicí.⁴¹⁶

Výpravní budova hlavního nádraží v Ústí nad Orlicí

Památkově chráněno od 27. 8. 2010⁴¹⁷

Co se týče obnovy a památkové péče, je rozhodně zajímavý případ výpravní budovy hlavního nádraží v Ústí nad Orlicí. Jedná se o typologicky ojedinělý příklad venkovského nádraží Severovýchodní dráhy z roku 1874 architekta Rudolfa Freye (o podobnosti s výpravní budovou ve středočeských Všetatech v předchozí kapitole), jako objektu společného nádraží pro dvě konkurenční soukromé drážní společnosti. Budova je vystavěna na úzkém ostrůvku mezi dvěma kolejišti na půdorysu písmene H. Tvoří ji dvě příčná patrová křídla s plochými sedlovými střechami a užší přízemní spojovací křídlo. Stavba je vystavěna v neorenesančním stylu. Režné zdivo s nárožní bosáží je doplněno hrázděnou konstrukcí a budova je ve velké míře autenticky dochována. Okna jsou stále původní, dvojitá, špaletová a neproběhly ani jiné výrazné stavební zásahy z vnějšku stavby. V jejích vnitřních prostorách však ano, zejména za minulého režimu. Novodobé zásahy (např. odbavovací hala a čekárna) nebyly rozhodně provedeny nijak citlivě, avšak původní rozvrh vnitřních prostor je i tak čitelný. Na kompletní rekonstrukci však stavba stále čekala, ač první plány stavebních úprav se projednávaly již za

---

⁴¹⁴ *Legionář Antonín Ježek*. In: *legie 100*. [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <http://legie100.com/krev-legionare/41430>.

⁴¹⁵ Tamtéž

⁴¹⁶ *Československá obec legionářská, jednota Ústí nad Orlicí*. In: *csol-uo* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.csol-uo.cz>.

⁴¹⁷ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 104023 – železniční stanice v Ústí nad Orlicí

první republiky, a poté od 50. let ještě několikrát. Výpravní budova, dříve jedna z dominant města, byla zchátralá a nádraží tak moderní vlakové dopravě neodpovídalo nejen esteticky, ale ani z bezpečnostních, a hlavně kapacitních důvodů.⁴¹⁸

Dne 9. října 2006 byl schválen nový Územní plán města Ústí nad Orlicí, který v rámci modernizace železničního koridoru předpokládal demolici stávající historické budovy. V roce 2007 tak skutečně zveřejnil tehdejší vlastník stavby, společnost České dráhy, návrh plánované kompletní rekonstrukce železničního koridoru, a to včetně rekonstrukce ústeckého hlavního nádraží zahrnující demolici stávající budovy, a zároveň výstavby novostavby na protější straně pražské trati.⁴¹⁹ Je s podivem, že bylo něco takového vůbec v plánu, i vzhledem k tomu, že současný trend je přesně opačný. V současné době je naopak snaha historické stavby (byť budova v té době ještě nebyl prohlášena kulturní památkou) chránit a obnovovat, také s přihlédnutím k faktu, že budova tohoto typu je v regionu jediná, a celkově podobné dochované stavby jsou ojedinělé.⁴²⁰

V roce 2009 vzniklo sdružení „Nádraží nedáme!“, jenž začalo bojovat za záchranu budovy. Následnou petici proti zbourání historické stavby podepsalo téměř 17 tisíc lidí nejen z celé ČR, ale i ze zahraničí. Díky kauze „Staré dámy“, jak byla budova svými zastánci nazývána, zavítalo do města několik ministrů, a následně se stala objektem zájmu médií. Záchrana výpravní budovy byla úspěšná, i přes odpor tehdejšího vlastníka (bylo proklamováno například k tvrzení, že budova má narušenou statiku, což mimo jiné vyvrátil také později vypracovaný stavebně-historický průzkum, kde je naopak uvedeno, že „budova je ve velmi dobrém technickém stavu, avšak její rekonstrukce je nutná“, „v suterénu východního křídla je navíc umístěn kryt rovněž v dobrém technickém stavu“)⁴²¹ společnosti Českých drah, se podařilo na druhý pokus prosadit

---

⁴¹⁸ KREJČIŘÍK, Mojmir. *Česká nádraží: architektura a stavební vývoj, 2. díl*. Litoměřice: Vydavatelství dopravní literatury, 2005, s. 70. ISBN 978-80-86765-02-4.

a *Objekt železniční stanice, Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a NPÚ generální ředitelství (Praha), průzkumy, posudky, zprávy, 000170, Beránek, Jan, Chotěborská, Lucie, Macek, Petr, Pařízková, Čevonová, Patrný, Michal, Racková, Eliška, Záhorka, Jindřich, *Železniční stanice Ústí nad Orlicí výpravní budova čp. 684 rejstříkové číslo ÚSKP: 104023: Stavebně historický průzkum*, 2011, str. 4-36.

⁴¹⁹ NPÚ generální ředitelství (Praha), průzkumy, posudky, zprávy, 000170, Beránek, Jan, Chotěborská, Lucie, Macek, Petr, Pařízková, Čevonová, Patrný, Michal, Racková, Eliška, Záhorka, Jindřich, *Železniční stanice Ústí nad Orlicí výpravní budova čp. 684 rejstříkové číslo ÚSKP: 104023: Stavebně historický průzkum*, 2011, str. 37-38.

⁴²⁰ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 104023 – železniční stanice v Ústí nad Orlicí

a NPÚ generální ředitelství (Praha), průzkumy, posudky, zprávy, 000170, Beránek, Jan, Chotěborská, Lucie, Macek, Petr, Pařízková, Čevonová, Patrný, Michal, Racková, Eliška, Záhorka, Jindřich, *Železniční stanice Ústí nad Orlicí výpravní budova čp. 684 rejstříkové číslo ÚSKP: 104023: Stavebně historický průzkum*, 2011, str. 4.

⁴²¹ Tamtéž, str. 4, 97, 118.

prohlášení stavby za kulturní památku, a to dne 27. 8. 2010.⁴²² Rekonstrukce nádraží a modernizace železničního koridoru pokračovala, České dráhy se však rozhodly budovu prodat, vybudovat nové nádraží včetně výstavby nové výpravní budovy, a osud té původní nechat již na nových vlastnících. Vznikl tak paradox, rekonstrukce a obnova ústeckého nádraží s novou výpravní budovou na straně ke Kerharticím včetně ponechání zchátralé původní budovy uprostřed nových nástupišť. Vzhledem k otevření nového nádraží, avšak stále nevyřešené otázce jak budovu nadále využít (proběhly návrhy využití jako čekárny, restaurace, archivu SŽDC, bytů, hotelu nebo prostoru pro železniční modeláře), došlo alespoň z řad dobrovolníků, města a bojovníků za jeho záchranu k několika udržujícím pracím, jež se týkaly zejména úklidu, natření oken, zábradlí apod. Město zapůjčilo ozdobné lavičky do původních krytých nástupišť pro zlepšení komfortu cestujících čekajících na spoj.⁴²³ I tyto drobné práce budově prospěly, ač samozřejmě neřeší otázku, co s ní do budoucna bude, jaké bude mít využití, a jak bude řešeno finančně. Nějakou dobu sloužilo část jejího přízemí jako kavárna, v současné době je však stavba znovu na prodej.

Co se týče hodnocení celkové obnovy ústeckého nádraží, jedná se dle mého názoru o projekt, který zůstal napůl cesty. Současná nová výpravní budova není architektonicky nijak zajímavá, zázemí pro cestující je malé, neosobní a rozhodně si nemyslím, že odpovídá představě moderního nádraží okresního města. Ač se jedná o novostavbu z roku 2014, na některých místech již opadáva omítka, což svědčí o nekvalitně provedené práci. Obnova mohla být zajímavě řešena např. i tak, že nová budova by sloužila jako odbavovací, ta historická poté jako důstojné zázemí pro cestující, což byl rovněž jeden z nápadů jejich zachránců. Myslím, že bude zajímavé podívat se na tuto problematiku za několik dalších let.

Kostel sv. Vavřince ve Vysokém Mýtě

Památkově chráněno od 3. 5. 1958⁴²⁴

Jedna z nejvýznamnějších dominant Vysokého Mýta, gotický kostel sv. Vavřince, nejen výrazně dotváří tvář historického centra města, ale vzhledem k poměrně rovinnému terénu v

---

⁴²² *K nádražní budovy v Ústí nad Orlicí*. In: *Orlický deník* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: https://orlicky.denik.cz/zpravy_region/k-nadrazni-budove-v-usti-nad-orlici-20140731.html
a *Objekt železniční stanice, Ústí nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubicky-kraj/okres-usti-nad-orlici>.

⁴²³ *K nádražní budovy v Ústí nad Orlicí*. In: *Orlický deník* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: https://orlicky.denik.cz/zpravy_region/k-nadrazni-budove-v-usti-nad-orlici-20140731.html

⁴²⁴ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 14570/6-4109 – kostel sv. Vavřince, Vysoké Mýto

okolí se jeho panorama (zejména dvě dominantní věže) výrazně uplatňuje i zdálky. Nejstarší část zdiva, jedná se o jižní loď, je z přelomu 13. a 14. století. Trojlodí se severní předsíní a presbytář se sakristií vznikly pravděpodobně v druhé polovině 14. století. Severní věž a část mezi věžemi je až z počátku 16. století. Vzhledem k tomu, že v průběhu staletí kostel několikrát vyhořel, došlo k jeho několika opravám a přestavbám. Současná podoba je dílem výrazné regotizace v letech 1875-1904 prováděné zejména Františkem Schmoranzem, Josefem Mockerem, Josefem Podhájským a Arnoštem Živným. Tato přestavba však výrazně znejasnila stavební vývoj kostela, v současnosti se jedná o bazilikální trojlodí s dlouhým pětibocím ukončeným presbytářem, s obdélnou sakristií po jižní straně, s průčelím ukončeným vysokým trojúhelníkovým štítem a sevřeným dvěma věžemi, s otevřenou dvojosou předsíní a kaplí sv. Jana Křtitele (Fabriciovská) na severní straně.⁴²⁵ V roce 1958 byl kostel prohlášen za kulturní památku a během 20. století došlo k několika dalším zejména udržovacím opravám. Výrazné přestavby nicméně kostel již nečekaly.

V roce 2011 a 2014 proběhlo díky finanční dotaci z Programu regenerace MPR a MPZ, a také díky finanční pomoci dvou místních mecenášů (o jejichž jména se rozšířila řada původních donátorů připomínaných v nápisech na vitrajích), restaurování rozměrných lomených oken včetně kamenného ostění. Jednalo se o okna s vitrajemi v presbytáři lodi, zákristii, jednoho okna v severní kapli a dvou oken věží. Plochy vitrají byly znečištěny staletým nánosem nečistot, rovněž několik výplní bylo rozbitých. Došlo i k popraskání spojů olověné vazby a vzhledem k ztrouchnivělému dřevu krycích lišt vyvstala nutnost vyrobit nové. Během restaurátorského průzkum bylo zjištěno, že bude potřeba také restaurátorského zásahu na malbách, neboť ta na některých sklech již nedržela. V katastrofálním stavu byla okna obou věží, jejichž výplně byly zdeformované a pomalu se rozpadaly, kamenné ostění bylo silně znečištěno holubím trusem.⁴²⁶ Během restaurování došlo nejprve k fotodokumentaci původního stavu, následně k očíslování výplní a jejich opatrného vyjmutí, kružba oken byla provizorně nahrazena tvrdými kartony a

---

⁴²⁵ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 8. díl, V-Ž*. Praha: Libri, 1996, s. 476. ISBN 978-80-7277-410-4.

a POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech IV, T-Ž*. Praha: Academia, 1982, 300-302.

a LÍBAL, Dobroslav. *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*. Praha: Unicornis, 2001, s. 555-556. ISBN 80-901587-8-1.

⁴²⁶ *Objekt kostel sv. Vavřince, Vysoké Mýto*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská zpráva, RZ 5491, Skuhravý, Jaroslav, Chrám sv. Vavřince ve Vysokém Mýtě - restaurování vitrají pěti oken, 2011

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Vysoké Mýto. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 86-91.

otvory oken provizorně zaskleny. Výplně vitrají byly převezeny do ateliéru, kde došlo k jejich rozebrání a šetrného omytí všech částí. Místo neúplných nebo rozbitých dílů skel byly dle připravených šablon postupně nařezány, v odpovídající barvě i charakteru povrchu, jejich náhrady. Na ty se namalovala kopie původní malby. Namalované díly a zrestaurovaná malba na zachovalých sklech byly vypáleny ve sklářských pecích a následně doplněny do nové olovené vazby. Olovená vazba byla z obou stran spojena zaletováním cínem. Následně došlo k jejich zatmelení tmelem a očištění pilinami od pracovních nečistot, poté byly převezeny zpět do kostela sv. Vavřince k montáži do oken. Mezitím probíhalo v kostele restaurování kamenného ostění a kamenných prvků oken restaurátorem Danielem Bartošem. Jím byla také zpětně osazena okna opravenými vitrajemi a zatmelena kamenickým tmelem. V plochách byly vitraje ještě zpevněny olovenými úchyty ke kovovým výztuhám zapuštěným po obou stranách výplní do kamenného ostění. Malované plochy výplní se dodatečně natřely speciálním ochranným bezbarvým lakem. Před vitraje z venkovní strany došlo k namontování ochranných nerezových sítí.⁴²⁷

Vitraje kostela jsou secesní z počátku 20. století, provedené ve stejném stylu jako malby v presbytáři, a během restaurování byla znovu doceněna kvalita provedených kontur.⁴²⁸ Ač se v případě vitrají jedná o poměrně novodobý zásah do architektury gotického kostela, rozhodně nesnižují jeho hodnotu, naopak jej vhodně a hodnotně doplňují. V roce 2017 byly restaurovány také pozdně gotické polychromované a zlacené dřevořezby z let 1500-1510. Jednalo se o sošku Madony z Vysokého Mýta s Ježíškem od neznámého autora, umístěnou v kapli sv. Jana Křtitele tvořící součást kostela sv. Vavřince. Restaurování bylo zahájeno chemicko-mechanickým sondážním průzkumem celé plastiky, kdy byly odebrány jednotlivé vzorky. Během nich bylo zjištěno, že na plastice se dochovala starší, zřejmě barokní úprava (šat), místy nejspíše i gotická (vlasy), zlacení pláště a jablka proběhlo v 19. století. Další nepůvodní vrstvy glazur byly sejmuty, následně došlo ke tmelení defektů ve dřevě, jejich retuši a novému lakování a zlacení sochy.⁴²⁹

I přes novodobé stavební zásahy je kostel sv. Vavřince bezesporu nejvýznamnější a nejvýraznější sakrální stavbou gotického umění na Orlickoústecku. Jeho charakteristické

---

⁴²⁷ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská zpráva, RZ 5491, Skuhravý, Jaroslav, Chrám sv. Vavřince ve Vysokém Mýtě - restaurování vitrají pěti oken, 2011

⁴²⁸ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Vysoké Mýto. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 86-91.

⁴²⁹ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská zpráva, RZ 5885, Skarolková, Eva, Restaurování Madony z Vysokého Mýta, kostel sv. Vavřince, kaple sv. Jana Křtitele, 2017

panorama se dvěma dominantními věžemi s jehlancovými střechami je pro (nejen) dálkové pohledy na město typické. O kostel je pravidelně pečováno, v současné době probíhají restaurátorské práce na hlavním oltáři. Rovněž okolí kolem kostela je důstojně upraveno a vhodně dotváří celek této významné hodnotné památky.

Městské opevnění, Vysoké Mýto

Památkově chráněno od 3. 5. 1958⁴³⁰

Vzhledem k tomu, že bylo Vysoké Mýto královské opevněné město, některé části ze středověkých hradeb zůstaly dochovány, prochází postupnou obnovou. Hradební systém, budovaný od konce 70. let 13. století, obíhal čtvercový půdorys historického centra města a doplňoval jej obezděný příkop s valem. Do současné doby se z opevnění zachovala souvislá část hradeb na jihovýchodní, východní a severní straně města a některé objekty (městské brány) ze 14. století. Část hradeb je dochována i ve zdech historických domů nebo zdech ohraničujících jejich zahrádky. V roce 2008 prošly restaurováním nápisové desky zasazené do parkánové hradební zdi restaurátorem Luděk Špatenkou. Opravovány byly také jednotlivé objekty. Na severozápadní straně nárožní Vodárenská věž (v minulosti byla po požárech několikrát upravována, v roce 1994 proběhla výměna šindelové střešní krytiny, v současnosti je bez využití), na severní Klášterská bašta (dochována v původní gotické podobě včetně stavebních konstrukcí, v současné době je rovněž bez využití), na východní Choceňská brána, na jižní Litomyšlská brána a na východní straně brána Pražská (zvaná Vratislavská). Právě poslední tři brány byly rekonstruovány v poměrně nedávné době.⁴³¹

Z těchto rekonstrukcí vyniká zajímavostí zejména obnova sgrafit na gotické městské bráně, dnes Pražské, dříve Vratislavské. Ta byla vystavěna v polovině 14. století na západní straně městského opevnění. Bránu tvoří dvě věže, vysoká jižní hranolová a menší severní taktéž hranolová. Ty jsou vzájemně propojeny zdí s hrotitým průjezdem a zděným ochozem. Obě věže kryjí vysoké jehlancové střechy s ochozy, střechu větší věže ještě doplňují menší nárožní věžičky. V letech 1882-83 byla brána novogoticky upravena Františkem Schmoranzem.

---

⁴³⁰ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 25944/6-4106 – městské opevnění, Vysoké Mýto

⁴³¹ *Objekt městské opevnění, Vysoké Mýto*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Vysoké Mýto. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 86-91.

Koncem 19. století na hradebním ochozu, jež obě věže spojuje, realizoval J. Vysekal z Kutné Hory sgrafita dle návrhů Mikoláše Alše. Rekonstrukci v roce 1961 provedl J. Toroň. V následujících desetiletích se jim už žádné péče nedostalo, proto sgrafita postupně vybledla a nakonec zanikla. Město Vysoké Mýto, jež je vlastníkem objektu, se však v roce 2013 rozhodlo, společně s obnovou kamenných prvků a štukové fasády, také pro obnovu sgrafit. Podle dochovaných kreseb Mikoláše Alše a fotografií z roku 1960 vyhotovil restaurátor Jakub Kándl návrhy kartonů a dle nich papírové pauzu. S jejich pomocí proškrabal na novou omítku barevná sgrafita. Ta jsou tvořena na výhodní straně znakem města, rostlinným dekorem a nápisem ve stuze, na západní straně je zobrazena postava sv. Václava na koni a znaky. Následovala barevná retuš a konzervace celého díla. V roce 2017 došlo k dalším opravám týkající se restaurování kamenných prvků malé věže a soklu velké věže. V současnosti je objekt využit jako galerie.⁴³²

Co se týče sgrafit, ač se jedná o novodobou výzdobu původně gotické a posléze regotizované stavby, vzhledem k jejímu citlivému a tematickému provedení starší památku nijak nepoškodila, ale hodnotně a stylově doplnila.

Muzeum českého karosářství v objektu staré radnice a věznice, Vysoké Mýto

Památkově chráněno od 3. 5. 1958⁴³³

Původně gotická patrová budova staré radnice na náměstí Přemysla Otakara II. ve Vysokém Mýtě byla barokně přestavěna, později přibyla i klasicistní fasáda a dřevěná hodinová věžička, jež vystupuje z velkého trojúhelníkového štítu. Přesto však zůstala dochována gotická dispozice s unikátním dvojlohdním sálem sklenutým do pilířů v přízemí v bývalém průjezdu. Další dochované stavební konstrukce pocházejí z renesančních, barokních a klasicistních úprav objektu. Ten původně sloužil jako budova radnice, později také jako městská věznice. V polovině 19. století bylo využití objektu změněno, místo radnice na budovu soudu s věznicí. Ve dvoře, teď již bývalé radnice, se nacházela budova vězení, v roce 1888 spojena s hlavní budovou přístavbou. Svému účelu stavba soužila až do roku 1949. Následně byl objekt

---

⁴³² STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Vysoké Mýto. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 86-91.

a *Objekt brána Pražská, Vysoké Mýto*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-05-31]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

⁴³³ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 23779/6-4120 – radnice stará, Vysoké Mýto

využíván jako skladové prostory, v jeho západní části však v 80. letech 20. století došlo k vybourání několika vnitřních konstrukcí.⁴³⁴

Od roku 2005 se Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě věnuje karosárně Sodomka, pro kterou se delší dobu snažilo zajistit odpovídající prostory. Ve spolupráci s městem byl získán právě objekt staré radnice, později soudu a vězení. V roce 2007 došlo k restaurátorskému průzkumu stavby pro potřeby následných rekonstrukcí. V následujících letech byla budova kompletně zrekonstruována, aby vyhovovala novému využití. Během prací však bylo dbáno na to, aby došlo k co možná největšímu zachování autentických prvků. Přístavby a úpravy z 80. let 20. století, vyhodnoceny jako nevhodné, se naproti tomu doporučily úplně odstranit. Naopak v prostorách bývalých cel věznice byla řada prvků shledána jako atypická (vybočující z běžné produkce 19. a počátku 20. století), a bylo tedy doporučeno je ponechat. Jednalo se zejména o prostory cel jako takové, včetně původních dveří, oken, kování a podlah a také prostory chodeb. Ojedinělý je dochovaný soubor litinových „dělových“ kamen v celách s příkládáním z chodby. Doporučena byla oprava zdiva, včetně korekcí místy se objevujících trhlin a omítky. Restaurováním prošly jak kamenné prvky v interiéru staré radnice, tak v exteriéru, a to portál a sokl objektu. Restaurátorské práce provedl Tomáš Vondruška. Během rekonstrukcí byla ve dvoře původní budovy vystavěna nová betonová moderní přístavba, jež propojila objekt staré radnice s objekty věznice. Došlo i k úpravě samotného dvora. Muzeum českého karosářství tak mohlo své nové prostory začít využívat v roce 2014.⁴³⁵

Původní objekt radnice byl citlivě opraven a nyní slouží jako informační centrum v přízemí, v patře jako objekt galerie. Nová betonová přístavba slouží jako spojovací trakt prostor staré radnice s objektem věznice a zároveň jako moderní a díky prosklené čelní stěně dostatečně prosvětlený objekt pro expozice muzea karosářství, spojené s expozicí jedné z nejslavnějších karosářských firem v českých zemích – Carrosserie Sodomka.⁴³⁶ Prostory původní věznice byly dle plánu zachovány a v jednotlivých celách jsou umístěny tematické expozice, které jsou tímto netypickým uspořádáním ozvláštněny. Jelikož se novostavba nachází v zadní části

---

⁴³⁴ *Objekt stará radnice, Vysoké Mýto.* In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z:

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, RP 5839, Rejent, Marek, Muzeum českého karosářství Vysoké Mýto: Restaurátorský průzkum a popis restaurátorského záměru dřevěných prvků, 2013.

a STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Vysoké Mýto. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 86-91.

⁴³⁵ Tamtéž.

⁴³⁶ *Muzeum karosářství.* In: *Muzeum karosarstvi*. [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z:

<https://www.muzeumkarosarstvi.cz/muzeum>

budovy v prostoru dvora, pohledově nijak nenarušuje historickou stavbu ani náměstí. Samotné Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě se nachází v bezprostředním sousedství za touto budovou, a jednotlivé stavby jsou tak odděleny pouze menší místní komunikací, Šemberovou ulicí. Myslím, že se jedná o povedený projekt historické budovy propojený s novostavbou pro účely moderní expozice muzea.

Kašna se sousoším Nymfy a Kentaura na náměstí v Žamberku

Památkově chráněn od 3. 5. 1958⁴³⁷

V centrální části žambereckého náměstí vedle mariánského sousoší se nachází kamenná městská kašna z poloviny 19. století. Pískovcová čtyřboká nádrž s konkávně prohnutými nárožními je umístěna na dvou kamenných stupních a doplňuje ji bronzové sousoší Nymfy a Kentaura žambereckého rodáka, akademického sochaře Františka Rouse, z roku 1930. Sousoší stojí na nepravidelném podstavci a zobrazuje kentaura unášejícího nymfu, celé dílo je umístěno na hranolovém pilíři uprostřed kašny. Kašna s plastikou společně s mariánským sloupem a přilehlým posezením pod stromy, dotváří centrální část žambereckého náměstí. V posledních letech proběhla celková obnova kašny včetně sousoší.⁴³⁸ V roce 2018 byla restaurována kamenná část kašny. Restaurátorský průzkum předcházející rekonstrukci odhalil, že od poslední kompletní obnovy v roce 2006 došlo k několika poškozením. Po prohlídce a vyhodnocení tehdejšího stavu bylo zjištěno silné znečištění povrchu kašny vrstvou nečistot (mechů, lišejníků, zelenou řasou atd.), v dolních partiích byl nesoudržný a na několika místech s tmavší silikátovou krustou. Z vnitřní strany kašny se nacházela silná vrstva tvrdého betonu. Hranolový pilíř, nesoucí bronzovou plastiku, byl zejména v horní části v havarijním stavu. Vlivem zatékající vody došlo k popraskání hmoty, jejímu drolení a odpadávání.

Během následných restaurátorských prací restaurátorem Jaroslavem Vrbatou došlo nejprve k očištění kamenných prvků od nečistot, biologického napadení a zbytků starých tmelů tlakovou vodou, nekovovými kartáčky a postřikem. Následná péče se zaměřila na povrch kamene. Proběhlo jeho zpevnění, lepení a injektáží prasklin, následovalo tmelení a doplnění chybějící hmoty. Drobné defekty, jež nijak neohrožovaly technický stav památky, opravovány nebyly z důvodu zachování její autentičnosti. Části pilíře vykazující havarijní stav byly

---

⁴³⁷ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 35409/6-4156 – kašna se sousoším Nymfy a kentaura, Žamberk

⁴³⁸ *Objekt kašna se sousoším Nymfy a kentaura, Žamberk*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

doplněny cementovým tmelem a kovové části konzervovány nátěrem. Následně proběhla lokální barevná retuš. Nová hydroizolace kašny byla provedena vyložením dna a stěn plechem. V horní partiích stěn došlo k zakotvení olověného plechu do hmoty kamenné stěny kašny. Vzhledem k pravidelnému vystavování objektu nepříznivým podmínkám působení vody, mrazu a biologickému napadení, proběhlo ošetření povrchů hydrofobním a těž biocidním prostředkem. Životnost tohoto prostředku je cca 1-2 roky, proto bylo doporučeno postřík pravidelně obnovovat.⁴³⁹

Restaurování bronzového sousoší Nymfy a Kentaura následovalo v roce 2019. Povrch objektu byl znečištěn nánosy nečistot a vodního kamene, dlouhodobě neproběhly žádné konzervační práce a ušlechtilá měděnka byla již značně smytá. Vzhledem k narušení rozvodů vody uvnitř sousoší nefungovalo její tryskání z úst Nymfy. Došlo tedy k převezení sousoší do ateliéru ke konzervaci a opravě. Tam bylo v místech svého původního vstupu ve spodní části otevřeno a vsazen nový, opět měděný, rozvod vody. Následně byl povrch bronzu očištěn, nakonzervován a celé sousoší bylo vráceno zpět na původní místo pilíře kašny. Vzhledem k úspěšné rekonstrukci tak došlo i k obnově původního stříkání vody do kašny.⁴⁴⁰

Mariánské sousoší se sochou Panny Marie Immaculaty a sochami světců na náměstí v Žamberku

Památkově chráněno od 3. 5. 1958⁴⁴¹

Barokní pískovcové sousoší mariánského sloupu, se sochou Panny Marie s pozlacenou hvězdnatou svatozáří, doprovázené sochami světců a doplněné znakem pánů z Bubna a Litic, je umístěno v centrální části žambereckého náměstí. Morový sloup na třech stupních a s mohutným podstavcem ohraničuje kamenná kuželová balustráda s hranolovými sloupky v nárožích. Autor není s jistotou znám, připisuje se snad J. V. Hayslerovi z období někdy okolo roku 1712. Koncem 19. století, v letech 1885-1887, došlo k celkové obnově sousoší sochařem J. Zeipeltem, včetně zlacení některých ozdobných prvků J. Plhou. V roce 1958 bylo sousoší

---

⁴³⁹ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská zpráva, RZ 5896, Vrbata, Jaroslav, Restaurátorská zpráva a dokumentace, kamenná kašna v Žamberku, 2018.

⁴⁴⁰ PAUKRT, Václav. Vybrané akce restaurování v roce 2019. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2019*. Ročník 2019, s. 79-80.

⁴⁴¹ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 45121/6-4149 – sloup se sochou Panny Marie Immaculaty a sochami světců

prohlášeno kulturní památkou. K dalšímu restaurování objektu došlo také v roce 1996, čehož se ujali restaurátoři Ivan Nosek a Jan Vích.⁴⁴²

Po dvaceti letech od tohoto restaurátorského zásahu však bylo rozhodnuto o nutnosti nové celkové obnovy. Zčernala například pojiva a tmely provedené v rámci oprav v roce 1996, uvolnila se spárování, či v některých místech již výplňová hmota zcela chyběla. Během let bylo sousoší také mechanicky poškozeno vandalismem, došlo ke korozi některých kovových prvků a celkově k narušení povrchu kamene. Restaurátorské práce byly zahájeny mechanickým čištěním nánosů depozitů, zejména mechů z podesty, schodišťových stupňů a vnitřního prostoru balustrády a dalších nečistot. Následně byl proveden biosanační zásah a čištění pomocí gelu hlavně v partiích černých depozitů. Následně došlo k omytí proudem tlakové vody, což se vzhledem k materiálu jevílo jako nejšetrnější metoda čištění. Došlo také k odstranění výplně spár a dalších podobných materiálů z předchozích oprav. Následně se provedly korekce prasklin a doplnění novým tmelem. Rovněž byly provedeny nové rekonstrukce několika chybějících částí u soch, jednalo se o prsty u rukou soch sv. Rocha a Antonína, a také chybějícího předloktí ruky sochy sv. Václava. Následovala barevná retuš vybraných partií, čímž došlo k minimalizaci barevných rozdílů mezi původními prvky a rekonstrukcemi. Některé korodující kovové součásti byly vyměněny za nové, například obruč hlavice vrcholové sochy Immaculaty, jež byla samozřejmě opatřena odpovídajícím nátěrem. Závěrečná povrchová úprava se týkala jak sousoší, tak podstavce a schodišťových stupňů.

V rámci následné péče o objekt bylo vlastníku doporučeno pravidelně kontrolovat jeho stav, včetně zlacených atributů. Vzhledem k několika případům vandalismu v minulosti bylo doporučeno zvážit i obnovu kovaného oplocení, které bylo dříve součástí objektu.⁴⁴³ K tomu zatím nedošlo, sousoší je v současnosti ohraničeno stále jen kamennou balustrádou, okolo níž se nachází pouze menší záhon. Společně s kašnou stojící opodál a s posezením pod stromy tvoří příjemné zákoutí centrální části žambereckého náměstí. Nemyslím, že by adekvátně zvolené kované oplocení morového sousoší toto místo nevhodně narušilo, otázka je, zda by jej před případnými dalšími útoky vandalů skutečně ochránilo.

---

⁴⁴² *Objekt sloup se sochou Panny Marie Immaculaty a sochami světců, Žamberk*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-2-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubicky-kraj/okres-usti-nad-orlici>. a SLOUKA, Jiří. *Mariánské a morové sloupy Čech a Moravy*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 219. ISBN 978-80-247-2996-1.

⁴⁴³ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 4346, Petr, Josef, Restaurování Mariánského sloupu na Masarykově náměstí v Žamberku., 2006.

Zámek v Žamberku

Památkově chráněno od 3. 5. 1958⁴⁴⁴

Původně renesanční, avšak výrazně barokně přestavěný zámek v Žamberku, byl vystavěn na ostrožně v místě starší tvrze, na okraji historického centra města. V minulosti došlo k jeho několika výrazným přestavbám. Současná barokní úprava je dílem přestavby za pánů z Bubna a Litic v 17. století, avšak výrazné přestavby a modernizace se dočkal také na počátku 19. století, a tyto úpravy se dochovaly v podstatě dodnes. Zámecký areál dotváří krajinářský park s drobnými objekty, vodárenskou věží a stavebně navazujícími budovami pivovaru.⁴⁴⁵ Po druhé světové válce, v roce 1948, byl zámek znárodněn a využíván pro potřeby státní správy a následně učňovské školy. S novým využitím bohužel došlo k novodobým necitelným zásahům do interiéru i exteriéru. Roku 1958 byl zámek prohlášen kulturní památkou ani to však nezabránilo následným necitelným stavebním zásahům do zámeckého areálu. V letech 1987-1991 probíhala stavba internátu SOU na předním nádvoří. Během výstavby nového objektu nebyl absolutně respektován nejen ráz okolí, ale ani původní parcelace a dodnes působí v zámeckém areálu velice rušivě a nevhodně.⁴⁴⁶ V roce 1990 došlo k navrácení zámeckého areálu posledním původním majitelům, rodu Parishů. Ti areál, včetně zámeckého parku, postupně spravovali, obnovovali a zpřístupňovali veřejnosti až do roku 2004. V téže roce se Pardubický kraj dohodl s majitelem, baronem Janem Parishem, na odkoupení budovy zámku pro potřeby školství. V současné době se zde nachází Střední škola obchodu, řemesel a služeb. Rod Parishů však nadále obnovuje a udržuje zámecký park.⁴⁴⁷

V posledních letech došlo k několika obnovám zámeckých budov, týkají se např. restaurování kamenných prvků fasád nebo restaurování nástěnných maleb v klenbě hlavní lodi zámecké kaple. Ta je stavebně začleněna do komplexu zámku, má pětiboký presbytář, křížovou klenbu v gotickém tvarosloví, a je zakončena profilovanou patkou. Štuková výzdoba klenby pochází pravděpodobně z roku 1691, avšak byla rekonstruována během rozsáhlého restaurátorského zásahu v roce 1866. Ústředním tématem je korunovace Panny Marie. Dvě půllunety doplňující východní a západní část klenby jsou tematicky zdobené. Na východní straně je zobrazen Duch

---

⁴⁴⁴ NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 19591/6-4141 – zámek Žamberk

⁴⁴⁵ *Objekt zámek, Žamberk*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubicky-kraj/okres-usti-nad-orlici>.

a POCHÉ, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech IV, T-Ž*. Praha: Academia, 1982, s. 387.

⁴⁴⁶ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 8. díl, V-Ž*. Praha: Libri, 1996, s. 718-719. ISBN 978-80-7277-410-4.

⁴⁴⁷ STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Žamberk. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 92-97.

svatý, na západní pochování Panny Marie. Kromě toho jsou na klenbě portréty čtyř evangelistů. Ve spodních částech klenebních výsečí je zpodobněno šest světců. Na vítězném oblouku umístěn reliéf Panny Marie. V roce 2009 byl Martinou Bednářovou proveden restaurátorský průzkum pro potřeby následných rekonstrukcí. Celý strop pokrývaly větší i menší praskliny, jež byly místy uvolněné. Některé hluboké praskliny přecházely do stěn a dále do okenních špalet. Během průzkumu bylo na stěně v méně viditelném místě vyzkoušeno sejmutí nových přemalob. Dále byl navržen a proveden vzorek barevnosti štukové výzdoby pro restaurátorské práce. Samotné malby byly vlivem prachu a různých ulpělých nečistot znečištěné a barevná vrstva byla ztmavlá, místy zcela odpadala.⁴⁴⁸ V rámci restaurátorských prací, probíhající v letech 2011-2012 pod dohledem NPÚ ÚOP v Pardubicích, byla všechna uvolněná místa na klenbě zpevněna injektáží, dále došlo k sejmutí všech nepůvodních výmalob. Po očištění štukové výzdoby byly vytmeleny praskliny a doplněny chybějící části. Následovalo restaurování samotné nástěnné malby. Praskliny na malbách byly vytmeleny a poté retušovány akvarelovými nebo temperovými barvami. V plné míře došlo k obnovení zlacení. Následně byl doporučen ochranný režim památky, spočívající v restaurátorské revizi za pět let a ochrannou malbu před zatékáním, prašností a mechanickým poškozením.⁴⁴⁹

Restaurování kamenných prvků fasád zámku proběhlo v roce 2015. Předmětem obnov se stala okenní ostění a ostění portálů, portály, schodiště a kamenné sokly. Během restaurátorského průzkumu před obnovovacími pracemi došlo ke zjištění, že povrch je silně znečištěn depozity a biologickým napadením, kámen je degradován a některé prvky jsou zlomené nebo prasklé. Na některých místech došlo také k nevhodnému přetažení kamene tmelem nebo omítkou. Podoba a úprava kamenných prvků souvisela s poslední rozsáhlou obnovou, při níž byly změněny výšky líce fasády a deformovány některé profilace. Všechny prvky jevíly v různé míře známky dožití předchozího zásahu a vyžadovaly nové restaurování. Jako cíl bylo stanoveno citlivé obnovení kamenných prvků spolu s co největší možnou mírou dochování autenticity, včetně patiny stáří.⁴⁵⁰ Během následných restaurátorských prací bylo doporučeno očištění kamene od nanesených depozitů, prachových částic, zbytků omítek a biologického napadení tlakovou vodou a biocidním roztokem. Dožilé a esteticky nevhodné sekundární vysprávk

---

⁴⁴⁸ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 5073, Molová, Marie, Restaurátorská zpráva a fotodokumentace. Zámecká kaple Nanebevzetí Panny Marie Žamberk, 2011.

a NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 5074, Hušák, Roman, Martinová, Marie, Štourač, Jiří, Restaurování nástěnných maleb v klenbě hlavní lodi zámecké kaple Nanebevzetí Panny Marie v Žamberku, 2012.

⁴⁴⁹ Tamtéž.

⁴⁵⁰ NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorský průzkum, RP 5962, Červinka, Josef, Restaurátorský průzkum 2015, Kamenné prvky fasád zámku v Žamberku, 2015.

šetrně odstranit kamenickými nástroji a následně zpevnit kámen i degradované partie, injektáž dutin, uvolněných prvků a prasklin. V případě potřeby také nové provedení výztuhy z nerezové oceli. Vytipovaná místa s chybějícím původním materiálem bylo doporučeno doplnit směsí, strukturou odpovídající doplňovanému originálu a následně lokální provedení barevné retuše, v případě nutnosti sjednocení fasád poté celoplošnou retuší. Kovové prvky ošetřit antikoročním nátěrem, aby nedocházelo k jejich další korozi a v důsledku toho k trhání kamene. Nakonec aplikování závěrečné povrchové úpravy.⁴⁵¹

Obnova fasád včetně kamenných prvků hlavních budov, a také obnova zámecké kaple byla úspěšná. Proběhla také k rekonstrukce novodobé přístavby, kdy fasáda budovy byla opravena alespoň v podobném duchu a barevných tónech, jako budova zámku. V areálu došlo i k částečné opravě povrchů a nadále úspěšně pokračuje úprava zámeckého parku. Myslím, že by určitě stálo za to opravit a sjednotit také povrch za hlavní branou na začátku zámeckého areálu, kde se nachází i objekt pivovaru. Asfaltový povrch se sem opravdu nehodí a jedná se koneckonců o jednu z prvních věcí, kterých si návštěvník při svém příchodu všimne.

---

⁴⁵¹ Tamtéž.

8. Závěr

Jak bylo řečeno v úvodu, diplomová práce *Památková péče na Orlickoústecku od roku 1950 až do současnosti* se po všeobecném vykreslení sledované oblasti, zahrnující přírodní podmínky včetně umělecko-historického vývoje a obecných dějin památkové péče, snažila především o zachycení a sledování nejzajímavějších památkových obnov v daném období na Orlickoústecku, jejich průběhu a zhodnocení.

Vytyčeným cílem práce bylo seznámení se s vývojem památkové péče, obecně i v konkrétním případě Orlickoústecka, jejím průběhem v jednotlivých obdobích a zjištění, jak konkrétně se dotkla vytipovaných objektů. V tomto byl zahrnut i popis dílčích obnovovacích prací, jejich zhodnocení, případně další doporučení. Rovněž byla položena otázka, zda dochází ke zlepšování památkové péče na Orlickoústecku.

Práci předcházela vlastní badatelská činnost zejména v NPÚ ÚOP v Pardubicích a doplňoval jej terénní průzkum autorky za účelem zjištění současného stavu konkrétních objektů. Tento postup byl nezbytný, neboť některé opravy prováděné v současnosti (a vzhledem k tomu, že časové vymezení práce bylo v plánu dovést až do současné doby) zatím nejsou zachyceny v potřebné dokumentaci.

Nyní bych ráda shrnula cíle jednotlivých kapitol, včetně důvodu, proč došlo právě k takovému rozdělení. Po úvodu do problematiky dané diplomové práce, jenž je nezbytnou součástí nejen závěrečných studentských prací, a kde je mimo jiné stanoven její cíl, následuje kapitola Literatura, kritika pramenů a metodika. Zde jsou rozebrány jednotlivé zdroje, které jsou v průběhu práce využívány včetně použitých metod.

Práce pokračuje charakteristikou oblasti Orlickoústecka – zde je uveden její rozsah a podkapitolou Geografické vymezení regionu. To je zajímavé mimo jiné rozlohou zahrnující podhůří a horské hřebeny Orlických hor, Podorlické pahorkatiny, příhraniční oblasti s Polskem, malebná údolí i rovinatější vnitrozemí. Setkávají se zde také historické hranice Čech, Moravy a Kladska. V podkapitole věnované Historickému vývoji osidlování oblasti Orlickoústecka se koneckonců přesvědčíme, že právě přírodní a geografické podmínky hrály v počátcích osidlování významnou roli a vzájemně se doplňovaly. Proto jsem se ostatně rozhodla nemít je v práci jako dvě samostatné kapitoly, ale sloučit je do jedné, což dle mého názoru naprosto odpovídá vzájemnému vztahu mezi nimi.

Umělecko-historický vývoj oblasti Orlickoústecka je přehledem, jenž chronologicky přibližuje vybrané nejzajímavější objekty, včetně jejich popisu a okolností vzniku, a to v osnově historických událostí.

Následují již vlastní kapitoly památkové péče. První z nich, Vývoj památkové péče v českých zemích, shrnuje dosavadní postup vývoje památkové péče v českých zemích obecně, již od prvních náznaků uvědomění si kulturních a národních tradic ve středověku, přes její počátky v 19. století, až ke vzniku moderního oboru památkové péče a prvních památkových zákonů ve století dvacátém, které přímo ovlivnily současnou situaci památkové péče v České republice. Vypracování tohoto souhrnu vývoje bylo naprosto nezbytné pro další bádání, neboť to z toho přímo vychází.

Nyní se již dostáváme k samotnému Vývoji památkové péče na Orlickoústecku, jehož časové vymezení začíná v období okolo roku 1950 a následuje až do současnosti. Kapitola je rozdělena do tří hlavních časových os, jež reflektují postupný vývoj. V prvním časovém vymezení – (1945) 1950 – 1958 (1960) – je nutno zohlednit situaci po druhé světové válce a poválečnou obnovu jednotlivých území i objektů, jenž se týkala nejen přímých poválečných let, ale přesahovala i do následujícího desetiletí. Ta byla v mnoha případech úspěšná, povedlo se například dosídlit vylidněné oblasti v Lanškrouně i na Králicku, a zabránit tak, v případě opuštěných objektů, jejich chátrání. V roce 1947 začala působit Národní kulturní komise, která se ujala správy zestátněného majetku (na Orlickoústecku zejména hradů a zámků). Přestože nepůsobila dlouho, položila základ pro pozdější Státní památkovou správu založenou roku 1953.

Významným mezníkem se stal rok 1958, kdy došlo ke schválení prvního památkového zákona v našich zemích (č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách). V roce 1958 byla řada sakrálních či jinak významných staveb na Orlickoústecku prohlášena kulturními památkami. V tomto období docházelo také k prvním obnovám památek, avšak ne vždy vhodně provedeným. Rovněž, vzhledem k novému a nevhodnému využití zestátněného majetku, proběhla řada novodobých a necitlivých zásahů do historických objektů (na Orlickoústecku zejména zámků, městských staveb – domů, vil, atd.). V případech nevhodného využití historického objektu v tomto období jednoznačně dominuje klášterní areál v Králíkách na Hoře Matky Boží, kde byl v letech 1950-1960 zřízen internační tábor církevních příslušníků. V případě vesnic došlo v několika případech k jejich úplnému zániku v momentu, kdy se je nepodařilo dosídlit (Králicko), a tím pádem i chátrání tamních sakrálních staveb – kostelů, dále pomníků atd.

Následující časový úsek (1958) 1960 – 1987, který na Orlickoústecku negativně stavebně poznamenal řadu měst (i vesnic) v důsledku masové bytové výstavby a novodobé výstavby obecně. Ta bohužel často nenavazovala na starou a nerespektovala původní parcelaci a ráz svého okolí, což zejména v historických centrech měst o to více vyniklo (např. Brandýs nad Orlicí a nově vybudované nákupní středisko spolu s menším sídlištěm v blízkosti historického jádra, Ústí nad Orlicí a Česká Třebová, jež přišly o části svých historických předměstí, Vysoké Mýto, kde nová zástavba částečně, byť nijak markantně, pronikla i přímo do historického centra). Negativně byl zasažen areál zámku v Žamberku, jehož prostory využívalo SOU řemesel, a kde se v roce 1987 započalo s výstavbou moderní budovy internátu školy. Hromadná bytová výstavba proběhla také v některých obcích, pro které byly bytové domy v podstatě novou záležitostí.

I přes negativní zásahy došlo k několika významným obnovám, započala například oprava hradního areálu v Liticích nad Orlicí, včetně vymezení ochranného pásma, chránící jeho okolí před rušivými stavebními počiny. Rovněž lze vyhodnotit jako pozitivní, že i přes řadu necitlivých zásahů nedošlo k výraznému poničení historických center měst a narušení jejich panorama, totéž platí i pro celkový ráz krajiny. Předchozí roky navíc nepatřily k těm horším pro památkovou péči jen u nás, ale i jinde ve světě.

Poslední časově vymezené období v rámci kapitoly památkové péče na Orlickoústecku, je to v letech (1987) 1988 až po současnost. Jedná se o dobu poměrně dlouhou a z hlediska vývoje dynamickou. Dne 1. 1. 1988 byl přijat nový památkový zákon č. 20/1987 Sb., podle kterého se památková péče řídí dodnes. Hned následujícího roku došlo v tehdejší Československu ke změně politické situace a o pár let později, dne 1. 1. 1993, vznikla samostatná Česká republika. Všechny tyto události se samozřejmě promítly i do vývoje památkové péče.

V průběhu let se však situace zklidnila a stabilizovala. Nově se objevil také další typ ochrany měst, a to Městská památková zóna (MPZ). Postupně tak byly MPZ prohlášena téměř všechna historická centra měst na Orlickoústecku (zatím s výjimkou Chocně). Od 90. let dochází ve sledovaném území k mnoha obnovám, rekonstrukcím a restaurátorským zásahům, týkajících se nejen historických či jinak významných objektů ve městech, ale také na vesnicích. Obnovami prošly a nadále prochází jak rozsáhlejší objekty typu zámků, zřícenin hradů, kostelů, městských domů, vesnických objektů, tak i ty menší jako různá sochařská díla, probíhají různé dílčí opravy uměleckých děl apod.

Nejvýznamnější památkové obnovy hodnotných staveb jsou také zahrnuty v poslední kapitole – katalogu. Zde jsou o jednotlivých objektech uvedeny nejprve základní informace o místě, kde se nachází, popisu a stavebním vývoji. Následují informace o jejich památkové péči v průběhu let a popisu nejzajímavějších oprav, kterými prošly, včetně zhodnocení. Snažila jsem se vytipovat nejen nejvýznamnější a dominantní stavby, ale i jiné hodnotné objekty, a podpořit tak různorodost katalogu. Jsou zde uvedeny opravy hradních zřícenin, zámků, hradů, ale také morových sloupů, sousoší a jiných významných sochařských děl (pomníků, soch, kašna). Dále kostely i kaple s doplňujícími objekty, vesnická fara, klášterní konvent, městské domy i vesnické typy staveb (v tomto případě jsem vybrala spíše ty významnější, případně ty, jež jsou něčím unikátní nebo mají v současnosti zajímavé využití). U jednotlivých objektů je v katalogu i popis vybraných obnovovacích prací, rovněž jsem se snažila o zachycení různorodosti. Mimo celkových obnov nebo obnov krovů a střech, také např. dílčí práce na vitrajích, vnitřní výzdobě, malbách, kamenných architektonických doplňcích, atice domu, restaurování kašny atd. Většinu obnov doplňuji o své zhodnocení nebo postřehy.

Součástí práce jsou samozřejmě přílohy – mapy a zejména obrazová dokumentace. Fotky jednotlivých objektů jsem pořizovala výhradně sama během svého průzkumu. Historická fotodokumentace je stažena z příslušných stránek (řádně ocitováno), částečně také doplněna o pohlednice z mé sbírky.

Z výsledků svého průzkumu mohu vyvodit závěr, že současná památková péče na Orlickoústecku se ubírá správným směrem. Byť rozhodně neplatí, že všechny snahy o obnovu památek v minulosti byly špatné, a v současnosti již nedochází k žádným pochybením. Dochází a pravděpodobně nadále docházet bude, jedná se totiž o obor dynamický, rozvíjející se a chyby k tomuto procesu patří. Myslím, že je však v našich silách se z chyb a špatných rozhodnutí učiněných v minulosti poučit.

Současný trend je také zatím na straně památek, neboť počet památkových obnov jednotlivých objektů v průběhu let stále stoupá. Tento pozitivní trend potvrzují i z výsledků svého bádání, z nichž mi mimo jiné vychází, že nejvíce památkových obnov proběhlo a nadále probíhá v posledním sledovaném období. Toto tvrzení mohu podpořit i dokumenty, jež se mi během mého průzkumu podařilo získat a prostudovat.

Rovněž mohu vyvodit závěr, že současná památková péče se stále snaží zdokonalovat, a péči a rekonstrukce památkových objektů provádět pokud možno citlivě, se zachováním jejich

funkčnosti, pokud to stav dovoluje, a také se zachováním míry autenticity objektů, neboť snaha o jejich „omlazení“ je již dávno překonána.

Toto jsou však mé závěry vycházející z mé současné práce. Mohu si tedy klást otázku, jaký bude pohled na současnou památkovou péči a její úspěchy (či neúspěchy) v budoucnu.

Seznam literatury a prameny:

Literatura:

BEK, Tomáš, KUDRNOVSKÝ, Miloš, STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, ŠVEJNOHA, Josef, VESELÁ, Věra, VÍCH, David. Rekonstrukce hradu v Brandýse nad Orlicí v letech 2013-2016. In: *Castellologica bohemica*, 2017, strana 53-69.

BLÁHOVÁ, Marie, Jan FROLÍK, Nad'a PROFANTOVÁ, Pavel BĚLINA, Michael BOROVIČKA a Milan HLAVAČKA. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek I., do roku 1197*. Praha: Paseka, 1999. ISBN 80-7185-264-3.

BOHÁČ, Zdeněk, *Postup osídlení a demografický vývoj českých zemí do 15. století*, Historická demografie roč. 12, 1987, s. 59-87.

ČERNÁ, Iveta, Petr DOMANICKÝ, Eva ERBANOVÁ, et al., POPELOVÁ, Lenka, Vladimír ŠLAPETA a Petr VORLÍK, ed. *Stavby století Čech, Moravy a Slezska 1918-2018*. Praha: Foibos books, 2018. ISBN 978-80-88258-09-4.

DEMEK, Jaromír. *Geomorfologie českých zemí*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965.

DEMEK, Jaromír. *Hory a nížiny: zeměpisný lexikon ČSR*. Praha: Academia, 1987.

DEMEK, Jaromír a Peter MACKOVČIN, ed. *Zeměpisný lexikon ČR*. Vydání 3. přepracované. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2014. ISBN 978-80-7509-113-0.

DURDÍK, Tomáš. *Encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 1998. ISBN 978-80-7277-489-0.

DURDÍK, Tomáš a Viktor SUŠICKÝ. *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků, východní Čechy*. Praha: Agentura Pankrác, 2012. ISBN 978-80-86781-19-8.

FELCMAN, Ondřej a Dagmara ADAMSKA. *Území východních Čech od středověku po raný novověk: kapitoly k územně správním dějinám regionu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-106-4.

HÁJEK, Petr. Park u kostela získal významná ocenění. *Ústecké listy. Měsíčník pro občany města Ústí nad Orlicí*. Ústí nad Orlicí: Grantis. 2019, roč. 6, str. 1.

HANUŠ, Jiří a Vít HLOUŠEK. *Předminulé století: Evropa v politice a kultuře 19. století*. Brno: Books & Pipes, 2019. ISBN 978-80-7485-195-7.

HLAVAČKA, Milan a kol. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době*. Praha: Historický ústav, 2014. ISBN 978-80-7286-219-1.

HLOBIL, Ivo, PERŮTKA, Marek, ed. *Na základech konzervativní teorie české památkové péče: výbor z textů*. Praha: Národní památkový ústav, 2008. ISBN 978-80-87104-32-3.

HLOBIL, Ivo. *Teorie městských památkových rezervací: (1900-1975)*. Praha: Ústav teorie a dějin umění ČSAV v Praze, 1985.

- HOBBSAWM, Eric. *Věk extrémů: Krátké 20. století 1914–1991*. 1. vyd. Praha: Argo, 1998. ISBN 978-80-257-0302-1.
- HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2.
- HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4621-9.
- HRŮZA, Jiří. *Hledání soudobého města*. Praha: Obelisk, 1973.
- CHARVÁT, Petr. Slované osídlení Vraclavska do poloviny 13. století. *Archeologické rozhledy XXXII*. Praha: Archeologický Ústav. 1980, str. 274-279.
- CHAUER, Miroslav, KEPRTA, Jaroslav. *Jablonné nad Orlicí. 700 let života města*. MěstNV Jablonné nad Orlicí: Východočeské papírny Nové Město nad Metují, 1986.
- KAŇÁK, Miloslav. *Průvodce po památkách reformačních církví v ČSR*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1984.
- KÁRNÍK, Tomáš. *Pomníky Velké války 1914-1918*. V Lokti: Národní památkový ústav, 2018.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-563-7.
- KIBIC, Karel a Aleš VOŠAHLÍK. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945-2010*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011. ISBN 978-80-87104-88-0.
- KLIMEŠ, René. Snahy o záchranu hradu Brandýs nad Orlicí v minulosti. In: *Vlastivědný sborník Ústí nad Orlicí 11*, 2000, strana 24-34.
- KOLEKTIV AUTORŮ, *Almanach, 1875-2000, 125 let Základní školy v Ústí nad Orlicí Komenského 11*. Ústí nad Orlicí: Grantis s.r.o., 2000.
- KRATOCHVÍL, Petr, ed. a kol. *Velké dějiny zemí koruny české, tematická řada architektura*. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7432-000-2.
- KREJČÍŘÍK, Mojmir. *Česká nádraží: architektura a stavební vývoj, 1. díl*. Litoměřice: Vydavatelství dopravní literatury, 2003. ISBN 978-80-902706-8-9.
- KREJČÍŘÍK, Mojmir. *Česká nádraží: architektura a stavební vývoj, 2. díl*. Litoměřice: Vydavatelství dopravní literatury, 2005. ISBN 978-80-86765-02-4.
- KREJČÍŘÍK, Mojmir. *Česká nádraží: architektura a stavební vývoj, 3. díl*. Litoměřice: Vydavatelství dopravní literatury, 2009. ISBN 978-80-86765-12-9.
- KŘIVÁNEK, Jiří, NĚMEC, Jan, KOPP, Jan. *Vodní díla v České republice*. Praha: Jan Němec-Consult, 2016. ISBN 978-80-905159-1-8.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 1. díl, A-G*. Praha: Libri, 1996. ISBN 80-85983-13-3.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 2. díl, H-Kole*. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-85983-14-1.

- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl, Kolín-Míro*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-15-x.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 7. díl, Str-U*. Praha: Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-041-0.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 8. díl, V-Ž*. Praha: Libri, 1996. ISBN 978-80-7277-410-4.
- KUČA, Karel. *Vývoj historických sídel na našem území (vesnice)*. In: *Péče o architektonické dědictví: sborník prací, III. díl*. Praha: Idea servis, 2009, strana 94-103. ISBN 978-80-85970-60-9.
- KULHÁNEK, Ivan. *Evropa v 19. a 20. století: politické a sociálně-ekonomické souvislosti vývoje. Část 1. (1815-1939)*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2002. ISBN 80-7318-067-7.
- LÍBAL, Dobroslav. *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*. Praha: Unicornis, 2001. ISBN 80-901587-8-1.
- MAČALA, Pavol, Pavel MAREK a Jiří HANUŠ, ed. *Círky 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2010. ISBN 978-80-7325-218-2.
- MAREK, Pavel. *Česká reformace 20. století?: k zápasu Církve československé (husitské) o vizi moderního českého křesťanství v letech 1920-1924*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4830-5.
- MUSIL, František. *Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí*. Ústí nad Orlicí: Grantis, 1995.
- MUSIL, František. *Osídlování Poorlicka v době předhusitské. Kraj na Tiché Orlici, v povodí Třebovky a Moravské Sázavy*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2002. ISBN 80-86042-64-2.
- MUSIL, František a Jaroslav ČECHURA, FELCMAN, Ondřej, ed. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7422-003-6.
- NEJEDLÝ, Vratislav, ZAHRADNÍK, Pavel. *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Pardubickém kraji*. Praha: Argo, 2008. ISBN 978-80-257-0058-7.
- PANOCH, Pavel, ed. *Slavné vily Pardubického kraje*. Praha: Foibos, 2009. ISBN 978-80-87073-12-4.
- PAURKT, Václav. *Vybrané akce restaurování soch v Pardubickém kraji v roce 2016*. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2016*. Ročník 2016, strana 115-117.
- PAUKRT, Václav. *Vybrané akce restaurování v roce 2017*. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2017*. Ročník 2017, strana 112-115.
- PAUKRT, Václav. *Vybrané akce restaurování v roce 2019*. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2019*. Ročník 2019, strana 71-82.

- PAVEL, Jakub. *Ochrana kulturních památek: Společenská nezbytnost památkové péče*. Praha: SPN, 1969.
- POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech I, A-J*. Praha: Academia Praha, 1977.
- POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech II, K-O*. Praha: Academia Praha, 1978.
- POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech III, P-Š*. Praha: Academia Praha, 1980.
- POCHE, Emanuel, ed. *Umělecké památky Čech IV, T-Ž*. Praha: Academia, 1982.
- PRAŽÁK, Václav. *Baroko východních Čech, architektura, sochařství*. Hradec Králové: Garamon, 1999. ISBN 80-902593-0-8.
- RÁKOSNÍKOVÁ, Vladimíra. *Urbanismus – péče o historická města a místa*. In: *Péče o architektonické dědictví: sborník prací, III. díl*. Praha: Idea servis, 2009, strana 105-138. ISBN 978-80-85970-60-9.
- RAPPAPORT, Michael a Lukáš. *Evropa devatenáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-061-9.
- ROBERTS, J. M. *Dvacáté století: dějiny světa od roku 1901 do současnosti*. Praha: Beta-Dobrovský, 2004. ISBN 80-7306-131-7.
- SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého, díl 2., Hradecko*. Praha: Šolc a Šimáček, 1935.
- SLOUKA, Jiří. *Mariánské a morové sloupy Čech a Moravy*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2996-1.
- STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. *Městská památková zóna Brandýs nad Orlicí*. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 11-15.
- STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. *Městská památková zóna Králíky*. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 51-55.
- STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. *Městská památková zóna Lanškroun*. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 56-61.
- STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. *Městská památková zóna Ústí nad Orlicí*. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 81-85.
- STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. *Městská památková zóna Česká Třebová*. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 20-24.
- STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. *Městská památková zóna Jablonné nad Orlicí*. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 42-46.

STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Letohrad. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 62-65.

STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Vysoké Mýto. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 86-91.

STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana, PAUKRT, Václav. Městská památková zóna Žamberk. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 92-97.

STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Obnova památek v okrese Ústí nad Orlicí za rok 2015, Vraclav – Svatý Mikuláš, kostel sv. Mikuláše, oprava střechy. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 125-126.

STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Obnova památek v okrese Ústí nad Orlicí za rok 2015, Žampach – hlavní oltář sv. Bartoloměje ze zámecké kaple v Žampachu, Domov pod hradem Žampach. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, strana 115.

STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Obnova památek v okrese Ústí nad Orlicí za rok 2016, Lanškroun, kostel sv. Václava, obnova fasády. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2016*. Ročník 2016, strana 123-124.

STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Obnova památek v okrese Ústí nad Orlicí za rok 2016, Mlýnický Dvůr – areál kostela Narození Panny Marie, oprava ohradní zdi. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2016*. Ročník 2016, strana 126-127.

STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Obnova památek v okrese Ústí nad Orlicí za rok 2017, Litice nad Orlicí, zřícenina hradu, oprava zdiva severního paláce. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2017*. Ročník 2017, strana 122-123.

SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, Kniha I*. 2004.

ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *České dějiny I, Středověká kolonizace v zemích českých*, Praha, 1938.

ŠIMKOVÁ, Hana. *Zásady regenerace městských památkových rezervací a památkových zón: (problematika historických souborů)*. Brno: Vysoké učení technické, 2000. Vědecké spisy Vysokého učení technického v Brně. ISBN 80-214-1627-0.

ŠTONCNER, Petr. Organizační vývoj státní památkové péče v letech 1918-1945. In: *Péče o architektonické dědictví: sborník prací, I. díl*. Praha: Idea servis, 2008, strana 45-93. ISBN 978-80-85970-60-9.

UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. Praha: Artefactum, 2004. ISBN 80-903230-8-1.

VÁLEK, Bohumil. *Půdy východních Čech v území mezi Krkonošemi a Českomoravskou vysočinou, jejich vznik, vývoj a praktické využití*. Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství, 1964.

VINTER, Vlastimil. *Úvod do dějin a teorie památkové péče*. 2. vyd. Praha: SPN, 1982.

VODĚRA, Svatopluk. *Přehled teorie a technických metod obnovy památek*. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1978.

VOKOLEK, Vít. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové: Muzeum východních Čech Hradec Králové, 1993. ISBN 80-85031-02-7.

VRABELOVÁ, Renata, ed. *Architektura 60. a 70. let 20. století v České republice. II*. Praha: Národní památkový ústav, 2020. ISBN 978-80-87967-26-3.

WIRTH, Zdeněk, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Vysokomýtském*. Praha: Nákladem Archaeologické komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém, 16.

ZAPLATÍLEK, Tomáš, *Fara Sudslava, historie a současnost, 1692-2014*. Studio Press, s.r.o., 2014.

Internetové zdroje:

Z památkového katalogu:

Areál kaple sv. Kateřiny, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Areál kaple sv. Kateřiny, krucifix, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Areál kaple sv. Kateřiny, ohradní zeď s piliřovou branou, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Areál kaple sv. Kateřiny, zvonice, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Areál klášter servitů s poutním chrámem Nanebevzetí Panny Marie, Králíky. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Areál kostel sv. Jakuba Většího, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Areál kostel sv. Františka Serafinského, Choceň. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Areál kostel Nanebevzetí Panny Marie, Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Areál kostel sv. Václava, Žamberk. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Areál nemocnice – rehabilitační ústav s parkem, Brandýs nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Areál zámek, Choceň. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Areál zámek, Lanškroun. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Areál zámek, Letohrad. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Areál zemědělský dvůr Nový dvůr, Letohrad. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt ambity s kaplí Nejsvětější Trojice, Letohrad. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt brána Choceňská, Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt brána Litomyšlská, Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt brána Pražská, Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-05-31]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt děkanství, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt děkanství, Lanškroun. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt děkanství, Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt divadlo, Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-05-31]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt dům čp. 5, Králíky. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt bývalá radnice, čp. 365, Králíky. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt fara, Sudslava. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt gymnázium, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt gymnázium se spojovací chodbou, Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt Hernychova vila, Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt kaple sv. Jana Nepomuckého, Letohrad. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt kaple sv. Kateřiny, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt kašna se sousoším Nymfy a kentaura, Žamberk. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt kašna s delfíny, Lanškroun. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt konvent, Králíky. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt kostel Nanebevzetí Panny Marie, Králíky. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt kostel Nanebevzetí Panny Marie, Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt kostel Nejsvětější Trojice, Klášterec nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt kostel sv. Jakuba Většího, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt kostel sv. Jana Křtitele, Vračovice-Orlov. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt kostel sv. Kříže, Klášterec nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt kostel sv. Petra a Pavla, Slatina u Vysokého Mýta. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt kostel sv. Václava, Lanškroun. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt kostel sv. Václava, Letohrad. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt kostel sv. Vavřince, Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt léčebna Brandýs nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt Mariánský sloup se sochami světců, Choceň. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-1-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt márnice a kaple sv. Jana Pavla II., Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt městské opevnění, Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt městský dům, čp. 87, Jablonné nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt městský dům na Sřelnici, čp. 1, Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt městský dům, srub s podloubím a pavlačí, čp. 24, Jablonné nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt městský dům, srub s podloubím a pavlačí, čp. 30, Jablonné nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt měšťanský dům, čp. 7, Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt Nový zámek, Rudoltice. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt Panny Marie, Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt radnice, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt radnice, Lanškroun. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt Sbor Českých bratří, Kunvald. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt Sbor Husův, Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt Sbor bratrský, Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt silniční most č. 312-006, Pastviny. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt sloup se sochou Panny Marie Immaculaty, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-1-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt sloup se sochou Panny Marie Immaculaty, Lanškroun. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-1-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt sloup se sochou Panny Marie Immaculaty, Letohrad. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-1-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt sloup se sochou Panny Marie Immaculaty a sochami světců, Žamberk. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-2-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt sloup se sousoším – Morový sloup, Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-2-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt socha bubnující legionář, Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt socha Šárky, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt sokolovna, Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt spořitelna, Králíky. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-2-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt stará radnice, Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt střední škola - gymnasium, Lanškroun. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-05-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt tělocvična – sokolovna, Brandýs nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt terasový bytový dům, Jablonné nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt textilní továrna, Žamberk. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt Venkovský dům Maxe Švabinského, Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt Venkovský dům Prokopa Diviše, Žamberk. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt věž vodárenská, Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt výšinné opevněné hradiště, sídliště Vraclav, Vraclav. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt zámek, Brandýs nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt zámek, Choceň. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt zámek, Lanškroun. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt zámek, Zámrsk. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt zámek, Žamberk. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt zámek, Žampach. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-10]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt zámek (tvrz), Letohrad, Orlice. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt zámecká zahrada, Letohrad. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt železniční stanice, Choceň. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt železniční stanice, Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Objekt železniční stanice – zastávka Město, Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Území Brandýs nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Území Česká Třebová. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Území Jablonné nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Území Králíky. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Území Lanškroun. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Území Letohrad. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Území Ústí nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Území Vysoká. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Území Vysoké Mýto. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Území Žamberk. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Z dalších zdrojů:

Areál liniové opevnění – dělostřelecká tvrz Bouda. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Bývalá fara Sudslava. In: *Sudslava.webnode* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://sudslava.webnode.cz/novinky>.

Československá obec legionářská, jednota Ústí nad Orlicí. In: *csol-uo* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.csol-uo.cz>.

Domek Prokopa Divíše. In: *muzeum Žamberk* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <http://www.muzeumzamberk.cz/domek-prokopa-divise>.

Historie přehrady Pastviny. In: *přehrada Pastviny* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://prehrada-pastviny.cz/cs/historie-prehrady-pastviny>.

Klášter Králíky, dějiny kláštera. In: *klášter Králíky* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.klasterkraliky.cz/historie/dejiny-klastera>.

K nádražní budovy v Ústí nad Orlicí. In: *Orlický deník* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: https://orlicky.denik.cz/zpravy_region/k-nadrazni-budove-v-usti-nad-orlicí-20140731.html

Legionář Antonín Ježek. In: *legie 100.* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <http://legie100.com/krev-legionare/41430>.

Mapa ČR. In: *Google maps.* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: www.google.cz/maps.

Mapa města Chocně. In: *Google maps.* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: www.google.cz/maps.

Mapa okresu Ústí nad Orlicí. In: *Google maps.* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: www.google.cz/maps.

Muzeum karosářství. In: *Muzeum karosarstvi.* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.muzeumkarosarstvi.cz/muzeum>.

Muzeum řemesel. In: *Muzeum remesel.* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.muzeumremesel.cz>.

Muzeum starých strojů a technologií. In: *starestroje* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <http://www.starestroje.cz>.

Muzeum Ústí nad Orlicí. In: *muzeum-uo* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.muzeum-uo.cz/cz/o-muzeu/hernychova-vila>.

Okres Ústí nad Orlicí. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/katalog-území-okres-ústí-nad-orlicí>.

Památník obětem internace Králíky. In: *Pamatnik.militaryclub.* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://pamatnik.militaryclub.info>

Památník sboru Jednoty bratrské Kunvald. In: *domek na sboru* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.kunvald.info/domek-na-sboru>.

Park u kostela v Ústí nad Orlicí. In: *Park roku.* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.parkroku.cz/cs/menu/soutezni-dila/park-u-kostela-usti-nad-orlici>.

Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1. 2015. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20556287/1300721503.pdf>. s. 63-65.

Rozhledna Lanšperk. In: *rozhlednovým rájem* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.rozhlednovymrajem.cz/lansperk>.

Staré fotografie, Brandýs nad Orlicí. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Brandys_nad_Orlici/Default.aspx

Staré fotografie, Česká Třebová. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Ceska_Trebova/Default.aspx

Staré fotografie, Chocně. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Chocen/Default.aspx

Staré fotografie, Králíky. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Kraliky/Default.aspx

Staré fotografie, Lanškroun. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Lanškroun/Default.aspx

Staré fotografie, Letohrad. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Letohrad/Default.aspx

Staré fotografie, Vysoké Mýto. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Vysoké_Mýto/Default.aspx

Staré fotografie, Zámorsk. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Zámorsk/Default.aspx

Staré fotografie, Žamberk. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Žamberk/Default.aspx

Tvrz Orlice. In: *tvrz orlice* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.tvrzorlice.cz>

Základní umělecké škola Jaroslava Kociana. In: *zusuo* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.zusuo.cz>

Zákony pro lidi. In: *Zákon č. 20/1989 Sb.* [online]. [cit. 2021-4-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1989-20>.

Prameny:

NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, hrad Brandýs nad Orlicí, č. 169.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, hrad Litice nad Orlicí, č. 278.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, lázně Brandýs nad Orlicí, č. 2933.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, lázně Brandýs nad Orlicí, č. 7037.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, sokolovna Brandýs nad Orlicí, č. 62/94.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, sokolovna Brandýs nad Orlicí, č. 37/95.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, sokolovna Brandýs nad Orlicí, č. 3733.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, fond archivní spisové dokumentace, sokolovna Brandýs nad Orlicí, č. 5141.

NPÚ generální ředitelství (Praha), průzkumy, posudky, zprávy, 000170, Beránek, Jan, Chotěborská, Lucie, Macek, Petr, Pařízková, Čevonová, Patrný, Michal, Racková, Eliška,

Záhorka, Jindřich, Železniční stanice Ústí nad Orlicí výpravní budova čp. 684 rejstříkové číslo ÚSKP: 104023: Stavebně historický průzkum, 2011.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, materiálový průzkum, MAT. PR. 5907, Valentová, Zuzana, Pech, Michal, Materiálový průzkum, zámek Letohrad, 2017.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, nálezová zpráva, L 682, Cejpková, Miroslava, Litice nad Orlicí – záchranný archeologický výzkum v roce 1996, 1996.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, plánová dokumentace, 7293, Kudrnovský, Miloš, Otčenáš, Petr, Švejnoha, Josef, Veselá, Renata, Stabilizace jihovýchodní části jádra hradu Brandýs nad Orlicí, 2013.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, plánová dokumentace, L 655, Beneš, Vladimír, Litice SH, Technická zpráva, Současný stav objektů, 1985.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, plánová dokumentace, L 700, Dušek, Radim, Klimeš, Jan, Sláma, Rudolf, Šťastný, Pavel, Záchrana zříceniny hradu Lanšperk, 1998.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, plánová dokumentace, PD 7391, Jiráčková, Martina, Teplý, Vladimír, Gymnázium Česká Třebová - Rekonstrukce a vybavení odborných učeben, 2016.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, plánová dokumentace, PD 7393, Bubeníková, Marcela, Čížek, Ondřej, Fait, Jiří, Král, Jaroslav, Pipek, Michal, Rohlíček, Petr, Šantavý, Tomáš, Zábřaha, V., Choceň zámek č.p.1 Obnova střechy a krovu, 2016.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, posouzení projektu rekonstrukce zbylých zdí severního paláce, Vinař, Jan, Hrad Litice, 1997.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, průzkumy, posudky, zprávy, J 196, Syrová, Zuzana, Syrový, Jiří, Jablonné nad Orlicí, dům čp.30, 1995-1996.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, průzkumy, posudky, zprávy, K 104, David, R., Kout, V., Kubištová, E., Králíky. Stavebně historický rozbor historického jádra., 1971.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, průzkumy, posudky, zprávy, L 148, David, R., Hudec, Ludvík, Kout, V., Kubištová, E., Lanškroun. Stavebně historický rozbor historického jádra., 1972.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 3748, Věneček, Jiří, Vstupní dveře jižního a severního portálu děkanského kostela sv. Jakuba Většího v České Třebové, 2004.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 4050, Látal, Jiří, Ungr, Karel, Restaurování štítu chalupy Maxe Švabinského v Kozlově, 2006.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 4055, Novotný, Filip, Přikryl, Richard, Svobodová, Jiřina, Kamenný kříž u vchodu na hřbitov r. č. 22523/6-3915/4. Jablonné nad Orlicí., 2004.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 4346, Petr, Josef, Restaurování Mariánského sloupu na Masarykově náměstí v Žamberku., 2006.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 4347, Berger, Petr, Bergerová, Šárka, Orientační restaurátorský průzkum omítkových eventuálně barevných vrstev v interiéru zámku ÚPS na Žampachu pro I. etapu stavebních prací., 2006.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 4758, Vítová, Hana, Restaurátorský průzkum hlavní oltář Nejsvětější Trojice kostela Nejsvětější Trojice v Klášterci nad Orlicí, 2009.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 4900, Novotný, Filip, Závěrečná restaurátorská zpráva. Portál se sochařskou výzdobou, ostění dvou vstupů a okna., 2012.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 5073, Molová, Marie, Restaurátorská zpráva a fotodokumentace. Zámecká kaple Nanebevzetí Panny Marie Žamberk, 2011.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 5074, Hušák, Roman, Martincová, Marie, Štourač, Jiří, Restaurování nástěnných maleb v klenbě hlavní lodi zámecké kaple Nanebevzetí Panny Marie v Žamberku, 2012.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 5076, Havlíčková, Ivana, Hrinda, Lukáš, Hrindová, Marie, Kopáček, Ivan, Sondážní stratigrafický průzkum interiéru fary Sudslava, čp. 1, 2012-2013.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, 5160, Novotný, Filip, Šimek, Ondřej, Restaurátorský průzkum KAŠNA na náměstí J. M. Marků v Lanškrounu., 2011.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, RP 5606, Pech, Michal, Věneček, Jiří, Restaurátorský průzkum vstupních a interiérových dveří. Radnice čp.203, Náměstí Komenského, Brandýs nad Orlicí, 2016.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, RZ 5655, Černý, Lukáš, Červinka, Josef, Drnovský, František, Fous, Vratislav, Havlíčková, Ivana, Hvězda, Daniel, Perůtková, Pavla, Rajtárová, Romana, Šimánek, Petr, Voláková, Šárka, Morový sloup v Letohradě, restaurátorská zpráva 2014-2016., 2016.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, RP 5839, Rejent, Marek, Muzeum českého karosářství Vysoké Mýto: Restaurátorský průzkum a popis restaurátorského záměru dřevěných prvků, 2013.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, RP 5854, Běťák, Marek, Pech, Michal, Valentová, Zuzana, Restaurátorský průzkum kamenné atiky domu č.p.7 v Ústí nad Orlicí, 2017.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, RP 5903, Běťák, Marek, Restaurátorský průzkum plastiky sv. Floriána na atice Hernychovy vily v Ústí nad Orlicí, 2018.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, RZ 5968, Vondruška, Tomáš, Restaurování kamenných prvků na atice kostela sv. Václava v Letohradě, restaurátorská zpráva, 2019.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská dokumentace, RZ 5980, Restaurátorský zásah na soše Šárky v parku Javorka v České Třebové, 2018.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorský průzkum, 5899, Rejman, Petr, Restaurátorský průzkum a záměr pískovcového renesančního erbu na průčelí fasády Staré radnice v České Třebové, 2018.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorský průzkum, 5901, Rejman, Petr, Majoroš, Peter, Restaurátorský stratigrafický průzkum a záměr na obnovu hlavního průčelí Radničního domu v České Třebové, 2018.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorský průzkum, RP 5605, Šulc, Radovan, Restaurátorský průzkum dřevěných prvků – dveří a záměr na obnovu a restaurování, Obnova kaple sv. Jana Nepomuckého v Letohradě, 2015.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorský průzkum, RP 5962, Červinka, Josef, Restaurátorský průzkum 2015, Kamenné prvky fasád zámku v Žamberku, 2015.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorský průzkum, RP 5977, Pech, Michal, Valentová, Zuzana, Restaurátorský průzkum a návrh na restaurování sochy sv. Floriána v ulici Hakenova v Ústí nad Orlicí, 2019.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská zpráva, RZ 5491, Skuhřavý, Jaroslav, Chrám sv. Vavřince ve Vysokém Mýtě - restaurování vitrají pěti oken, 2011

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská zpráva, RZ 5885, Skarolková, Eva, Restaurování Madony z Vysokého Mýta, kostel sv. Vavřince, kaple sv. Jana Křtitele, 2017

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská zpráva, RZ 5896, Vrbata, Jaroslav, Restaurátorská zpráva a dokumentace, kamenná kašna v Žamberku, 2018.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, restaurátorská zpráva, RZ 5982, Vondruška, Tomáš, Obnova kulturní památky kaple sv. Jana Nepomuckého v Letohradě – restaurování kamenných ostění sklepů, 2017.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, SHP, průzkumy, posudky, zprávy, L482, Líbal, D., Lišková, A., Macek, O., Hrad Litice - stavebně historický průzkum., 1979.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, SHP, průzkumy, posudky, zprávy, CH 241, Heroutová, Marie, Horyna, Mojmír, Líbal, Dobroslav, Mácha, Otakar, Choceň - zámek, 1974.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, Technický pasport, skutečný stav provedení prací v roce 2017 a 2018, Šponar, Ladislav, Obnova kulturní památky kaple sv. Jana Nepomuckého v Letohradě, 2018.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, Zápis z jednání na MěstNV v Brandýse nad Orlicí zde dne 16.4. 1986, 169/86, Vondrka, Rösler, Porš, Brandýs nad Orlicí, 1986.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, Zpráva o prohlídce restaurátorského díla, 1285, Nejedlý, Vondrka, Paukert, Bradna, Kašpar, Pomník J. A. Komenského, Brandýs nad Orlicí – Klopoty, 1982.

VČM v Pardubicích, Nálezová zpráva, Košťál, Jan, Revitalizace areálu středověké tvrze Orlice, Záchraný archeologický výzkum, k.ú. Orlice, obec Letohrad, Praha, 2012.

VČM v Pardubicích, Nálezová zpráva, Cejpková, Miroslava, Hložek, Martin. Záchraný archeologický výzkum na hradě Žampach, Pardubice, Brno, 2013-2015.

Z ústředního seznamu kulturních památek:

- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 26634/6-4084 – fara Sudslava
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 26916/6-4392 – Hernychova vila, Ústí nad Orlicí
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 46012/6-4025 – hrad Litice nad Orlicí
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 24876/6-4093 – hradiště Vraclav
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 40695/6-4019 – kaple sv. Jana Nepomuckého, Letohrad
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 35409/6-4156 – kašna se sousoším Nymfy a kentaura, Žamberk
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 32737/6-3942 – klášter servitů s poutním chrámem Nanebevzetí Panny Marie, Králíky
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 20546/6-3932 – kostel Nejsvětější Trojice, Klášterec nad Orlicí
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 24759/6-3831 – kostel sv. Jakuba Většího, Česká Třebová
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 46480/6-3966 – kostel sv. Václava, Lanškroun
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 35597/6-3990 – kostel sv. Václava, Letohrad
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 14570/6-4109 – kostel sv. Vavřince, Vysoké Mýto
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 44767/6-3911 – Mariánský sloup se sochami světců, Choceň
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 17937/6-3972 – radnice Lanškroun
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 30060/6-4551 – radnice stará, Česká Třebová
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 23779/6-4120 – radnice stará, Vysoké Mýto
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 25944/6-4106 – městské opevnění, Vysoké Mýto
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 45261/6-3918 – městský dům čp. 30, Jablonné nad Orlicí
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 45422/6-3992 – morový sloup se sousoším Panny Marie, Letohrad
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 28992/6-4049 – Nový zámek v Rudolticích
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 23163/6-3959 – Sbor Českých bratří, Kunvald
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 38478/6-3769 – Sbor bratrský, Ústí nad Orlicí
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 45121/6-4149 – sloup se sochou Panny Marie Immaculaty a sochami světců
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 42281/6-3778 – socha bubnujícího legionáře, Ústí nad Orlicí
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 45036/6-3842 – socha Šárky, Česká Třebová
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 10142/6-5843 – sokolovna, Brandýs nad Orlicí
- NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 27450/6-4021 – tvrz Orlice, Letohrad

NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 30049/6-4370 – venkovský dům Maxe Švabinského, Kozlov, Česká Třebová

NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 17601/6-4393 – zámek Brandýs nad Orlicí

NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 25579/6-3907 – zámek Chocẽ

NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 15933/6-3965 – zámek Lanškroun – bývalý klášter augustiniánů

NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 44931/6-3987 – zámek Letohrad

NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 40421/6-4137 – zámek Zámorsk

NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 19591/6-4141 – zámek Žamberk

NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 17602/6-4167 – zámek Žampach

NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 24480/6-4546 – zřícenina hradu Brandýs nad Orlicí

NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 19104/6-3985 – zřícenina hradu Lanšperk

NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 46193/6-4168 – zřícenina hradu Žampach

NPÚ REJST. ČÍSLO ÚSKP. 104023 – železniční stanice v Ústí nad Orlicí

Seznam použitých zkratk:

ČSFR – Československá federativní republika (1990-1992)

ČSR – Československá republika (1918-1938, 1945-1960)

ČSSR – Československá socialistická republika (1960-1989)

KČT – Klub českých turistů

MPR – Městská památková rezervace

MPZ – Městská památková zóna

NPÚ – Národní památkový ústav

SHP – Stavebně-historický průzkum

SOU – Střední odborné učiliště

SPÚ – Státní památkový ústav

SÚPP – Státní ústav památkové péče

SÚPPOP – Státní ústav památkové péče a ochrany přírody

ÚOP – Územní odborné pracoviště

ÚSKP – Ústřední seznam kulturních památek

ÚSPP – Ústředí státní památkové péče

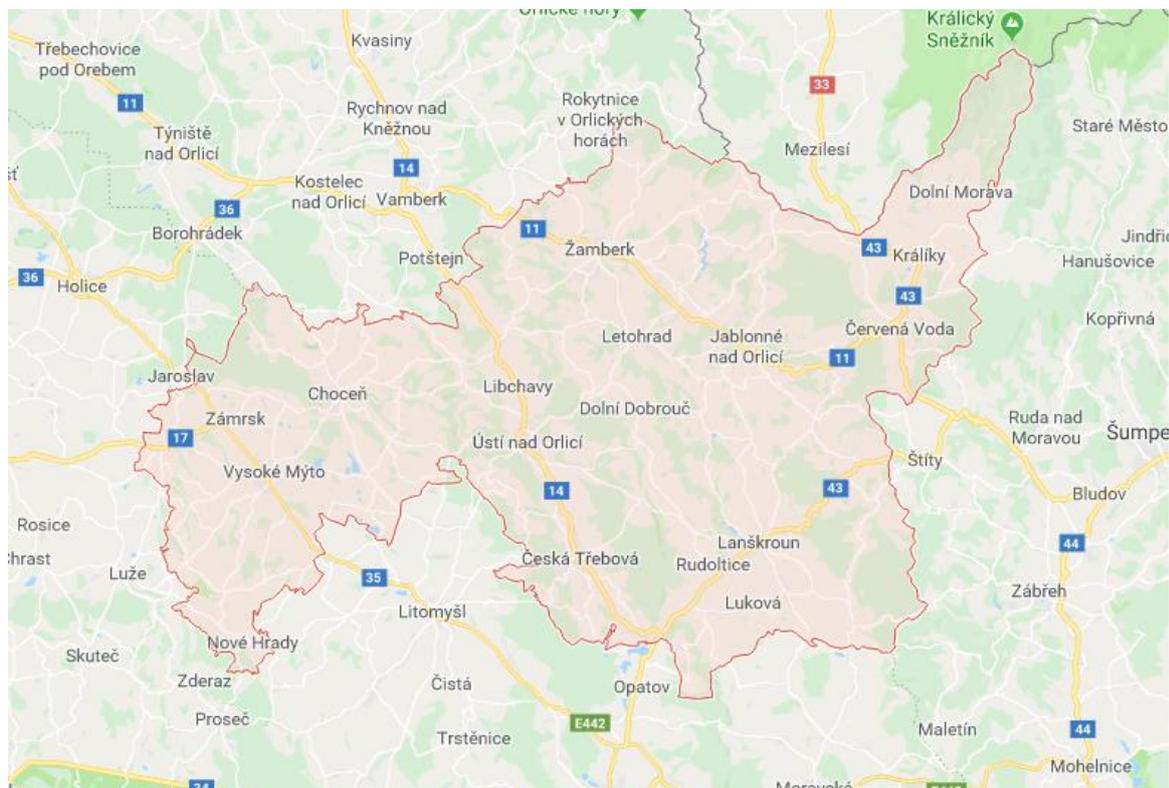
Přílohy:

Seznam mapových příloh:

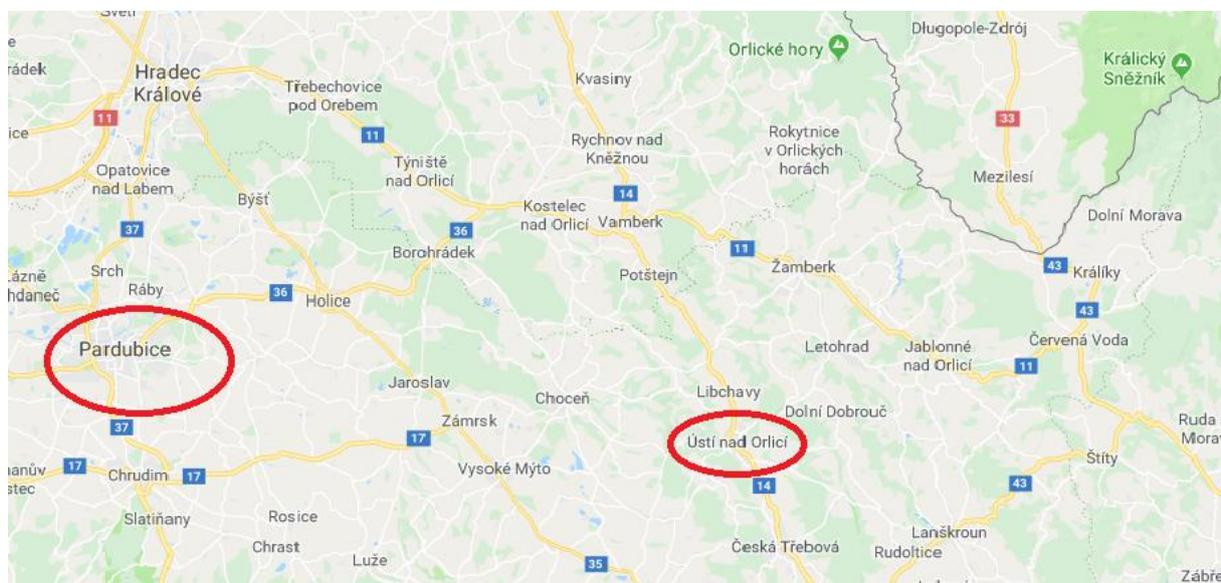
1. Mapa 1 – červeně vyznačen okres Ústí nad Orlicí (Orlickoústecká oblast)
2. Mapa 2 – červeně vyznačeny Pardubice a Ústí nad Orlicí
3. Mapa 3 – MPZ Brandýs nad Orlicí
4. Mapa 4 – MPZ Česká Třebová
5. Mapa 5 – MPZ Jablonné nad Orlicí
6. Mapa 6 – MPZ Králíky
7. Mapa 7 – MPZ Lanškroun
8. Mapa 8 – MPZ Letohrad
9. Mapa 9 – MPZ Ústí nad Orlicí
10. Mapa 10 – MPZ Vysoké Mýto
11. Mapa 11 – MPZ Žamberk
12. Mapa 12 – Mapa města Chocně, červeně vyznačen kostel, náměstí a zámek
13. Mapa 13 – VPZ Vysoká (Javorník) u Vysokého Mýta

Mapy:

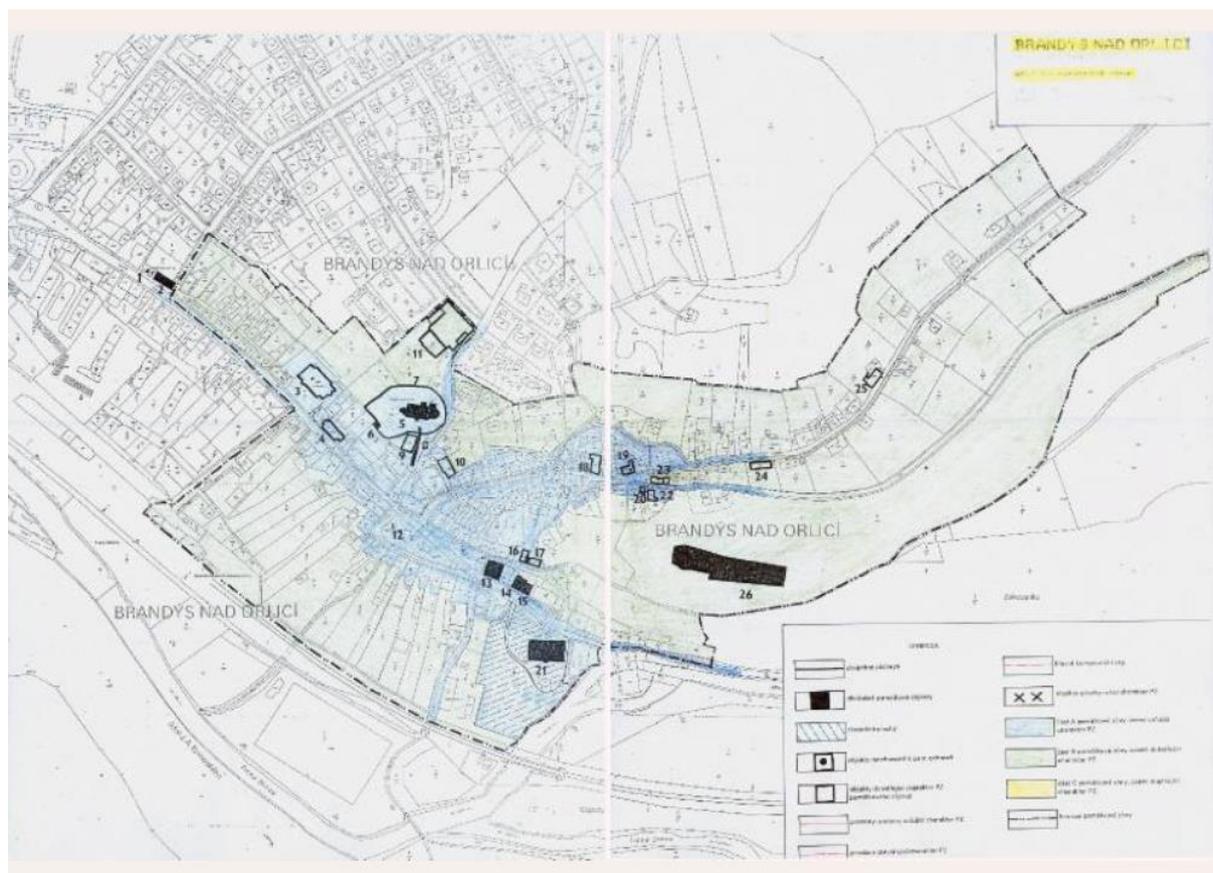
Mapa 1 – červeně vyznačen okres Ústí nad Orlicí (Orlickoústecká oblast)⁴⁵²

Mapa 2 – červeně vyznačeny Pardubice a Ústí nad Orlicí⁴⁵³

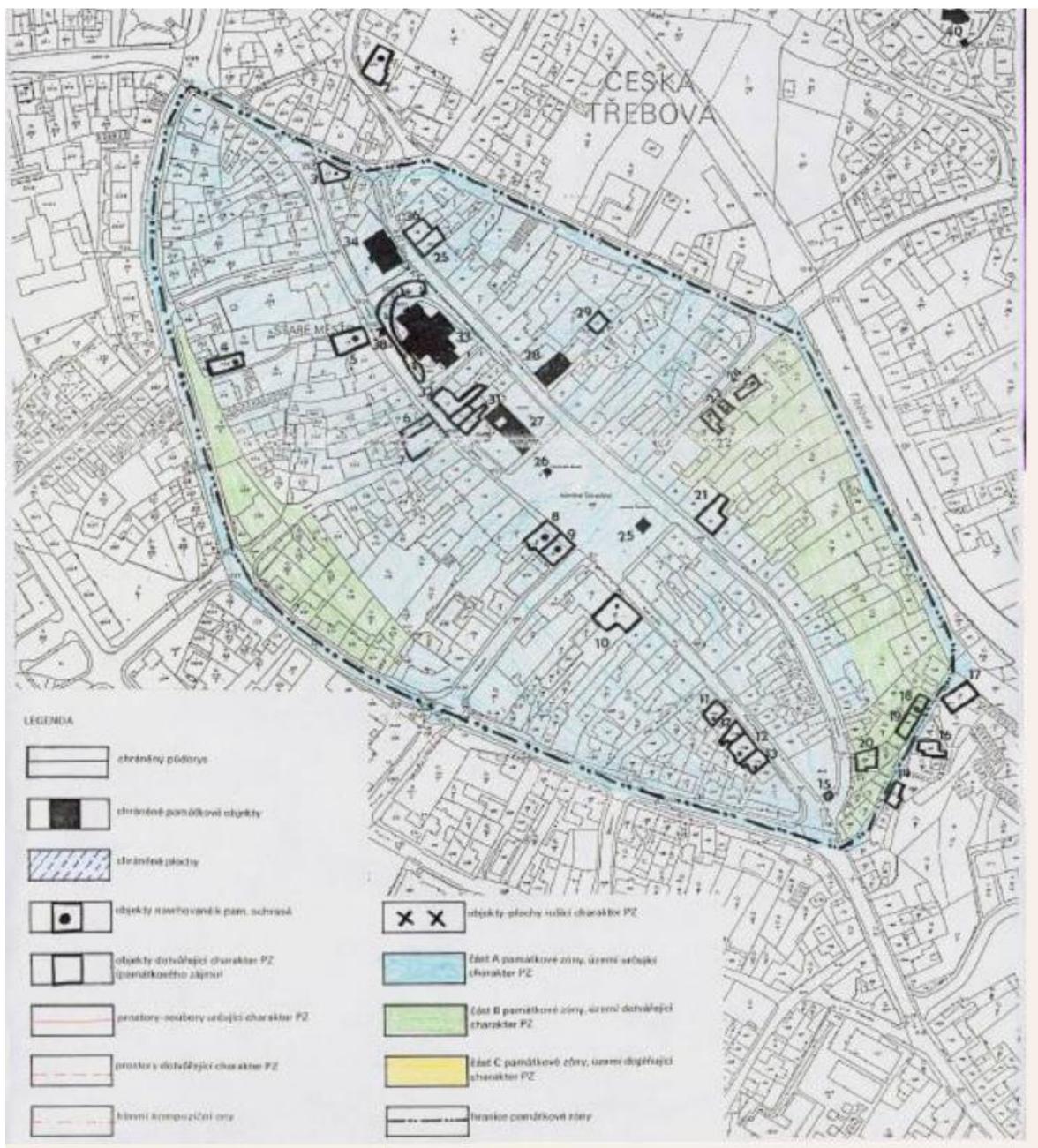
⁴⁵² Zdroj: *Mapa okresu Ústí nad Orlicí*. In: *Google maps*. [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: www.google.cz/maps.

⁴⁵³ Zdroj: *Mapa ČR*. In: *Google maps*. [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: www.google.cz/maps.

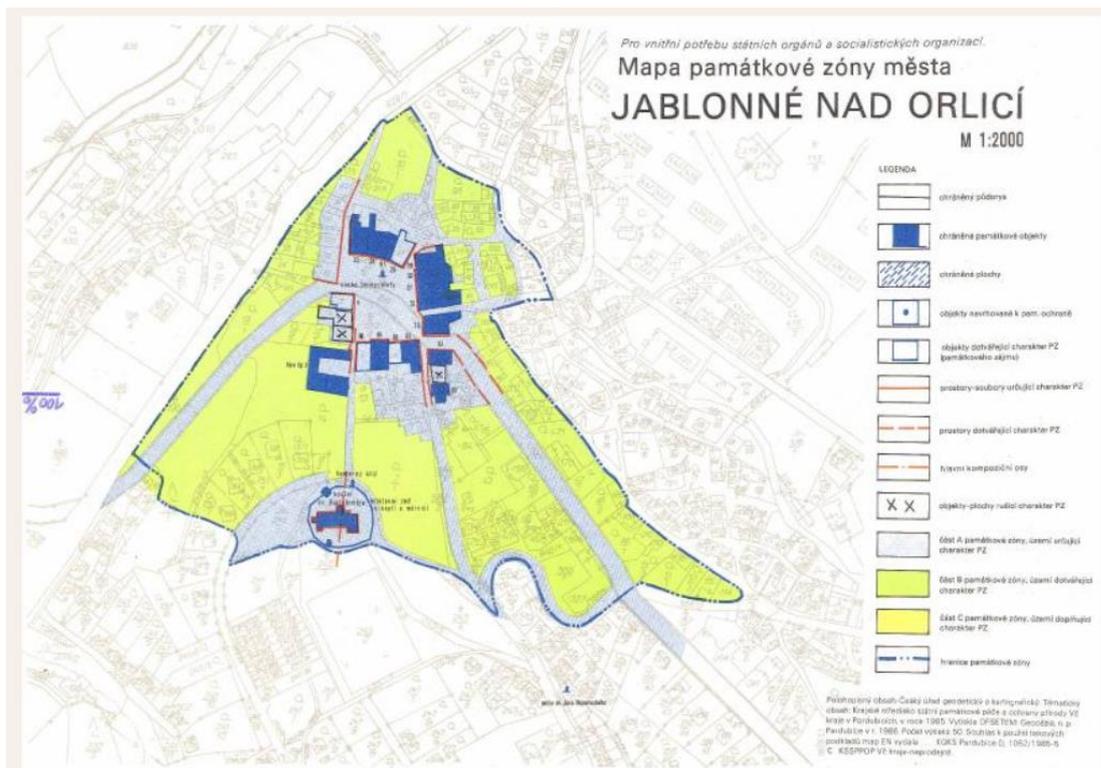
Mapa 3 – MPZ Brandýs nad Orlicí⁴⁵⁴

⁴⁵⁴ Zdroj: *Území Brandýs nad Orlicí*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

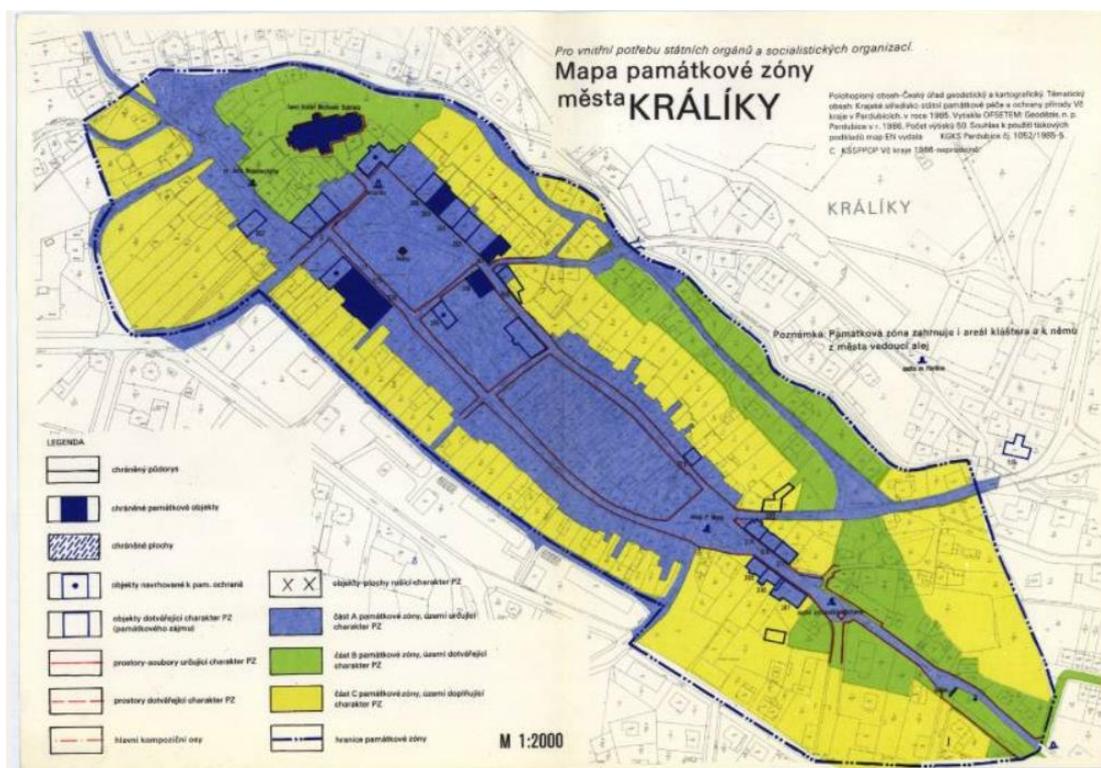

Mapa 4 – MPZ Česká Třebová⁴⁵⁵

⁴⁵⁵ Zdroj: *Území Česká Třebová*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

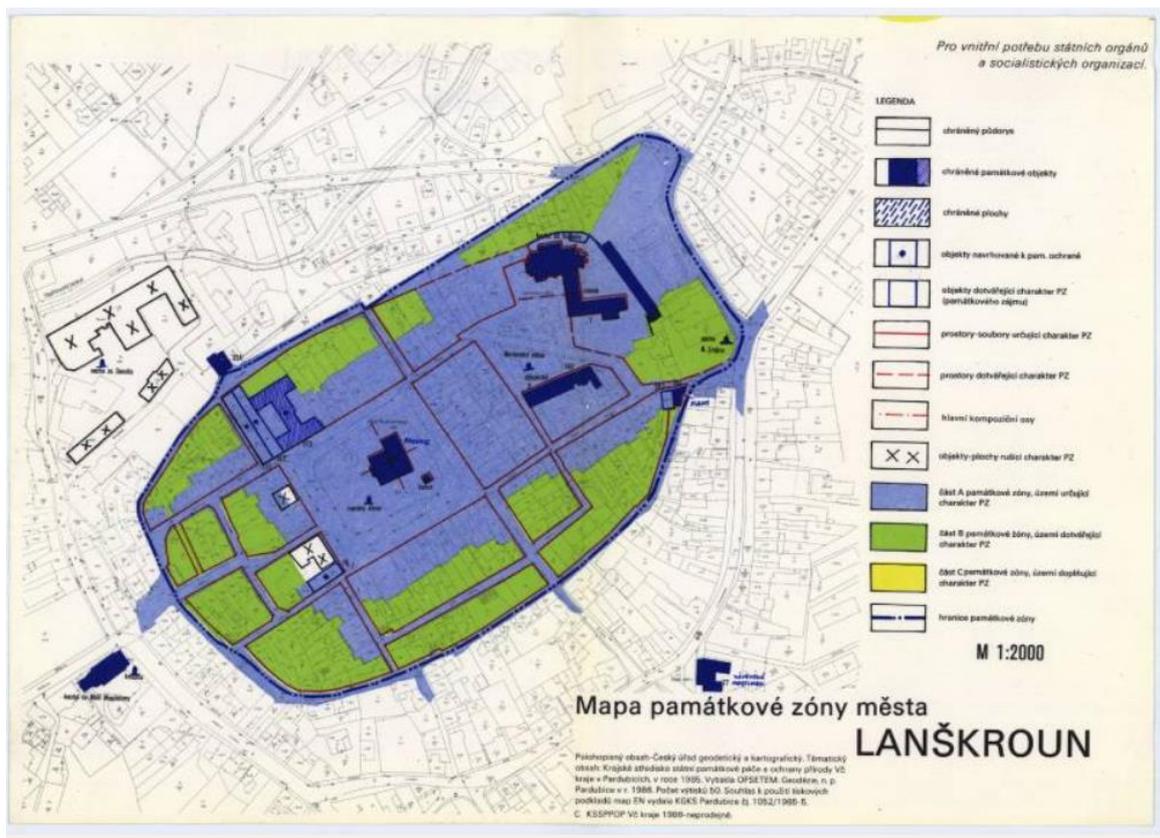
Mapa 5 – MPZ Jablonné nad Orlicí⁴⁵⁶

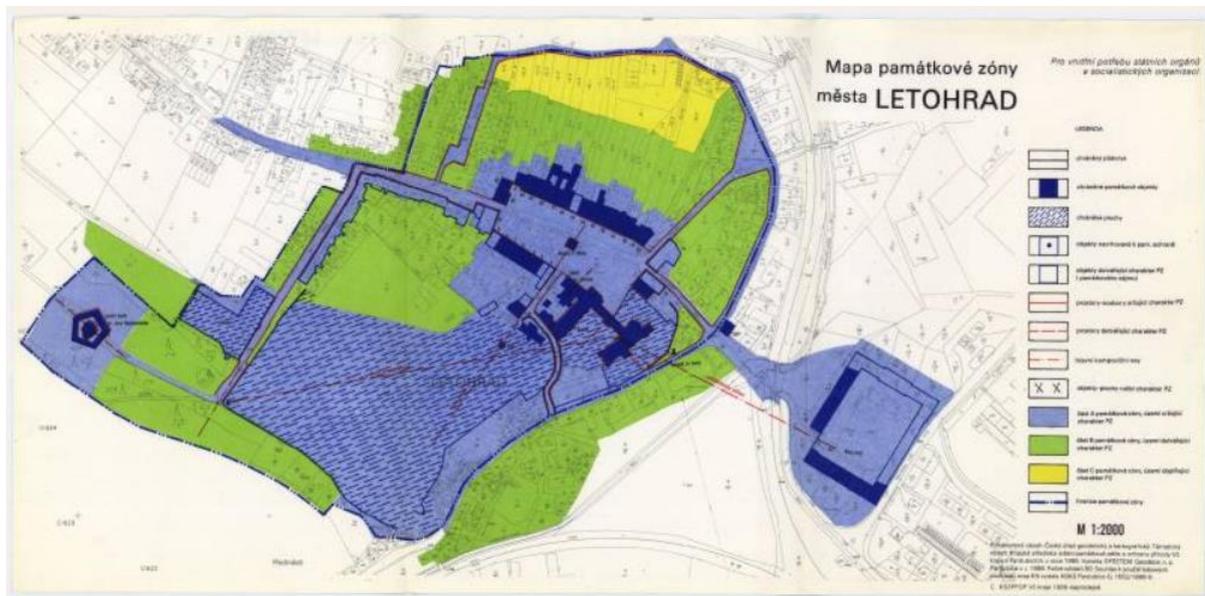
Mapa 6 – MPZ Králíky⁴⁵⁷

⁴⁵⁶ Zdroj: Území Jablonné nad Orlicí. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

⁴⁵⁷ Zdroj: Území Králíky. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

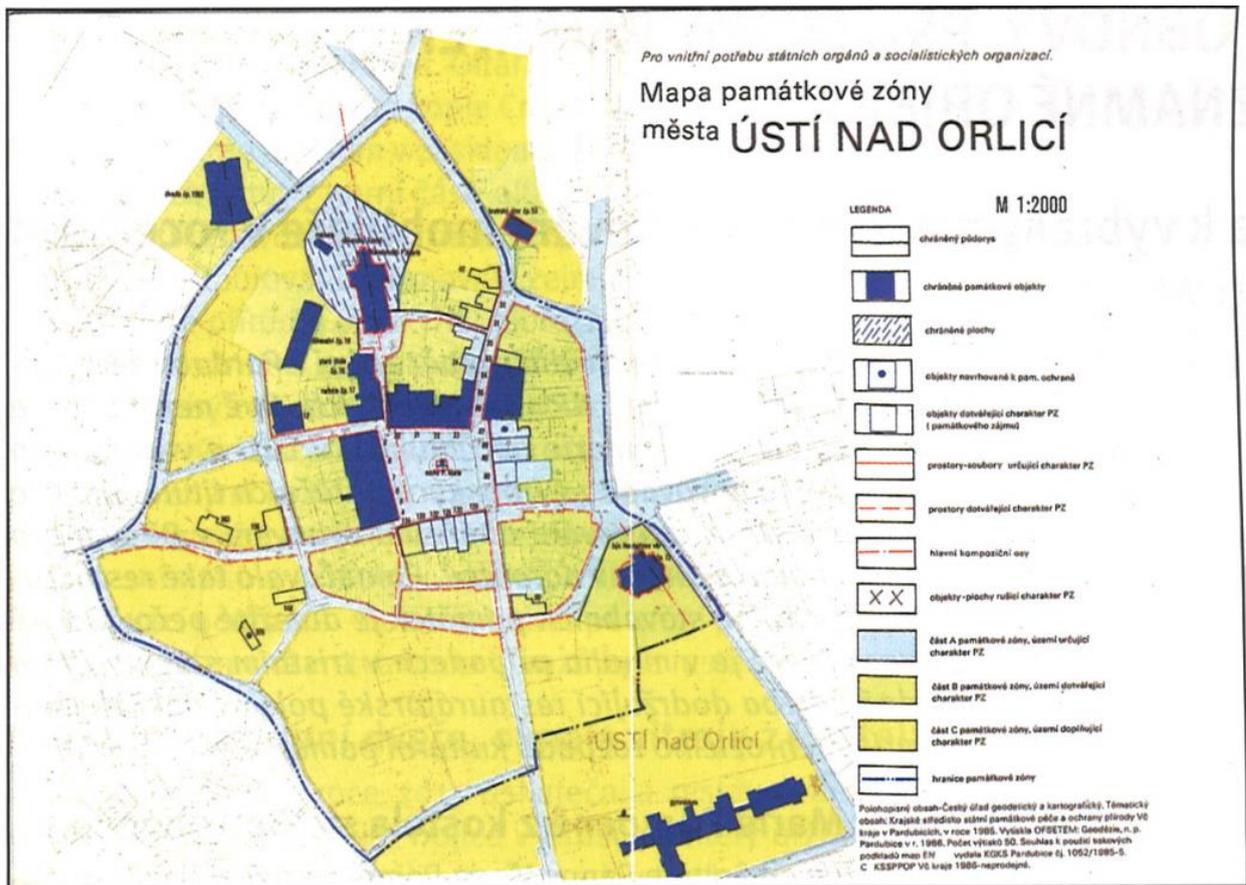
Mapa 7 – MPZ Lanškroun⁴⁵⁸

Mapa 8 – MPZ Letohrad⁴⁵⁹

⁴⁵⁸ Zdroj: *Území Lanškroun*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

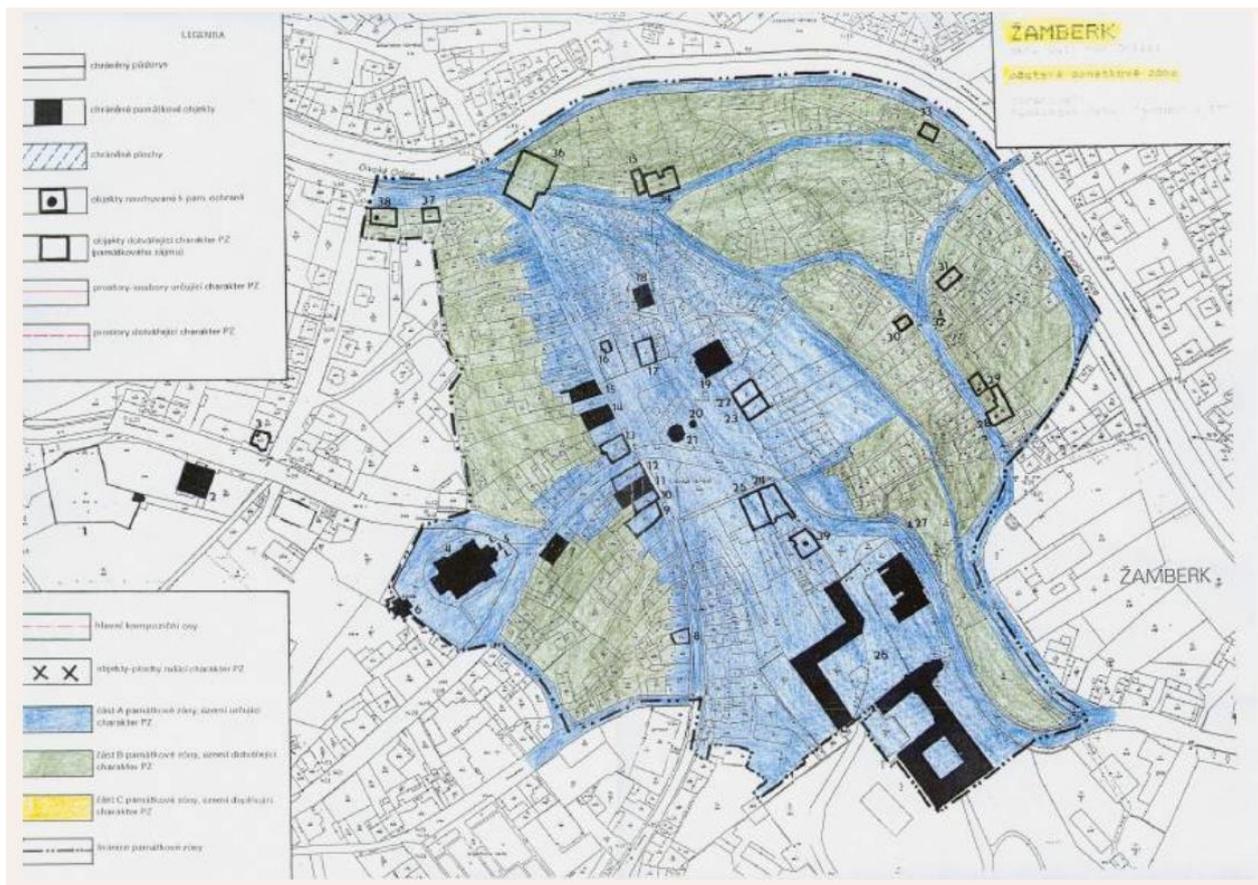
⁴⁵⁹ Zdroj: *Území Letohrad*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Mapa 9 – MPZ Ústí nad Orlicí⁴⁶⁰

⁴⁶⁰ Zdroj: STRÁNSKÁ-VAŘEKOVÁ, Zuzana. Městská památková zóna Ústí nad Orlicí. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2015*. Ročník 2015, s. 105.

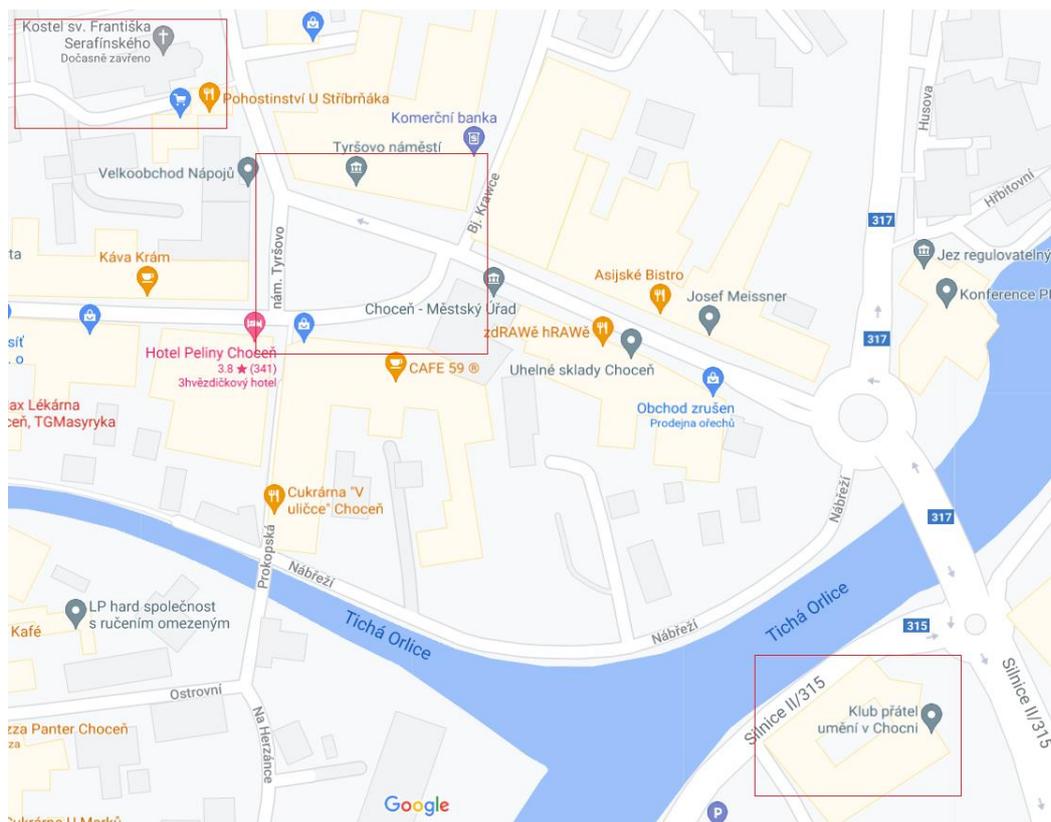

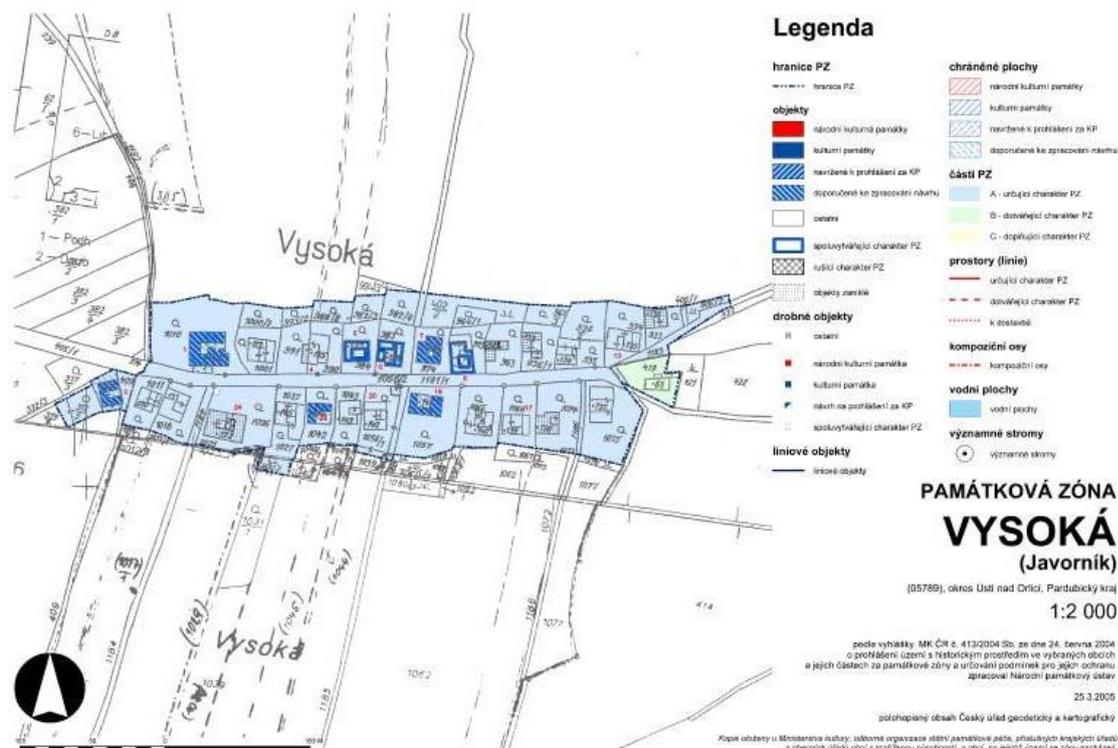
Mapa 11 – MPZ Žamberk⁴⁶²

⁴⁶² Zdroj: *Území Žamberk*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Mapa 12 – Mapa města Chocně, červeně vyznačen kostel, náměstí a zámek⁴⁶³

Mapa 13 – VPZ Vysoká (Javorník) u Vysokého Mýta⁴⁶⁴

⁴⁶³ Zdroj: *Mapa města Chocně*. In: *Google maps*. [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: www.google.cz/maps.

⁴⁶⁴ Zdroj: *Území Vysoká*. In: *Památkový katalog* [online]. [cit. 2021-7-30]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pardubický-kraj/okres-ústí-nad-orlicí>.

Seznam obrazových příloh:

1. Obr. č. 1 – fotografie Brandýsa n. Orli z roku 1899, v popředí budova Vodoléčebných lázní, vlevo v pozadí je patrna zřícenina hradu Brandýsa
2. Obr. č. 2 – centrum města Brandýsa n. Orli z roku 1922, vlevo v pozadí budova nádraží, náměstí s dodnes dochovaným altánkem
3. Obr. č. 3 – budova radnice na náměstí v Brandýse n. Orli.
4. Obr. č. 4 – pomník J. A. Komenského
5. Obr. č. 5 – Brandýs n. Orli. – okolí pomníku dotváří přírodní labyrint z roku 2003, odkazující na nejslavnější dílo J. A. Komenského, přístupný veřejnosti v sezoně
6. Obr. č. 6 – zřícenina hradu Brandýsa porostlá silnou vegetací
7. Obr. č. 7 – torzo hradního zdiva hradu Brandýsa n. Orli.
8. Obr. č. 8 – Česká Třebová, pohled na město okolo roku 1930
9. Obr. č. 9 – Česká Třebová, budova Gymnázia, foto z roku 1915
10. Obr. č. 10 – Česká Třebová, rotunda sv. Kateřiny – areál
11. Obr. č. 11 – Česká Třebová, rotunda sv. Kateřiny
12. Obr. č. 12 – Česká Třebová – rotunda sv. Kateřiny – vstupní brána do areálu
13. Obr. č. 13 – Česká Třebová – budova hlavního nádraží po rekonstrukci
14. Obr. č. 14 – Česká Třebová – socha Šárky v parku Javorka
15. Obr. č. 15 – Budova radnice po rekonstrukci na náměstí v České Třebové
16. Obr. č. 16 – moderně opravená budova infocentra a Městského muzea v centru České Třebové
17. Obr. č. 17 – morový sloup na náměstí v České Třebové, v pozadí budova radnice
18. Obr. č. 18 – kostel sv. Jakuba Většího v České Třebové
19. Obr. č. 19 – kostel sv. Jakuba Většího – hlavní vstup
20. Obr. č. 20 – interiér kostela sv. Jakuba Většího
21. Obr. č. 21 – Chaloupka Maxe Švabinského v Kozlově u České Třebové
22. Obr. č. 22 – Malovaný štít a okolí chaloupky Maxe Švabinského v Kozlově
23. Obr. č. 23 – interiér „bílého pokoje“ v chalupě Maxe Švabinského
24. Obr. č. 24 – interiér chalupy Maxe Švabinského, schody do podkroví (letní byt)
25. Obr. č. 25 – centrum města Chocně, počátek 20. století
26. Obr. č. 26 – náměstí v Chocni s morovým sloupem, v pozadí zvonice

27. Obr. č. 27 – barokní kostel sv. Františka Serafínského se zvonící v Chocni
28. Obr. č. 28 – barokní fara s v klasicizujícím stylu doplňující areál kostela se zvonící v Chocni
29. Obr. č. 29 – budova choceňského zámku z počátku 20. století
30. Obr. č. 30 – hlavní průčelí se vstupem do choceňského zámku
31. Obr. č. 31 – zadní trakt choceňského zámku z pohledu od městského parku
32. Obr. č. 32 – vnitřní nádvoří choceňského zámku
33. Obr. č. 33 – funkcionalistická budova obchodní akademie architekta Čenka Mužíka nedlouho po výstavbě z počátku 30. let 20. století
34. Obr. 34 – budova choceňské obchodní akademie – současnost
35. Obr. č. 35 – pohled na město Jablonné nad Orlicí, první polovina 20. století
36. Obr. č. 36 – pohled na město Jablonné nad Orlicí, přelom 60. až 70. let 20. století
37. Obr. č. 37 – náměstí v Jablonném nad Orlicí, v popředí budova radnice a morový sloup, 60. až 70. léta 19. století
38. Obr. č. 38 – náměstí v Jablonném z téhož místa v roce 2001
39. Obr. 39 – náměstí v Jablonném n. Orl. – současná podoba
40. Obr. 40 – rekonstruovaný poloroubený městský dům čp. 30 pro účely infocentra a městského muzea
41. Obr. č. 41 – městský dům čp. 24 „U Černého medvěda“ na náměstí v Jablonném n. Orl.
42. Obr. č. 42 – morový sloup s posezením na náměstí v Jablonném nad Orlicí
43. Obr. č. 43 – centrum města Králíky, přelo 19. a 20. století
44. Obr. č. 44 – centrum města Králíky, současnost
45. Obr. č. 45 – náměstí Králíky, detail kašny
46. Obr. č. 46 – náměstí Králíky – secesní budova spořitelny
47. Obr. č. 47 – kostel sv. Michaela Archanděla
48. Obr. č. 48 – pamětní deska Tomáše Beckera na stěně kostela
49. Obr. č. 49 – budova bývalé fary v susedství kostela, Králíky
50. Obr. č. 50 – dochovaná cedule s německým nápisem na bývalé budově fary, Králíky
51. Obr. č. 51 – pohled na poutní areál na Hoře Matky Boží v Králíkách, okolo roku 1900
52. Obr. č. 52 – současný pohled na poutní areál na Hoře Matky Boží v Králíkách
53. Obr. č. 53 – schodiště v průčelí objektu k hlavnímu vstupu do areálu kláštera
54. Obr. č. 54 – průčelí areálu kláštera na Hoře Matky Boží v Králíkách
55. Obr. č. 55 – klášterní konvent, Hora Matky Boží, Králíky

56. Obr. č. 56 – pohled na alej stromů lemující cestu směrem od kláštera k městu Králíky
57. Obr. č. 57 – Kunvald – dům památníku Jednoty Bratrské
58. Obr. č. 58 – Kunvald – dům památníku Jednoty Bratrské, interiér, přízemí
59. Obr. č. 59 – Kunvald – památník J. A. Komenského
60. Obr. č. 60 – náměstí v Lanškrouně v roce 1948, v popředí budova radnice ještě s jednotnou sedlovou střechou
61. Obr. č. 61 – budova radnice Lanškroun, v popředí morový sloup
62. Obr. č. 62 – interiér radnice – přízemí, prostor průjezdu
63. Obr. č. 63 – budova radnice na lanškrounském náměstí
64. Obr. č. 64 – náměstí v Lanškrouně, detail s kašnou, v pozadí radnice a vlevo morový sloup
65. Obr. č. 65 – prostor Náměstí Aloise Jiráka, Lanškroun, uprostřed budova kostela sv. Václava, vpravo stavebně navazující budova zámku, kdysi kláštera
66. Obr. č. 66 – budova zámku Lanškroun, zadní část
67. Obr. č. 67 – areál zámku Lanškroun – vlevo budovy bývalých koníren
68. Obr. č. 68 – presbytář kostela sv. Václava a zadní část zámku s odhalenými kamennými prvky, dokládající předchozí stavební vývoj objektu a odhaleny a ponechány během rekonstrukce
69. Obr. č. 69 – budova zámku Lanškroun, přední strana taktéž včetně odhalených a ponechaných kamenných prvků, dokládajících předchozí stavební vývoj objektu
70. Obr. č. 70 – Průčelí kostela sv. Václava v Lanškrouně vhodně doplňuje moderní socha věřícího před kamenným křesťákem
71. Obr. č. 71 – interiér kostela sv. Václava v Lanškrouně
72. Obr. č. 72 – z boku na budovu kostela sv. Václava navazuje malá plechová novostavba přístřešku, na první pohled ukrytá mezi zdmi jednotlivých objektů
73. Obr. č. 73 – budova gymnázia na lanškrounském náměstí
74. Obr. č. 74 – zřícenina hradu Lanšperk, pod přístřeškem vlevo jsou zakryty odhalené objekty sklepení
75. Obr. č. 75 – pohled na areál hradu z vyhlídkové plošiny
76. Obr. č. 76 – hrad Lanšperk – dochovaná plášt'ová zeď, vlevo ocelová vyhlídková plošina
77. Obr. č. 77 – Letohrad, náměstí vpředu s morovým sloupem, za ním barokní kostel sv. Václava a vlevo budovy zámku, okolo roku 1920
78. Obr. č. 78 – letohradské náměstí, v pozadí kostel sv. Václava, morový sloup, budovy zámku
79. Obr. č. 79 – kostel sv. Václava s navazujícími budovami letohradského zámku

80. Obr. č. 80 – průčelí barokního kostela sv. Václava v Letohradě v současné době prochází obnovou
81. Obr. č. 81 – zadní strana barokního kostela sv. Václava se zvonicí
82. Obr. č. 82 – mariánské sousoší na náměstí v Letohradě
83. Obr. č. 83 – vstupní průčelí do areálu letohradského zámku
84. Obr. č. 84 – hlavní budova letohradského zámku
85. Obr. č. 85 – nádvoří letohradského zámku s parkovou úpravou
86. Obr. č. 86 – poutní místo kaple sv. Jana Nepomuckého s ambity na kopečku nad městem Letohrad, polovina 20. století
87. Obr. č. 87 – hrad Litice nad Orlicí, nejzachovalejší část hradní zříceniny – jižní palác s věží s dřevěným bedněním sloužící jako vyhlídka
88. Obr. č. 88 – vnitřní prostora jižního paláce s menší expozicí nálezů, nalezených během záchranných archeologických výzkumů v areálu hradu, jež jsou umístěny ve stylových vitrínách
89. Obr. č. 89 – hradní zřícenina Litice nad Orlicí, zbytky severního paláce
90. Obr. č. 90 – dochované objekty hradního opevnění, Litice nad Orlicí
91. Obr. č. 91 – přístupová cesta k hradu Litice n. Orl.
92. Obr. č. 92 – hlavní vstup do areálu zříceniny hradu Litice nad Orlicí, nad hlavní branou a brankou pro pěší je dochovaná výzdoba v podobě několika erbů a znaků
93. Obr. č. 93 – Pastvinské údolí před vznikem přehrady, původní most přes Divokou Orlicí
94. Obr. č. 94 – Pastvinské údolí, dnes zatopené, na dně s protékající řekou Divokou Orlicí
95. Obr. č. 95 – výstavba pastvinského obloukového železobetonového mostu, počátek 30. let 20. století
96. Obr. č. 96 – most krátce po dokončení, polovina 30. let 20. století
97. Obr. č. 97 – výstavba pastvinské hráze, poslední kamenné hráze v českých zemích, polovina 30. let 20. století
98. Obr. č. 98 – pastvinský obloukový železobetonový most v současnosti
99. Obr. č. 99 – pastvinský most – celkový pohled
100. Obr. č. 100 – pastvinský most, pohled z vrchu, dochované původní osvětlení
101. Obr. č. 101 – původní osvětlení, detail
102. Obr. č. 102 – dochovaný poklop ke Zvláštnímu zařízení – destrukčnímu systému Pastvinské přehrady z let 1936-38
103. Obr. č. 103 – kamenná hráz Pastvinské přehrady
104. Obr. č. 104 – hráz Pastvinské přehrady, dochován původní povrch vozovky

105. Obr. č. 105 – pohled na budovu elektrárny a „malou přehradu“ Pastviny
106. Obr. č. 106 – Pastvinská přehrada – částečně upuštěná
107. Obr. č. 107 – fara Sudslava nedaleko Chocně, pohled z ulice
108. Obr. č. 108 – fara Sudslava po částečné obnově fasády
109. Obr. č. 109 – průčelí fary s hlavním vstupem
110. Obr. č. 110 – hospodářské objekty fary
111. Obr. č. 111 – tvrz Orlice (dnes součást města Letohradu) po rekonstrukci včetně dřevěné pavlače v patře
112. Obr. č. 112 – tvrz Orlice – hlavní vstup a dřevěná pavlač detailněji
113. Obr. č. 113 – vstup do areálu tvrze Orlice
114. Obr. č. 114 – tvrz Orlice – zadní strana objektu, v pravé části nejstarší figurální sgrafito
115. Obr. č. 115 – tvrz Orlice – figurální sgrafito – detail
116. Obr. č. 116 – tvrz Orlice – psaníčkové sgrafito – detail
117. Obr. č. 117 – tvrz Orlice – zadní pohled
118. Obr. č. 118 – Ústí nad Orlicí – pohled na město, počátek 20. století
119. Obr. č. 119 – náměstí v Ústí nad Orlicí roku 1881, vpravo dnes nedochovaná kašna, uprostřed snímku historické budovy, jež v průběhu 80. let 20. století nahradila novostavba (dnešní katastrální úřad a obchodní dům)
120. Obr. č. 120 – novostavba orlickoústecké nemocnice ve funkcionalistickém stylu (dnes pavilon Chirurgie, Gynekologie a Urologie), 30. léta 20. století
121. Obr. č. 121 – dnes již neexistující zástavba orlickoústeckého podměstí, z velké části zničena během 2. poloviny 20. století (v tomto duchu se nesla výstavba na městských předměstích nejen v Ústí nad Orlicí, ale například i v nedaleké České Třebové)
122. Obr. č. 122 – budova orlickoústeckého sokola (v popředí vpravo) stavebně propojená s budovou gymnázia (vlevo) v roce 1920
123. Obr. č. 123 – současná podoba náměstí v Ústí nad Orlicí s morovým sloupem v centrální části včetně okolí úpravy
124. Obr. č. 124 – Hernychova vila, dnes městské muzeum
125. Obr. č. 125 – obnovená zahrada Hernychovy vily sloužící jako městský parčík
126. Obr. č. 126 – Hernychova vila zezadu, foceno z přílehlé zahrady
127. Obr. č. 127 – budova orlickoústeckého děkanství s arkádami v patře, foceno z prostoru bývalého hřbitova (dnes revitalizovaný areál kostela), u zdi část dochovaných náhrobků
128. Obr. č. 128 – revitalizovaný prostor bývalého hřbitova u orlickoústeckého kostela, nyní městský parčík

129. Obr. č. 129 – barokní kostel Nanebevzetí Panny Marie, pohled zezadu
130. Obr. č. 130 – průčelí kostela Nanebevzetí Panny Marie, v současné době rekonstruováno
131. Obr. č. 131 – interiér kostela
132. Obr. č. 132 – bývalá hřbitovní kaple Panny Marie Útěšné
133. Obr. č. 133 – nyní Meditační kaple sv. Jana Pavla II.
134. Obr. č. 134 – bývalá výpravní budova hlavního nádraží v Ústí nad Orlicí
135. Obr. č. 135 – nová výpravní budova hlavního nádraží v Ústí nad Orlicí umístěné naproti
136. Obr. č. 136 – stará výpravní budova – detail nástupiště
137. Obr. č. 137 – empírová budova zastávky Ústí nad Orlicí město z poloviny 19. století s později přistavěnou dřevěnou verandou
138. Obr. č. 138 – budova Roškotova divadla v Ústí nad Orlicí
139. Obr. č. 139 – pomník legionáře v Ústí n. Orl.
140. Obr. č. 140 – pomník legionáře v detailu
141. Obr. č. 141 – Vysoké Mýto – celkový pohled na tehdejší opevněné město, cca 17. století
142. Obr. č. 142 – Vysoké Mýto – letecký snímek – 20. léta 20. století
143. Obr. č. 143 – Vysoké Mýto – budova Gymnázia, počátek 20. století
144. Obr. č. 144 – Vysoké Mýto – budova sokolovny, rok 1932
145. Obr. č. 145 – náměstí Přemysla Otakara II. ve Vysokém Mýtě, v pozadí budova spořitelny, rok 1920
146. Obr. č. 146 – kostel sv. Vavřince po regotizaci, rok 1942
147. Obr. č. 147 – Chocoňská brána, rok 1910
148. Obr. č. 148 – pohled na historické centrum Vysokého Mýta z jedné z věží kostela sv. Vavřince
149. Obr. č. 149 – pohled na historické centrum Vysokého Mýta z jedné z věží kostela sv. Vavřince, vlevo v pozadí je patrna budova sokolovny
150. Obr. č. 150 – Vysoké Mýto – kostel sv. Vavřince
151. Obr. č. 151 – Vysoké Mýto – kostel sv. Vavřince
152. Obr. č. 152 – kostel sv. Vavřince – průčelí se dvěma věžemi
153. Obr. č. 153 – hlavní vstup do kostela – detail
154. Obr. č. 154 – interiér kostela sv. Vavřince, v současnosti probíhá oprava hlavního oltáře
155. Obr. č. 155 – samostatně stojící zvonice, v současnosti využívána jako galerie
156. Obr. č. 156 – původní budova spořitelny na vysokomýtském náměstí

157. Obr. č. 157 – morový sloup v centrální části vysokomýtského náměstí
158. Obr. č. 158 – pozůstatek Choceňské brány
159. Obr. č. 159 – Vysoké Mýto, Litomyšlská brána
160. Obr. č. 160 – Pražská (dříve Vratislavská) brána se sgrafitovou výzdobou, pohled od náměstí
161. Obr. č. 161 – Pražská (dříve Vratislavská) brána se sgrafitovou výzdobou, pohled do náměstí
162. Obr. č. 162 – dům Na Střelnici čp. 1 se sgrafitovou výzdobou, stavebně navazující na Pražskou bránu
163. Obr. č. 163 – budova Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě
164. Obr. č. 164 – Budova staré radnice, později soudu a věznice ve Vysokém Mýtě, nyní galerie a Muzeum českého karosářství
165. Obr. č. 165 – budova Muzea českého karosářství, zadní strana objektu, po pravé straně bývalý objekt věznice, v pozadí uprostřed moderní přístavba sloužící pro potřeby expozic, a také jako spojovací trakt
166. Obr. č. 166 a 167 – torzo barokního zámku v Rudolticích u Lanškrouna
167. Obr. č. 168 – chátrající okolí a přízemní část torza zámku v Rudolticích u Lanškrouna
168. Obr. č. 169 – dobový pohled na areál zámku v Zámrsku okolo roku 1915
169. Obr. č. 170 – Žamberk – pohled na město v roce 1712, vpravo náměstí s areálem kostela sv. Václava, vlevo areál žambereckého zámku
170. Obr. č. 171 – žamberecké náměstí v roce 1930 s kašnou a morovým sloupem
171. Obr. č. 172 – žamberecké náměstí, v popředí morový sloup, v pozadí kostel sv. Václava
172. Obr. č. 173 – morový sloup s kamennou balustrádou – detail
173. Obr. č. 174 – barokní kostel sv. Václava
174. Obr. č. 175 – kostel sv. Václava Žamberk – detail věže a presbytáře
175. Obr. č. 176 – celový pohled na město Žamberk, v popředí kostel sv. Václava, první polovina 20. století
176. Obr. č. 177 – vstupní brána do zámeckého areálu okolo roku 1913, v pozadí věž zámecké kaple
177. Obr. č. 178 – vstupní brána do zámeckého areálu v současnosti, v pozadí zámecká kaple
178. Obr. č. 179 – budovy bývalého zámeckého pivovaru po levé straně za vstupní branou do areálu zámku
179. Obr. č. 180 – budova zámku v Žamberku, vlevo stavebně navazující zámecká kaple

180. Obr. č. 181 – novostavba internátu v zámeckém areálu z konce 80. a počátku 90. let 20. století
181. Obr. č. 182 – přední nádvoří zámku v Žamberku
182. Obr. č. 183 – zadní nádvoří zámku v Žamberku
183. Obr. č. 184 a 185 – rodný dům Prokopa Diviše doplňuje replika jím zkonstruovaného hromosvodu, Helvíkovice - Žamberk
184. Obr. č. 186 – Divišovo divadlo v Žamberku, povovina 20. století
185. Obr. č. 187 – Divišovo divadlo v Žamberku, současnost
186. Obr. č. 188 – areál Orlických kasáren v roce 1934
187. Obr. č. 189 – současná podoba zámku Žampach
188. Obr. č. 190 – zámek Žampach, objekt zámecké kaple
189. Obr. č. 191 – nádvoří zámku Žampach – detail
190. Obr. č. 192 – areál zámku Žampach
191. Obr. č. 193 – zřícenina hradu Žampach
192. Obr. č. 194 – zřícenina hradu Žampach
193. Obr. č. 195 – zřícenina hradu Žampach – detail

Obrazové přílohy:

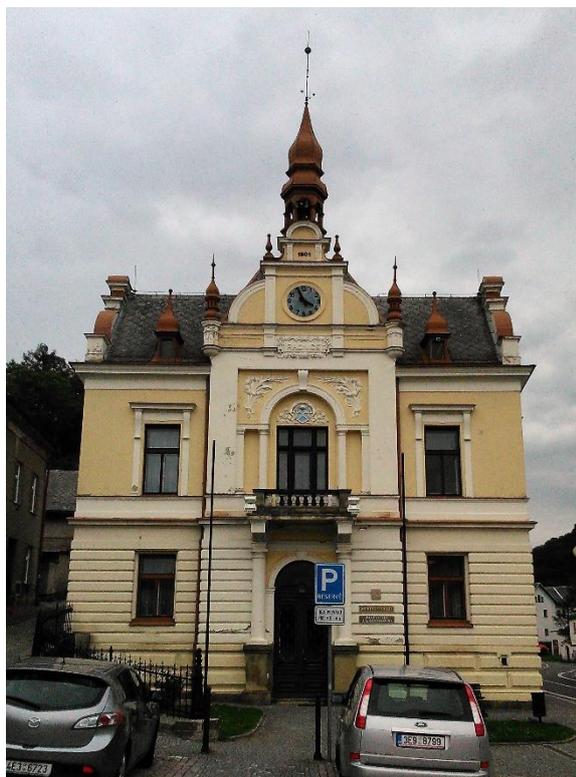
Obr. č. 1 – fotografie Brandýsa n. Orl. z roku 1899, v popředí budova Vodoléčebných lázní, vlevo v pozadí je patrna zřícenina hradu Brandýsa⁴⁶⁵

Obr. č. 2 – centrum města Brandýsa n. Orl. z roku 1922, vlevo v pozadí budova nádraží, náměstí s dodnes dochovaným altánkem⁴⁶⁶

⁴⁶⁵ Zdroj: *Staré fotografie, Brandýs nad Orlicí*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Brandys_nad_Orlici/Default.aspx

⁴⁶⁶ Tamtéž

Obr. č. 3 – budova radnice na náměstí v Brandýse n. Orli.⁴⁶⁸

Obr. č. 4 – pomník J. A. Komenského⁴⁶⁷

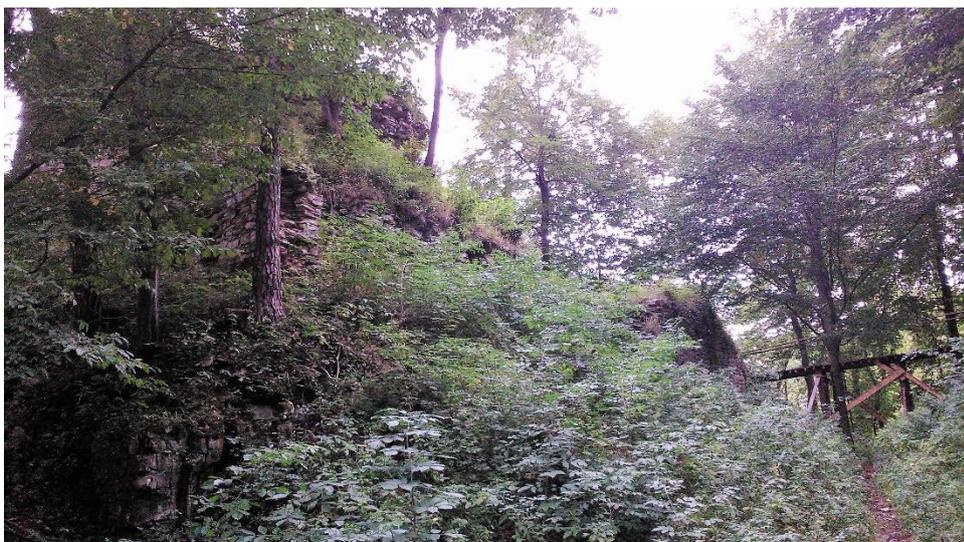

Obr. č. 5 – Brandýs n. Orli. – okolí pomníku dotváří přírodní labyrint z roku 2003, odkazující na nejslavnější dílo J. A. Komenského, přístupný veřejnosti v sezóně⁴⁶⁹

⁴⁶⁷ Zdroj: foto autorka

⁴⁶⁸ Tamtéž

⁴⁶⁹ Tamtéž

Obr. č. 6 – zřícenina hradu Brandýsa porostlá silnou vegetací⁴⁷⁰

Obr. č. 7 – torzo hradního zdiva hradu Brandýsa n. Orli.⁴⁷¹

---

⁴⁷⁰ Zdroj: foto autorka

⁴⁷¹ Tamtéž

Obr. č. 8 – Česká Třebová, pohled na město okolo roku 1930⁴⁷²

Obr. č. 9 – Česká Třebová, budova Gymnázia, foto z roku 1915⁴⁷³

⁴⁷² Zdroj: *Staré fotografie, Česká Třebová*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Ceska_Trebova/Default.aspx

⁴⁷³ Tamtéž

Obr. č. 10 – Česká Třebová, rotunda sv. Kateřiny – areál⁴⁷⁴

Obr. č. 11 – Česká Třebová, rotunda sv. Kateřiny⁴⁷⁵

---

⁴⁷⁴ Zdroj: foto autorka

⁴⁷⁵ Tamtéž

Obr. č. 12 – Česká Třebová – rotunda sv. Kateřiny – vstupní brána do areálu⁴⁷⁶

Obr. č. 13 – Česká Třebová – budova hlavního nádraží po rekonstrukci⁴⁷⁷

---

⁴⁷⁶ Zdroj: foto autorka

⁴⁷⁷ Tamtéž

Obr. č. 14 – Česká Třebová – socha Šárky v parku Javorka⁴⁷⁸

Obr. č. 15 – Budova radnice po rekonstrukci na náměstí v České Třebové⁴⁷⁹

---

⁴⁷⁸ Zdroj: foto autorka

⁴⁷⁹ Tamtéž

Obr. č. 16 – moderně opravená budova infocentra a Městského muzea v centru České Třebové⁴⁸⁰

Obr. č. 17 – morový sloup na náměstí v České Třebové, v pozadí budova radnice⁴⁸¹

---

⁴⁸⁰ Zdroj: foto autorka

⁴⁸¹ Tamtéž

Obr. č. 18 – kostel sv. Jakuba Většího v České Třebové⁴⁸²

Obr. č. 19 – kostel sv. Jakuba Většího – hlavní vstup⁴⁸⁴

Obr. č. 20 – interiér kostela sv. Jakuba Většího⁴⁸³

⁴⁸² Zdroj: foto autorka

⁴⁸³ Tamtéž

⁴⁸⁴ Tamtéž

Obr. č. 21 – Chaloupka Maxe Švabinského v Kozlově u České Třebové⁴⁸⁵

Obr. č. 22 – Malovaný štít a okolí chaloupky Maxe Švabinského v Kozlově⁴⁸⁶

---

⁴⁸⁵ Zdroj: foto autorka

⁴⁸⁶ Tamtéž

Obr. č. 23 – interiér „bílého pokoje“ v chalupě Maxe Švabinského⁴⁸⁷

Obr. č. 24 – interiér chalupy Maxe Švabinského, schody do podkroví (letní byt)⁴⁸⁸

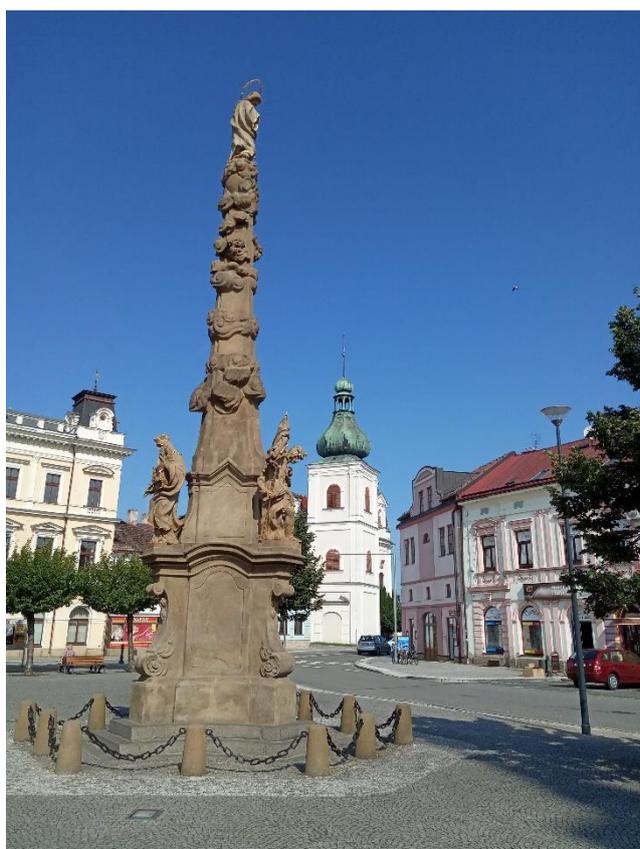
---

⁴⁸⁷ Zdroj: foto autorka

⁴⁸⁸ Tamtéž

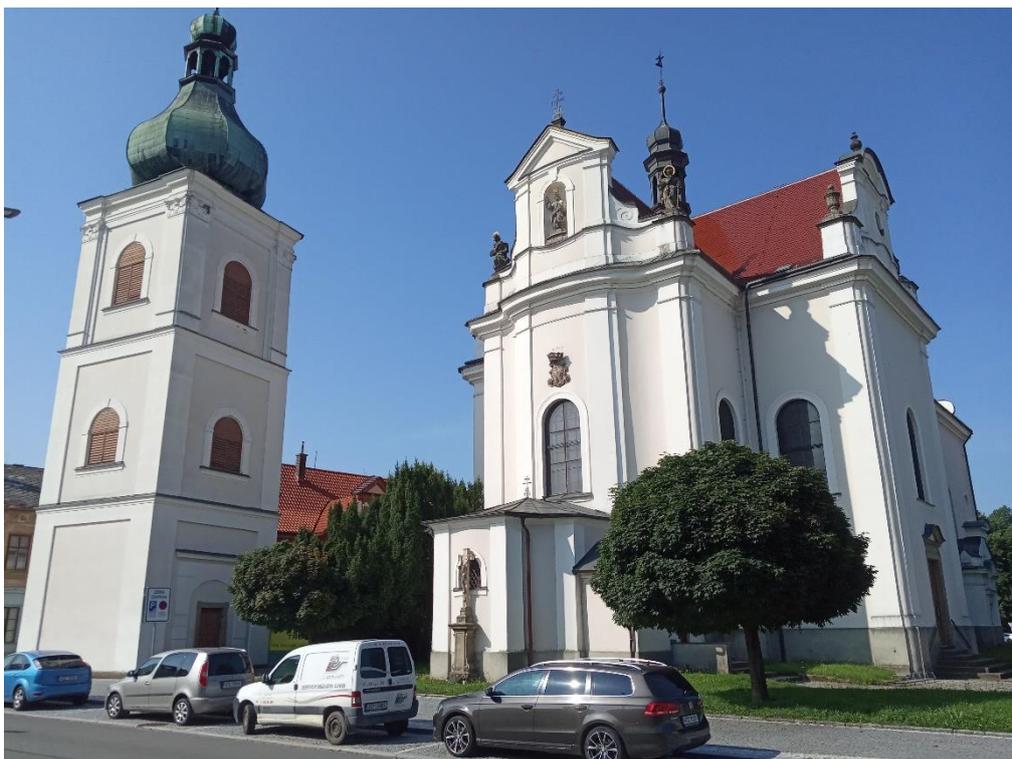
Obr. č. 25 – centrum města Chocně, počátek 20. století⁴⁸⁹

Obr. č. 26 – náměstí v Chocni s morovým sloupem, v pozadí zvonice⁴⁹⁰

⁴⁸⁹ Zdroj: *Staré fotografie, Choceň*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Chocen/Default.aspx

⁴⁹⁰ Zdroj: foto autorka

Obr. č. 27 – barokní kostel sv. Františka Serafinského se zvonící v Chocni⁴⁹¹

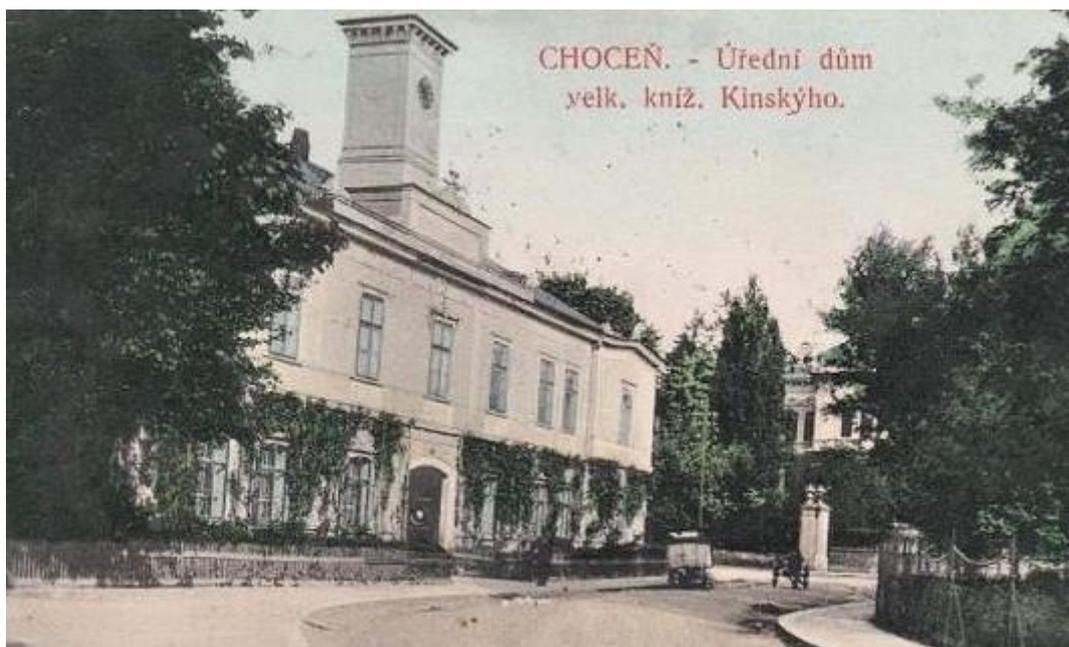

Obr. č. 28 – barokní fara s v klasicizujícím stylu doplňující areál kostela se zvonící v Chocni⁴⁹²

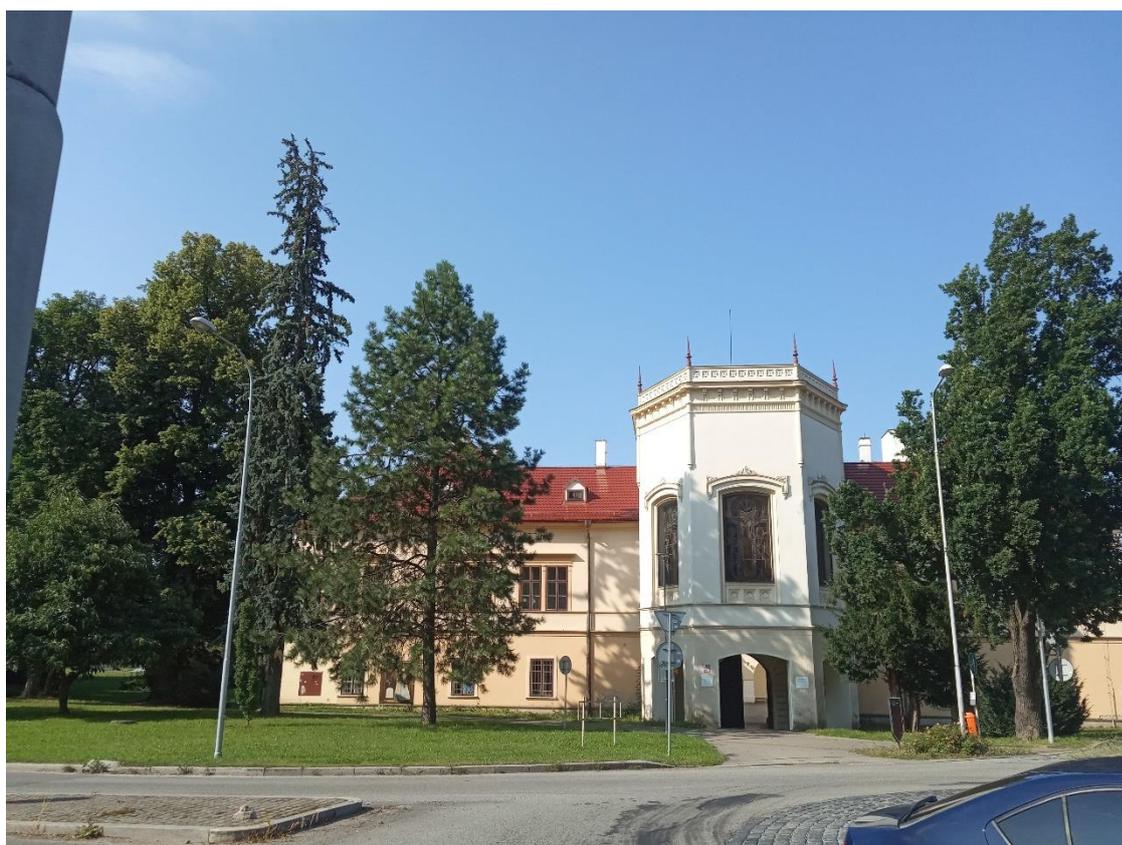
---

⁴⁹¹ Zdroj: foto autorka

⁴⁹² Tamtéž

Obr. č. 29 – budova choceňského zámku z počátku 20. století⁴⁹³

Obr. č. 30 – hlavní průčelí se vstupem do choceňského zámku⁴⁹⁴

⁴⁹³ Zdroj: *Staré fotografie, Choceň*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Chocen/Default.aspx

⁴⁹⁴ Zdroj: foto autorka

Obr. č. 31 – zadní trakt choceňského zámku z pohledu od městského parku⁴⁹⁵

Obr. č. 32 – vnitřní nádvoří choceňského zámku⁴⁹⁶

---

⁴⁹⁵ Zdroj: foto autorka

⁴⁹⁶ Tamtéž

Obr. č. 33 – funkcionalistická budova obchodní akademie architekta Čenka Mužíka nedlouho po výstavbě z počátku 30. let 20. století⁴⁹⁷

Obr. 34 – budova choceňské obchodní akademie – současnost⁴⁹⁸

---

⁴⁹⁷ Zdroj: *Staré fotografie, Choceň*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Chocen/Default.aspx

⁴⁹⁸ Zdroj: foto autorka

Obr. č. 35 – pohled na město Jablonné nad Orlicí, první polovina 20. století⁴⁹⁹

Obr. č. 36 – pohled na město Jablonné nad Orlicí, přelom 60. až 70. let 20. století⁵⁰⁰

⁴⁹⁹ Zdroj: archiv autorky

⁵⁰⁰ Tamtéž

Obr. č. 37 – náměstí v Jablonném nad Orlicí, v popředí budova radnice a morový sloup, 60. až 70. léta 19. století⁵⁰¹

Obr. č. 38 – náměstí v Jablonném z téhož místa v roce 2001⁵⁰²

⁵⁰¹ Zdroj: archiv autorky

⁵⁰² Tamtéž

Obr. 39 – náměstí v Jablonném n. Orli. – současná podoba⁵⁰³

Obr. 40 – rekonstruovaný poloroubený městský dům čp. 30 pro účely infocentra a městského muzea⁵⁰⁴

⁵⁰³ Zdroj: foto autorka

⁵⁰⁴ Tamtéž

Obr. č. 41 – městský dům čp. 24 „U Černého medvěda“ na náměstí v Jablonném n. Orli.⁵⁰⁵

Obr. č. 42 – morový sloup s posezením na náměstí v Jablonném nad Orlicí⁵⁰⁶

---

⁵⁰⁵ Zdroj: foto autorka

⁵⁰⁶ Tamtéž

Obr. č. 43 – centrum města Králíky, přelo 19. a 20. století⁵⁰⁷

Obr. č. 44 – centrum města Králíky, současnost⁵⁰⁸

⁵⁰⁷ Zdroj: *Staré fotografie, Králíky*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Kraliky/Default.aspx

⁵⁰⁸ Zdroj: foto autorka

Obr. č. 45 – náměstí Králíky, detail kašny⁵⁰⁹

Obr. č. 46 – náměstí Králíky – secesní budova spořitelny⁵¹⁰

Obr. č. 47 – kostel sv. Michaela Archanděla⁵¹¹

Obr. č. 48 – pamětní deska Tomáše Beckera na stěně kostela⁵¹²

⁵⁰⁹ Zdroj: foto autorka

⁵¹⁰ Tamtéž

⁵¹¹ Tamtéž

⁵¹² Tamtéž

Obr. č. 49 – budova bývalé fary v sousedství kostela, Králíky⁵¹³

Obr. č. 50 – dochovaná cedule s německým nápisem na bývalé budově fary, Králíky⁵¹⁴

⁵¹³ Zdroj: foto autorka

⁵¹⁴ Tamtéž

Obr. č. 51 – pohled na poutní areál na Hoře Matky Boží v Králíkách, okolo roku 1900⁵¹⁵

Obr. č. 52 – současný pohled na poutní areál na Hoře Matky Boží v Králíkách⁵¹⁶

⁵¹⁵ Zdroj: *Staré fotografie, Králíky*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Kraliky/Default.aspx

⁵¹⁶ Zdroj: *Klášter Králíky, dějiny kláštera*. In: *klášter Králíky* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.klasterkraliky.cz/historie/dejiny-klastera>.

Obr. č. 53 – schodiště v průčelí objektu k hlavnímu vstupu do areálu kláštera⁵¹⁷

Obr. č. 54 – průčelí areálu kláštera na Hoře Matky Boží v Králíkách⁵¹⁸

---

⁵¹⁷ Zdroj: foto autorka

⁵¹⁸ Tamtéž

Obr. č. 55 – klášterní konvent, Hora Matky Boží, Králíky⁵¹⁹

Obr. č. 56 – pohled na alej stromů lemující cestu směrem od kláštera k městu Králíky⁵²⁰

---

⁵¹⁹ Zdroj: foto autorka

⁵²⁰ Tamtéž

Obr. č. 57 – Kunvald – dům památníku Jednoty Bratrské⁵²¹

Obr. č. 58 – Kunvald – dům památníku Jednoty Bratrské, interiér, přízemí⁵²²

⁵²¹ Zdroj: foto autorka

⁵²² Tamtéž

Obr. č. 59 – Kunvald – památník J. A. Komenského⁵²³

Lanškroun *Komenský*
Obr. č. 60 – náměstí v Lanškrouně v roce 1948, v popředí budova radnice ještě s jednotnou sedlovou střechou⁵²⁴

⁵²³ Zdroj: foto autorka

⁵²⁴ *Staré fotografie, Lanškroun*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Lanškroun/Default.aspx

Obr. č. 61 – budova radnice Lanškroun, v popředí morový sloup⁵²⁵

Obr. č. 62 – interiér radnice – přízemí, prostor průjezdu⁵²⁶

---

⁵²⁵ Zdroj: foto autorka

⁵²⁶ Tamtéž

Obr. č. 63 – budova radnice na lanškrounském náměstí⁵²⁷

Obr. č. 64 – náměstí v Lanškrouně, detail s kašnou, v pozadí radnice a vlevo morový sloup⁵²⁸

---

⁵²⁷ Zdroj: foto autorka

⁵²⁸ Tamtéž

Obr. č. 65 – prostor Náměstí Aloise Jiráka, Lanškroun, uprostřed budova kostela sv. Václava, vpravo stavebně navazující budova zámku, kdysi kláštera⁵²⁹

Obr. č. 66 – budova zámku Lanškroun, zadní část⁵³⁰

---

⁵²⁹ Zdroj: foto autorka

⁵³⁰ Tamtéž

Obr. č. 67 – areál zámku Lanškroun – vlevo budovy bývalých koníren⁵³¹

Obr. č. 68 – presbytář kostela sv. Václava a zadní část zámku s odhalenými kamennými prvky, dokládající předchozí stavební vývoj objektu a odhaleny a ponechány během rekonstrukce⁵³²

---

⁵³¹ Zdroj: foto autorka

⁵³² Tamtéž

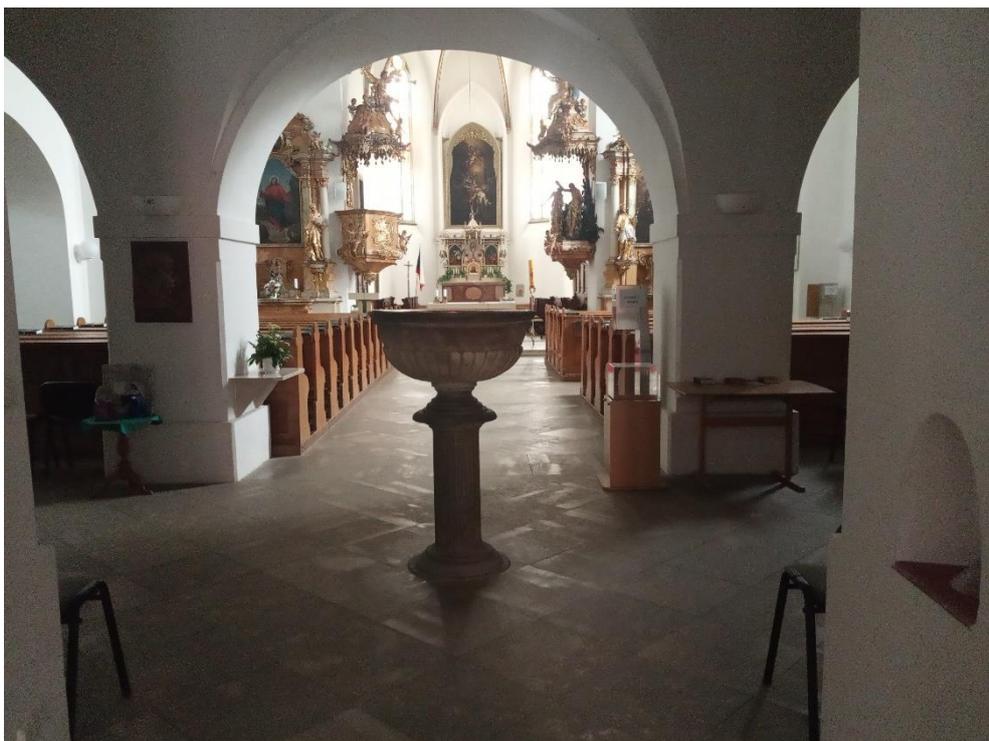
Obr. č. 69 – budova zámku Lanškroun, přední strana taktéž včetně odhalených a ponechaných kamenných prvků, dokládajících předchozí stavební vývoj objektu⁵³³

Obr. č. 70 – Průčelí kostela sv. Václava v Lanškrouně vhodně doplňuje moderní socha věřícího před kamenným křížem⁵³⁴

⁵³³ Zdroj: foto autorka

⁵³⁴ Tamtéž

Obr. č. 71 – interiér kostela sv. Václava v Lanškrouně⁵³⁵

Obr. č. 72 – z boku na budovu kostela sv. Václava navazuje malá plechová novostavba přístřešku, na první pohled ukrytá mezi zdmi jednotlivých objektů⁵³⁶

---

⁵³⁵ Zdroj: foto autorka

⁵³⁶ Tamtéž

Obr. č. 73 – budova gymnázia na lanškrounském náměstí⁵³⁷

Obr. č. 74 – zřícenina hradu Lanšperk, pod přístřeškem vlevo jsou zakryty odhalené objekty sklepení⁵³⁸

---

⁵³⁷ Zdroj: foto autorka

⁵³⁸ Tamtéž

Obr. č. 75 – pohled na areál hradu z vyhlídkové plošiny⁵³⁹

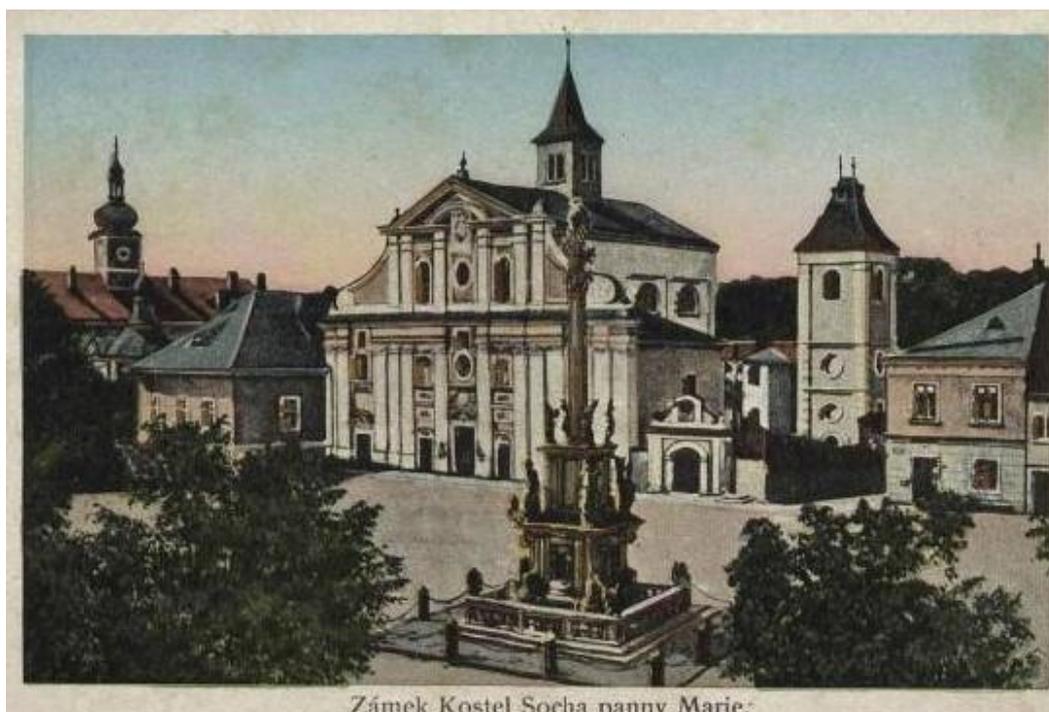

Obr. č. 76 – hrad Lanšperk – dochovaná plášťová zeď, vlevo ocelová vyhlídková plošina⁵⁴⁰

---

⁵³⁹ Zdroj: foto autorka

⁵⁴⁰ Tamtéž

Zámek Kostel Socha panny Marie:

Obr. č. 77 – Letohrad, náměstí vpředu s morovým sloupem, za ním barokní kostel sv. Václava a vlevo budovy zámku, okolo roku 1920⁵⁴¹

Obr. č. 78 – letohradské náměstí, v pozadí kostel sv. Václava, morový sloup, budovy zámku⁵⁴²

⁵⁴¹ Zdroj: *Staré fotografie, Letohrad*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Letohrad/Default.aspx

⁵⁴² Zdroj: foto autorka

Obr. č. 79 – kostel sv. Václava s navazujícími budovami letohradského zámku⁵⁴³

Obr. č. 80 – průčelí barokního kostela sv. Václava v Letohradě v současné době prochází obnovou⁵⁴⁴

⁵⁴³ Zdroj: foto autorka

⁵⁴⁴ Tamtéž

Obr. č. 81 – zadní strana barokního kostela sv. Václava se zvonící⁵⁴⁵

Obr. č. 82 – mariánské sousoší na náměstí v Letohradě⁵⁴⁶

---

⁵⁴⁵ Zdroj: foto autorka

⁵⁴⁶ Tamtéž

Obr. č. 83 – vstupní průčelí do areálu letohradského zámku⁵⁴⁷

Obr. č. 84 – hlavní budova letohradského zámku⁵⁴⁸

---

⁵⁴⁷ Zdroj: foto autorka

⁵⁴⁸ Tamtéž

Obr. č. 85 – nádvoří letohradského zámku s parkovou úpravou⁵⁴⁹

Obr. č. 86 – poutní místo kaple sv. Jana Nepomuckého s ambity na kopečku nad městem Letohrad, polovina 20. století⁵⁵⁰

---

⁵⁴⁹ Zdroj: foto autorka

⁵⁵⁰ Zdroj: *Staré fotografie, Letohrad*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Letohrad/Default.aspx

Obr. č. 87 – hrad Litice nad Orlicí, nejzachovalejší část hradní zříceniny – jižní palác s věží s dřevěným bedněním sloužící jako vyhlídka⁵⁵¹

Obr. č. 88 – vnitřní prostora jižního paláce s menší expozicí nálezů, nalezených během záchranných archeologických výzkumů v areálu hradu, jež jsou umístěny ve stylových vitrínách⁵⁵²

---

⁵⁵¹ Zdroj: foto autorka

⁵⁵² Tamtéž

Obr. č. 89 – hradní zřícenina Litice nad Orlicí, zbytky severního paláce⁵⁵³

Obr. č. 90 – dochované objekty hradního opevnění, Litice nad Orlicí⁵⁵⁴

---

⁵⁵³ Zdroj: foto autorka

⁵⁵⁴ Tamtéž

Obr. č. 91 – přístupová cesta k hradu Litice n. Orl.⁵⁵⁵

Obr. č. 92 – hlavní vstup do areálu zříceniny hradu Litice nad Orlicí, nad hlavní branou a brankou pro pěší je dochovaná výzdoba v podobě několika erbů a znaků⁵⁵⁶

---

⁵⁵⁵ Zdroj: foto autorka

⁵⁵⁶ Tamtéž

Obr. č. 93 – Pastvinské údolí před vznikem přehrady, původní most přes Divokou Orlici⁵⁵⁷

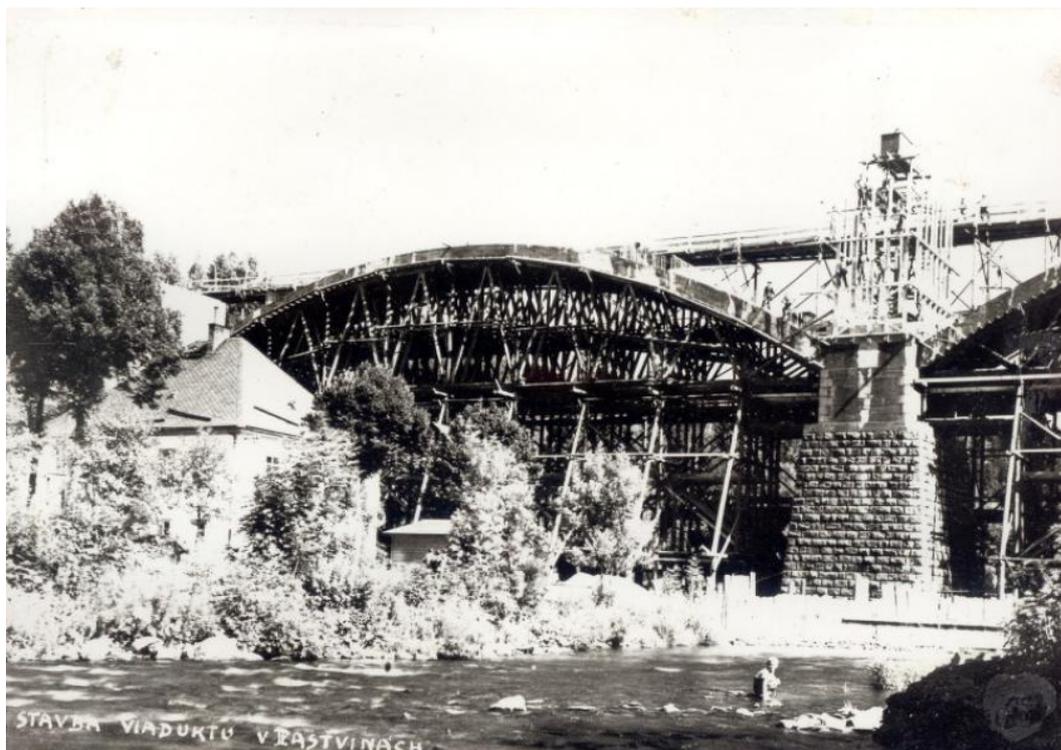

Obr. č. 94 – Pastvinské údolí, dnes zatopené, na dně s protékající řekou Divokou Orlicí⁵⁵⁸

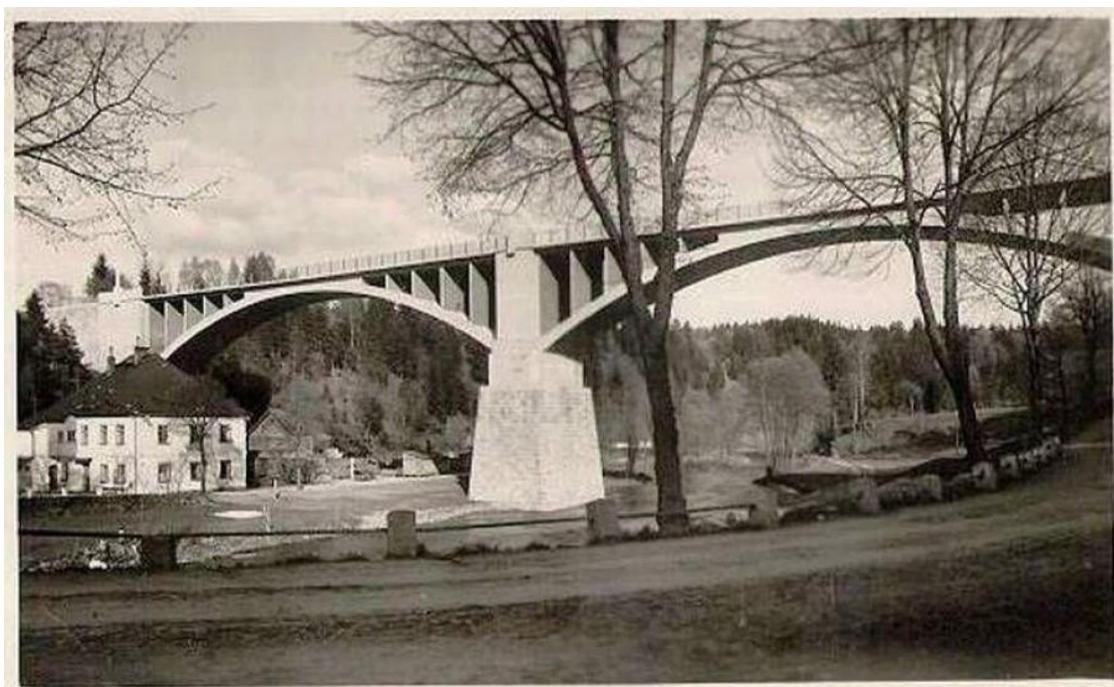
---

⁵⁵⁷ Zdroj: *Historie přehrady Pastviny*. In: *přehrada Pastviny* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://prehrada-pastviny.cz/cs/historie-prehrady-pastviny>.

⁵⁵⁸ Tamtéž

Obr. č. 95 – výstavba pastvinského obloukového železobetonového mostu, počátek 30. let 20. století⁵⁵⁹

Obr. č. 96 – most krátce po dokončení, polovina 30. let 20. století⁵⁶⁰

⁵⁵⁹ Zdroj: *Historie přehrady Pastviny*. In: *přehrada Pastviny* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://prehrada-pastviny.cz/cs/historie-prehrady-pastviny>.

⁵⁶⁰ Tamtéž

Obr. č. 97 – výstavba pastvinské hráze, poslední kamenné hráze v českých zemích, polovina 30. let 20. století⁵⁶¹

Obr. č. 98 – pastvinský obloukový železobetonový most v současnosti⁵⁶²

---

⁵⁶¹ Zdroj: *Historie přehrady Pastviny*. In: *přehrada Pastviny* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://prehrada-pastviny.cz/cs/historie-prehrady-pastviny>.

⁵⁶² Zdroj: foto autorka

Obr. č. 99 – pastvinský most – celkový pohled⁵⁶³

Obr. č. 100 – pastvinský most, pohled z vrchu, dochované původní osvětlení⁵⁶⁴

---

⁵⁶³ Zdroj: foto autorka

⁵⁶⁴ Tamtéž

Obr. č. 101 – původní osvětlení, detail⁵⁶⁵

Obr. č. 102 – dochovaný poklop ke Zvláštnímu zařízení – destrukčnímu systému Pastvinské přehrady z let 1936-38⁵⁶⁶

Obr. č. 103 – kamenná hráz Pastvinské přehrady⁵⁶⁷

---

⁵⁶⁵ Zdroj: foto autorka

⁵⁶⁶ Tamtéž

⁵⁶⁷ Tamtéž

Obr. č. 104 – hráz Pastvinské přehrady, dochován původní povrch vozovky⁵⁶⁸

Obr. č. 105 – pohled na budovu elektrárny a „malou přehradu“ Pastviny⁵⁶⁹

---

⁵⁶⁸ Zdroj: foto autorka

⁵⁶⁹ Tamtéž

Obr. č. 106 – Pastvinská přehrada – částečně upuštěná⁵⁷⁰

Obr. č. 107 – fara Sudslava nedaleko Chocně, pohled z ulice⁵⁷¹

---

⁵⁷⁰ Zdroj: foto autorka

⁵⁷¹ Tamtéž

Obr. č. 108 – fara Sudslava po částečné obnově fasády⁵⁷²

Obr. č. 109 – průčelí fary s hlavním vstupem⁵⁷³

---

⁵⁷² Zdroj: foto autorka

⁵⁷³ Tamtéž

Obr. č. 110 – hospodářské objekty fary⁵⁷⁴

Obr. č. 111 – tvrz Orlice (dnes součást města Letohradu) po rekonstrukci včetně dřevěné pavlače v patře⁵⁷⁵

---

⁵⁷⁴ Zdroj: foto autorka

⁵⁷⁵ Tamtéž

Obr. č. 112 – tvrz Orlice – hlavní vstup a dřevěná pavlač detailněji⁵⁷⁶

Obr. č. 113 – vstup do areálu tvrze Orlice⁵⁷⁷

---

⁵⁷⁶ Zdroj: foto autorka

⁵⁷⁷ Tamtéž

Obr. č. 114 – tvrz Orlice – zadní strana objektu, v pravé části nejstarší figurální sgrafito⁵⁷⁸

Obr. č. 115 – tvrz Orlice – figurální sgrafito – detail⁵⁷⁹

---

⁵⁷⁸ Zdroj: foto autorka

⁵⁷⁹ Tamtéž

Obr. č. 116 – tvrz Orlice – psaníčkové sgrafito – detail⁵⁸⁰

Obr. č. 117 – tvrz Orlice – zadní pohled⁵⁸¹

⁵⁸⁰ Zdroj: foto autorka

⁵⁸¹ Tamtéž

Obr. č. 118 – Ústí nad Orlicí – pohled na město, počátek 20. století⁵⁸²

Obr. č. 119 – náměstí v Ústí nad Orlicí roku 1881, vpravo dnes nedochovaná kašna, uprostřed snímku historické budovy, jež v průběhu 80. let 20. století nahradila novostavba (dnešní katastrální úřad a obchodní dům)⁵⁸³

⁵⁸² Zdroj: archiv autorky

⁵⁸³ Tamtéž

Obr. č. 120 – novostavba orlickoústecké nemocnice ve funkcionalistickém stylu (dnes pavilon Chirurgie, Gynekologie a Urologie), 30. léta 20. století⁵⁸⁴

Obr. č. 121 – dnes již neexistující zástavba orlickoústeckého podměstí, z velké části zničena během 2. poloviny 20. století (v tomto duchu se nesla výstavba na městských předměstích nejen v Ústí nad Orlicí, ale například i v nedaleké České Třebové)⁵⁸⁵

---

⁵⁸⁴ Zdroj: archiv autorky

⁵⁸⁵ Tamtéž

Obr. č. 122 – budova orlickoústeckého sokola (v popředí vpravo) stavebně propojená s budovou gymnázia (vlevo) v roce 1920⁵⁸⁶

Obr. č. 123 – současná podoba náměstí v Ústí nad Orlicí s morovým sloupem v centrální části včetně okolí úpravy⁵⁸⁷

---

⁵⁸⁶ Zdroj: archiv autorky

⁵⁸⁷ Zdroj: foto autorka

Obr. č. 124 – Hernychova vila, dnes městské muzeum⁵⁸⁸

Obr. č. 125 – obnovená zahrada Hernychovy vily sloužící jako městský parčík⁵⁸⁹

---

⁵⁸⁸ Zdroj: foto autorka

⁵⁸⁹ Tamtéž

Obr. č. 126 – Hernychova vila zezadu, foceno z přilehlé zahrady⁵⁹⁰

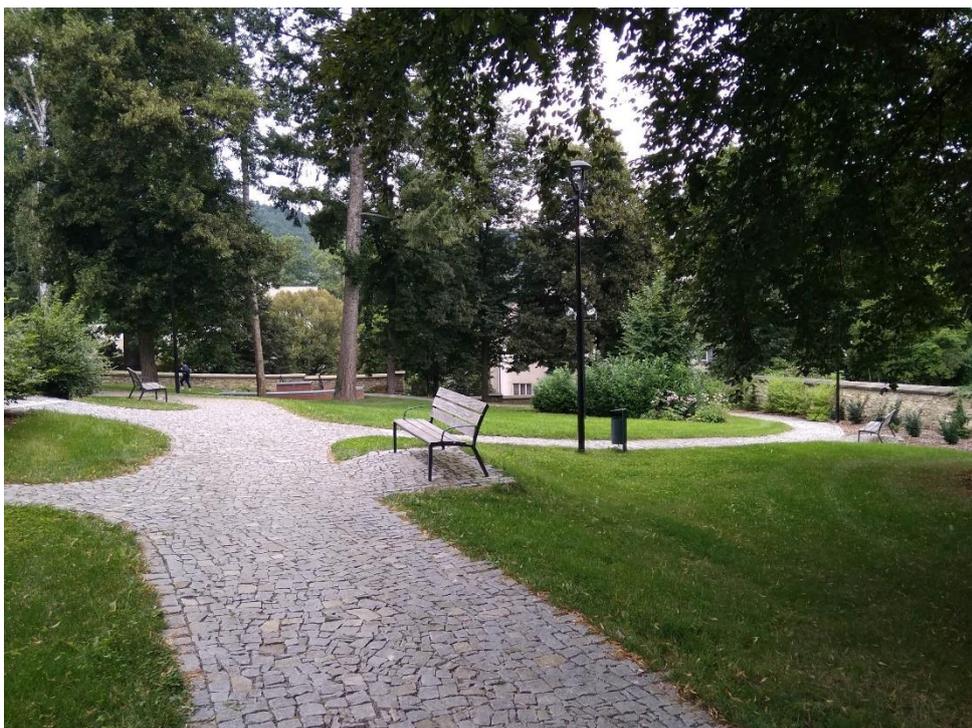

Obr. č. 127 – budova orlickoústeckého děkanství s arkádami v patře, foceno z prostoru bývalého hřbitova (dnes revitalizovaný areál kostela), u zdi část dochovaných náhrobků⁵⁹¹

---

⁵⁹⁰ Zdroj: foto autorka

⁵⁹¹ Tamtéž

Obr. č. 128 – revitalizovaný prostor bývalého hřbitova u orlickoústeckého kostela, nyní městský parčík⁵⁹²

Obr. č. 129 – barokní kostel Nanebevzetí Panny Marie, pohled zezadu⁵⁹³

---

⁵⁹² Zdroj: foto autorka

⁵⁹³ Tamtéž

Obr. č. 130 – průčelí kostela Nanebevzetí Panny Marie, v současné době rekonstruováno⁵⁹⁵

Obr. č. 131 – interiér kostela⁵⁹⁴

Obr. č. 132 – bývalá hřbitovní kaple Panny Marie Útěšné⁵⁹⁶

Obr. č. 133 – nyní Meditační kaple sv. Jana Pavla II.⁵⁹⁷

⁵⁹⁴ Zdroj: foto autorka

⁵⁹⁵ Tamtéž

⁵⁹⁶ Tamtéž

⁵⁹⁷ Tamtéž

Obr. č. 134 – bývalá výpravní budova hlavního nádraží v Ústí nad Orlicí⁵⁹⁸

Obr. č. 135 – nová výpravní budova hlavního nádraží v Ústí nad Orlicí umístěné naproti⁵⁹⁹

---

⁵⁹⁸ Zdroj: foto autorka

⁵⁹⁹ Tamtéž

Obr. č. 136 – stará výpravní budova – detail nástupiště⁶⁰⁰

Obr. č. 137 – empírová budova zastávky Ústí nad Orlicí město z poloviny 19. století s později přistavěnou dřevěnou verandou⁶⁰¹

---

⁶⁰⁰ Zdroj: foto autorka

⁶⁰¹ Tamtéž

Obr. č. 138 – budova Roškotova divadla v Ústí nad Orlicí⁶⁰²

Obr. č. 139 – pomník legionáře v Ústí n. Orl.⁶⁰³

Obr. č. 140 – pomník legionáře v detailu⁶⁰⁴

⁶⁰² Zdroj: foto autorka

⁶⁰³ Tamtéž

⁶⁰⁴ Tamtéž

Obr. č. 141 – Vysoké Mýto – celkový pohled na tehdejší opevněné město, cca 17. století⁶⁰⁵

Obr. č. 142 – Vysoké Mýto – letecký snímek – 20. léta 20. století⁶⁰⁶

⁶⁰⁵ Zdroj: *Staré fotografie, Vysoké Mýto*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Vysoke_Myto/Default.aspx

⁶⁰⁶ Tamtéž

Obr. č. 143 – Vysoké Mýto – budova Gymnázia, počátek 20. století⁶⁰⁷

Obr. č. 144 – Vysoké Mýto – budova sokolovny, rok 1932⁶⁰⁸

⁶⁰⁷ Zdroj: *Staré fotografie, Vysoké Mýto*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Vysoké_Mýto/Default.aspx

⁶⁰⁸ Tamtéž

Obr. č. 145 – náměstí Přemysla Otakara II. ve Vysokém Mýtě, v pozadí budova spořitelny, rok 1920⁶⁰⁹

Obr. č. 146 – kostel sv. Vavřince po regotizaci, rok 1942⁶¹¹

Obr. č. 147 – Choceňská brána, rok 1910⁶¹⁰

⁶⁰⁹ Zdroj: *Staré fotografie, Vysoké Mýto*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Vysoké_Mýto/Default.aspx

⁶¹⁰ Tamtéž

⁶¹¹ Tamtéž

Obr. č. 148 – pohled na historické centrum Vysokého Mýta z jedné z věží kostela sv. Vavřince⁶¹²

Obr. č. 149 – pohled na historické centrum Vysokého Mýta z jedné z věží kostela sv. Vavřince, vlevo v pozadí je patrna budova sokolovny⁶¹³

⁶¹² Zdroj: foto autorka

⁶¹³ Tamtéž

Obr. č. 150 – Vysoké Mýto – kostel sv. Vavřince⁶¹⁴

Obr. č. 151 – Vysoké Mýto – kostel sv. Vavřince⁶¹⁵

---

⁶¹⁴ Zdroj: foto autorka

⁶¹⁵ Tamtéž

Obr. č. 152 – kostel sv. Vavřince – průčelí se dvěma věžemi⁶¹⁶

Obr. č. 153 – hlavní vstup do kostela – detail⁶¹⁷

---

⁶¹⁶ Zdroj: foto autorka

⁶¹⁷ Tamtéž

Obr 154 – interiér kostela sv. Vavřince, v současnosti probíhá oprava hlavního oltáře⁶¹⁸

Obr. 155 – samostatně stojící zvonice, v současnosti využívaná jako galerie⁶¹⁹

Obr. č. 156 – původní budova spořitelny na vysokomýtském náměstí⁶²⁰

⁶¹⁸ Zdroj: foto autorka

⁶¹⁹ Tamtéž

⁶²⁰ Tamtéž

Obr. č. 157 – morový sloup v centrální části vysokomýtského náměstí⁶²²

Obr. č. 158 – pozůstatek Chocenské brány⁶²¹

Obr. č. 159 – Vysoké Mýto, Litomyšlská brána⁶²³

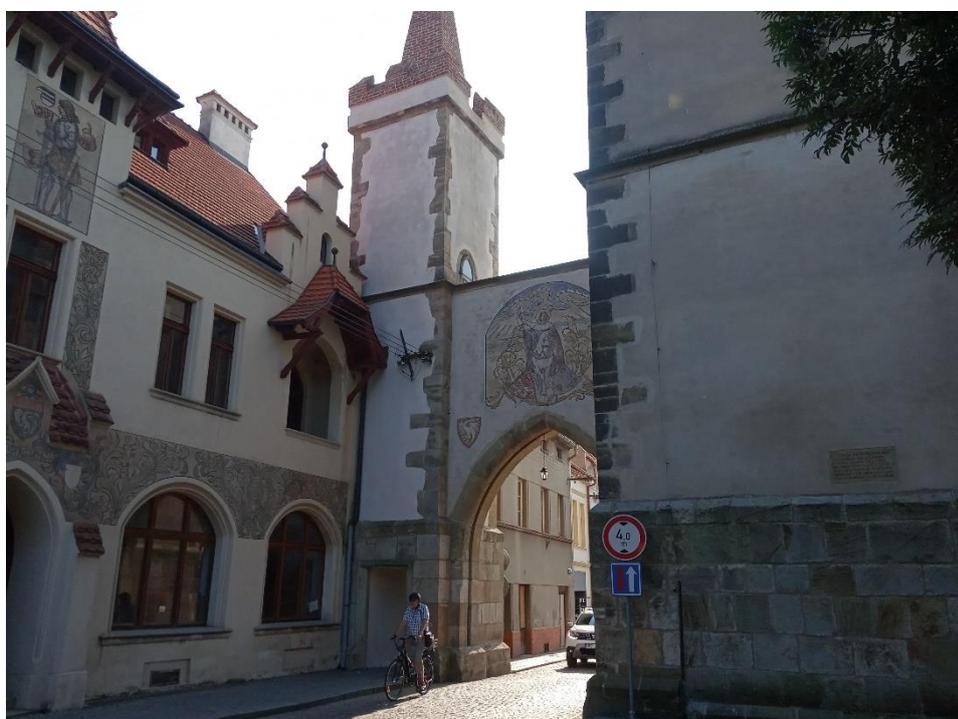
⁶²¹ Zdroj: foto autorka

⁶²² Tamtéž

⁶²³ Tamtéž

Obr. č. 160 – Pražská (dříve Vratislavská) brána se sgrafitovou výzdovou, pohled od náměstí⁶²⁴

Obr. č. 161 – Pražská (dříve Vratislavská) brána se sgrafitovou výzdovou, pohled do náměstí⁶²⁵

---

⁶²⁴ Zdroj: foto autorka

⁶²⁵ Tamtéž

Obr. č. 162 – dům Na Střelnici čp. 1 se sgrafitovou výzdobou, stavebně navazující na Pražskou bránu⁶²⁶

Obr. č. 163 – budova Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě⁶²⁷

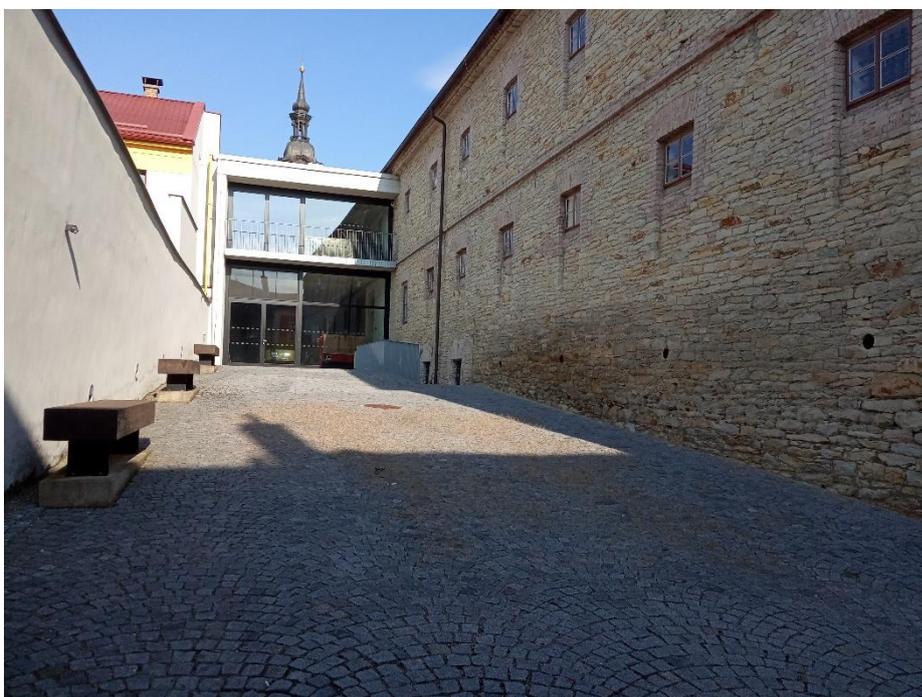
---

⁶²⁶ Zdroj: foto autorka

⁶²⁷ Tamtéž

Obr. č. 164 – Budova staré radnice, později soudu a věznice ve Vysokém Mýtě, nyní galerie a Muzeum českého karosářství⁶²⁸

Obr. č. 165 – budova Muzea českého karosářství, zadní strana objektu, po pravé straně bývalý objekt věznice, v pozadí uprostřed moderní přístavba sloužící pro potřeby expozic, a také jako spojovací trakt⁶²⁹

---

⁶²⁸ Zdroj: foto autorka

⁶²⁹ Tamtéž

Obr. č. 166 a 167 – torzo barokního zámku v Rudolticích u Lanškrouna⁶³⁰

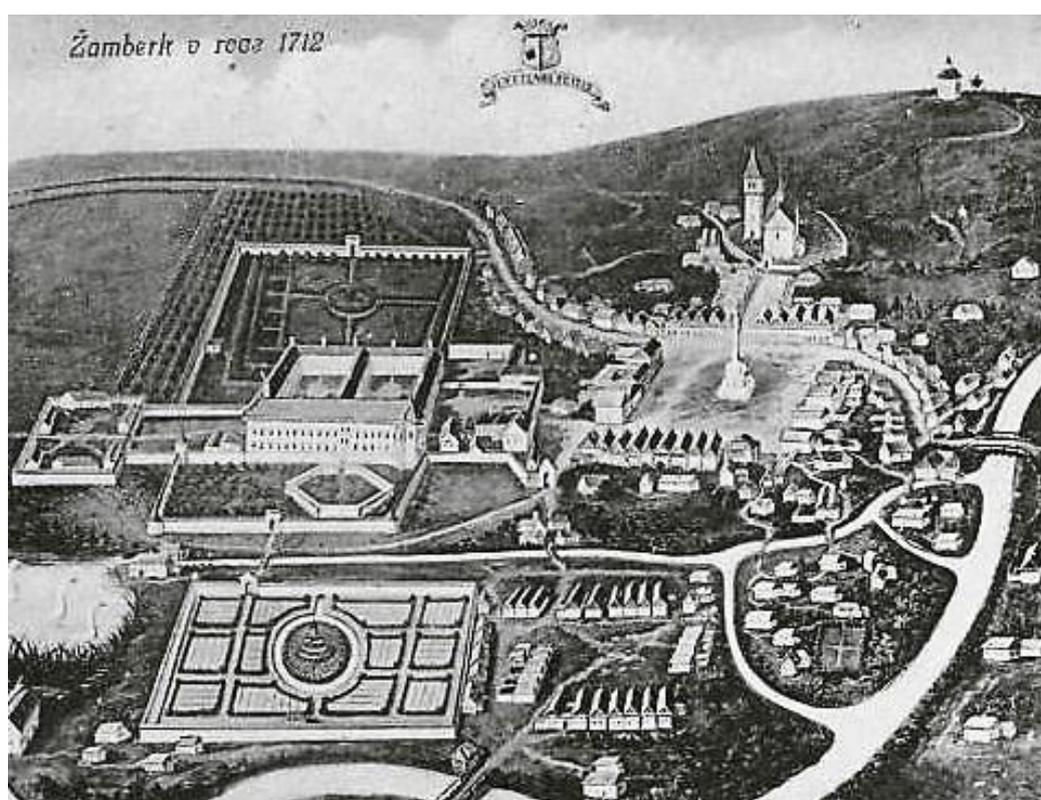
Obr. č. 168 – chátrající okolí a přízemní část torza zámku v Rudolticích u Lanškrouna⁶³¹

⁶³⁰ Zdroj: foto autorka

⁶³¹ Tamtéž

Obr. č. 169 – dobový pohled na areál zámku v Zámrukský zámek okolo roku 1915⁶³²

Obr. č. 170 – Žamberk – pohled na město v roce 1712, vpravo náměstí s areálem kostela sv. Václava, vlevo areál žambereckého zámku⁶³³

⁶³² Zdroj: *Staré fotografie, Zámrukský zámek*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Zámrukský_zámek/Default.aspx

⁶³³ *Staré fotografie, Žamberk*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Žamberk/Default.aspx

Obr. č. 171 – žamberecké náměstí v roce 1930 s kašnou a morovým sloupem⁶³⁴

Obr. č. 172 – žamberecké náměstí, v popředí morový sloup, v pozadí kostel sv. Václava⁶³⁵

Obr. č. 173 – morový sloup s kamennou balustrádou – detail⁶³⁶

⁶³⁴ *Staré fotografie, Žamberk*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Zamberk/Default.aspx

⁶³⁵ Zdroj: foto autorka

⁶³⁶ Tamtéž

Obr. č. 174 – barokní kostel sv. Václava⁶³⁷

Obr. č. 175 – kostel sv. Václava Žamberk – detail věže a presbytáře⁶³⁸

Obr. č. 176 – celový pohled na město Žamberk, v popředí kostel sv. Václava, první polovina 20. století⁶³⁹

---

⁶³⁷ Zdroj: foto autorka

⁶³⁸ Tamtéž

⁶³⁹ Zdroj: archiv autorky

Obr. č. 179 – budovy bývalého zámeckého pivovaru po levé straně za vstupní branou do areálu zámku⁶⁴²

Obr. č. 180 – budova zámku v Žamberku, vlevo stavebně navazující zámecká kaple⁶⁴³

---

⁶⁴² Zdroj: foto autorka

⁶⁴³ Tamtéž

Obr. č. 181 – novostavba internátu v zámeckém areálu z konce 80. a počátku 90. let 20. století⁶⁴⁴

Obr. č. 182 – přední nádvoří zámku v Žamberku⁶⁴⁵

---

⁶⁴⁴ Zdroj: foto autorka

⁶⁴⁵ Tamtéž

Obr. č. 183 – zadní nádvoří zámku v Žamberku⁶⁴⁶

Obr. č. 184 a 185 – rodný dům Prokopa Diviše doplňuje replika jím zkonstruovaného hromosvodu, Helvíkovice - Žamberk⁶⁴⁷

⁶⁴⁶ Zdroj: foto autorka

⁶⁴⁷ Tamtéž

Obr. č. 186 – Divišovo divadlo v Žamberku, povovina 20. století⁶⁴⁸

Obr. č. 187 – Divišovo divadlo v Žamberku, současnost⁶⁴⁹

⁶⁴⁸ *Staré fotografie, Žamberk*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Zamberk/Default.aspx

⁶⁴⁹ Zdroj: foto autorka

Obr. č. 188 – areál Orlických kasáren v roce 1934⁶⁵⁰

Obr. č. 189 – současná podoba zámku Žampach⁶⁵¹

⁶⁵⁰ *Staré fotografie, Žamberk*. In: *fotohistorie* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Pardubicky/Usti_nad_Orlici/Žamberk/Default.aspx

⁶⁵¹ Zdroj: foto autorka

Obr. č. 190 – zámek Žampach, objekt zámecké kaple⁶⁵²

Obj. č. 191 – nádvoří zámku Žampach – detail⁶⁵³

⁶⁵² Zdroj: foto autorka

⁶⁵³ Tamtéž

Obr. č. 192 – areál zámku Žampach⁶⁵⁴

Obr. č. 193 – zřícenina hradu Žampach⁶⁵⁵

---

⁶⁵⁴ Zdroj: foto autorka

⁶⁵⁵ Tamtéž

Obr. č. 194 – zřícenina hradu Žampach⁶⁵⁶

Obr. č. 195 – zřícenina hradu Žampach – detail⁶⁵⁷

---

⁶⁵⁶ Zdroj: foto autorka

⁶⁵⁷ Tamtéž

Resumé

Magister Degree Thesis Conservation in the region of Orlice river (northeastern Bohemia) since 1950 till today focuses on describing the most significant preserved building in this area, nowadays mostly identical with area of Ústí nad Orlicí county. My personal attachment to this part of our country is one of the reasons for writing this work. Another one is variability of types of landscape and preserved monuments themselves. Landscape of medieval borderland of Czech Kingdom has influenced the fact of construction large numbers of castles. Around them first permanent settlement were founded. Also, some parts of this region – like for example Králicko district – remained still primeval forest without permanent human presence even in late 16th century. On the other hand, many architectural styles are present here as the original castles and other residencies were rebuilt during the centuries. That is why the timeline is one of the key parts of this work. But the majority of my effort was dedicated to describing of processes of conserving and preserving these monuments during different historical eras. The monuments which have vanished were not subject of my work because there can be no methods of conservation or preservation which can be applied on such buildings. Key question for my work is to evaluate methods of conservation and preservation during certain time period and to assess, which fit the most. Therefore, I had to go to the field, to know each of described monuments by hand. I had also worked with many informations gathered in archives. My primary research took place in Local office of Heritage Institute in city of Pardubice. Chapters of work are divided by time periods. First of them, Evolution of conservation in Czech lands, summarizes the the history of this problem since the very beginings in middleages, through its birth as a method of preservation historical heritage in early 19th century till the modern era of monuments preservation in 20th century. The first timeline tells about period between 1945 and 1960. When World War II has ended, one of the prime efforts of re-birth Czechoslovakian republic was to prevent another war. Therefore, and with the cooperation with the Allies, the transfer of population of native czech Germans has begun. The goal was to create a states without national minority, which could become fuse for another eruption of national aggression. In the area, which I was describing, many of towns and villages were originally partly more or less german. Therefore the process of re-settlement by Czech from inland of Czechoslovakian republic was very important to succeed. In 1947, the National Cultural Comitee was founded. In 1958 passed the first law on the field of conservation of monuments. In this year, many of the buildings in this area was declared cultural monuments by its title

given by the law. On the other hand, in this period, many monuments were missed, damaged by very unqualified and insensitive methods of reconstruction. Vast number of buildings became the property of the state, confiscated from their original owners. Confiscation was sometimes justified by membership of these people in Nazi political party or by their collaboration during the occupation, but many times confiscation has become a case of robbery committed by the communist government on the rightful owners of such properties. Horrifying example of such „state robbery“ was use of monastery in Králíky, converted into a interment camp for members of church by State Security (secret communist police) between 1950 and 1960. Another time period, 1960-1987, was characterized by massive housing construction, done without any urban conception or respect to original settlement. Historical suburbs were demolished – like in town of Vysoké Mýto – several castles were adopted into schools – like in town of Žamberk – and number of successful cases of reconstructions of monuments remained quite low. Last time period (1987 – nowadays) is marked by passing of second law of conservation in 1988 and especially Velvet Revolution in 1989. The end of communist rule in Czechoslovakia meant an expansion for conservation and preservation. After short period of transition to capitalism and political liberalism, the architecture has began play a key role in image of towns, villages and landscape once again. Since 1990s the number of safely reconstructed monuments has never stopped to rise. Churches, chapels, fountains, whole city parts are now being responsibly and sensitively renovated. My research in the field only confirmed such impression, expressed by growing numbers of tourists visiting the many monuments in the region.